

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο της
εκπαίδευσης των επαγγελματιών
μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα,
από το 1871 μέχρι σήμερα.**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
Γεώργιος Αντανασιώτης-Αναργύρου

Επιβλέπων Καθηγητής: Κώστας Καρδάμης

ΚΕΡΚΥΡΑ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	6
----------------------	---

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
----------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ορισμός των εννοιών του τίτλου της διατριβής	12
--	----

Σκοπός και μεθοδολογία της έρευνας	14
--	----

Δομή της διδακτορικής διατριβής	19
---------------------------------------	----

Σύντομο νομικό γλωσσάρι	21
-------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

ΕΚΤΕΛΕΣΤΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ, ΠΡΙΝ ΤΟ 1871

Εισαγωγή	24
----------------	----

Η Ιόνιος Ακαδημία	26
-------------------------	----

Οι Στρατιωτικές Μπάντες	30
-------------------------------	----

Η Βυζαντινή Μουσική και η Ψαλτική Τέχνη	34
---	----

Τα Φιλαρμονικά Σωματεία στα Επτάνησα	36
--	----

Η Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας	38
---------------------------------------	----

Τα Φιλαρμονικά Σωματεία στην Κέρκυρα	41
--	----

Η Μουσική Εκπαίδευση στα Φιλαρμονικά Σωματεία και η σύνδεση με την αγορά εργασίας	42
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΩΔΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Εισαγωγή	46
Το Ωδείο Αθηνών	53
Η ίδρυση του «εν Αθήναις Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου».	
Ο Διοργανισμός.	
Τα πρώτα έτη λειτουργίας του Ωδείου Αθηνών.	
Το Ωδείο Αθηνών σήμερα.	
Το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης	68
Νομικός χαρακτηρισμός – Οργανισμός λειτουργίας.	
Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας.	
Κριτική θεώρηση του νομοθετικού πλαισίου του Κρατικού Ωδείου.	
Το Ωδείο και η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης.	
Το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης σήμερα.	
Το Ελληνικό και το Εθνικό Ωδείο	87
Μουσικά Γυμνάσια-Λύκεια	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τριτοβάθμια εκπαίδευση και Σύνταγμα	94
Η νομοθεσία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	95
Εναρμόνιση του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου με το θεσμικό πλαίσιο των άλλων ευρωπαϊκών χωρών	97
Η νομοθεσία που διέπει τα Ελληνικά Ακαδημαϊκά Μουσικά Τμήματα ...	100
Η διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	106
Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	108
Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών	112
Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου	116

Το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας	124
Το Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας του Ιονίου Πανεπιστημίου	132
Το Τμήμα Εθνομουσικολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου	133
Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	135
Το Τμήμα Μουσικής Τεχνολογία και Ακουστικής του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου	138
Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου	139

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αξιολόγηση	141
Συμπεράσματα – Προτάσεις	144
Τα Φιλαρμονικά Σωματεία.	
Τα Μουσικά Γυμνάσια και τα Μουσικά Λύκεια.	
Τα Ωδεία και οι Μουσικές Σχολές.	
Η λειτουργία των Ωδείων και οι συνταγματικές αιρέσεις.	
Τα Δημοτικά Ωδεία.	
Το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης.	
Το Ωδείο Αθηνών.	
Διαβάθμιση των τίτλων σπουδών των Ωδείων.	
Τα Ακαδημαϊκά Μουσικά Τμήματα.	
Επίλογος	172

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	174
---------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΟΜΩΝ	185
------------------------------	------------

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΙ	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΝ	Αναγκαστικός Νόμος
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
Βλ.	Βλέπε
ΒΝ	Βασιλικό Ναυτικό
ΓΑΚ	Γενικά Αρχεία του Κράτους
ΓΕΛ	Γενικό Λύκειο
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΑΣΜ	Διοικητικό Ανώτατο Συμβούλιο Μουσικής
ΔΑΩΑ	Διοικητικό Αρχείο Ωδείου Αθηνών
ΔΕΠ	Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΙΚΑΤΣΑ	Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών Αλλοδαπής
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
εδ.	Εδάφιο
ΕΘΑΑΕ	Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης
ΕΟΠΠΕΠ	Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού
ΕΚΠΑ	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΕΠΑΛ	Επαγγελματικό Λύκειο
ΕΠΕΠ	Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων
ΕΤ	Εθνικό Τυπογραφείο

ΙΕΚ	Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΙΤΕ	Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαιδεύσεως
Κεφ.	Κεφάλαιο
ΚΟΑ	Κρατική Ορχήστρα Αθηνών
ΚΟΘ	Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης
ΚΩΘ	Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΔΣ	Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος (Ωδείου Αθηνών)
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ό.π.	Όπως παραπάνω
ΠΣΑΩΜΣ	Πανελλήνιος Σύλλογος Αποφοίτων Ωδείων και Μουσικών Σχολών
παρ.	παράγραφος
περ.	περίπτωση
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΔΣ	Πρόγραμμα Διδακτορικών Σπουδών
ΠΜΣ	Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
ΠΠΣ	Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών
ΙΕΚ	Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΙΠ	Ιόνιο Πανεπιστήμιο
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΔΕ	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης
Ν.	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΠΔΔ	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου

ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΠΑΜΑΚ	Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
ΣΟΒΕ	Συμφωνική Ορχήστρα Βορείου Ελλάδος
ΣΤ	Συνέλευση Τμήματος
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣΩΘ	Συμβούλιο Ωδείου Θεσσαλονίκης
ΤΕΙ	Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
ΤΕΛΩΘ	Ταμείον Εσωτερικής Λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης
ΤΜΣ	Τμήμα Μουσικών Σπουδών
ΤΜΕΤ	Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
ΤΤΗΕ	Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΥΠΠΟ	Υπουργική Απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού
υπ.	υποπαράγραφος
ΦΕΚ	Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΩΑ	Ωδείο Αθηνών
ΩΘ	Ωδείο Θεσσαλονίκης
ACCM	Athens Conservatoire College of Music
AEC	European Association of Conservatoires
ECTS	European Credit Transfer System
EQF	European Qualifications Framework
IAML	International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres
IASJ	International Association of Schools of Jazz

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διεξάγοντας επιστημονική έρευνα για το νομοθετικό και το θεσμικό πλαίσιο των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα, σύντομα διαπιστώνεται ότι, ενώ υπάρχει ικανός αριθμός δημοσιεύσεων που καλύπτουν επαρκώς το ιστορικό μέρος, δεν υπάρχει δημοσιευμένη έρευνα σχετική με το νομικό μέρος. Ομοίως, ενώ τα ιστορικά τεκμήρια που έχουν αναδειχθεί για τα μουσικούς εκπαιδευτικούς φορείς στην Ελλάδα, είναι άφθονα και προσβάσιμα στους ερευνητές, τα αντίστοιχα νομικά τεκμήρια είτε απουσιάζουν, είτε είναι λιγοστά και άγνωστα, καθιστώντας το νομοθετικό πλαίσιο αυτών των φορέων, αχαρτογράφητο.

Τις ανησυχίες μου αυτές συμμερίστηκε ο συνθέτης, μουσικολόγος και Καθηγητής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου Χάρης Ξανθουδάκης. Στο Τμήμα αυτό ο γράφων υπηρέτησε από το 1996, ως τεχνικός στο studio ηχοληψίας αρχικά και ως Προϊστάμενος της Γραμματείας στη συνέχεια. Ο Χάρης Ξανθουδάκης ήταν επίσης ο φίλος που με ενθάρρυνε για τη μετατροπή των προβληματισμών αυτών, σε διδακτορική έρευνα. Η διδακτορική διατριβή ξεκίνησε το 2000, με επιβλέποντα τον ίδιο και ολοκληρώθηκε υπό την επίβλεψη του μαθητή του, ιστορικού μουσικολόγου και μουσικού Κωνσταντίνου Καρδάμη, Αναπληρωτή Καθηγητή του ιδίου Τμήματος, τον οποίον επιθυμώ να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως για την εμπιστοσύνη, το ενδιαφέρον και τη συνεχή καθοδήγηση.

Ευγνωμοσύνη αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω και στα έτερα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής της διδακτορικής διατριβής, στον συνθέτη Ιωσήφ Παπαδάτο, Καθηγητή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου και στον Διευθυντή της έδρας της Unesco στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο «για τις απειλές κατά της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και των σχετικών με αυτήν δραστηριοτήτων», νομικό και Καθηγητή του Τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας, Σταύρο Κάτσιο.

Στην έρευνα αυτήν έχουν συμβάλει με διαφορετικούς τρόπους πολλά πρόσωπα, τα οποία μνημονεύονται (κατά χρονική σειρά) παρακάτω, ως εξής :

1. Από τη βιβλιοθήκη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο Άρης Μπαζμαδέλης και από τη Γραμματεία, ο Νίκος Μαγουλάς.

2. Από το Εθνικό Ωδείο, η Χαρά Καλομοίρη.
3. Από τη βιβλιοθήκη του Μεγάρου Μουσικής «Λίλιαν Βουδούρη», ο Πάνος Βλαγκόπουλος.
4. Από τον Σύλλογο «Μανώλης Καλομοίρης», η Μυρτώ Οικονομίδου.
5. Από το Ελληνικό Ωδείο, ο Ανδρέας Παρασκευόπουλος.
6. Από το Γραφείο «Εφημερίδων της Κυβερνήσεως» της βιβλιοθήκης της Βουλής η Καλλιόπη Ζωγράφου.
7. Από τη Γραμματεία Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, η Μαρία Παχνιστή.
8. Από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας ο Δημήτρης Χανδράκης και από τη Γραμματεία, ο Δημήτριος Κατσούκας και ο Σάββας Τριανταφυλλίδης.
9. Από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ο Χαράλαμπος Βασιλειάδης, ο Στάθης Μακρής και από τη Γραμματεία η Καίτη Μπούζη και η Μίκα Κουρκούλου.
10. Από το Ωδείο Αθηνών ο Δημήτριος Μαρίνος και η Στέλλα Κουρμπανά.
11. Από το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, ο Γιούλης Παπαδόπουλος, ο Δημήτρης Ιωάννου και η Σμαρώ Αναγνωστοπούλου.
12. Από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ο Θανάσης Τρικούπης και από τη Γραμματεία, η Ευαγγελία Νάση.
13. Από το Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου ο Σωτήρης Λίβας.
14. Η Άννα Χατζηαθανασίου για τα ιστορικά τεκμήρια (ΒΔ Σχολείου Μουσικής και Ανακτορικά).

Τέλος, καθαρά εσωτερική ανάγκη αποτελεί η ευχαριστία προς όλα τα μέλη της οικογένειάς μου, για την υπομονή και την ηθική στήριξη. Στη σύζυγό μου Μαρία Ασλανίδη, οφείλω να αναγνωρίσω επί πλέον την επιστημονική της αρωγή στη διεξαγωγή της έρευνας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Το σύνολο των γραπτών κανόνων δικαίου οι οποίοι σχετίζονται με τη μουσική εκπαίδευση, συνθέτουν το «νομοθετικό πλαίσιο» αυτής. Όπως απορρέει ευθέως από τον τίτλο της διατριβής, το πλαίσιο το οποίο διερευνάται, δεν περιλαμβάνει αδιακρίτως το σύνολο της «μουσικής εκπαίδευσης». Περιλαμβάνει μόνον το τμήμα εκείνο το οποίο αφορά την κατάρτιση όσων μουσικών ακολουθούν το επάγγελμα του «μουσικού εκτελεστή» και όχι αμιγώς του διδασκάλου μουσικής, του συνθέτη ή του μουσικού επιστήμονος.

Ως «εκπαίδευση» των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, στο παρόν πόνημα νοείται η συστηματική και τυπική εκπαιδευτική διαδικασία η οποία ακολουθείται και αποβλέπει στην άρτια εκμάθηση των μουσικών οργάνων, της φωνητικής τέχνης και της διεύθυνσης μουσικών συνόλων, με τελικό σκοπό τη διάπλαση μιας ολοκληρωμένης μουσικής προσωπικότητας, ικανής να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά ως μέλος σε ορχήστρες, σε μουσικά σύνολα, ή ως σολίστ.

Ως «τυπική», ορίζεται η εκπαίδευση που παρέχεται στο πλαίσιο του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, οδηγεί στην απόκτηση πιστοποιητικών αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο από τις δημόσιες αρχές και αποτελεί μέρος της διαβαθμισμένης εκπαιδευτικής κλίμακας.¹ Εξάλλου, σύμφωνα με τη σύγχρονη ελληνική νομική αντίληψη, η τυπική μάθηση «ρυθμίζεται σε εθνικό επίπεδο, συντελείται σε ένα οργανωμένο και δομημένο περιβάλλον το οποίο είναι ειδικά αφιερωμένο στη μάθηση, οδηγεί στην αναγνώριση προσόντων συνήθως με την μορφή πιστοποιητικού ή διπλώματος. Περιλαμβάνει τα συστήματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».²

¹ Βλ. άρθρο 2, παρ. 2 του Ν. 3879/2010: *Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 163/21-9-2010).

² Βλ. άρθρο 2, παρ. ιθ του Ν. 4763/2020: *Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματιών (ΕΕ L 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της*

Σύμφωνα με τα παραπάνω, δεν εμπίπτει στο πεδίο της παρούσας έρευνας η δημοτική και η λαϊκή μουσική. Πέραν του γεγονότος ότι το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, ως τυπικής εκπαίδευσης είναι ισχύον, η εκπαιδευτική διαδικασία σε αυτά τα είδη μουσικής, βασίζεται ως επί το πλείστον στην παράδοση, στην τεχνική εμπειρία και στον ιδιότυπο τρόπο μετάδοσης της γνώσης από δάσκαλο σε μαθητευόμενο, χαρακτηριστικά τα οποία σαφώς εντάσσουν τα είδη αυτών των μουσικών ιδιωμάτων, στην «άτυπη» εκπαίδευση. Στην «άτυπη» μάθηση, οι μαθησιακές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα εκτός οργανωμένου εκπαιδευτικού πλαισίου, συμπεριλαμβάνουν παράλληλα δραστηριότητες αυτομόρφωσης, τις γνώσεις που αποκτά και τις δεξιότητες που αναπτύσσει το άτομο από τη επαγγελματική του εμπειρία.³ Παρά ταύτα, σε όποιες περιπτώσεις καταγράφεται προσπάθεια συστηματοποίησης της γνώσης, έχουν συμπεριληφθεί οι σχετικές αναφορές στο *Κεφάλαιο Β'* και στο *Κεφάλαιο Γ'*.

Τέλος, με βάση την προσέγγιση της έννοιας της εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, όπως οριοθετήθηκε στην αρχή από τον συγγραφέα, δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας έρευνας οι μουσικοί εκτελεστές διαφόρων σύγχρονων ή πειραματικών μορφών μουσικής, τα οποία στηρίζονται στη χρήση της μουσικής τεχνολογίας, ακόμη και στην περίπτωση που έχουν πραγματοποιηθεί από τους εκτελεστές σχετικές σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η παρούσα μελέτη -όπως άλλωστε αναγράφεται και στον τίτλο- εστιάζει γεωγραφικά στην Ελλάδα και χρονικά από το 1871 (έτος ιδρύσεως του Ωδείου Αθηνών), μέχρι τη σημερινή εποχή. Ως προς το ιστορικό μέρος της εργασίας, αλλά και για την αρτιότερη σύνδεση με το νομικό μέρος αυτής, κρίθηκε αναγκαίο η έρευνα να επεκταθεί στον ευρύτερο ελληνικό χώρο και στη χρονική περίοδο που προηγείται του 1871.

Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 254/21-12-2020).

³ Βλ. άρθρο 2, παρ. 5 του Ν. 3879/2010.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, αν και είναι υπαρκτό, εντούτοις δεν είναι απολύτως απτό. Παραμένει ασαφές, ως προς την έκτασή του, επειδή ουδέποτε επιχειρήθηκε μία συστηματική καταγραφή και συγκέντρωσή του. Τυχόν μεμονωμένες προσπάθειες οι οποίες έχουν καταβληθεί μέχρι σήμερα, δεν καλύπτουν παρά μόνο ένα μικρό μέρος αυτού. Το νομοθετικό πλαίσιο στο σύνολό του παραμένει αχαρτογράφητο.

Παρά τη δημοσίευση των διατάξεων του εκάστοτε ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως –δεδομένου ότι προϋπόθεση για να τεθεί σε ισχύ μία διάταξη νόμου, είναι η δημοσίευσή της στο «Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως» (ΦΕΚ)-⁴ εντούτοις, κατά την πάγια τακτική του Έλληνα νομοθέτη, οι διατάξεις αυτές βρίσκονται διάσπαρτες ανάμεσα σε δεκάδες χιλιάδες τεύχη των ΦΕΚ, δημοσιευμένες μέσα σε άλλους νόμους, συχνά μάλιστα με άσχετο προς αυτές περιεχόμενο. Έτσι το νομοθετικό πλαίσιο καθίσταται τόσο δαιδαλώδες, σε σημείο που η διαδικασία εξεύρεσής του, θα μπορούσε να παρομοιαστεί με την αναζήτηση μίας βελόνας μέσα σε έναν αχυρώνα.

Αυτή η διαπίστωση αποτέλεσε το βασικό κίνητρο του συγγραφέα, ο οποίος διαθέτοντας νομική παιδεία, μουσικές γνώσεις και σχετική επαγγελματική εμπειρία,⁵ αντιμετώπισε ως προσωπική πρόκληση το εγχείρημα να διεξάγει έρευνα μέσω αυτής της διδακτορικής διατριβής, με αρχική πρωτότυπη στόχευση την κωδικοποίηση του νομοθετικού πλαισίου και τη συγκέντρωσή του σε μορφή ενιαίου και χρηστικού νομοθετικού «εργαλείου».

⁴ Στο Σύνταγμα της Ελλάδος (άρθρα 43 και 44 παρ. 1, ΦΕΚ Α'111/9-6-1975), προβλέπεται ρητά η δημοσίευση των τυπικών νόμων και ορισμένων διοικητικών πράξεων με τις οποίες τίθενται κανόνες δικαίου (κανονιστικά διατάγματα). Για τις υπόλοιπες, σε κάθε περίπτωση η δημοσίευση στο ΦΕΚ επιβάλλεται από τον κοινό νομοθέτη.

⁵ Είναι κάτοχος πτυχίου του Τμήματος Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικών Επιστημών της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, πτυχίου Ενορχήστρωσης Big Band του Ωδείου Τέχνης Γεωργίου Φακανά, έχει εργασθεί επί δεκαετία επαγγελματικά ως μουσικός εκτελεστής, επί εικοσιπενταετία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ έχει διατελέσει Προϊστάμενος Γραμματείας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, από το 1996 έως το 2013.

Η έρευνα που διεξήχθη, έχει βασιστεί κατά το μεγαλύτερο μέρος της σε πρωτογενείς πηγές, τους ίδιους τους νόμους. Ήδη από το 1977 ήταν διαθέσιμη η ηλεκτρονική έκδοση και κυκλοφορία των ΦΕΚ στον διαδικτυακό τόπο του Εθνικού Τυπογραφείου (ΕΤ),⁶ αλλά μόνο για όσα τεύχη είχαν εκδοθεί μετά το 1970. Τα προ του 1970 τεύχη υπήρχαν βεβαίως σε έντυπη μορφή στο ΕΤ -το οποίο αποτελεί τον φυσικό χώρο έκδοσης των ΦΕΚ- αλλά δεν ήταν άμεσα προσβάσιμα στους μελετητές, με συνέπεια η αναζήτηση των προ του 1970 τευχών, να πραγματοποιείται αναγκαστικά εντός της Βιβλιοθήκης της Βουλής, όπου τηρούνται ανελλιπώς όλα τα ΦΕΚ, και εναλλακτικά στα κατά τόπους Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ). Αυτός, ο με φυσική παρουσία τρόπος αναζήτησης, ήταν δυσχερής, χρονοβόρος και απαιτούσε αλληπάλληλες επισκέψεις στους χώρους όπου φυλασσόταν το υλικό. Επιτέλους το 2010, δόθηκε στο κοινό η δυνατότητα για ελεύθερη ηλεκτρονική πρόσβαση στο σύνολο των τευχών (και των προ του 1970), με τη δωρεάν διάθεσή τους σε ηλεκτρονική μορφή από τον ιστότοπο του ΕΤ,⁷ οπότε η αναζήτηση των ΦΕΚ απλουστεύθηκε και ολοκληρώθηκε διαδικτυακά.

Το σύνολο των διατάξεων οι οποίες έπρεπε να συλλεχθούν, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, βρίσκονταν διάσπαρτες και ενίοτε ήταν αρκετά δυσπρόσιτες. Η έλλειψη κωδικοποίησης αυτών των νομοθετικών διατάξεων, ώθησαν τον συγγραφέα στην επινόηση χρήσιμων εργαλείων και φίλτρων. Τα μέσα αυτά που δημιουργήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν, ήταν αποτέλεσμα σύνθεσης, η οποία συνδύαζε την ιστορική μουσικολογική έρευνα με τη νομική επιστήμη.

Η πρακτική που εφαρμόστηκε μεθοδικά, υπομονετικά και κατά κόρον, ήταν η «αχνηλασία» των νόμων. Μελετώντας του πιο πρόσφατους νόμους, των οποίων η αναζήτηση είναι παγιοποιημένη, οδηγούμαστε σταδιακά στους προγενέστερους. Το προοίμιο των νόμων αρχίζει πάντοτε με τη φράση «έχοντας υπ' όψιν» και συνεχίζει με την αριθμητική παράθεση, αποκλειστικά εκείνων των διατάξεων και των στοιχείων, στα οποία

⁶ Βλ. Εθνικό Τυπογραφείο [online]. Διαθέσιμο από: <<http://www.et.gr/>>.

⁷ Βλ. άρθρο 7 του Ν. 3681/2010: *Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο «Πρόγραμμα Διαύγεια» και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 112/13-7-2010).

στηρίζεται η εκάστοτε κανονιστική πράξη που εκδίδεται.⁸ Αναμοχλεύοντας σχολαστικά το προοίμιο των νόμων, αναδεικνύονται σημαντικά ευρήματα, όπως προγενέστερες διατάξεις, οι οποίες ακόμη και στην περίπτωση που τελικώς κρίνονται ως επουσιώδεις για την παρούσα έρευνα, διατηρούν παρόλα αυτά χρησιμότητα για ενδεχόμενη άντληση πολύτιμων αναφορών σε σχέση με την ευρύτερη θεματική. Μέσα από αυτήν την προσέγγιση και ακολουθώντας με αντίστροφη χρονικά φορά την έκδοση αυτών των διατάξεων, οδηγούμαστε στο σημείο αφετηρίας του νομοθετήματος, το οποίο ενίοτε αναγορεύεται σε κομβικής σημασίας. Η διαδικασία αυτή μολονότι επίπονη και εξαιρετικά χρονοβόρος –ειδικά για τα έτη όπου η αναζήτηση των ΦΕΚ διεξήχθη στη Βιβλιοθήκη της Βουλής- πρόσφερε μεγάλη ικανοποίηση κατά την ολοκλήρωσή της.

Για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή αυτής της μεθόδου, πέραν της νομικής επιστήμης, των μουσικών γνώσεων και της επαγγελματικής εμπειρίας του συγγραφέως, κρίθηκε απαραίτητη η συνδρομή άλλων επιστημών. Ειδικότερα, χωρίς τη συνδρομή της Ιστορικής Μουσικολογίας, θα ήταν αδύνατος ο προσανατολισμός στην κάθε αναζήτηση. Η μέθοδος που εφαρμόστηκε για τον εντοπισμό αυτής της νομοθεσίας, είναι αποτέλεσμα σύνθετης αναζήτησης και συσχετισμού ιστορικών τεκμηρίων και νόμων. Εν αντιθέσει με το νομικό μέρος -το οποίο είναι στην πλειονότητά του αχαρτογράφητο- για το ιστορικό μέρος υπάρχει ικανή δημοσιευμένη έρευνα, της οποίας η συμβολή υπήρξε καθοριστική. Αρχικά αποτυπώθηκε η πορεία της μουσικής εκπαίδευσης, με τις όποιες μορφές πρωτοεμφανίστηκε στον ευρύτερο ελληνικό χώρο και καλλιεργήθηκε στη συνέχεια μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους, λαμβάνοντας σταδιακά τον χαρακτήρα «τυπικής» εκπαίδευσης. Διερευνήθηκαν τα πρώτα μουσικά ιδρύματα και οι κάθε είδους φορείς που σχετίζονται με τη μουσική εκπαίδευση, τα οποία έχουν αναδειχθεί μέσα από την ιστορική έρευνα. Κατόπιν τούτου, κατέστη δυνατή η προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου, το οποίο απαρτίζεται, ως επί τω πλείστον, από τυπικούς νόμους του κράτους, ή από κανονιστικές αποφάσεις του Υπουργείου επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας

⁸ Βλ. Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης – Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης – Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Οργάνωσης και Διαδικασιών – Διεύθυνση Οργανωτικής Ανάπτυξης, ΔΟΑ/Φ.0.1./2922/2-2-2007: *Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων*.

Εκπαιδεύσεως,⁹ και μετά το 1985 κυρίως από κανονιστικές αποφάσεις του Υπουργείου Πολιτισμού,¹⁰ μέσω των οποίων ασκήθηκε η εκπαιδευτική πολιτική της χώρας. Τεχνικά, η έρευνα αυτή λειτούργησε σε δύο παράλληλα επίπεδα: Ένα νομικό επίπεδο και ένα ιστορικό επίπεδο. Το δεύτερο, χωρίς τη συνεισφορά και τη συνεχή καθοδήγηση του επιβλέποντος καθηγητή, δεν θα είχε αξιοποιηθεί επαρκώς.

Ένα μείζον ζήτημα το οποίο ανέκυψε στην πορεία, μετά το στάδιο της «συλλογής» του νομοθετικού πλαισίου, ήταν η διαχείριση των αντικρουόμενων διατάξεων. Πράγματι εντοπίστηκαν συγκρούσεις, αναιρέσεις και αντιφάσεις μεταξύ νομοθετικών διατάξεων. Μεταγενέστεροι νόμοι, καταργούσαν προηγούμενες διατάξεις, ή ακόμα χειρότερα συνυπήρχαν, παρά το γεγονός ότι συγκρούονταν μεταξύ τους. Όταν μάλιστα η επικάλυψη των νόμων ήταν επαναλαμβανόμενη, δημιουργούσε δυσλειτουργικές συσσωρεύσεις. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι πρωτόγνωρο στο ελληνικό νομικό σύστημα και το νομοθετικό πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Για αυτόν τον λόγο το νομικό τοπίο της μουσικής εκπαίδευσης χαρακτηρίζεται ως «ομιχλώδες» και το αποτέλεσμα μίας τέτοιας έρευνας, χωρίς την αναγκαία επεξεργασία καθίσταται αλυσιτελής. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη δυσκολία κατά το τελικό στάδιο. Αναπόφευκτα μετά το πέρας της ιστορικής διαδρομής, η οποία καταλήγει στη σημερινή εποχή, κρίθηκε αναγκαία η επιστροφή στην αφετηρία, έτσι ώστε να διαπιστωθεί αυτή την φορά, ποια νομοθετήματα παραμένουν και σήμερα ενεργά -και συνεπώς έχουν νομική αξία- και ποια έχουν καταστεί ανενεργά, οπότε πλέον διατηρούν μόνον ιστορική αξία.

Η διατριβή αυτή δεν περιορίστηκε στο νομοθετικό πλαίσιο. Έχει επεκταθεί σε αρχειακό υλικό και σε εκθέσεις πεπραγμένων των Ωδείων, όπως αποφάσεις των Διοικητικών τους Συμβουλίων, καταλόγους των σπουδαστών και των αποφοίτων τους, αλληλογραφία, τεκμήρια τα οποία έχουν αξιοποιηθεί κυρίως στο *Κεφάλαιο Β΄*. Ομοίως, στο *Κεφάλαιο Γ΄* έχουν ληφθεί υπόψη αποφάσεις συλλογικών οργάνων διοίκησης των

⁹ Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, από το 1846 έως το 1926 ονομαζόταν «Υπουργείον επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως» (βλ. ΦΕΚ Α΄ 33/13-10-1833, σελ. 259) και μέχρι σήμερα έχει αλλάξει πολλές φορές ονομασία.

¹⁰ Το Υπουργείο Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1985 (βλ. παρ. 1θ του άρθρου 23 του Ν. 1558/1985: *Κυβέρνηση και κυβερνητικά όργανα*, ΦΕΚ Α΄ 137/26-7-1985), σε συνέχεια του δημιουργηθέντος το 1971, από τη Χούντα των Συνταγματαρχών, «Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών».

Πανεπιστημίων, όπως είναι οι Σύγκλητοι ή οι Γενικές Συνελεύσεις των Μουσικών Τμημάτων, οδηγοί σπουδών που έχουν εκδοθεί από τα τμήματα αυτά, βιβλία πτυχιούχων που τηρούνται στις γραμματείες τους, ενδεικτικά προγράμματα σπουδών, εσωτερικοί κανονισμοί λειτουργίας και άλλες πρωτογενείς πηγές, οι οποίες όλες μαζί συνθέτουν το θεσμικό πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης, συνιστώντας πολύτιμα τεκμήρια. Συχνά, μέρος αυτού του υλικού αναπαράγεται και στις επίσημες ιστοσελίδες αυτών των νομικών προσώπων, οπότε η επίσκεψη ανά τακτά διαστήματα στους διαδικτυακούς τους χώρους, ήταν επιβεβλημένη.

Όταν ολοκληρώθηκε η αρχική στόχευση, η συλλογή, η συγκέντρωση και επεξεργασία του νομοθετικού πλαισίου, μαζί με την ενσωμάτωσή του σε μία πρωτότυπη «εργαλειοθήκη», ο συγγραφέας συνειδητοποίησε ότι δεν θα μπορούσε τελικά να περιοριστεί μόνο σε αυτό. Ήταν αναπόφευκτη μία κριτική παρουσίαση του πλαισίου αυτού, με συνακόλουθη την υποβολή προτάσεων, οι οποίες διατυπώνονται στον *Επίλογο*. Σε κάθε περίπτωση, προσδοκία αυτής της έρευνας είναι, όπως τα συμπεράσματα της συμβάλουν προς μία θετική κατεύθυνση, συμπλήρωσης ή και προσαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας, με γνώμονα τη βελτίωση του ελληνικού μουσικού εκπαιδευτικού συστήματος.

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Η διδακτορική εργασία έχει την παρακάτω δομή:

Στο *Κεφάλαιο Α'* επιχειρείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή στον ελλαδικό χώρο, σε ό,τι δύναται να χαρακτηριστεί ως πρόγονος της τυπικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, και συγκεκριμένα στη χρονική περίοδο πριν την ίδρυση του Ωδείου Αθηνών (1871), εστιάζοντας κυρίως σε νομοθετήματα του Βασιλείου της Ελλάδος, που αφορούν στις Στρατιωτικές Μπάντες, στις Σχολές Ψαλτικής, στα Φιλαρμονικά Σωματεία και στην Ιόνιο Ακαδημία, στο πλαίσιο του Ιονίου Κράτους (1815-1864).

Το *Κεφάλαιο Β'* επικεντρώνεται στο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο των Ωδείων, των Μουσικών Σχολών και των παραρτημάτων αυτών, των μουσικών ιδρυμάτων δηλαδή εκείνων τα οποία καταλαμβάνουν τον μεγαλύτερο «χώρο», ιστορικά και αριθμητικά, και στα οποία έχει σπουδάσει η πλειονότητα των Ελλήνων μουσικών εκτελεστών. Στο τέλος του κεφαλαίου έχει προστεθεί μία μικρή ενότητα για τα Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια, τα οποία μολονότι συγκαταλέγονται στην τυπική εκπαίδευση δεν έχουν επαγγελματικό αλλά προπαρασκευαστικό χαρακτήρα.

Το *Κεφάλαιο Γ'* αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Κατά τα τελευταία τριάντα πέντε έτη έχουν ιδρυθεί στα ελληνικά Πανεπιστήμια τμήματα μουσικών σπουδών, η Μουσική ως επιστήμη και ως τέχνη έχει ενταχθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπληρώνοντας στρατηγικά το νομοθετικό πλαίσιο.

Στον *Επίλογο* αποτυπώνονται τα συμπεράσματα από τα τρία πρώτα κεφάλαια και εκτίθενται σκέψεις και προτάσεις του συγγραφέα, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωση του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου, προκειμένου να καταρτίζονται με άρτιο τρόπο μουσικοί εκτελεστές, με πλήρη επαγγελματικά δικαιώματα.

Το *Παράρτημα Νόμων*, αποτελεί την πρωτότυπη εργαλειοθήκη (toolkit), όπου παρατίθεται συγκεντρωτικά όλη η αναφερθείσα στα προηγούμενα κεφάλαια νομοθεσία. Η χρηστική αξία για τον αναγνώστη ενισχύεται σημαντικά με την παράθεση των σχετικών ΦΕΚ ανά θεματική ενότητα (και υποενότητα), τηρώντας τη μεταξύ τους χρονική αλληλουχία. Εφόσον μάλιστα οι διατάξεις του ιδίου νομοθετήματος ρυθμίζουν πολλαπλά

διαφορετικά ζητήματα, κρίνεται σκόπιμο να συμπεριληφθεί το ίδιο ΦΕΚ σε παραπάνω από μία ενότητες.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΝΟΜΙΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Σε συνέχεια του ορισμού των εννοιών του τίτλου της διατριβής στην αρχική ενότητα, κρίνεται απαραίτητη και η παράθεση έξι (6) βασικών νομικών ορισμών:

ΔΙΚΑΙΟ

Προερχόμενο ετυμολογικά από το ρήμα «δείκνυμι», από φιλοσοφική θεώρηση εκφράζει το «υποδεικνυόμενο ορθόν».¹¹ Ιδωμένο από μία καθαρά νομική προσέγγιση, αποτελεί «σύστημα κανόνων και αρχών ιεραρχικά δομημένων».¹² Μέσα από μία ευρύτερη πολιτική θεώρηση, δύναται να αποδοθεί και ως νόμιμη έκφραση της άρχουσας τάξης.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Σύνολο κανόνων δικαίου, οι οποίοι καθορίζουν τη μορφή, δομή, οργάνωση και λειτουργία του πολιτεύματος ενός κράτους, καθώς και τα όρια της κρατικής εξουσίας έναντι των πολιτών.¹³ Αποτελεί τον θεμελιώδη νόμο του κράτους.

ΝΟΜΟΣ

Σύνολο κανόνων δικαίου, βασισμένων στο Σύνταγμα μιας χώρας, οι οποίοι ρυθμίζουν τη λειτουργία του κράτους, τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και τις σχέσεις των πολιτών με το κράτος.¹⁴

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Το σύνολο των νόμων αποτελούν τη νομοθεσία. Στην ευρύτερη έννοια των νόμων, περιλαμβάνονται οι τυπικοί Νόμοι (οι οποίοι ψηφίζονται στη Βουλή), τα Προεδρικά Διατάγματα (τα οποία εκδίδονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας), οι Πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου και οι Υπουργικές Αποφάσεις (οι οποίες εκδίδονται από την Κυβέρνηση) και η Νομολογία (αποφάσεις) των Ανωτάτων Δικαστηρίων (Συμβούλιο της Επικρατείας, Άρειος Πάγος, κλπ).¹⁵

¹¹ Παύλος Κ. Σούρλας, *Justi atque injusti scientia- Μία εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου* (Αθήνα: Σάκκουλας, 1995).

¹² Φίλιππος Σπυρόπουλος, *Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο* (Αθήνα: Σάκκουλας, 2006).

¹³ Αριστόβουλος Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο α'* (Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 1980).

¹⁴ Δημήτρης Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο Ια, γ'* έκδοση (Αθήνα: Σάκκουλας, 1982).

¹⁵ Πρόδρομος Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο α'* (Αθήνα: Σάκκουλας, 1977).

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ή ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Νόμος που εκδίδεται από τον αρχηγό της εκτελεστικής εξουσίας (Πρωθυπουργό), σε περιπτώσεις έκτακτης εθνικής ανάγκης (πόλεμος, ξένη κατοχή, κλπ).¹⁶

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ και ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Το θέσπισμα που εκδίδεται από τον αρχηγό του κράτους (Πρόεδρο της Δημοκρατίας ή Βασιλέα).¹⁷

¹⁶ Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιον Διοικητικού Δικαίου*, δευτέρα έκδοσις (Αθήνα: Σάκουλας, 1981).

¹⁷ Αθανάσιος Ράικος, *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου (κατά το Σύνταγμα του 1975)*, τόμος α', έκδοσις ογδόη, (Αθήνα: χ.ε., 1980).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ
ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΕΚΤΕΛΕΣΤΩΝ
ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ, ΠΡΙΝ ΤΟ 1871

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1830, οι τρεις μεγάλες Δυνάμεις, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, υπέγραψαν το πρωτόκολλο του Λονδίνου, με το οποίο η Ελλάδα κηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος. Μετά την αναγνώριση της ως κυρίαρχου κράτους και την εγκατάσταση του Βαυαρού Όθωνος ως του πρώτου Βασιλέως των Ελλήνων, την 16^η Φεβρουαρίου 1833 η Ελλάδα απέκτησε υπόσταση, τυπώνοντας στην πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους Ναύπλιο, το πρώτο «Φύλλο της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος», στην Ελληνική και στη Γερμανική γλώσσα. Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύτηκε Διάγγελμα του Όθωνος προς τους Έλληνες και αμέσως μετά το υπ' αριθμ. 2 Βασιλικό Διάταγμα, με το οποίο ιδρύθηκε η «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος».¹⁸ Όπως αναφερόταν μέσα στο Διάταγμα, εφεξής εκεί θα δημοσιεύονταν όλοι οι νόμοι, τα διατάγματα, οι διατάξεις, οι διακηρύξεις των υπουργείων, οι διορισμοί, οι προβιβασμοί, οι παραιτήσεις, κ.α. Από το επόμενο έτος -μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα- η έκδοση της «Εφημερίδος» συνεχίστηκε από την Αθήνα.¹⁹

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται δημόσιοι φορείς ή ενώσεις φυσικών προσώπων, που έχουν επιτελέσει εκπαιδευτική λειτουργία ή κρατική υπηρεσία, τέτοια ώστε να τους αναγάγει σε «προγόνους» της εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών. Το *Κεφάλαιο Α'*, εστιάζει χρονικά κυρίως στην περίοδο πριν το 1871, έτος ιδρύσεως του Ωδείου Αθηνών και έτος όπου σηματοδοτείται επίσημα η έναρξη της «τυπικής» μουσικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Επίσης, προγενέστερα του 1830 και εκτός των ορίων της ελλαδικής επικράτειας, υπήρχε το Ιόνιο Κράτος, διάδοχος της Ιονίου Πολιτείας, η οποία περιελάμβανε τα νησιά του Ιονίου Πελάγους. Η περίοδος αυτή αλλά και η επόμενη, μέχρι το 1864 -όπου υπεγράφη η συνθήκη του Λονδίνου και τα νησιά της Ιονίου Πολιτείας ενώθηκαν με την Ελλάδα- παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον, αφού κατά τα χρόνια αυτά ιδρύθηκε το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο, η Ιόνιος Ακαδημία, καθώς και τα πρώτα Φιλαρμονικά Σωματεία, πολλών εκ των οποίων η λειτουργία συνεχίζεται ακόμη και μέχρι σήμερα. Επίσης, κατά την ίδια περίοδο στο Βασίλειον της Ελλάδος, ιδιαίτερο

¹⁸ Βλ. ΦΕΚ 1/16-2-1833.

¹⁹ Βλ. ΦΕΚ 41/21-12-1834.

ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Στρατιωτικές Μπάντες της εποχής του Όθωνος και οι Σχολές Βυζαντινές Μουσικής.

Η ΙΟΝΙΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Η ανάγκη των Ελλήνων για συστηματοποίηση της Γνώσης, είχε εκφραστεί από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, πολύ νωρίτερα από τη σύσταση του Ελληνικού κράτους. Στον Ενετοκρατούμενο Επτανησιακό χώρο, ο διάυλος επικοινωνίας με την Ευρώπη παρέμεινε ανοικτός και μετά την Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως. Το 1549 στην Κέρκυρα μάλιστα, υπήρχε αποδεδειγμένα επαγγελματική μουσική διδασκαλία.²⁰ Οι πνευματικές και φιλοσοφικές ανησυχίες των Επτανησίων ουδέποτε έπαυσαν να εκφράζονται, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν σταδιακά τα πρώτα εργαστήρια λογίων στην Κέρκυρα, τα οποία αποτέλεσαν την πνευματική μαγιά για τη μετέπειτα δημιουργία του πρώτου ελληνικού Πανεπιστημίου, της Ιονίου Ακαδημίας. Το 1656 ιδρύθηκε η «Ακαδημία των εξησφαλισμένων» (Accademia degli assicurati), αργότερα η «Ακαδημία των γονίμων» (Accademia dei fertili) και το 1732 η «Ακαδημία των περιπλανωμένων» (Quos Phoebeus vocat errantes: εννοώντας τους διασκορπισμένους που ενώθηκαν πάλι υπό του Φοίβου Απόλλωνος, με σκοπό τη λατρεία των Μουσών). Τα μέλη αυτών των φιλοσοφικών οργανισμών, στη συνέχεια ίδρυσαν νεότερους οργανισμούς, όπως την «Ακαδημία λογίων και επιστημόνων» αλλά και ποικίλες πολιτικές και πατριωτικές εταιρείες.²¹ Η ανάγκη για τη δημιουργία ενός ανωτάτου διδακτηρίου είχε εκδηλωθεί ακόμα πιο έντονη. Έτσι το 1807, με τη συμβολή των Αυτοκρατορικών Γάλλων ιδρύθηκε στην Κέρκυρα η «Ιονική Ακαδημία», πρόδρομος της «Ιονίου Ακαδημίας», στην οποία εδιδάσκοντο και στοιχεία επιστημών.²² Κατά την ίδια περίοδο, υπό βρετανικό έλεγχο ιδρύθηκε ο αντίστοιχος οργανισμός της Ιονικής Ακαδημίας στη Ζάκυνθο (1811) και η «Φιλόμουσος Εταιρεία» των Αθηνών (1813), καθώς και το ρωσικό αντίβάρό της η «Εταιρεία των Φύλων των Μουσών», που ίδρυσε ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Βιέννη (1814).²³

²⁰ Κώστας Καρδάμης, «Οι Μουσικές ταυτότητες της Επτανήσου: Θεωρήσεις και αναθεωρήσεις μέσα από τη νεότερη έρευνα» στο Αλίκη Νικηφόρου (επιμ.) *Θ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο 2010* (Παξοί: Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014), τομ. β', σελ. 231-261.

²¹ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* (Αθήνα: χ.ε., 1958), σελ. 75-79.

²² Jacques Baeyens, *Οι Γάλλοι στην Κέρκυρα 1797-1799 & 1807-1814* (Αθήνα: Λειμών, 2021).

²³ Νίκος Κ. Κουρκουμέλης, *Μυστικιστικός Εταιρισμός και Φιλική Εταιρεία* (Αθήνα: Φιλογένεια 2016), σελ. 37-38.

Όταν το έδαφος είχε προετοιμαστεί κατάλληλα και οι συνθήκες είχαν πλέον ωριμάσει, το 1824 ιδρύθηκε η «Ιόνιος Ακαδημία», το πρώτο τριτοβάθμιο -με τις σημερινές αντιστοιχίες- εκπαιδευτικό ίδρυμα στον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Κεντρικό πρόσωπο σε αυτή την προσπάθεια υπήρξε ο εμπνευστής της, λόρδος Frederick Guilford, ο οποίος διετέλεσε και ο πρώτος Πρύτανης της. Ο κύκλος δυστυχώς έκλεισε το 1865, μετά την προσάρτηση του Ιονίου Κράτους στο Βασίλειο της Ελλάδος, οπότε οικονομικοί λόγοι υπαγόρευαν την κατάργησή της.²⁴ Αποτελεί μάλιστα ειρωνεία το γεγονός ότι η Ιόνιος Ακαδημία καταργήθηκε με νομοθετική ρύθμιση που έφερε τον τίτλο «Περί διοργάνωσης της εκπαιδεύσεως κατά την Επτάνησον».²⁵

Η Ιόνιος Ακαδημία υπήρξε επί συναπτή τεσσαρακονταετία κέντρο επιστημονικής παιδείας των Ελλήνων, εκ του οποίου προήλθαν κατά μεγάλο μέρος οι επιστημονικές δυνάμεις της αναγεννηθείσας Ελλάδος. Στην Ιόνιο Ακαδημία δίδαξαν, μεταξύ άλλων, ο Κωνσταντίνος Ασώπιος, ο Ανδρέας Κάλβος, ο Κωνσταντίνος Σακελαρόπουλος, ο Ανδρέας Μουστοξύδης, ο Νεόφυτος Βάμβας, ο Ανδρέας Ιδρωμένος, ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, ο Πέτρος Βράιλας-Αρμένης. Όταν έκλεισε η Ακαδημία, μετατέθηκαν στο Εθνικό Πανεπιστήμιο αρκετοί καθηγητές του.²⁶

Σύμφωνα με το σχέδιο του Οργανισμού που εκπόνησε ο Guilford το 1824 -μέρος του οποίου συμπεριελήφθη και στο ιδρυτικό που ψηφίστηκε στη συνέχεια από την Ιόνιο Βουλή- στην Ιόνιο Ακαδημία δημιουργήθηκαν τέσσερεις Σχολές: η Θεολογική, η Νομική, η Ιατρική και η Φιλοσοφική.²⁷ Για τη λειτουργία τους συνεστήθησαν έδρες της Φιλοσοφίας, της Ρητορικής, της Νομικής, της Ιατρικής, των Μαθηματικών, της Εκκλησιαστικής Μουσικής, κ.ά. Για τη στελέχωσή τους προσελήφθησαν καθηγητές από το εξωτερικό, από τα Επτάνησα και από την ηπειρωτική χώρα.²⁸

²⁴ Νίκος Κ. Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1815–1864)* (Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, 2002).

²⁵ Βλ. παρ. β' του άρθρου 1 του Ν. ΡΗ'/1865: *Περί διοργάνωσης της εκπαιδεύσεως κατά την Επτάνησον* (ΦΕΚ Α' 61/29-12-1865).

²⁶ Λυκίσσας Μ., *Η ιστορία της Ιονίου Ακαδημίας* (Αθήνα: Εταιρεία Φίλων της Μεγάλης Ιδέας, 1993).

²⁷ Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, *Η Ιόνιος Ακαδημία: Το χρονικό της ίδρυσης του πρώτου Ελληνικού Πανεπιστημίου (1811-1824)* (Αθήνα: Μικρός Ρωμηός, 1997), σελ. 172-185.

²⁸ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική [...]*, ό.π., σελ. 77.

Ο Guilford, από της ιδρύσεως της Ακαδημίας, επιθυμούσε να εντάξει το μάθημα της μουσικής στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα. Προς τούτο επέλεξε τον Ιωάννη Αριστείδη (~1786-1828), διάκονο από τα Ιωάννινα, επιμορφωθέντα -με δαπάνη του ιδίου στη Νάπολη της Ιταλίας (1819)- στην αρχαία ελληνική γραμματεία και στη μουσική, την εκκλησιαστική και την κοσμική. Ο Ιωάννης Αριστείδης δίδαξε στην Ιόνιο Ακαδημία από το 1824 μέχρι το 1828, οπότε και απεβίωσε σε ηλικία μόλις 42 ετών. Παρά τα αρχικά σχέδια του Guilford για συγκέντρωση και άλλων δασκάλων Καλών Τεχνών σε μια Σχολή, φαίνεται ότι τα μουσικά μαθήματα του Αριστείδη -ενίοτε με συνοδεία πιάνου- ξεκίνησαν στο πλαίσιο της λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής και δη στη δημιουργία επαρκώς καταρτισμένων ορθοδόξων ιερέων. Τα μαθήματα τελικώς περιορίστηκαν στη Φιλοσοφική Σχολή.²⁹

Η παρουσία όμως του Ιωάννη Αριστείδη, ως του πρώτου δασκάλου μουσικής στο πρώτο ελληνικό ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, και μάλιστα με στόχευση τη μουσική κατάρτιση εκτελεστών ψαλτικής, αποτελεί ορόσημο για τη μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι το όραμα του Guilford δεν υλοποιήθηκε πλήρως, εκατόν εξήντα έτη αργότερα, το 1984, στον ίδιο τόπο, ιδρύεται με Προεδρικό Διάταγμα το Ιόνιο Πανεπιστήμιο,³⁰ το οποίο αποτελεί συνέχεια της Ιονίου Ακαδημίας. Θα μπορούσε μάλιστα να χαρακτηριστεί και ως ευτυχής ιστορική συγκυρία, το γεγονός ότι ανάμεσα στα τέσσερα ιδρυτικά τμήματα του Ιονίου Πανεπιστημίου, συγκαταλέχθηκε και το Τμήμα Μουσικών Σπουδών.³¹ Με τη δημοσίευση αυτής της ιδρυτικής Πράξης, αναγορεύεται ως το πρώτο ιδρυθέν ακαδημαϊκό μουσικό τμήμα στην Ελλάδα. Βεβαίως, λίγους μήνες αργότερα, με την ίδρυση της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,³² δημιουργήθηκε στην Ελλάδα και το δεύτερο χρονικά μουσικό τμήμα, το

²⁹ Κώστας Καρδάμης, «Νέες ειδήσεις για τον Ιωάννη Αριστείδη και τη διδασκαλία της μουσικής στην Ιόνιο Ακαδημία». *Μουσικός Ελληνομνημών* 4 (2009), σελ. 4-19.

³⁰ Βλ. ΠΔ 83/1984: *Ίδρυση Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ιονίου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Θεσσαλίας* (ΦΕΚ Α' 31/20-3-1984).

³¹ Βλ. παρ. 2 του άρθρου 4, του ΠΔ 83/1984.

³² Βλ. ΠΔ 169/1984: *Ίδρυση Σχολής Καλών Τεχνών στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης* (ΦΕΚ Α' 57/3-5-1984).

οποίο τελικά κατάφερε να τεθεί σε λειτουργία πολύ νωρίτερα από εκείνο της Κέρκυρας.³³ Σε κάθε περίπτωση, με βάση το ερευνητικό πεδίο αυτής τη διατριβής, προσδίδεται μεγαλύτερη αξία στη δημιουργία του μουσικού τμήματος του Ιονίου Πανεπιστημίου, όχι μόνον για τους παραπάνω ιστορικούς λόγους, αλλά κυρίως επειδή το τμήμα αυτό συμπεριέλαβε ανάμεσα στα γνωστικά του πεδία και την «Πρακτική της Μουσικής Ερμηνείας», προσδιορίζοντάς την επακριβώς «ως εκτέλεση μουσικών οργάνων, τραγούδι και διεύθυνση μουσικών συνόλων».³⁴ Το αντίστοιχο τμήμα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου δεν έχει λειτουργήσει μέχρι σήμερα κατεύθυνση Μουσικής Εκτέλεσης.³⁵

³³ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 109 και σελ. 116.

³⁴ Βλ. ΠΔ 102/2002: *Τροποποίηση του ΠΔ 83/1984* (ΦΕΚ Α' 87/23-4-2002).

³⁵ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 110.

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΜΠΑΝΤΕΣ

Την εποχή του Όθωνος, οι βαυαρικές επιρροές σε όλα τα επίπεδα του ελληνικού βίου, ήταν αναπόφευκτες. Η πρώτη στρατιωτική μπάντα είχε συγκροτηθεί ήδη στο Ναύπλιο το έτος 1824, με αρχιμουσικό τον Γερμανό στρατιωτικό Ernst Michael Mangel. Ακολούθησε η δημιουργία και άλλων έμμισθων στρατιωτικών μπαντών, οι οποίες στελεχώνονταν και οργανώνονταν ως επί το πλείστον από μουσικούς, προερχόμενους κυρίως από τη γερμανόφωνη Ευρώπη.³⁶ Παρά το γεγονός ότι, σχεδόν σε όλες τις περιόδους της ιστορίας, απαντώνται στρατιωτικές μπάντες και μουσικοί σε στρατιωτικά σώματα, η συγκεκριμένη μορφή στρατιωτικής μπάντας, δεν έχει ελληνική προέλευση. Η αναλογία χάλκινων και ξύλινων πνευστών, το ρεπερτόριο και η υψηλή συμμετοχή Βαυαρών μουσικών, μαρτυρούν επιρροές από τις βαυαρικές στρατιωτικές μπάντες και αιτιολογούν την επίδραση την οποία άσκησαν στη μουσική ζωής της Αθήνας.³⁷

Καθώς οι απαιτήσεις των στρατιωτικών μπαντών για επαγγελματίες μουσικούς αυξάνονταν, οδήγησαν το 1843 στην ίδρυση του «Σχολείου Μουσικής».³⁸ Το ΒΔ της 15^{ης} Νοεμβρίου, με το οποίο ιδρύθηκε, αρχίζει: «έχοντες υπ' όψιν την βελτίωσιν των Σωμάτων μουσικής του ημετέρου Στρατού, θεωρούντες τα υπέρογκα έξοδα, τα οποία επιφέρει η εκ της αλλοδαπής μετακόμισις μουσικών ικανών, αποφασίζομεν και διατάττομεν τα εξής...». Με απλή ανάγνωση του προϊμίου του ΒΔ, αιτιολογείται επαρκώς η ιδρυτική Πράξη. Καθίσταται σαφές ότι η Κυβέρνηση δεν επιθυμούσε να προβαίνει πλέον στην αναζήτηση ένστολων μουσικών από το εξωτερικό, για τη στελέχωση των ελληνικών στρατιωτικών

³⁶ Άννα Χατζηαθανασίου, «Η μπάντα του Ελληνικού Στρατού Ξηράς: “Δημόσιαι Συναυλίας” 1874-1876», στο *Η μπάντα πνευστών στην Ελλάδα: Ιστορία και προοπτικές*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2020) σελ. 135-148.

³⁷ Άννα Χατζηαθανασίου, «Βαυαρικές επιρροές στη μουσική ζωή της Αθήνας τον 19^ο αιώνα: Η περίπτωση της μπάντας του στρατού» στο Ιωάννης Φούλιας, Πέτρος Βούβαρης, Κώστας Καρδάμης, Γιώργος Σακαλλιέρος (επιμ.) *Νεωτερισμός και Παράδοση (με αφορμή τα 20 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Σκαλκώτα)*. Πρακτικά 11^{ου} Διατμηματικού Μουσικολογικού Συνεδρίου (Αθήνα: Ελληνική Μουσικολογική Εταιρεία, 2019) σελ. 96-104.

³⁸ Βλ. ΒΔ της 15^{ης} Νοεμβρίου 1843: *Δημιουργία Σχολείου Μουσικής*, ΓΑΚ, Κεντρική Υπηρεσία Αθηνών, Αρχείο Υπουργείου Στρατιωτικών.

μπαντών, και έτσι προχώρησε στη δημιουργία μίας σχολής στην Ελλάδα, με σκοπό την εκπαίδευση εφεξής των στρατιωτικών στη μουσική. Προς τούτο, ο ίδιος ο Όθων είχε προσκαλέσει το 1837 στην Αθήνα τον Νικόλαο Χαλικιόπουλο-Μάντζαρο και τον μαθητή του Δημήτριο Διγενή.³⁹ Ως Προϊστάμενος του «Σχολείου Μουσικής», ορίστηκε ο επίτιμος πλέον υπολοχαγός Ernst Michael Mangel.⁴⁰ Στο σχέδιο συστάσεως μάλιστα που κατατέθηκε προς έγκριση και υπογράφεται από τον ίδιο τον Mangel, πέραν της αιτιολογικής εκθέσεως για την ανάγκη δημιουργίας ενός μουσικού σχολείου, περιλαμβάνονταν και αναλυτικά στοιχεία της λειτουργίας του, ακόμη και προϋπολογισμός των μουσικών οργάνων, τα οποία θα έπρεπε να προμηθευτεί η κυβέρνηση.⁴¹

Η λειτουργία του «Σχολείου της Μουσικής» διήρκεσε μόλις δεκατρία χρόνια. Τον Ιανουάριο του 1856 δημοσιεύθηκε ΒΔ της 28^{ης} Νοεμβρίου 1856,⁴² με το οποίο διαλύθηκε η Σχολή και ο Mangel διορίστηκε επιθεωρητής των στρατιωτικών μουσικών. Ανεξάρτητα από το βραχύ χρόνο λειτουργίας της και το γεγονός ότι απευθυνόταν αποκλειστικά σε στρατιωτικά σώματα, θα πρέπει να καταγραφεί σαν μία συστηματική προσπάθεια κατάρτισης επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα, η οποία δεν συνεχίστηκε -όπως θα ανέμενε κανείς- με τη δημιουργία κάποιας άλλης αντίστοιχης σχολής. Τα στρατιωτικά σχολεία μουσικής που δημιουργήθηκαν σε μεταγενέστερο χρόνο, δεν διέθεταν το απαιτούμενο υπόβαθρο για την άρτια εκπαίδευση των εκπαιδευόμενων, οπότε ζητήθηκε η συνδρομή του Ωδείου Αθηνών στην κάλυψη των εκπαιδευτικών τους αναγκών.

Στα υπόλοιπα στρατιωτικά σώματα, δεν παρουσιάζεται ανάλογη μουσική δραστηριότητα. Από το 1830, υπαξιωματικοί και ναύτες μουσικοί που υπηρετούσαν στο Βασιλικό Ναυτικό (BN), κυρίως ως σαλπιγκτές και τυμπανιστές, τοποθετούντο ανά δύο

³⁹ Τάκης Καλογερόπουλος, *Κρατική Ορχήστρα Αθηνών. Προϊστορία και Ιστορία* (Αθήνα: ΚΟΑ, 2004), σελ. 12-13.

⁴⁰ Βλ. άρθρο 6 του ΒΔ της 15^{ης} Νοεμβρίου 1843.

⁴¹ Βλ. *Σχέδιον συστάσεως σχολής στρατιωτικής και της πρωτευούσης Μουσικής*, ΓΑΚ, Κεντρική Υπηρεσία Αθηνών, Αρχείο Υπουργείου Στρατιωτικών, Ανακτορικά Όθωνος/Μέρος Β' 4642.

⁴² Βλ. ΦΕΚ 1/13-1-1856.

έως τέσσερα άτομα σε πολεμικά πλοία, χωρίς όμως να συγκροτούν ποτέ ενιαίο τμήμα.⁴³ Το 1881 κατατάχθηκε στο ΒΝ ο Ζακύνθιος μουσικός Άγγελος Καλαμάς, ο οποίος δημιούργησε την πρώτη μπάντα του ΒΝ.⁴⁴ Η μπάντα αυτή συγκροτήθηκε το 1905, με την έκδοση ΒΔ, με το οποίο δημιουργήθηκαν οργανικές θέσεις μουσικών, ενός Αρχιμουσικού Α΄ τάξεως, 16 βαθμοφόρων και 17 ναυτοδιόπων.⁴⁵

Σημαντικός ήταν ο ρόλος του Ωδείου Αθηνών στην εκπαίδευση των στρατιωτικών μουσικών. Επί Ελευθερίου Βενιζέλου Υπουργού των Στρατιωτικών, εκδόθηκε το ΒΔ της 20^{ης} Ιουνίου 1911: *Περί λειτουργίας του Στρατ. Σχολείου Μουσικής και εκπαίδευσως των στρατ. Μουσικών εις το Ωδείον Αθηνών και περί κατατάξεως και προαγωγής στρατ. Μουσικών και αρχιμουσικών*.⁴⁶ Το Στρατιωτικό Σχολείο Μουσικής λειτούργησε υπό τη διεύθυνση του Επιθεωρητού των στρατιωτικών μουσικών, επικουρούμενου από τον Ανθυπασπιστή Υπαρχιμουσικό της «Φρουράς των Αθηνών». Ο ρόλος του Σχολείου αρχικά ήταν η τρίμηνη προπαίδευση των νεοσύλλεκτων οι οποίοι παρουσιάζονταν κατόπιν προκηρύξεως και στη συνέχεια πραγματοποιείτο η επιλογή τους. Οι μαθητευόμενοι δόκιμοι στρατιωτικοί μουσικοί ήταν νέοι μη συμπληρώσαντες το 19^ο έτος ηλικίας, «αδαείς της μουσικής ή ατελώς καταρτισμένοι», οι οποίοι μετά την ολοκλήρωση της τρίμηνης εκπαίδευσης, εφόσον κρίνονταν «κατάλληλοι» συνέχιζαν τις σπουδές τους στο Ωδείο Αθηνών επί 3 έτη. Όσοι κρίνονταν ως «ανίκανοι» απολύονταν.

Το ΒΔ του 1911, τροποποιήθηκε με το ΒΔ της 14^{ης} Ιουλίου 1918: *Περί στρατιωτικών μουσικών*,⁴⁷ το οποίο μετά από ένα έτος καταργήθηκε με την έκδοση του ΒΔ της 12^{ης} Μαρτίου 1919: *Περί Στρατιωτικού Σχολείου Μουσικής και διδασκαλίας των στρατιωτικών μουσικών εν τω Ωδείω Αθηνών*.⁴⁸ Σύμφωνα με τις διατάξεις του ΒΔ του

⁴³ Κωνσταντίνος Βλάχος «Κελεύσματα διαχρονικά στο Πολεμικό Ναυτικό από σάλπιγγα, τύμπανο ή ναυτική σφυρίχτρα» στο *Η μπάντα πνευστών στην Ελλάδα: Ιστορία και προοπτικές*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2020).

⁴⁴ Αντώνιος Ζερβός, *Ιστορία της Μπάντας του Πολεμικού Ναυτικού* (Αθήνα: Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, 2012), σελ. 77-80.

⁴⁵ Βλ. ΒΔ της 26^{ης} Νοεμβρίου 1905: *Περί συγκροτήσεως της ναυτικής μουσικής* (ΦΕΚ Α΄ 241/28-11-1905).

⁴⁶ Βλ. ΦΕΚ Α΄ 152/23-6-1911.

⁴⁷ Βλ. ΦΕΚ Α΄ 157/19-7-1918.

⁴⁸ Βλ. ΦΕΚ Α΄ 63/19-3-1919.

1919, στο Σχολείο η προπαίδευση αυξήθηκε από 3 σε 6 ή 12 μήνες και ελήφθη μέριμνα για την εκμάθηση στοιχείων ευρωπαϊκής μουσικής στους εκτελεστές λαϊκών οργάνων, με σκοπό την απορρόφησή τους από τον στρατό. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα σε ιδιώτες μουσικούς, να καταλαμβάνουν «χηρεύουσες» θέσεις ανθυπολοχαγών υπαρχιμουσικών, ανθυπασπιστών αρχιμουσικών, ανθυπασπιστών solistes και μουσικών I, II, III και IV τάξεως, κατόπιν εξετάσεων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν είχαν συμπληρώσει το 35^ο έτος ηλικίας και ήταν κάτοχοι τίτλων σπουδών του Ωδείου Αθηνών ή του Ωδείου Θεσσαλονίκης. Στις σημαντικές ρυθμίσεις του ΒΔ ήταν και η θεσμοθέτηση της μόνιμης εξεταστικής επιτροπής (μία στην Αθήνα και μία στη Θεσσαλονίκη), η οποία είχε τη δικαιοδοσία απονομής πτυχίου Στρατιωτικού Μουσικού σε ιδιώτες, κατόπιν καταβολής προκαθορισμένου χρηματικού ποσού για την κάλυψη του κόστους των εξετάσεων και της έκδοσης του πτυχίου.

Η BYZANTINΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ Η ΨΑΛΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ιδιαίτερη μορφή της φωνητικής μουσικής εκτέλεσης αποτελεί η Ψαλτική Τέχνη. Είτε απαντάται ως μονωδία, είτε ως φωνητικό σύνολο (ψαλτικός χορός), είναι άμεσα συνδεδεμένη με την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία και την παράδοση. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο διαφύλαξε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας την εκκλησιαστική μουσική παράδοση, οπότε και αναδεικνύεται στον σημαντικότερο εκπαιδευτικό φορέα, στον οποίον επιμορφώθηκε μεγάλος αριθμός μουσικοδιδασκάλων πρωτοψαλτών.⁴⁹ Αρκετοί απόφοιτοι της Σχολής της Κωνσταντινουπόλεως δίδασκαν επί εποχής Καποδίστρια στα Σχολεία της Αίγινας, του Ναυπλίου και αργότερα της Αθήνας.⁵⁰ Το 1826, λόγω των συνθηκών του πολέμου η προσωρινή κυβέρνηση αναγκάστηκε να μεταφέρει την έδρα της για βραχύ διάστημα στην Αίγινα, όπου λειτουργούσε στοιχειωδώς υπό τον Γ. Λέσβιο εργαστήριο ιεροψαλτικής. Όταν το 1828, αποβιβάστηκε εκεί ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδος, ο Ιωάννης Καποδίστριας, ίδρυσε επισήμως τη Μουσική Σχολή της Αίγινας και ενεχείρισε να εισάγει στο πρόγραμμα διδασκαλίας το ρεπερτόριο της ορθόδοξης ρωσικής εκκλησίας.⁵¹ Στην Αίγινα συστήθηκαν συνολικά τρία Σχολεία. Στο πρώτο, το Σχολείο της Μουσικής, δίδαξε και ο Αθανάσιος Αβραμιάδης.⁵² Στις 10 Ιανουαρίου 1833, όταν η Διοικητική Επιτροπή του Βασιλείου της Ελλάδος, είχε ως έδρα την πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους, το Ναύπλιο, διόρισε τον Ζαφείριο Ζαφειρόπουλο, ως «Δημόσιο Διδάσκαλο της Εκκλησιαστικής Μουσικής».⁵³

⁴⁹ Χατζόπουλος Κωνσταντίνος, *Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, 1453-1821* (Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1991).

⁵⁰ Χώρας Γεώργιος, *Μουσική Παιδεία και ζωή στο Ναύπλιο, 18^{ος}-20^{ος} αιώνας* (Ναύπλιο: Δήμος Ναυπλίου, 1994), σελ. 23.

⁵¹ Χάρης Ξανθουδάκης, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η μεταρρύθμιση της εκκλησιαστικής μουσικής», *Νέος Μουσικός Ελληνομνημών*, τ. 8 (2021), σελ. 19-63.

⁵² Κούκου Ελένη, *Ο Καποδίστριας και η παιδεία (1827-1832)*, τ. Β' *Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Αιγίνης* (Αθήνα: Δανιάς, 1989).

⁵³ Ευφροσύνη Βαρβιτσιώτη, *Σχολές Εκκλησιαστικής Μουσικής κατά την καποδιστριακή και Οθωμανική περίοδο (1828-1862)*, διδακτορική διατριβή (Πάτρα: Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Πατρών, 2019), σελ. 194-196.

Επί Όθωνος, το 1837, δημοσιεύτηκε το ΒΔ της 26^{ης} Ιανουαρίου: *Περί συστάσεως σχολείου της ψαλτικής*,⁵⁴ με το οποίο δημιουργήθηκε στην Αθήνα η πρώτη Σχολή της Εκκλησιαστικής Μουσικής. Το ΒΔ αυτό συνιστά την πρώτη νομοθετική πράξη με την οποία δημιουργείται σχολή ψαλτικής τέχνης στην Ελλάδα. Με την ίδια πράξη επίσης θεσμοθετήθηκαν και άλλα σημαντικά ζητήματα, όπως το να καλύπτονται από το εκκλησιαστικό ταμείο τα έξοδα λειτουργίας της Σχολής, να παρέχεται δωρεάν η φοίτηση στους μαθητές της, με τη μόνη υποχρέωση να ψάλλουν αμισθί στις εκκλησίες και να λαμβάνουν μέρος στις χορωδίες κατά τις εθνικές εορτές.

Εκατό περίπου έτη αργότερα, δημοσιεύθηκε και το δεύτερο νομοθέτημα που αφορά στη Βυζαντινή Μουσική. Πρόκειται για τον Αναγκαστικό Νόμο (ΑΝ) 182/1936: *Περί αναγνώρισεως της εν τω Ωδείο Αθηνών Σχολής Βυζαντινής Μουσικής*.⁵⁵ Με αυτόν τον ΑΝ αναγνωρίστηκε η από το 1903 λειτουργούσα στο Ωδείο Αθηνών Σχολή, και με το ΒΔ της 10^{ης} Νοεμβρίου 1936: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών*,⁵⁶ κατοχυρώθηκαν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων της. Η Σχολή αυτή εξακολουθεί και λειτουργεί κανονικά μέχρι σήμερα.⁵⁷

⁵⁴ Βλ. ΦΕΚ 7/20-2-1837.

⁵⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 433/1-10-1936.

⁵⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 509/18-11-1936.

⁵⁷ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 62 και 66.

ΤΑ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Τα Επτάνησα αποτέλεσαν τον σύνδεσμο μεταξύ του οθωμανοκρατούμενου ελληνόφωνου χώρου και της Ευρώπης. Ενετοκρατία, Γαλλική Διοίκηση, Αγγλοκρατία, Επτάνησος Πολιτεία, Ιόνιος Πολιτεία, ευνόησαν ιδιαιτέρως την άνθηση των γραμμάτων και των τεχνών στα Ιόνια νησιά. Στον Επτανησιακό πολιτισμό, η μουσική κατέχει εξέχουσα θέση.

Η λειτουργία θεατρικών σκηνών στα Επτάνησα, ευνόησε την πραγματοποίηση οπερατικών παραστάσεων, με συντελεστές μουσικούς και τραγουδιστές κυρίως προερχόμενους από τη γειτονική Ιταλία. Η ολοένα αυξανόμενη διεξαγωγή μουσικών παραστάσεων, συνετέλεσε στην εξάπλωση του μουσικού αισθήματος στο κοινό. Η διδασκαλία της μουσικής ξεκίνησε μεν μέσω ιδιωτικών μαθημάτων στις οικίες των εύπορων κοινωνικών στρωμάτων, αλλά σταδιακά εξελίχθηκε σε συστηματική ενασχόληση μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Η καλλιέργεια μουσικής παιδείας δημιούργησε την ανάγκη για μουσική έκφραση και οδήγησε στην εμφάνιση χορωδιών και φωνητικών συνόλων, ενίοτε με συνοδεία μαντολινάτας. Οι συστηματικές προσπάθειες των κατοίκων των Ιονίων νήσων κορυφώθηκαν με την ίδρυση φιλαρμονικών σωματείων, μέσα από τα οποία εκπαιδεύτηκαν σε όργανα μπάντας, ακόμη και τα μέλη της εργατικής και της μικροαστικής τάξης.⁵⁸

Το πρώτο φιλαρμονικό σωματείο ιδρύθηκε στην Ζάκυνθο, το 1816. Πρόκειται για τον «Φιλαρμονικό Σύλλογο Ζακύνθου». Η προσπάθεια διατήρησης του συλλόγου αυτού ήταν μεν βραχύβια (μέχρι το 1823), αλλά είχε ως αποτέλεσμα τη σύσταση της «Φιλαρμονικής Εταιρείας Ζακύνθου» το 1843.⁵⁹ Αντιστοίχως στην Κεφαλλονιά, στα τέλη της δεκαετίας του 1830 δημιουργήθηκαν φιλαρμονικά σωματεία στο Αργοστόλι και το Ληξούρι. Το 1836 συστάθηκε η «Φιλαρμονική Αργοστολίου». Οικονομικοί κυρίως λόγοι υποχρέωσαν τη διάλυσή της, όμως το 1895 ανασυστάθηκε ως «Φιλαρμονική Σχολή

⁵⁸ Κώστας Καρδάμης, «Οι Μουσικές ταυτότητες της Επτανήσου: Θεωρήσεις και αναθεωρήσεις μέσα από τη νεότερη έρευνα» στο Αλίκη Νικηφόρου (επιμ.) *Θ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο 2010* (Παξοί: Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014), τομ. β', σελ. 231-261.

⁵⁹ Αντ. Φύλιππας, *Η Φιλαρμονική Λευκάδος: Ιστορική πορεία 150 χρόνων* (Αθήνα: Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 1985).

Κεφαλληνίας».⁶⁰ Το 1937 το σωματείο απέκτησε και ωδείο, το οποίο ετέθη υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Ωδείου Αθηνών.⁶¹ Η Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας, λειτουργεί έως σήμερα ως μη κερδοσκοπικό Σωματείο, μαζί με το αναγνωρισμένο υπό του κράτους «Ωδείο Ρόκκος Βεργωτής». Στο Ληξούρι το 1837, ιδρύθηκε η «Φιλαρμονική Ληξουρίου», η οποία διαλύθηκε το 1839, επειδή οι μουσικοί της αρνήθηκαν να παιανίσουν σε κάποια εορτή τον εθνικό ύμνο της Αγγλίας.⁶² Συνέχεια της αποτέλεσε η «Φιλαρμονική Σχολή Πάλλης», η οποία λειτουργεί στο Ληξούρι μέχρι σήμερα. Ανάμεσα στα πολυάριθμα φιλαρμονικά σωματεία, τα οποία ιδρύθηκαν στα Επτάνησα κατά την εποχή εκείνη, διακρίνεται η «Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας», η οποία ιδρύθηκε το 1840. Επειδή κατά το πρότυπό της, οργανώθηκαν και λειτούργησαν, πολλά από αυτά τα φιλαρμονικά σωματεία, θα γίνει παρακάτω ιδιαίτερη μνεία.⁶³

⁶⁰ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* [...], ό.π., σελ. 165-170.

⁶¹ Αγγελο-Διονύσης Δεμπόνος, *Η Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλονιάς 1838-1940* (Αργοστόλι: Έκδοση Νομαρχιακής Επιτροπής λαϊκής επιμόρφωσης Κεφαλονιάς, 1988).

⁶² Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* [...], ό.π., σελ. 169.

⁶³ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* [...], ό.π., σελ. 168.

Η ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Η «Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας» ιδρύθηκε στην Κέρκυρα το 1840. Από το 1841 οργανώθηκε και λειτούργησε ως πλήρες μουσικό εκπαιδευτήριο, υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Νικολάου Χαλικιόπουλου Μάντζαρου. Όπως και όλα τα φιλαρμονικά σωματεία που ιδρύθηκαν αργότερα στον ελλαδικό χώρο, και ως επί το πλείστον στον Επτανησιακό, έχουν συνδέσει τη λειτουργία τους περισσότερο με τις μπάντες και λιγότερο με τις συμφωνικές ορχήστρες, όπως συμβαίνει με τα λοιπά μουσικά σωματεία στην Ευρώπη.⁶⁴ Αντιστοίχως με τα ευρωπαϊκά πρότυπα ή Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, εκτός από μουσικό σωματείο και μπάντα, λειτούργησε και ως μουσικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Πράγματι, ο Μάντζαρος οραματίστηκε τη συνέχισή της ως «Μουσικής Ακαδημίας». Κάποια από τα ιδρυτικά μέλη μάλιστα θέλησαν, σε αναλογία με την Ιόνιο Ακαδημία -η οποία ήταν το πρώτο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα στον ευρύτερο ελληνικό χώρο- να την μετονομάσουν σε «Accademia Filarmonica di Corfu».⁶⁵ Οι επιρροές που είχαν δεχθεί τα μέλη της από τα αντίστοιχα προγράμματα σπουδών των Ωδείων της Νάπολης και του Παρισιού ήταν εμφανείς. Επίσης το διδακτικό προσωπικό που στελέχωνε τη Φιλαρμονική ήταν πολυάριθμο και αξιόλογο, με σπουδές στο εξωτερικό.⁶⁶

Ειδικότερα, στο 5^ο Τμήμα του Καταστατικού της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας, όπως εγκρίθηκε για πρώτη φορά το 1842 και τροποποιήθηκε το 1857, περιέχονται τέσσερα ολόκληρα κεφάλαια σχετικά με τη μουσική διδασκαλία. Η διδασκαλία αφορούσε στην ενόργανη μουσική (έγχορδα και πνευστά όργανα), τη φωνητική και τη σύνθεση. Η εκπαίδευση που παρεχόταν ήταν ολοκληρωμένη και δεν περιοριζόταν απλώς στην εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου. Περιελάμβανε και ανώτερα θεωρητικά, μέσω των μαθημάτων που διδάσκονταν στη σχολή σύνθεσης, και πρακτική κατάρτιση, μέσω της συμμετοχής των μαθητών σε μουσικά σύνολα (κυρίως για τους

⁶⁴ Κώστας Καρδάμης, *Έξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας* (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, 2010), σελ.13-32.

⁶⁵ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* [...], ό.π., σελ. 154.

⁶⁶ Κώστας Καρδάμης, *Έξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας* [...], ό.π.

μαθητές των εγχόρδων οργάνων) και στη μπάντα (για τους μαθητές των πνευστών οργάνων).⁶⁷

Η συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στη μπάντα είχε καλλιτεχνικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα και αποσκοπούσε στην ολοκλήρωση της μουσικής προσωπικότητάς τους. Η μουσική εκπαίδευση που προσφερόταν από την μπορούσε να εξασφαλίσει στους μαθητευόμενους παράλληλα και μία επαγγελματική προοπτική. Υπάρχουν παραδείγματα και αναφορές τέτοιων περιπτώσεων. Ενδεικτικός, για την επαγγελματική εξέλιξη ορισμένων αποφοίτων, είναι ο «κατάλογος των μαθητευόμενων παρά τη Φιλαρμονική Εταιρία, οίτινες έτυχον πραγματικών ωφελειών, εξ ης η Εταιρία παρέσχεν αυτούς διδασκαλίας». Ο κατάλογος περιέχεται σε αναφορά του 1853 και μέσα από αυτόν προκύπτει ότι οι εν λόγω απόφοιτοι είχαν προσληφθεί ως μουσικοί σε θέατρα, ορχήστρες και στρατιωτικές μπάντες, ακόμη και ως διευθυντές ορχήστρας.⁶⁸

Συμπερασματικά, ενώ η ίδρυση της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας, αποσκοπούσε πρωτίστως στην κάλυψη των καλλιτεχνικών ανησυχιών των Κερκυραίων και δευτερευόντως στην επικουρία των τοπικών και θρησκευτικών αναγκών τους (τελετές, λιτανείες), το σύνολο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως είχε θεσμοθετηθεί, οργανωθεί και διαμορφωθεί, προσέφερε στους μαθητευόμενους ολοκληρωμένη μουσική κατάρτιση, ικανή να εξελιχθεί, υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, σε μία επαγγελματική μουσική σταδιοδρομία.

Η Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, η «Παλιά» -όπως συνηθίζουν να αποκαλούν οι Κερκυραίοι, μετά την ίδρυση των άλλων δύο φιλαρμονικών της πόλης της Κέρκυρας- μετράει μέχρι σήμερα 180 έτη λειτουργίας, με συνεισφορά στην εκπαίδευση μουσικών εκτελεστών, στην τοπική κοινωνία και στον πολιτισμό εν γένει. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην ίδρυση Ωδείου εντός της Φιλαρμονικής το 1978, με την ΥΑ αριθ. 4052/3-3-1978: *Περί χορηγήσεως αδείας ιδρύσεως και λειτουργίας Ωδείου στην Κέρκυρα*.⁶⁹ Η

⁶⁷ Βλ. Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, *Καταστατικόν της εν Κερκύρα Φιλαρμονικής Εταιρείας* (Κέρκυρα: Ιονία, 1880).

⁶⁸ Βλ. Διοικητικό Αρχείο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας Βιβλίο Αλληλογραφίας 4 (30/1/1848-22/10/1858, «Αναφορά» (28/12/1853) Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας προς τον Έπαρχο Κερκύρας, Απόσπασμα.

⁶⁹ Βλ. ΦΕΚ Β' 185/3-3-1978.

πρόβλεψη για το Ωδείο της Φιλαρμονικής, περιελάμβανε πέντε Σχολές: Ανωτέρων Θεωρητικών και Συνθέσεως, Διευθύνσεως Μουσικών Συγκροτημάτων, Ενοργάνου Μουσικής, Μονωδίας και Βυζαντινής Μουσικής. Το ωδείο εάν και παραμένει θεσμοθετημένο μέχρι σήμερα, πρακτικά δεν έχει τεθεί σε κανονική λειτουργία.

ΤΑ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Το πάθος των Κερκυραίων για τις μπάντες -τις οποίες συχνά οι ίδιοι προσφωνούν «φιλαρμονικές»⁷⁰- δεν γνωρίζει όρια. Ομοίως, στο ίδιο πρότυπο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας, η οποία λειτουργούσε με τη μορφή κονσερβατόριου και περιελάμβανε διδασκαλία οργανικής-φωνητικής μουσικής και σύνθεσης, ιδρύθηκαν κατά το επόμενο χρονία σε ολόκληρη την Κέρκυρα και λειτουργούν μέχρι σήμερα, πολλά φιλαρμονικά σωματεία. Το 1890 ιδρύθηκε στην πόλη της Κερκύρας η Φιλαρμονική Εταιρεία «Μάντζαρος».⁷¹ Στην κερκυραϊκή ύπαιθρο, πρώτη ιδρύθηκε η Φιλαρμονική Γαστουρίου «Ομόνοια», η οποία στην αρχή δημιουργήθηκε ως αλληλοβοηθητικός σύλλογος, αλλά από το 1907 ενεργοποίησε και το μουσικό σκέλος και ξεκίνησε η μαθητεία των πνευστών οργάνων. Το 1909 ιδρύθηκε ο Φιλαρμονικός Σύλλογος και ακολούθησαν πολλές ακόμη. Κάθε φιλαρμονική είχε την μπάντα της, τα χρώματά της και το έμβλημά της. Η παράδοση αυτή δεν έχει ατονήσει καθόλου μέχρι σήμερα, όπου υπάρχουν δεκαέξι μπάντες σε ολόκληρη την Κέρκυρα. Ενδεικτικά αναφέρεται η δημιουργία της τρίτης μπάντας της πόλης, της Φιλαρμονικής Ένωσης Κερκύρας «Ο Καποδίστριας», το 1980.⁷²

Οι μπάντες της Κερκύρας αποτελούν μέρος της παράδοσης και της κουλτούρας των Κερκυραίων. Ανεξάρτητα από τον κοινωνικό χαρακτήρα του φαινομένου, δεν πρέπει να υποβαθμιστεί το γεγονός ότι μέσα από τη συμμετοχή σε αυτές έχουν αναδειχθεί μεγάλα talenta μουσικών, ορισμένοι εκ των οποίων έχουν συνεχίσει τις σπουδές τους σε Ελλάδα και εξωτερικό και έχουν καταξιωθεί ως μουσικοί εκτελεστές διεθνούς επιπέδου.

⁷⁰ Φιλαρμονική ορχήστρα νοείται η συμφωνική ορχήστρα, η οποία περιλαμβάνει το σύνολο των μουσικών οργάνων (εγχόρδων, πνευστών και κρουστών). Στη συνείδηση των Κερκυραίων όμως, η «φιλαρμονική» ταυτίζεται με την έννοια της «μπάντας», που συνιστά μουσικό σύνολο πνευστών και κρουστών οργάνων.

⁷¹ Βλ. ΒΔ 15^{ης} Οκτωβρίου 1891: *Περί εγκρίσεως της εν Κερκύρα φιλαρμονικής εταιρίας «Μάντζαρος»*, ΦΕΚ 309/6-11-1891.

⁷² Κώστας Καρδάμης, Οργανισμός Κερκυραϊκών εκδηλώσεων, *Οι μπάντες της Κερκύρας: Μουσικές στον δρόμο* (Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, 2019).

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΑ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι μουσικοί που απαρτίζουν τις μπάντες των φιλαρμονικών σωμάτων είναι στην πλειονότητά τους ερασιτέχνες. Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να γίνει διαχωρισμός του όρου «ερασιτέχνης» και «επαγγελματίας» μουσικός. Οι όροι αυτοί έχουν καθιερωθεί με κριτήριο την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας μέσω της μουσικής. Ο «εραστής της τέχνης», ο οποίος σύμφωνα με την ετυμολογία της λέξης,⁷³ δεν καταγίνεται επαγγελματικά με τη μουσική, ουδόλως συνεπάγεται ότι υστερεί σε καλλιτεχνικές δεξιότητες, σε ταλέντο ή σε επίπεδο μουσικών γνώσεων, σε σχέση με τον «επαγγελματία»⁷⁴ μουσικό, ο οποίος ως επί το πλείστον, ασκεί την τέχνη της μουσικής για βιοποριστικούς λόγους.

Ωστόσο σοβαρό ζήτημα που εντοπίζεται και δεν έχει αντιμετωπιστεί από τα φιλαρμονικά σώματα στην Ελλάδα μέχρι σήμερα, είναι το γεγονός ότι οι σπουδές τους παραμένουν «άτυπες». Δεν εντάσσονται σε κάποιο κύκλο σπουδών του Υπουργείου Παιδείας, όπως συμβαίνει με τα Μουσικά Γυμνάσια-Λύκεια⁷⁵ ή τα Πανεπιστήμια,⁷⁶ ούτε η εκπαιδευτική διαδικασία εποπτεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, όπως συμβαίνει με τα Ωδεία και τις Μουσικές Σχολές.⁷⁷ Εάν υπήρχε αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο, οι σπουδές θα είχαν «τυπικό» χαρακτήρα και θα ήταν αναγνωρισμένες από το κράτος. Αυτή τη στιγμή, πέρα από τη γνώση και την αδιαμφισβήτητη μουσική κατάρτιση που παρέχουν στους μαθητευόμενους, οι σπουδές αυτές δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο αντίκρισμα ως προς την επαγγελματική αποκατάσταση, αφού δεν χορηγείται ένα αναγνωρισμένο από το κράτος πτυχίο ή δίπλωμα, το οποίο δύναται να εξασφαλίσει την εισαγωγή ή τη συμμετοχή σε εισαγωγικές εξετάσεις ενός ανώτερου μουσικού εκπαιδευτικού ιδρύματος και στην κατάληψη μίας θέσης εργασίας στον δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα. Ο τίτλος που

⁷³ Ετυμολογικά: Έραται τέχνης.

⁷⁴ Η έννοια του όρου «επαγγελματίας» εν προκειμένω, δεν θα πρέπει να συνδέεται απαραίτητα με την αγγλική λέξη «professional», η οποία χρησιμοποιείται συχνά και με την έννοια του «expert».

⁷⁵ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 91.

⁷⁶ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 94.

⁷⁷ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 48.

λαμβάνεται, ενέχει θέση «συστατικής επιστολής» ή «βεβαίωσης παρακολούθησης μαθημάτων» και στην καλύτερη περίπτωση «πιστοποιητικού» μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων, το οποίο μπορεί απλά να επιδειχθεί σε έναν μουσικό διαγωνισμό, σε μία επαγγελματική ορχήστρα ή σε ένα μουσικό σύνολο. Εξαίρεση αποτελούν ορισμένα μόνον Φιλαρμονικά Σωματεία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω το Ωδείο Ρόκκος Βεργωτής, το οποίο λειτουργεί υπό την «σκέπη» της Φιλαρμονικής Σχολής Κεφαλληνίας, ή το βραχύβιο Ωδείο της Φιλαρμονικής Κερκύρας, τα οποία έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν ως ξεχωριστά από τα φιλαρμονικά σωματεία νομικά πρόσωπα, και διέπονται από τις διατάξεις που ορίζει ο νόμος για τα ωδεία.⁷⁸

Μέχρι πρότινος, παρεχόταν η δυνατότητα των σπουδαστών των Φιλαρμονικών για επαγγελματική δραστηριοποίηση ως στρατιωτικού μουσικού, στις μπάντες των Ενόπλων Δυνάμεων (Στρατού, Αεροπορίας, Ναυτικού) ή των Σωμάτων Ασφαλείας (Αστυνομίας, Λιμενικού, Πυροσβεστικής), με βασικό κριτήριο την επιτυχία στις εξετάσεις που ελάμβαναν χώρα, κατόπιν σχετικών προκηρύξεων. Για τις στρατιωτικές μπάντες, η μαθητεία και η θητεία σε Φιλαρμονικά Σωματεία, ανέκαθεν αποτελούσε τα καλύτερα διαπιστευτήρια και σε συνδυασμό με την επιτυχή ακρόαση στις εξετάσεις του οργάνου, εξασφάλιζαν σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου, η οποία μπορούσε να μετατραπεί και σε μόνιμη εργασιακή σχέση. Η τελευταία μέχρι πρότινος σε ισχύ Υπουργική Απόφαση,⁷⁹ όριζε τον τρόπο εξέτασης και την εξεταστέα ύλη των υποψηφίων για κατάταξη εθελοντών οπλιτών μουσικών σωμάτων και δημιουργούσε επί πολλά έτη αυτή την επαγγελματική διεξοδο. Από το 2020 όμως και εφεξής, μετά την έκδοση του ΠΔ 89/2020: *Καθορισμός απαιτούμενων προσόντων και διαδικασίας πρόσληψης Εθελοντών Οπλιτών Μουσικού Σώματος στις Ένοπλες Δυνάμεις*,⁸⁰ στερήθηκε ακόμη και αυτή η δυνατότητα για τους σπουδαστές των φιλαρμονικών σωματείων. Ειδικότερα, με την παρ. 1στ του άρθρου 3 του εν λόγω ΠΔ, πέραν της καλής γνώσης ενός μουσικού οργάνου (κατά κανόνα μπάνας), απαιτείται η προσκόμιση βεβαίωσης επιτυχούς αποφοίτησης από Ωδείο, ή εναλλακτικά

⁷⁸ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 46.

⁷⁹ ΥΑ αριθμ. 415.14/46/29944/19-3-1979: *Περί διαδικασίας κατατάξεως Εθελοντών Οπλιτών του Στρατού Ήφρας* (ΦΕΚ Β' 297/24-3-1979), όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις της ΥΑ αριθμ. Φ.415.14/3/17061/3-2-1992: *Διαδικασία κατατάξεως Εθελοντών Οπλιτών του Στρατού Ήφρας* (ΦΕΚ Β' 126/27-2-1992).

⁸⁰ Βλ. ΦΕΚ Α' 203/22-10-2020.

αποδεικτικού μουσικών σπουδών από Μουσικό Λύκειο. Η παράλειψη αυτή του νομοθέτη είναι καθοριστική, επειδή οδηγεί στον αποκλεισμό των φοιτησάντων στα φιλαρμονικά σωματεία και είναι απολύτως ενδεικτική του «άτυπου» χαρακτήρα σπουδών που προσφέρονται από αυτά τα νομικά πρόσωπα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΩΔΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από της ιδρύσεως του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα, η τυπική εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, η οποία οδηγεί στη λήψη αναγνωρισμένων τίτλων σπουδών, είναι σχεδόν συνώνυμη των Ωδείων. Εάν εξαιρεθούν οι Στρατιωτικές Μπάντες και τα Φιλαρμονικά Σωματεία, αμφότερα δομές άτυπης μουσικής κατάρτισης, τα οποία προϋπήρχαν των Ωδείων, ή τα δημιουργηθέντα κατά την τελευταία τριακονταπενταετία Τμήματα Μουσικών Σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι, η εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα παρέχόταν σχεδόν αποκλειστικά από τα Ωδεία, τις Μουσικές Σχολές και τα παραρτήματα αυτών.

Η διαδικασία ιδρύσεως ενός Ωδείου, περιέχεται στις διατάξεις του ΒΔ 16/1966: *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων*,⁸¹ όπως αυτό ισχύει σήμερα, κατόπιν μίας σειράς τροποποιήσεων. Για την ίδρυση και τη λειτουργία των Ωδείων απαιτείται η έκδοση σχετικής αδείας από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και η δημοσίευσή της στο ΦΕΚ.⁸² Η άδεια αυτή χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, σε νομικά πρόσωπα ή σε Δήμους. Στην περίπτωση όπου οι ιδιοκτήτες είναι φυσικά πρόσωπα, τίθενται συγκεκριμένοι περιορισμοί, όπως τα πρόσωπα αυτά να μην είναι δημόσιοι υπάλληλοι ή ηλικίας άνω των 70 ετών.⁸³ Η γραφειοκρατική διαδικασία που προηγείται για τη συγκέντρωση των δικαιολογητικών, από το 2011 και μετά έχει απλουστευθεί σε μεγάλο βαθμό, σε σημείο να διεκπεραιώνεται ακόμη και μέσω των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών.⁸⁴ Προαπαιτούμενο για τη χορήγηση της άδειας λειτουργίας είναι βεβαίως η εξεύρεση του χώρου, όπου θα στεγαστεί το Ωδείο (ή η Μουσική Σχολή), καθώς και η

⁸¹ (ΦΕΚ Α' 7/15-1-1966).

⁸² Βλ. παρ. 13γ του άρθρου 10 του Ν. 3207/2003: *Ρύθμιση θεμάτων Ολυμπιακής προετοιμασίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 302/24-12-2003).

⁸³ Βλ. παρ. 1 του άρθρου 2 και άρθρο 3 του ΒΔ 16/1966.

⁸⁴ Βλ. ΚΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟΤ/οικ.38573/1216/31.3.2011: *Διεκπεραίωση και απλούστευση της διοικητικής διαδικασίας χορήγησης άδειας ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών μουσικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Ωδείων, Μουσικών Σχολών ή Παραρτημάτων αυτών) μέσω των Ενιαίων Κέντρων Εξυπηρέτησης* (ΦΕΚ Β' 693/29-4-2011).

έκδοση της απαραίτητης πιστοποίησης, ότι τηρούνται δηλαδή όλες οι προϋποθέσεις ασφαλείας και καταλληλότητας των κτιριακών του εγκαταστάσεων.⁸⁵

Η βούληση του κράτους για τον νομικό χαρακτηρισμό των Ωδείων, την προβολή του «ιδιωτικού» τους χαρακτήρα, η οποία επεκτείνεται μέχρι και στον αποκλεισμό οιασδήποτε πιθανότητας να προσδοθεί «χρoιά» δημόσιας ή τριτοβάθμια εκπαίδευσης, εκφράστηκε εμφανώς και εξ αρχής, με ένα σύνολο περιορισμών που είχαν τεθεί σε σχέση με την ονοματοδοσία τους. Δεν επιτρέπεται μέχρι σήμερα η χρήση ξενόγλωσσων προσωνυμιών ή λέξεων όπως «Ανωτάτη», «Ακαδημία», «Ινστιτούτο», «Ελληνικόν», «Εθνικόν». Φυσικά από αυτούς τους περιορισμούς έχουν εξαιρεθεί το «Ελληνικόν Ωδεΐον» και το «Εθνικόν Ωδεΐον», τα οποία ήδη προ τεσσαρακονταετίας από τη δημοσίευση του εν λόγω νόμου, είχαν κατοχυρώσει την επωνυμία αυτή.⁸⁶ Οι διατάξεις αυτές ισχύουν από το 1966 και μετά. Στη σημερινή εποχή θα μπορούσαν επίσης να είχαν προστεθεί στους ήδη υπάρχοντες περιορισμούς ονοματοδοσίας, οι λέξεις «Κολλέγιο» ή «Πανεπιστήμιο», αλλά δεν είναι βέβαιο ότι οι κυβερνήσεις επιθυμούν πλέον την παραμονή σε ισχύ της διάταξης αυτής, οπότε εάν υπάρξει τροποποίησή της, θα είναι μάλλον προς την κατεύθυνση της κατάργησης, παρά της συμπλήρωσης των όρων.

Η μουσική εκπαίδευση, σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, διακρίνεται σε βασική και ανώτερη, παρέχεται δε από δημόσιες και ιδιωτικές σχολές. Η βασική εκπαίδευση έχει προπαρασκευαστικό χαρακτήρα. Η ανώτερη εκπαίδευση είναι εκείνη η οποία δύναται να οδηγήσει σε επαγγελματική μουσική σταδιοδρομία. Η εποπτεία των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών ασκείται από το Υπουργείο Πολιτισμού.⁸⁷ Όλες αυτές οι διατάξεις συνθέτουν ένα πολύ ενδιαφέρον θεσμικό πλαίσιο, σε ένα απολύτως θεωρητικό επίπεδο, αφού εν προκειμένω οι διατάξεις του νόμου –με εξαίρεση την εποπτεία από το Υπουργείο Πολιτισμού- ουδέποτε έχουν εφαρμοστεί στην πράξη. Η μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα μπορεί να χωρισθεί σε νοητά επίπεδα αλλά όχι με τον τρόπο που τα περιγράφει ο νόμος. Ένα ανεξάρτητο επίπεδο καταλαμβάνει η πάσης φύσεως άτυπη

⁸⁵ ΥΑ αριθμ. 78036/2473/14.10.2004: *Καθορισμός προδιαγραφών κτιρίων για στέγαση Μουσικού Εκπαιδευτηρίου* (ΦΕΚ Β' 1595/25-10-2004).

⁸⁶ Βλ. άρθρο 8 του ΒΔ 16/1966.

⁸⁷ Βλ. παρ. 4^α του άρθρου 5 του Ν.2557/1997: *Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης* (ΦΕΚ Α' 271/24-12-1997).

εκπαίδευση (Φιλαρμονικά Σωματεία). Το επίπεδο της προπαρασκευαστικής εκπαίδευσης, καταλαμβάνει η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με τα Μουσικά Γυμνάσια και τα Μουσικά Λύκεια. Το ανώτατο επίπεδο, αδιαμφισβήτητα καταλαμβάνουν τα Τμήματα Μουσικών Σπουδών των Πανεπιστημίων. Το μεγαλύτερο σε μέγεθος, το ενδιάμεσο επίπεδο, ανήκει στα Ωδεία και στις Μουσικές Σχολές, συγκαταλέγεται στην τυπική εκπαίδευση και είναι αδιαβάθμητο. Πράγματι, τα Ωδεία χορηγούν επικυρωμένους από το Υπουργείο Πολιτισμού τίτλους σπουδών (πτυχίο και δίπλωμα), οι οποίοι αν και σαφώς καλύπτουν το επίπεδο που αντιστοιχεί σε μία ανώτερη εκπαίδευση, εν τούτοις δεν εντάσσονται σε εκπαιδευτική βαθμίδα. Ως εκ τούτου νόμος και σπουδές σε ωδεία, καθίστανται ανίσχυρα.

Η εποπτεία συνίσταται σε διοικητική και εκπαιδευτική και ασκείται από το «Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης» του Υπουργείου Πολιτισμού. Το αρμόδιο αυτό τμήμα παρακολουθεί, επιθεωρεί και ελέγχει το σύνολο των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών της χώρας, κατ' εφαρμογήν των εκάστοτε ισχυουσών διατάξεων. Η διοικητική εποπτεία περιλαμβάνει κυρίως την παρακολούθηση της λειτουργίας των Ωδείων και των τμημάτων τους, σε σχέση με την επωνυμία και το καταστατικό τους, τον έλεγχο των τυπικών και ουσιαστικών προσόντων των διευθυντών και του διδακτικού προσωπικού. Η εκπαιδευτική εποπτεία αφορά κυρίως στην επιθεώρηση της πιστοποίησης των μαθημάτων και της ακεραιότητας των εξετάσεων. Βεβαίως, η στοχοθεσία του εν λόγω τμήματος, εμφανίζεται ευρύτερη στη σχετική του ιστοσελίδα, συμπεριλαμβάνοντας παράλληλα και άλλες βαρύγδουπες αποστολές, όπως «την προαγωγή της επαγγελματικής και ερασιτεχνικής εκπαίδευσης στον τομέα της μουσικής καθώς και τη διαρκή επικαιροποίηση του θεσμικού της πλαισίου για την ακαδημαϊκή διαβάθμισή της». Οι αποστολές αυτού του είδους δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα, θυμίζουν περισσότερο πολιτικές εξαγγελίες, ή -κατά μία επιεικέστερη εκδοχή- απλά προσδοκίες του Υπουργείου Πολιτισμού, και σε κάθε περίπτωση ελέγχονται ως προς τον βαθμό υλοποίησής τους.⁸⁸

Τα Ωδεία, οι Μουσικές Σχολές και οι Σχολές Βυζαντινής Μουσικής, όπου σήμερα είναι ενεργά, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Πολιτισμού, αριθμούν μαζί με τα παραρτήματα αυτών στο σύνολό τους τα 726. Σε συνάρτηση με την ανισομεγέθη

⁸⁸ Βλ. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1635>> [Προσπελάστηκε 10 Ιουλίου 2021].

κατανομή του πληθυσμού στην επικράτεια, η πλειονότητα αυτών ευρίσκεται εντός των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης.⁸⁹ Όπως είναι εύλογο, με τόσο μεγάλο αριθμό ωδείων, αντιστοίχως υψηλά είναι και τα μεγέθη που αφορούν στον αριθμό των σπουδαστών που φοιτούν, καθώς και του διδακτικού-διοικητικού προσωπικού που απασχολούνται σε αυτά. Απολύτως ενδεικτικά είναι τα στοιχεία από το σχολικό έτος 2017-2018 (την εγγύτερη προ πανδημίας covid19 εποχή), όπου οι σπουδαστές ανήρχοντο στις 59.760, οι εργαζόμενοι στους 1.424, ενώ οι τίτλοι σπουδών που εκδόθηκαν ήταν 1.424.⁹⁰ Οι αριθμοί αυτοί κρίνονται υπερβολικοί υψηλοί και δυσανάλογοι για ένα κράτος που απαριθμεί λιγότερους από 11.000.000 κατοίκους.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίον έχουμε φθάσει σήμερα σε τέτοια μεγέθη, χρειάζεται να διερευνηθεί το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία αυτών των νομικών προσώπων, ακολουθώντας ιστορικά την πορεία που έχουν καταγράψει μέχρι σήμερα. Ως σημείο εκκίνησης λαμβάνεται η ίδρυση του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου (ΜΔΣ) στην Αθήνα το 1871, επειδή αυτό το νομοθέτημα συνιστά την πρώτη δημοσιευμένη νομοθετική πράξη. Ο στόχος που εκπληρώθηκε πλήρως από τον ΜΔΣ, ήταν η δημιουργία του Ωδείου Αθηνών (ΩΑ), του πρώτου μουσικού εκπαιδευτικού ιδρύματος.⁹¹ Το μοντέλο οργάνωσης, λειτουργίας και ανάπτυξης του ΩΑ, αποτελούσε καινοτομία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Από τα πρώτα έτη λειτουργίας του, άρχισε σταδιακά να διαμορφώνεται ένα θεσμικό πλαίσιο. Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκαν και άλλα ωδεία τα οποία εμφανίστηκαν στη συνέχεια, όπως το Ελληνικό Ωδείο και το Εθνικό Ωδείο. Τα συγκεκριμένα ωδεία μάλιστα ιδρύθηκαν από προσωπικότητες και μουσικούς που προέρχονταν κατ' εξοχήν από το ΩΑ, με κεντρικό πρόσωπο τον Μανώλη Καλομοίρη.⁹²

⁸⁹ Βλ. Υπουργείο Πολιτισμού - Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης – Ενεργά Μουσικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα [xcell]. Διαθέσιμο από: <<https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewwyphresia.aspx?iID=1635>> [Προσπελάστηκε 26 Μαρτίου 2022].

⁹⁰ Βλ. Πηγή: Συνέντευξη 16-4-2019 Προέδρου του Πανελλήνιου Σωματείου Ιδιωτικών Αναγνωρισμένων Μουσικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. κ. Μιχάλη Πατσέα [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.athensvoice.gr/culture/music/537604_giati-ta-odeia-diafonoyn-me-tis-rythmiseis-gavrogloy> [Προσπελάστηκε 5 Μαρτίου 2021].

⁹¹ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 54.

⁹² Βλ. Κεφ. Β', σελ. 87.

Παρά το γεγονός ότι το 1914 προστέθηκε στον κατάλογο των ωδείων και το Ωδείο Θεσσαλονίκης, το οποίο μάλιστα –εν αντιθέσει με τα προηγούμενα νομικά πρόσωπα– ιδρύθηκε απευθείας με νόμο,⁹³ το νομοθετικό πλαίσιο συνέχιζε να μην είναι ενιαίο και απολύτως διακριτό ως προς τον τρόπο λειτουργίας και οργάνωσης των ωδείων. Αυτή η κατάσταση παρέμεινε μέχρι το 1957, όπου δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ ο «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας» του Ωδείου Θεσσαλονίκης,⁹⁴ το δεύτερο σημαντικό νομοθέτημα, το οποίο αποτελεί το επόμενο χρονικό σημείο αναφοράς του παρόντος κεφαλαίου. Σε σχέση μάλιστα με όλα τα υπόλοιπα ωδεία, το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης (ΚΩΘ) είχε σαφέστατα διαφορετική αφετηρία, δική του πορεία και ενδιαφέρουσα προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης. Οι βασικότεροι λόγοι ήταν ο δημόσιος χαρακτήρας του με τη συνακόλουθη δωρεάν φοίτηση για τους σπουδαστές του, η μοναδικότητά του ως δημοσίου ιδρύματος και ιδίως ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του, ο οποίος κρίθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού ως πλήρης, εφαρμόστηκε δια νόμου ως ο πρότυπος κανονισμός λειτουργίας κάθε ωδείου στην Ελλάδα και συμπληρώθηκε αρκετές φορές από το ίδιο το Υπουργείο.⁹⁵

Η διερεύνηση του νομοθετικού και του θεσμικού πλαισίου αυτών των δύο ιστορικών και μοναδικών ωδείων στην Ελλάδα, του ΩΑ και του ΩΘ, πρωτίστως εμπίπτει στο ευρύτερο πεδίο της νομικής επιστήμης. Ωστόσο, όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια, αναδεικνύονται παράλληλα σημαντικά θέματα ιστορικού ενδιαφέροντος και εξάγονται πολύτιμα συμπεράσματα για την εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών. Μέσα από τα ίδια τα νομοθετήματα, συχνά διαφαίνονται οι ζυμώσεις που είχαν προηγηθεί χρονικά, οι επιρροές που είχαν ασκηθεί από τη Δύση, σκιαγραφούνται πολλές τάσεις της τότε κοινωνίας και αποκαλύπτονται οι καλλιτεχνικές ανησυχίες και οι αντιλήψεις σημαντικών κύκλων προσώπων της εποχής, σε σχέση με τον πολιτισμό εν γένει και ιδίως με τη μουσική τέχνη. Όλα αυτά πρόκειται να συνεκτιμηθούν και να συσχετισθούν σε συνάρτηση με την εκάστοτε πολιτική βούληση, με την κρατική παρέμβαση (ή την κρατική απουσία) αλλά

⁹³ Βλ. Ν. 349/1914: *Περί ιδρύσεως Ωδείου εν Θεσσαλονίκη* (ΦΕΚ Α' 325/10-11-1914).

⁹⁴ Βλ. ΒΔ της 11^{ης} Νοεμβρίου 1957: *Περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης* (ΦΕΚ Α' 229/11-11-1957).

⁹⁵ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 82.

και με τις εκπαιδευτικές ανάγκες του επαγγέλματος των μουσικών εκτελεστών διαχρονικά. Ένας επί πλέον λόγος για το εγχείρημα αυτό, είναι ότι όλοι αυτές οι παράμετροι έχουν συμβάλλει στη γιγάντωση ενός ελλιπούς, όπως θα αποδειχθεί στη συνέχεια, νομοθετικού πλαισίου.⁹⁶

Τέλος, ένα σημείο ακόμη το οποίο εξετάζεται, είναι οι διάφορες συνεργασίες τις οποίες επιδιώκουν ή έχουν ήδη συνάψει αρκετά ωδεία με πανεπιστήμια και μουσικές ακαδημίες του εξωτερικού. Οι λόγοι είναι προφανείς και συνδέονται με την ανάγκη των ελληνικών ωδείων για εξωστρέφεια και αναγνώριση. Ακόμη και στην περίπτωση που οι συνεργασίες αυτές είναι εφικτό να οδηγήσουν στη λήψη πτυχίου ή διπλώματος από μουσικό ίδρυμα του εξωτερικού, οι τίτλοι αυτοί τελικώς δεν δύνανται να αναγνωρισθούν ως ισότιμοι με τους τίτλους οι οποίοι απονέμονται στην Ελλάδα από τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εξαιτίας των περιορισμών οι οποίοι τίθενται από την εθνική νομοθεσία. Οι αναγνωρίσεις των τίτλων σπουδών αλλοδαπής, ως ισότιμων με των απονεμόμενων από τα ελληνικά πανεπιστήμια, μέχρι το 2005 πραγματοποιούνταν από το «Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών Αλλοδαπής» (ΔΙΚΑΤΣΑ),⁹⁷ ενώ οι αναγνωρίσεις των τίτλων σπουδών αλλοδαπής αναγνωρίζονταν ως ισότιμοι με τους απονεμόμενους από τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ), από το «Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαιδευσεως» (ΙΤΕ).⁹⁸ Το 2005 η αρμοδιότητα του ΔΙΚΑΤΣΑ και του ΙΤΕ, περιήλθε στον «Διεπιστημονικό Οργανισμό Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης» (ΔΟΑΤΑΠ).⁹⁹ Σήμερα, προκειμένου να αναγνωρισθεί από τον ΔΟΑΤΑΠ ένας τίτλος σπουδών αλλοδαπής, ως ισότιμος ή και αντίστοιχος με τους τίτλους σπουδών που απονέμονται από τα ελληνικά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ), θα πρέπει αφενός το ίδρυμα της αλλοδαπής να αναγνωρίζεται ως «ομοταγές» -

⁹⁶ Βλ. Επίλογος, σελ. 141.

⁹⁷ Βλ. Ν. 741/1977: *Περί συστάσεως Διαπανεπιστημιακού Κέντρου Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών Αλλοδαπής και ρυθμίσεως θεμάτων τινών αφορώντων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα* (ΦΕΚ Α' 314/14-10-1977).

⁹⁸ Βλ. Ν. 1404/1983: *Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α' 173/24-11-1983).

⁹⁹ Βλ. Ν. 3328/2005: *Διεπιστημονικός Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 80/1-4-2005).

εφόσον καλύπτεται μια σειρά προϋποθέσεων- και αφετέρου, το πρόγραμμα σπουδών -το οποίο δεν μπορεί να είναι μικρότερο από τετραετές- να έχει διεξαχθεί εξ ολοκλήρου στο ίδρυμα του εξωτερικού.¹⁰⁰

Όλοι αυτοί οι περιορισμοί, οι οποίοι περιέχονται στο εθνικό θεσμικό πλαίσιο, έχουν ως αποτέλεσμα να μην επιτρέπουν σε όσα ωδεία έχουν συνάψει συνεργασίες, ακόμη και με ομοταγή ιδρύματα του εξωτερικού, να απονέμουν στους σπουδαστές τους αναγνωρισμένους στην Ελλάδα ακαδημαϊκούς τίτλους, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση των σπουδών στα ελληνικά πανεπιστήμια, ή την κατάληψη μίας θέσης στο ελληνικό δημόσιο. Οι συνεργασίες αυτές προσβλέπουν καθαρά στη διεύρυνση των μουσικών γνώσεων των σπουδαστών τους, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις προσδίδουν «αίγλη» στα ίδια τα ωδεία, στην περίπτωση που το συνεργαζόμενο μουσικό ίδρυμα του εξωτερικού είναι αξιόλογο και δημοφιλές.

Με βάση τα παραπάνω, οι νομικοί αυτοί περιορισμοί καθιστούν άνευ αντικειμένου τέτοιου είδους συνεργασίες μεταξύ ελληνικών ωδείων και μουσικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του εξωτερικού, οπότε δεν συντρέχει λόγος προκειμένου να γίνει περαιτέρω αναφορά σε αυτές. Μοναδική εξαίρεση, αποτελεί η πρόσφατη συνεργασία του ΩΑ με το «Goldsmiths» του Πανεπιστημίου του Λονδίνου,¹⁰¹ επειδή τιαυτή συμφωνία αφενός συνάπτεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και αφετέρου είναι εντός ενός ιδιότυπου νομικού πλαισίου, αποτελώντας επαρκή λόγο ώστε να γίνει ειδική μνεία στην ενότητα για το ΩΑ.

¹⁰⁰ Βλ. παρ. 1^α του άρθρου 4 του Ν. 3328/2005.

¹⁰¹ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 66.

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ως χρονική αφετηρία σημαντικού μέρους της έρευνας που διεξάγεται σε αυτό το πόνημα -όπως ευθέως προκύπτει και από τον τίτλο αυτής- είναι το 1871, έτος ιδρύσεως του Ωδείου Αθηνών (ΩΑ).

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ «ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ»

Είναι γεγονός ότι στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο είχε προηγηθεί χρονικά η ίδρυση και άλλων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όπως της Ιονίου Ακαδημίας¹⁰² ή της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας,¹⁰³ τα οποία λειτούργησαν εκτός του νομοθετικού πλαισίου του Βασιλείου της Ελλάδος, δραστηριοποιούμενα εντός του Ιονικού Κράτους. Το ιδρυτικό του ΩΑ όμως, συνιστά την πρώτη δημοσιευμένη πράξη νομοθετικού περιεχομένου που συνδέεται με τη συστηματική εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα. Με το ΒΔ της 2^{ας} Οκτωβρίου 1871: *Περί συστάσεως εν Αθήναις Συλλόγου Μουσικού και Δραματικού και παροχής αδείας προς είσπραξιν εισφορών υπέρ αυτού*, συστάθηκε ο «εν Αθήναις Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος», επικυρώθηκε ο από 15^{ης} Ιουλίου 1871 «Διοργανισμός» του, χορηγήθηκε άδεια στο Διοικητικό του Συμβούλιο να συλλέξει συνδρομές εντός και εκτός Ελλάδος και παραχωρήθηκε δημόσιο κτίριο για τη στέγαση αυτού.¹⁰⁴

Παρά την αναφορά που υπάρχει αμέσως μετά το ΒΔ, ότι παρατίθεται δηλαδή ο Διοργανισμός του συλλόγου στο παράρτημα του ΦΕΚ, φαίνεται ότι δεν δημοσιεύθηκε τελικά στο ίδιο τεύχος ή σε κάποιο επόμενο.¹⁰⁵ Ο διοργανισμός όμως έχει διασωθεί, χάρις

¹⁰² Βλ. Κεφ. Α', σελ. 26.

¹⁰³ Η «Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας», Σωματείο το οποίο υφίσταται μέχρι σήμερα, παρά την ύπαρξη εσωτερικού κανονισμού σπουδών, προχώρησε σε ίδρυση ωδείου μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1970, Βλ. Κεφ. Α', σελ. 39.

¹⁰⁴ Βλ. ΦΕΚ 4/5-2-1872.

¹⁰⁵ Μαρία Παχυνστή, *Ωδείο Αθηνών (1871-1873): τα περί της ιδρύσεώς του, μέσα από τις αρχειακές πηγές του*, διπλωματική εργασία στο ΠΜΣ Μουσικολογία: Νεοελληνική Μουσική (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016), σελ. 77.

στην υπ' αριθμ. πρωτ. 29838/4-10-1871 επιστολή του Υπουργού Εσωτερικών Κουμουνδούρου προς τον Μουσικό και Δραματικό Σύλλογο (ΜΔΣ),¹⁰⁶ με την οποία είχε διαβιβασθεί τότε αυτούσιος, μαζί με το σώμα του ΒΔ της 2^{ης} Οκτωβρίου 1871 (το οποίο δημοσιεύθηκε 4 μήνες αργότερα στο ΦΕΚ την 5-2-1872). Ο Διοργανισμός αυτός βεβαίως συνιστούσε το αρχικό σχέδιο και είχε προσωρινό χαρακτήρα. Αυτό προκύπτει από το προτελευταίο του άρθρο (άρθρο 27), όπου θεσπίστηκε η υποχρέωση του Γενικού Συμβουλίου «να συντάξει τον οριστικό αυτού κανονισμό, τουλάχιστον αμέσως μετά του πρώτου έτους», ενώ στο τελευταίο του άρθρο (άρθρο 28), περιλαμβάνεται όρος με τον οποίον θεωρείται «καταρτισμένος» ο ΜΔΣ, μόνον εφόσον ο Διοργανισμός -ο οποίος εν προκειμένω ενέχει θέση Καταστατικού- υπογραφεί από πενήντα τουλάχιστον μέλη.

Η έκδοση αυτής της ιδρυτικής πράξης δεν πραγματοποιήθηκε σε μία ημέρα. Ήταν αποτέλεσμα μίας μακροσκελούς διαδικασίας που προηγήθηκε. Προϋπήρχε η ιδέα, το όραμα και μέσα από τις πρωτοβουλίες και τις αλληπάλληλες συσκέψεις σημαντικών ανδρών της εποχής, όπως του πρωθυπουργού Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου, του τμηματάρχη του Υπουργείου Εξωτερικών Γρηγορίου Παπαδόπουλου, καθώς και άλλων επιφανών Αθηναίων που διατέλεσαν μέλη του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου, όπως ο Μάρκος Ρενιέρης, ο Τιμολέων Φιλήμων, ο Χαρίλαος Τρικούπης,¹⁰⁷ εκπονήθηκε ένα σχέδιο καταστατικού, το οποίο έμελλε να εγκριθεί από την πρώτη συνέλευση των μελών του (15 Ιουλίου 1871) και να δημοσιευθεί στη συνέχεια στο ΦΕΚ, υπό τη μορφή ΒΔ.

Το ΩΑ δεν είχε ιδρυθεί εξ αρχής ως αυτοτελής Σχολή της Μουσικής και της Δραματικής Τέχνης. Αποτελούσε ένα τμήμα του νεοσύστατου ΜΔΣ, με πλήρη κανονισμό, κατά το σύστημα των τότε ωδειακών μουσικών εκπαιδευτηρίων του δυτικού κόσμου.¹⁰⁸ Επειδή όμως από όλους τους σκοπούς που εμπεριέχονταν μέσα στον διοργανισμό του

¹⁰⁶ Βλ. ΔΑΩΑ: Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος, *Έκθεσις των από της ιδρύσεως αυτού Πεπραγμένων*, Αθήνα 1875.

¹⁰⁷ Αλέξανδρος Χαρκιολάκης, «Το Ωδείο Αθηνών ως πολιτιστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης», στο Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών *Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία* (Θεσσαλονίκη: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 2014).

¹⁰⁸ Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* [...], ό.π., σελ. 318.

ΜΔΣ, ο Σύλλογος εξετέλεσε κυρίως τη σύσταση του Ωδείου, στην κοινή αντίληψη ΜΔΣ και ΩΑ έχουν συνταυτιστεί.¹⁰⁹

Ο ΔΙΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Η μελέτη του Διοργανισμού του ΜΔΣ, τόσο ως αρχικού σχεδίου που συνόδευε μία ιδρυτική πράξη, όσο και ως καταστατικού ενός νεοσύστατου συλλόγου, μαζί με το σύνολο των τροποποιήσεων που ενσωματώθηκαν αργότερα σε αυτόν, παρουσιάζει όχι μόνο νομικό, αλλά και γενικότερο ενδιαφέρον. Μέσα από την ανάλυση των επί μέρους άρθρων, προκύπτουν πολύτιμα συμπεράσματα, όχι μόνο για το ΩΑ αλλά και για την εποχή, την τέχνη, την εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Το άρθρο 3 του ιδρυτικού Διοργανισμού του ΜΔΣ, άρχιζε με την εξής φράση: «Αναλόγως των πόρων αυτού, ο Σύλλογος θέλει τείνει...».

Η επίτευξη του σκοπού ενός συλλόγου είναι κατά κανόνα άμεσα συνδεδεμένη με τα οικονομικά μεγέθη και εν προκειμένω πλήρως εξαρτημένη από τη χρηματοδότηση του ΜΔΣ. Αυτό κατέστη σαφές εξ αρχής. Πράγματι, οι πόροι του ΩΑ προέρχονταν κυρίως από τις δωρεές, την κρατική επιχορήγηση και τις συνδρομές των μελών του. Τα έσοδα του Ωδείου από τη διοργάνωση συναυλιών ήταν λιγοστά, γιατί αφενός το κοινό κατά τα πρώτα χρόνια ήταν εξαιρετικά μικρό και αφετέρου υπήρχε εκ μέρους του κράτους υπερφορολόγηση των προερχόμενων από τα εισιτήρια εσόδων, αφού ο φόρος ανερχόταν ενίοτε και στο 50% της αξίας τους.¹¹⁰

Το άρθρο 3 συνέχιζε με την αναλυτική και εκτενή περιγραφή των «σκοπών»: «...α') Εις σύστασιν Ωδείου (Conservatoire), εν ώ θέλει εισαχθή η διδασκαλία της Ωδικής, της εκκλησιαστικής μουσικής, της οργανικής μουσικής, της αρμονικής και της απαγγελίας, β') Εις συγκρότησιν θεάτρου, κατασκευήν δραματολογίου δια μεταφράσεως, διασκευής, συντάξεως και αθλοθεσίας εθνικών προπάντων υποθέσεων».

Η διευκρινιστική παράθεση της γαλλικής λέξης «conservatoire» αμέσως μετά τη λέξη «Ωδείον», υποδήλωνε τις επιρροές που είχαν δεχθεί οι εμπνευστές του από το Conservatoire des Paris (1795) αλλά και από άλλα μεγάλα ευρωπαϊκά κονσερβατόρια της

¹⁰⁹ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* (Αθήναι: Εστία, 1938), σελ. 71.

¹¹⁰ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 225-226.

εποχής, τα οποία είχαν ιδρυθεί σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.¹¹¹ Το Ωδείο Αθηνών ενεργοποιήθηκε ένα έτος αργότερα από τον ΜΔΣ, το 1872. Παρά το γεγονός ότι στις μεγάλες Ευρωπαϊκές πόλεις ήδη λειτουργούσαν -πέραν του Ωδείου των Παρισίων- σπουδαία μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως τα Ωδεία της Νάπολης ή η Βασιλική Ακαδημία του Λονδίνου (1822), δεν θα πρέπει να υποβαθμίζεται το γεγονός ότι το ιδρυτικό του ΩΑ (1872), το καθιστά αρχαιότερο από άλλες σημαντικές μουσικές ακαδημίες που λειτουργούν μέχρι και σήμερα, όπως την Ανώτερη Μουσική Ακαδημία του Αμβούργου (1873) ή την Ακαδημία Santa Cecilia της Ρώμης (1877).¹¹² Οι συγκυρίες εκείνη τη χρονική στιγμή ήταν οι κατάλληλες, ενώ η ιδέα της ίδρυσης ενός κονσερβατόριου στην Ελλάδα είχε ωριμάσει. Με αυτόν τον τρόπο, για πρώτη φορά εκδηλώθηκε ρητά η βούληση των ανθρώπων της εκείνης της εποχής, προκειμένου να καλλιεργηθεί συστηματικά μέσα σε έναν πολιτιστικό χώρο, η μουσική (και το θέατρο).

Το άρθρο 3 τελείωνε προτείνοντας τα «μέσα» με τα οποία θα επιτευχθούν οι σκοποί:

«...Ο Σύλλογος προς τούτοις θέλει τείνει προς επίτευξιν του σκοπού αυτού.

γ') Δι' αποστολής υποτρόφων αρρένων και κορασίων, επί διαγωνισμῶ πεμπομένων εις την αλλοδαπήν προς τελειότεραν αυτών μόρφωσιν. δ') Δι' απονομῆς βραβείων. ε') δια μουσικών συμφωνιών και παραστάσεων, ζ') Διά πανδήμου πανηγυρίσεως εθνικών εορτῶν μουσικών και δραματικών και δια παντός άλλου μέσου, ὅπερ ἤθελε κριθῆ πρόσφορον προς επίτευξιν του σκοπού αυτού».

Μέσα από αυτό το εδάφιο εμφανίζεται η βούληση του συλλόγου να προωθήσει τη μουσική με κάθε προσφερόμενο μέσο. Κρίθηκε αναγκαία η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με τη χορήγηση υποτροφιών για το εξωτερικό και με την απονομή βραβείων, ενώ η τελείωση της γνώσης των διακεκριμένων υποτρόφων του ωδείου, έγινε πρωταρχικό μέλημα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τις υποτροφίες απουσίαζαν πλήρως τα κοινωνικά, τα εισοδηματικά ή άλλου είδους κριτήρια, ως προς την επιλογή των

¹¹¹ Μαρία Παχιστή, *Ωδείο Αθηνών (1871-1873): τα περί της ιδρύσεώς του, μέσα από τις αρχειακές πηγές του [...]*, ό.π., σελ. 20.

¹¹² Αλέξανδρος Χαρκιολάκης, «Το Ωδείο Αθηνών ως πολιτιστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης» [...], ό.π., σελ. 2.

υποτρόφων, αφού αυτές έπρεπε να χορηγούνται μόνο κατόπιν διαγωνισμού μεταξύ των μαθητών, ενώ παρέχόταν εξ ίσου η δυνατότητα στο γυναικείο φύλο για τη διεκδίκησή τους. Αυτό δεν είναι ευκαταφρόνητο σε μία εποχή που η θέση των γυναικών στην ελληνική κοινωνία δεν ήταν ισότιμη του ανδρών, ενώ η συμμετοχή των γυναικών στις εθνικές εκλογές θεσμοθετείται μετά από εβδομήντα περίπου χρόνια. Οι κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής, υπαγόρευαν την ενασχόληση των γυναικών μόνο με πιάνο και άρπα, επειδή εθεωρείτο ότι τα συγκεκριμένα μουσικά όργανα δεν αλλοίωναν την ωραία φύση της γυναίκας. Η κρατούσα αυτή νοοτροπία αποθάρρυνε τις γυναίκες να στραφούν προς τα όργανα ορχήστρας. Ενίοτε μάλιστα διέκοπταν τις σπουδές τους, χάριν του έγγαμου βίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πρώτη διδάσκουσα του ΩΑ, Σοφία Δούδου, εντάχθηκε στο διδακτικό προσωπικό το 1877 και το επόμενο έτος παραιτήθηκε, αφού ήλθε «εις γάμου κοινωνίαν» μετά του Ernesto Siller. Παρά ταύτα, το ΩΑ στήριζε τις «κορασίδες» δεόντως, με αποτέλεσμα και να σπουδάσουν σε όργανα ορχήστρας και να ενταχθούν στις μπάντες και στην Ορχήστρα του ΩΑ.¹¹³

Όπως φάνηκε στη συνέχεια, οι αρχικοί λόγοι ιδρύσεως του ΜΔΣ δεν ήταν αμιγώς καλλιτεχνικοί και εκπαιδευτικοί. Είχε εκφραστεί βεβαίως η ανάγκη και η τάση για την εξάπλωση του μουσικού αισθήματος σε εθνικό επίπεδο, μέσω της διοργάνωσης εκδηλώσεων πανηγυρικού χαρακτήρα, η οποία όμως στη συνέχεια όπως θα δούμε, συρρικνώθηκε. Στην τροποποίηση του οργανισμού που ακολούθησε λίγο αργότερα, το 1876, οι επιδιωκόμενοι σκοποί έγιναν πιο συγκεκριμένοι και εστίαζαν περισσότερο στους αμιγώς εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς, σε σχέση πάντοτε με τη μουσική ή το θέατρο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 2 (το οποίο υποκατέστησε το άρθρο 3), αναφερόταν ότι: «...αναλόγως των πόρων αυτού ο Σύλλογος θέλει τείνει: α') εις την σύστασιν Ωδείου, ενώ θέλει εισαχθή η διδασκαλία της μουσικής, φωνητικής τε και οργανικής, και η της δραματικής, β') εις σύστασιν θεάτρου εθνικού προς εμψύχωσιν της δραματικής ποιήσεως, γ') εις αποστολήν υποτρόφων αρρένων και θηλέων επί διαγωνισμό εις αλλοδαπήν προς τελειοτέραν αυτών μόρφωσιν ως ηθοποιών, δ') εις διάδοσιν του μουσικού αισθήματος δια

¹¹³ Βασιλική Παπαχατζοπούλου, «Στα ίχνη των γυναικών του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου Αθηνών, στο πλαίσιο των Αθηναϊκών και Ελληνικών εξελίξεων: 1871-1881/82», διπλωματική εργασία του ΠΜΣ Μουσικολογία: Νεοελληνική Μουσική (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016), σελ. 64-75.

συναυλιών και χορωδιών εν τω Ωδείο και δια καταρτισμού εν αυτώ μουσικών θιάσων εκ τεχνιτών και βιομηχάνων».¹¹⁴

Το οικονομικό κριτήριο αποτελούσε ανέκαθεν προϋπόθεση για την επίτευξη των σκοπών και εξακολούθησε να παραμένει ως «σταθερά». Η «διδασκαλία της μουσικής» δεν περιεχόταν πλέον ως μία αόριστη αναφορά αλλά ως μία οριοθετημένη εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία περιελάμβανε τη διδασκαλία της «ενόργανης και της φωνητικής μουσικής». Μέσα από αυτές τις δράσεις διαφάνηκε και ο εθνικός σκοπός. Το θέατρο που ήθελε να δημιουργήσει ο ΜΔΣ θα ήταν «εθνικό». Όσο για την επιδίωξη της διάδοσης του μουσικού αισθήματος, έτσι όπως είχε εκδηλωθεί αρχικά, στη συνέχεια μάλλον ήθελε να υποβαθμίσει αυτόν τον «πανηγυρικό» χαρακτήρα και η κοινωνική εξωστρέφεια του Συλλόγου να επικεντρωθεί στις εκπαιδευτικού κυρίως χαρακτήρα συναυλίες, οι οποίες παράλληλα αποσκοπούσαν στην τέρψη και στην ψυχαγωγία του αθηναϊκού κοινού. Η διοργάνωση και πραγματοποίηση των εκδηλώσεων αυτών εφεξής, θα γινόταν αυστηρά εντός του πλαισίου λειτουργίας του Ωδείου («εν τω Ωδείο»).

Ανάμεσα στους στόχους προβλήθηκε δεόντως και ο κοινωνικός χαρακτήρας. Αποβλέποντας στην κατάρτιση των μελών των μουσικών συνόλων («μουσικών θιάσων»), στα οποία συμμετείχαν κυρίως μαθητές προερχόμενοι από την εργατική τάξη («εκ τεχνιτών και βιομηχάνων»), γίνεται αντιληπτό ότι η επαγγελματική τους προοπτική και αποκατάσταση αποτελούσε πλέον πρωταρχική επιδίωξη του Συλλόγου. Η ίδρυση της μπάντας «των Τεχνιτών και Βιομηχάνων» ανακοινώθηκε το 1873 και η διδασκαλία ξεκίνησε το 1876, λειτούργησε μέχρι το 1878, δίνοντας συναυλίες και λαμβάνοντας μέρος σε διάφορες εκδηλώσεις. Η προσπάθεια αυτή στηρίχθηκε υλικά και από το Υπουργείο Στρατιωτικών, αφού με την ίδρυσή της είχε διαφανεί η δυνατότητα κατάρτισης μουσικών για τις μπάντες των Ενόπλων Δυνάμεων.¹¹⁵ Μετά τη διάλυσή της, οι περισσότεροι μουσικοί της κατατάχθηκαν στη μπάντα του Βασιλικού Ναυτικού και σε άλλες στρατιωτικές μπάντες.¹¹⁶

¹¹⁴ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 70-71.

¹¹⁵ Φατούρου Αικατερίνη-Μυρτώ, «Οι σχετιζόμενες με το Ωδείο Αθηνών ορχήστρες πνευστών (μπάντες), μέσα από το αρχαιακό υλικό του Ωδείου και τον τύπο της εποχής», διπλωματική εργασία του ΠΜΣ Μουσικολογία: Ιστορία Νεοελληνικής Μουσικής (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016), σελ. 39-62.

¹¹⁶ Βλ. ΔΑΩΑ: Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος, *Έκθεσις των από της ιδρύσεως αυτού Πεπραγμένων*, Αθήνα 1880.

Από όλους αυτούς τους παραπάνω σκοπούς, πλήρως εκπληρώθηκε μόνο ο πρώτος. Πράγματι, η ίδρυση του ΩΑ, σε ακολουθία του άρθρου 3 του Διοργανισμού του ΜΔΣ και η κατάρτιση οργανισμού του Ωδείου, αποτέλεσε πρωταρχικό μέλημα του νεοσύστατου ΔΣ. Ύστερα από συνεχείς διαβουλεύσεις, το ΔΣ κατέληξε σε ένα πλήρες κείμενο, αποτελούμενο από εννέα μέρη με 68 άρθρα. Στο 1^ο άρθρο, το οποίο ενέχει και ρόλο ιδρυτικής διαπιστωτικής πράξης, αναφερόταν ως σκοπός του Ωδείου «η διδασκαλία της ωδικής, της εκκλησιαστικής, της οργανικής μουσικής και της απαγγελίας μετά των συντελεστικών αυταίς μαθημάτων».¹¹⁷

Η διάρθρωση του εγκριθέντος οργανισμού του Ωδείου, είχε ως εξής:

Το Α΄ μέρος (άρθρα 2-3) αφορούσε ζητήματα της Διοίκησης του ΩΑ.

Το Β΄ μέρος (άρθρα 4-23) θέσπιζε σύνολο διατάξεων, που αφορούσαν στη διαδικασία επιλογής, εγγραφής των μαθητών, στα δίδακτρα και στους όρους φοίτησης.

Το Γ΄ μέρος (άρθρα 24-43) αφορούσε στη διδασκαλία και αναλυτικά στα προσφερόμενα μαθήματα.

Το Δ΄ μέρος (άρθρα 44-51) περιείχε διατάξεις σχετικές με το διδακτικό προσωπικό.

Το Ε΄ μέρος (άρθρα 52-54) έθετε τους κανόνες που έπρεπε να εφαρμόζονταν κατά τη διεξαγωγή των μουσικών ασκήσεων.

Το ΣΤ΄ μέρος (άρθρα 55-57), έθετε τους κανόνες των εξετάσεων.

Το Ζ΄ μέρος (άρθρα 58-63) περιείχε κανόνες σχετικούς με τον πειθαρχικό έλεγχο των μαθητών.

Το Η΄ μέρος (άρθρα 64 και 65) αναφερόταν στη διάρθρωση του σχολικού έτους.

Το Θ΄ μέρος (άρθρα 66-68) σχετιζόταν με τη λειτουργία της βιβλιοθήκης του ΩΑ.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Η λειτουργία του Ωδείου ξεκίνησε το σχολικό έτος 1872-1873, με τη στελέχωση από το κατάλληλο διδακτικό προσωπικό, τη δημιουργία 4 τάξεων της ωδικής, 2 τάξεις βιολιού, 2 τάξεις φλάουτου, ενώ προβλεπόταν και η ενεργοποίηση 2 τάξεων της δραματικής,

¹¹⁷ Βλ. ΔΑΩΑ: φάκελος 1872, 2 Φεβρουαρίου 1872, αρ. 11.

ενεγράφησαν δε 325 μαθητών και 142 μαθήτριες.¹¹⁸ Σημαντικοί παράγοντες κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας του Συλλόγου ήταν η οικονομική συνεισφορά του εθνικού ευεργέτη Ανδρέα Συγγρού, η συνεχής προσπάθεια για σχηματισμό ορχήστρας του Ωδείου, η αποστολή υποτρόφων σε μεγάλα μουσικά ιδρύματα της αλλοδαπής, με σκοπό την κατάρτιση ικανών μουσικοδιδασκάλων. Παρά τον αρχικό ενθουσιασμό, τα αποτελέσματα από την πρώτη περίοδο λειτουργίας δεν κρίθηκαν ως ικανοποιητικά. Η επόμενη περίοδος μέχρι το 1891, όπου ξεκίνησε η συστηματική προσπάθεια αναδιοργάνωσης του Ωδείου χαρακτηρίζεται ως «περίοδος στασιμότητας και βαθμιαίας παρακμής».¹¹⁹

Η πλέον καθοριστική για το μέλλον του Ωδείου, ήταν η απόφαση του ΔΣ του ΜΔΣ (21-1-1891) για διορισμό του Γεωργίου Νάζου στη θέση του καλλιτεχνικού Διευθυντή.¹²⁰ Παρά τις αντιδράσεις ορισμένων μελών του Συλλόγου για την απόφαση αυτή, ο Γεώργιος Νάζος ανέλαβε τελικά τη διεύθυνση και επιτέλεσε σημαντικότατο έργο. Ένα έτος περίπου πριν την ανάληψη των καθηκόντων του (24^η Δεκεμβρίου 1889), ο Νάζος είχε υποβάλλει προς το ΔΣ του Συλλόγου, επιστολή με πλήρες σχέδιο οργανισμού του Ωδείου, το οποίο περιελάμβανε τη διαίρεση των σχολών, μεθόδους διδασκαλίας, κανονισμούς, κλπ.¹²¹ Η επιστολή αυτή έχει μοναδική αξία, διότι πέραν του προφανούς, υπάρχει ένας επιπρόσθετος λόγος: Πρώτη φορά διατυπώθηκε με σαφήνεια και ακούστηκε μία ισχυρή θέση για τη μουσική εκπαίδευση, η οποία δεν θα έπρεπε να περιορίζεται μόνο σε μία στοιχειώδη μουσική κατάρτιση, όπως συνέβαινε μέχρι τότε, αλλά θα έπρεπε να περιλαμβάνει και τη συστηματική εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών. Αυτή η τοποθέτηση άλλωστε ήταν σε πλήρη αρμονία με την στοχοθεσία του Συλλόγου, όπως είχε συμπληρωθεί το 1876 με την πρώτη τροποποίηση του οργανισμού του.¹²² Ο Νάζος στην επιστολή αυτή έγραψε χαρακτηριστικά ότι ο σκοπός του ΩΑ δεν θα έπρεπε να περιορίζεται στη «διδασκαλίαν προς μόρφωσιν ερασιτεχνών» αλλά να περιλαμβάνει και «διδασκαλίαν προς πλήρη καταρτισμόν καλλιτεχνών και διδασκάλων δυναμένων να επιδιώξωσι δια της

¹¹⁸ Τάκης Καλογερόπουλος, *Κρατική Ορχήστρα Αθηνών. Προϊστορία και Ιστορία* (Αθήνα: Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και Τάκης Καλογερόπουλος, 2004), σελ. 33.

¹¹⁹ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 74-80.

¹²⁰ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 86.

¹²¹ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 82-84.

¹²² Βλ. παραπάνω: «Ο Διοργανισμός του εν Αθήναις ΜΔΣ».

τέχνης των ίδιων καλλιτεχνικών στάδιον». ¹²³ Ο Νάζος ήταν η κατάλληλη επιλογή στη θέση του καλλιτεχνικού Διευθυντή, προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι του ΩΑ. Είχε έρθει η στιγμή για το Ωδείο, προκειμένου η διάδοση της μουσικής παιδείας να ξεπεράσει τα όρια του ερασιτεχνισμού και να προωθήσει τον επαγγελματισμό. Η υλοποίηση ενός τέτοιου σκοπού, επέβαλε την αναδιοργάνωση του προγράμματος σπουδών κατά τα πρότυπα των γερμανικών Hochschule και του Conservatoire του Παρισιού. ¹²⁴ Οι προοδευτικές αντιλήψεις αυτού του ανθρώπου για τη μουσική εκπαίδευση και η ισχυρή του βούληση για την υλοποίηση του οράματός του, υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες στην επίτευξη του σκοπού.

Η σύνδεση των σπουδών στο ΩΑ με την επαγγελματική κατάρτιση των μελλοντικών μουσικών έγινε, χρόνο με τον χρόνο, ολοένα και πιο ορατή και κορυφώθηκε με τη αναδιοργάνωση της Ορχήστρας του ΩΑ. Η δημιουργία μόνιμης ορχήστρας αποτελούσε άλλωστε πρωταρχικό μέλημα για τον Νάζο, για αυτόν τον λόγο είχε ξεκινήσει νωρίτερα να προετοιμάζει το κατάλληλο έδαφος. Οι προσπάθειες ξεκίνησαν το 1893 και η πρώτη εμφάνιση της «Συμφωνικής Ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών» πραγματοποιήθηκε το 1894, εντός του Ωδείου. Ο ίδιος ο Νάζος, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Ελεύθερον Βήμα» τον Μάιο 1926, περιγράφει με ποιον τρόπο ξεκίνησε η καλλιτεχνική δραστηριότητα της Ορχήστρας, στην αρχή με περιορισμένο μουσικό κοινό και με συναυλίες επί 8 χρόνια εντός του Ωδείου. Με τη σταδιακή αύξηση του φιλόμουσου κοινού, οι συναυλίες μεταφέρθηκαν στο Δημοτικό Θέατρο. ¹²⁵ Η Συμφωνική Ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών έχει να επιδείξει μακρά ιστορία με πλούσιο καλλιτεχνικό έργο και αποτελεί το τρανότερο παράδειγμα σύνδεσης της παρεχόμενης μουσικής εκπαίδευσης από το ΩΑ με την επαγγελματική εξέλιξη των σπουδαστών του.

Επί γερμανικής κατοχής, με τη δημοσίευση του ΝΔ 2010/1942: *Περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της «Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών», «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Δ.Α.Σ.Μ.) και «Γνωμοδοτικού Ανωτάτου Συμβουλίου*

¹²³ Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* [...], ό.π., σελ. 82.

¹²⁴ Γιώργος Σακαλλιέρος, «Τα Ωδεία ως φορείς ιδεολογικών και πολιτισμικών τάσεων», στο *Νεοελληνική μουσική. Ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας*. (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας - Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2021), σελ. 225-239.

¹²⁵ Τάκης Καλογερόπουλος, *Κρατική Ορχήστρα Αθηνών. Προϊστορία και Ιστορία* [...], ό.π., σελ. 35.

Μουσικής» (Γ.Α.Σ.Μ.),¹²⁶ η Συμφωνική Ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών «καθίσταται Κρατική υπηρεσία, ονομαζομένη Συμφωνική Ορχήστρα Αθηνών (ΣΟΑ)». Η ΣΟΑ έδωσε την πρώτη της συναυλία τον Φεβρουάριο του 1943. Έχει περάσει από πολλά στάδια, με τα οποία έχει μεταβληθεί ο τρόπος λειτουργίας της και έχει αλλάξει η ονομασία της. Σήμερα εξακολουθεί και λειτουργεί, με την επωνυμία «Κρατική Ορχήστρα Αθηνών» (ΚΟΑ) και αποτελεί το αρχαιότερο ορχηστρικό μουσικό σύνολο στην Ελλάδα, με σταθερή παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας, κορυφαίο εκφραστή των Ελλήνων συνθετών, καθώς και του μεγαλύτερου (μαζί με την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης) εργοδότη των αποφοίτων των Ωδείων.¹²⁷

Η στόχευση του ΩΑ στην Ευρωπαϊκή μουσική ήταν δεδομένη. Ο εκπαιδευτικός του ρόλος όμως δεν περιορίστηκε σε αυτό το είδος μουσικής. Στο ΩΑ συστηματοποιήθηκε η διδασκαλία της Βυζαντινής μουσικής. Με τον ΑΝ 182/1936: *Περί αναγνώρισεως της εν τω Ωδείω Αθηνών Σχολής Βυζαντινής Μουσικής*,¹²⁸ αναγνωρίστηκε επισήμως από το κράτος η λειτουργούσα από το 1903 Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής του ΩΑ και σε ακολουθία των διατάξεων του άρθρου 1, αμέσως μετά εκδόθηκε το ΒΔ της 10^{ης} Νοεμβρίου 1936: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών*, με το οποίο ρυθμίστηκαν λεπτομερώς όλα τα θέματα της λειτουργίας, της διοικήσεως και των μαθημάτων της Σχολής, συμπεριλαμβανομένων και των τίτλων σπουδών (πτυχίο και δίπλωμα) που εχορηγούνται. Από το σύνολο των διατάξεων του ΒΔ, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν αυτές του άρθρου 6, διότι με αυτές κατοχυρώθηκαν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων.¹²⁹

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΣΗΜΕΡΑ

Το ΩΑ λειτουργεί από το 1872 μέχρι σήμερα αδιάληπτα. Στα 150 έτη λειτουργίας του έχουν διδάξει και έχουν σπουδάσει χιλιάδες μουσικοί. Ανάμεσα σε αυτούς

¹²⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 318/12-12-1942.

¹²⁷ Τζάθα Χριστίνα, *Γραμματεύς εκτός ορχήστρας - Μικρό χρονικό της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών* (Αθήνα: Γκοβόστης, 1990).

¹²⁸ Βλ. ΦΕΚ Α' 433/1-10-1936.

¹²⁹ Βλ. ΦΕΚ Α' 509/18-11-1936.

συγκαταλέγονται μεγάλες μουσικές προσωπικότητες, όπως ο Σπύρος Σαμάρας, ο Δημήτρης Μητρόπουλος, ο Νίκος Σκαλκώτας, η Μαρία Κάλλας και η Τζίνα Μπαχάουερ. Οι απόφοιτοι του ΩΑ, πέραν από την ΚΟΑ, έχουν στελεχώσει τις μεγαλύτερες συμφωνικές ορχήστρες της Ελλάδος. Το ΩΑ στεγάζεται σε δικό του κτίριο στο κέντρο της Αθήνας, μεταξύ της Λ. Βασιλέως Κωνσταντίνου, Λ. Βασιλέως Γεωργίου και οδού Ρηγίλλης, πίσω από το Προεδρικό Μέγαρο.¹³⁰ Είναι μέλος της Association Européenne des Conservatoires (AEC).¹³¹

Στο ΩΑ σήμερα λειτουργούν τρεις Σχολές: Θεάτρου, Χορού και Μουσικής. Στη Σχολή Μουσικής, η οποία εν προκειμένου εμπίπτει απολύτως στο πεδίο αυτού του κεφαλαίου, υπάρχουν πέντε τμήματα: Κλασικής, Τζαζ, Παλαιάς, Λαϊκής και Βυζαντινής Μουσικής.¹³²

Στο «Τμήμα Κλασικής Μουσικής» περιλαμβάνονται σχεδόν όλες οι κατηγορίες μουσικών οργάνων. Από τα ηλεκτροφόρα όργανα διδάσκονται:

Πιάνο

Τσέμπαλο

Εκκλησιαστικό όργανο.

Από τα νυκτά έγχορδα, διδάσκονται:

Άρπα

Κιθάρα.

Από την κατηγορία των εγχόρδων με δοξάρι, διδάσκονται:

Βιολί

¹³⁰ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Ιστορικό [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.athensconservatoire.gr/%cf%89%ce%b4%ce%b5%ce%b9%ce%bf%ce%bd-%ce%b1%ce%b8%ce%b7%ce%bd%cf%89%ce%bd/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%bf/>> [Προσπελάστηκε 3 Φεβρουαρίου 2022].

¹³¹ Βλ. Association Européenne des Conservatoires [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://aec-music.eu/members/our-members/search?type=all&country=GR>> [Προσπελάστηκε 5 Φεβρουαρίου 2022].

¹³² Βλ. Ωδείο Αθηνών – Σχολές [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/>> [Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

Βιόλα

Τσέλο

Κοντραμπάσο.

Από την κατηγορία των ξύλινων πνευστών οργάνων, διδάσκονται:

Φλογέρα

Φλάουτο

Κλαρινέτο

Όμποε

Φαγκότο

Σαξόφωνο.

Από την κατηγορία των χάλκινων πνευστών οργάνων, διδάσκονται:

Κόρνο

Τρομπέτα

Τρομπόνι

Τούμπα.

Η κατηγορία των οργάνων συμπληρώνεται με την οικογένεια των κρουστών οργάνων.

Επίσης, εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες μουσικών οργάνων, διδάσκονται:

Μονωδία

Διεύθυνση Ορχήστρας

Διεύθυνση Χορωδίας.¹³³

Στο «Τμήμα Τζαζ Μουσικής» διδάσκονται τα περισσότερα βασικά τζαζ όργανα:

Ακουστικό και ηλεκτρικό μπάσο

Κιθάρα

Ντραμς

Πιάνο

Σαξόφωνο

¹³³ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Κλασικής Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/%ce%ba%ce%bb%ce%b1%cf%83%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7/>> [Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

Τρομπέτα

και επιπλέον διδάσκεται:

Τραγούδι

Βιολί

Βιόλα.

Το πρόγραμμα σπουδών αυτού του τμήματος, ως προς τη διάρθρωση, είναι δομημένο τυπικά σύμφωνα με τα σημερινά ακαδημαϊκά πρότυπα. Οι σπουδαστές εισάγονται μετά από ακρόαση, η φοίτηση διαρκεί 8 εξάμηνα, οι εξετάσεις διεξάγονται 3 φορές το χρόνο (Ιανουάριος - χειμερινό εξάμηνο, Ιούνιος εαρινό εξάμηνο και Σεπτέμβριος – επαναληπτική εξεταστική) και στο τέλος απαιτείται η υποστήριξη πτυχιακής εργασίας και συναυλία.¹³⁴

Στο «Κέντρο Παλαιάς Μουσικής», λειτουργούν δύο προγράμματα, ένα πλήρους φοίτησης και ένα ελεύθερης φοίτησης. Στο πρόγραμμα πλήρους φοίτησης διδάσκονται:

Φωνητική μουσική

Φλάουτο με ράμφος

Μπαρόκ φλάουτο τραβέρσο.

Στο πρόγραμμα ελεύθερης φοίτησης, πέραν των προηγούμενων οργάνων διδάσκονται μπαρόκ βιολί, τσέμπαλο, basso continuo, σύνολο παλαιάς μουσικής, μπαρόκ ορχήστρα και scola cantorum.¹³⁵

Στο «Τμήμα Ελληνικής Μουσικής Λαϊκής Παράδοσης» διδάσκονται:

Τρίχορδο και τετράχορδο μπουζούκι

Μπαγλαμάς

Τζουράς

Κιθάρα

¹³⁴ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Τζαζ Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/jazz/>>
[Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

¹³⁵ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Κέντρο Παλαιάς Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/%cf%80%ce%b1%ce%bb%ce%b1%ce%b9%ce%b1%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/>> [Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

Ακορντεόν

Βιολί

Κανονάκι

Κρουστά.

Το πρόγραμμα είναι επταετές, περιλαμβάνει και θεωρητικά μαθήματα και οι απόφοιτοι λαμβάνουν «βεβαίωση φοίτησης» του ΩΑ.¹³⁶

Στη «Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής» διδάσκεται η ψαλτική τέχνη και οι απόφοιτοι δύνανται να διεκδικήσουν θέση ιεροψάλτου σε όλους τους ορθόδοξους ιερούς ναούς και θέση καθηγητή σε εκπαιδευτήρια, όπου προβλέπεται η διδασκαλία της.¹³⁷

Σήμερα το ΩΑ καλείται να επιβιώσει και να ανακάμψει μέσα σε ένα ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον, χαρακτηριζόμενο από τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση με τη συνακόλουθη μείωση των θεσμοθετημένων κρατικών επιχορηγήσεων προς το ΩΑ, τα προβλήματα που ανακύπτουν από την περιορισμένης έκτασης αναγνωρισιμότητα των τίτλων σπουδών που χορηγεί, το θεμελιώδες ζήτημα της επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων του και τα πρωτοφανή για την εποχή φαινόμενα, όπως οι συνθήκες λειτουργίας του ωδείων υπό το καθεστώς της πανδημίας Covid 19. Το ΩΑ, προσπαθώντας να απαντήσει σε όλες αυτές τις προκλήσεις, προβαίνει σε μία καινοτόμο κίνηση, τη σύναψη συνεργασίας με το Μουσικό Τμήμα του «Goldsmiths University of London». Παρά το γεγονός ότι έχουν εκτεθεί δεόντως στην εισαγωγή αυτού του Κεφαλαίου, οι λόγοι για τους οποίους οι συνεργασίες των ωδείων με τα Πανεπιστήμια του εξωτερικού δεν έχουν νομικά αξία,¹³⁸ η πρόσφατη συνεργασία του ΩΑ αποτελεί εξαίρεση.

¹³⁶ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Ελληνικής Μουσικής Λαϊκής Παράδοσης [online]. Διαθέσιμο από:
<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/%ce%bb%ce%b1%ce%b9%ce%ba%ce%b7%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7/>> [Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

¹³⁷ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής» [online]. Διαθέσιμο από:
< <https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/%ce%b2%cf%85%ce%b6%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%bd%ce%b7/> > [Προσπελάστηκε 17 Νοεμβρίου 2021].

¹³⁸ Βλ. Κεφ. Β΄ σελ. 51.

Το ΩΑ προτίθεται να ιδρύσει ένα Κολλέγιο, με την επωνυμία «Athens Conservatoire College of Music» (ACCM). Σύμφωνα με την περ. 1, της υπ. Θ.7, της παρ. Θ', του άρθρου πρώτου, του «Μεσοπρόθεσμου»,¹³⁹ όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 23 του άρθρου 30 του Ν. 4011/2013,¹⁴⁰ τα Κολλέγια, ως νομικά πρόσωπα αποτελούν εκπαιδευτικούς φορείς μη τυπικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης. Παρέχουν προγράμματα σπουδών για τα οποία είναι υποχρεωμένα να έχουν συνάψει συμφωνίες πιστοποίησης (validation) και δικαιόχρησης (franchising) με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που εδρεύουν. Οι σπουδές που παρέχονται στο ανωτέρω πλαίσιο οδηγούν σε πρώτο πτυχίο (bachelor) τουλάχιστον τριετούς διάρκειας σπουδών και φοίτησης, υπό την προϋπόθεση ότι τα συγκεκριμένα προγράμματα σπουδών έχουν λάβει πιστοποίηση (accreditation) από διεθνείς οργανισμούς πιστοποίησης. Για τους τίτλους σπουδών που χορηγούν τα Κολλέγια, υπάρχει η δυνατότητα της αναγνώρισης επαγγελματικής ισοδυναμίας με τίτλους που απονέμονται από τα ελληνικά ΑΕΙ.

Το πρόγραμμα σπουδών το οποίο θα λειτουργήσει στο κτίριο του Ωδείου Αθηνών, θα περιλαμβάνει όλα τα όργανα ορχήστρας, πιάνο, τσέμπαλο, όργανο, κιθάρα, σαξόφωνο και μονωδία. Είναι τετραετές, πιστοποιημένο από το Goldsmiths και οι απόφοιτοι του προγράμματος θα αποκτούν αναγνωρισμένο τίτλο σπουδών (Bachelor of Music).¹⁴¹ Το

¹³⁹ Ν. 4093/2012: Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 –Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 (ΦΕΚ Α' 222/12-11-2012).

¹⁴⁰ Βλ. Ν. 4111/2013: Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του ν. 4093/2012, κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έγκριση των Σχεδίων των Συμβάσεων Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), με τίτλο «Κύρια Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης», της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΙΤ» και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Διευκόλυνση αποπληρωμής Τόκων Ομολόγων», παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή των Συμβάσεων» και άλλες επείγουσες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 18/25-1-2013).

¹⁴¹ Βλ. Ωδείο Αθηνών – Νέα και εκδηλώσεις - Μουσική [online]. Διαθέσιμο από:

ΩΑ έχει μεριμνήσει, ώστε να καλύπτονται όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις του Κολλεγίου: Σύναψη συμφωνίας με αναγνωρισμένο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα του εξωτερικού και πιστοποιημένο τετραετές πρόγραμμα φοίτησης.

Ένα επί πλέον στοιχείο το οποίο διαφοροποιεί τις σπουδές στο ΩΑ από το ACCM, είναι ότι το δεύτερο ως Κολλέγιο, θα εποπτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας, αντί του Υπουργείου Πολιτισμού. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 86, του Ν. 4673/2020,¹⁴² η εποπτεία θα ασκείται από το «Τμήμα Γ΄ Εποπτείας της λειτουργίας ιδιωτικών Φορέων Επαγγελματικής Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης», του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο τμήμα μεταξύ άλλων, είναι αρμόδιο για την εποπτεία της λειτουργίας των Κολλεγίων, τη διαμόρφωση και τήρηση ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος παρακολούθησης της λειτουργίας τους, την τήρηση και διαχείριση του Μητρώου Διδασκόντων τους και τη διαχείριση κάθε άλλου συναφούς με τα Κολλέγια ζητήματος.

Βεβαίως τα πτυχία που απονέμονται στα Κολλέγια δεν προσδίδουν ακαδημαϊκή ισοτιμία με τα πτυχία των ελληνικών ΑΕΙ.¹⁴³ Αυτή η έλλειψη ισοδυναμίας περιορίζει τους απόφοιτους του ACCM στη συνέχιση δευτέρου και τρίτου κύκλου σπουδών στην Ελλάδα αλλά τους δίνει τη δυνατότητα αυτή για το εξωτερικό. Όσο για την «επαγγελματική ισοδυναμία» την οποίαν εκ του νόμου λαμβάνουν, σίγουρα εγείρονται αρκετές αμφιβολίες ως προς την χρησιμότητα αυτής στην πράξη.

<<https://www.athensconservatoire.gr/institutional-partnership-for-music-education/>> [Προσπελάστηκε 20 Νοεμβρίου 2021].

¹⁴² Βλ. Ν. 4763/2020: *Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελμάτων (ΕΕ L 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α΄ 254/21-12-2020).

¹⁴³ Σύμφωνα με το τελευταίο εδ. της περ. 1, της υπ. Θ.7, της παρ. Θ΄, του άρθρου πρώτου, του

Μεσοπρόθεσμου: «Τα ανωτέρω πτυχία και τίτλοι, καθώς και οι βεβαιώσεις, τα πιστοποιητικά σπουδών και οποιασδήποτε άλλης ονομασίας βεβαίωση που χορηγούν τα κολλέγια δεν είναι ισότιμες με τους τίτλους που χορηγούνται στο πλαίσιο του ελληνικού συστήματος τυπικής εκπαίδευσης».

ΤΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης (ΚΩΘ) αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση εκπαιδευτικού μουσικού ιδρύματος. Είναι το μοναδικό κρατικό ωδείο στην Ελλάδα και λόγω του δημόσιου χαρακτήρα του η φοίτηση παρέχεται δωρεάν στους σπουδαστές, οι οποίοι εισέρχονται κατόπιν εξετάσεων. Το νομοθετικό του πλαίσιο και ιδίως ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του αποτελούν σημείο αναφοράς για το Υπουργείο Πολιτισμού, με πεδίο εφαρμογής όλα τα ωδεία και τις μουσικές σχολές της χώρας.

ΙΔΡΥΣΗ

Το ΚΩΘ ιδρύθηκε ως Ωδείο Θεσσαλονίκης (ΩΘ) τον Νοέμβριο 1914, με τον Ν. 349/1914: *Περί ιδρύσεως Ωδείου εν Θεσσαλονίκη*.¹⁴⁴

Κεντρικό πρόσωπο ήταν ο Αλέξανδρος Καζαντζής, τακτικός καθηγητής του Conservatoire Royal de Bruxelles. Ό,τι ακριβώς προηγήθηκε της δημοσίευσης του Ν. 349/2014, περιγράφει λεπτομερώς ο ίδιος ο Καζαντζής. Κατά την περίοδο διακοπών του Βασιλικού Ωδείου των Βρυξελλών, το καλοκαίρι του 1914, ο Καζαντζής ευρισκόταν στην Ελλάδα για την εκπλήρωση στρατιωτικών του υποχρεώσεων. Τον Αύγουστο του 1914, η έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η εισβολή των Γερμανικών στρατευμάτων στο Βέλγιο, έγιναν η αιτία της παραμονής του στην Ελλάδα. Σε συναυλία του Ωδείου Αθηνών, στην οποία συμμετείχε και ο ίδιος, γνωρίστηκε προσωπικά με τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος αφού τον συνεχάρη του ζήτησε συνάντηση. Ο Βενιζέλος επιθυμούσε να δημιουργηθεί ένας πυρήνας πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη, αντίστοιχος με εκείνον των Αθηνών, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα ανάπτυξης μουσικής παιδείας στη Βόρεια Ελλάδα. Προς τούτο, ο Βενιζέλος είχε ήδη δρομολογήσει σε συνεννόηση με τον Υπουργό Παιδείας Ιωάννη Τσιριμώκο την ίδρυση ενός κρατικού ωδείου στη Θεσσαλονίκη. Την εισηγητική έκθεση ανέλαβε ο Τσιριμώκος και το περιεχόμενο του

¹⁴⁴ Βλ. ΦΕΚ Α΄ 325/10-11-1914.

ιδρυτικού νόμου ο Γεώργιος Δροσίνης, διευθυντής των καλών τεχνών εκείνη την περίοδο. Τη διεύθυνση του ωδείου, ο Βενιζέλος ανέθεσε προσωπικά στον Καζαντζή.¹⁴⁵

Ο Καζαντζής ήταν ο πρώτος Διευθυντής του ΩΘ, το οποίο του οφείλει σε μεγάλο βαθμό την επιβίωσή του και τον καθαρά ευρωπαϊκό του προσανατολισμό. Χάρης στην προσωπική δράση του Καζαντζή, το ΩΘ ξεκίνησε αμέσως τη λειτουργία του, παρά τις αντίξοες οικονομικές συνθήκες, τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τις εσωτερικές διαμάχες στην Ελλάδα, και την 7^η Δεκεμβρίου 2016 έδωσε την πρώτη του συναυλία για το κοινό της Θεσσαλονίκης, στην αίθουσα του κινηματογραφοθεάτρου Πατέ.¹⁴⁶

Όπως ακριβώς είχε συμβεί πριν από 43 έτη με την ίδρυση του ΜΔΣ Αθηνών, ως προς τη σύλληψη της ιδέας, την υλοποίησή της και την κατάρτιση του ιδρυτικού νομικού κειμένου, έτσι και εδώ είχε προηγηθεί η σύμπραξη πολλών σπουδαίων προσωπικοτήτων της εποχής. Η συλλογική προσπάθεια άλλωστε διαθέτει μεγαλύτερη δυναμική και είναι πάντοτε πιο αποτελεσματική.

Από το πρώτο άρθρο του ιδρυτικού νόμου, Ν. 349/1914, είχε δοθεί με απόλυτη ακρίβεια και περιεκτικά η περιγραφή του ΩΘ. Επρόκειτο για την «εν Θεσσαλονίκη σχολή οργανικής και φωνητικής μουσικής».

Αμέσως παρακάτω, στο άρθρο 3 του ιδίου νόμου, το ΩΘ χαρακτηριζόταν ως «ίδιον ίδρυμα». Πράγματι, η διοίκηση ασκείτο από την «Εφορία», η οποία ήταν αρμόδια για την εποπτεία της γενικής λειτουργίας, διαχειριζόταν την περιουσία και κατήρτιζε στο τέλος κάθε έτους τον προϋπολογισμό του ιδρύματος, ο οποίος στη συνέχεια έπρεπε να εγκριθεί από το «Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως».¹⁴⁷ Όλες αυτές οι αρμοδιότητες οι οποίες είχαν παραχωρηθεί στην Εφορία, προσέδιδαν στο ίδρυμα αυτοδύναμη λειτουργία σε μεγάλο βαθμό και αιτιολογούν απολύτως τον χαρακτηρισμό του ως «ιδίου».

Η Εφορία ήταν εννεαμελής και από την προκαθορισμένη εκ του νόμου σύνθεσή της, εξάγονται πολύτιμα συμπεράσματα. «Πρόεδρος» οριζόταν ο εκάστοτε Δήμαρχος Θεσσαλονίκης, «Αντιπρόεδρος» ο εκάστοτε διευθυντής του διδασκαλείου αρρένων

¹⁴⁵ Αλέξανδρος Καζαντζής, «Πενήντα χρόνια ζωής του Ωδείου Θεσσαλονίκης» στο Ωδείο Θεσσαλονίκης 1915-1965. (Θεσσαλονίκη: Υπουργείον Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1966), σελ. 13-26.

¹⁴⁶ *Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, 1914-2007*. (Υπουργείο Πολιτισμού: Θεσσαλονίκη 2007).

¹⁴⁷ Αυτή ήταν η ονομασία του Υπουργείου Παιδείας το 1914, ενώ Υπουργείο Πολιτισμού δεν υπήρχε.

Θεσσαλονίκης και «Ταμίας» ο εκάστοτε διοικητής του υποκαταστήματος της Εθνικής Τράπεζας. Τα έξι υπόλοιπα μέλη ήταν «έγκριτοι πολίτες» της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι διορίζονταν από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως με τριετή θητεία, κατόπιν εκδόσεως σχετικού ΒΔ. Από τη μία πλευρά θεσπίστηκε η αυτοδύναμη λειτουργία του ιδρύματος, από την άλλη η διάταξη αυτή συνιστά διακριτική παρέμβαση του νομοθέτη, με σκοπό την έμμεση συμμετοχή του κράτους –και ακριβέστερα της εκάστοτε Κυβέρνησης- στη λήψη αποφάσεων του μουσικού ιδρύματος. Όλα τα μέλη της Εφορείας, είτε είχαν δημόσια θέση, είτε έμμισθη σχέση με το κράτος, είτε ήταν απλώς έγκριτοι πολίτες, διορισμένοι όμως από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως και μάλιστα ύστερα από υπόδειξη του Νομάρχη Θεσσαλονίκης. Ο δημόσιος χαρακτήρας τον οποίον επιθυμούσε άλλωστε και ο ίδιος ο Βενιζέλος να αποκτήσει το ΩΘ, είχε αποτυπωθεί και στο άρθρο 2, μέσα από το οποίο παρουσιάζοταν η ανάλυση των εσόδων του. Είναι απολύτως ενδεικτικό το γεγονός ότι μεταξύ των πόρων του ΩΘ συγκαταλεγόταν και εσαεί «χορηγία», έως του ποσού των 50.000 δραχμών. Το ποσό αυτό όμως ήταν μεγάλο και όπως αποδείχθηκε αποτέλεσε την κύρια πηγή εσόδων του ΩΘ. Η πίστωση αυτή μάλιστα εγγραφόταν σε ετήσια βάση στον προϋπολογισμό του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίστηκε η χρηματοδότηση του ΩΘ στο διηνεκές, με εξασφαλισμένα κονδύλια κάθε οικονομικό έτος, τα οποία θα πιστώνονταν απευθείας μέσω του κρατικού προϋπολογισμού.

Τέλος, στο ιδρυτικό περιεχόταν και ο κοινωνικός χαρακτήρας του ΩΘ. Στο άρθρο 6 υπήρχε πρόβλεψη για απαλλαγή διδάκτρων των «απόρων» αλλά και των «ευδοκιμούντων εν τη σπουδή τους» μαθητών και μαθητριών. Με αυτόν τον τρόπο, παρεχόταν η δυνατότητα δωρεάν φοίτησης στους οικονομικά ασθενείς αλλά και στους ταλαντούχους μαθητές. Η δυνατότητα αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως έμμεση χορήγηση υποτροφιών.

Όλα αυτά τα σημεία του ιδρυτικού προσδίδουν στο ΩΘ δημόσιο χαρακτήρα και αποτελούν τον προπομπό εκείνου το οποίο αναπόφευκτα θα ακολουθήσει, τον επαναχαρακτηρισμό του δηλαδή ως «δημοσίου ιδρύματος», μέσω νεώτερης νομοθετικής ρύθμισης του 1942.

ΝΟΜΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ύστερα από τα πρώτα 28 έτη λειτουργίας του ΩΘ, εκδόθηκε το ΝΔ¹⁴⁸ 1945/1942: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης*.¹⁴⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 1, το ΩΘ αποτελούσε πλέον «δημόσιον ίδρυμα» και υπαγόταν στην εποπτεία και τον πλήρη έλεγχο του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας.¹⁵⁰ Η εποπτεία ήταν ουσιαστική και δεν περιοριζόταν μόνο σε γενικής φύσεως θέματα. Για πρώτη φορά και για τελευταία φορά ένα ωδείο στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκε νομικά ως δημόσιο ίδρυμα και όπως ήταν επόμενο, ο κρατικός παρεμβατισμός αυξήθηκε. Το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας ασκούσε καλλιτεχνική και διοικητική εποπτεία, ακόμη και επί του προσωπικού του ΩΘ.¹⁵¹

Πέραν του μονίμου διδακτικού προσωπικού, ήταν στη δικαιοδοσία του Υπουργού Παιδείας να διορίζει καθηγητές, επιμελητές και διδάσκοντες ως έκτακτο προσωπικό και να προσλαμβάνει ακόμη και αλλοδαπούς ως συμβασιούχους.¹⁵² Στο άρθρο 7 μάλιστα του ιδίου νόμου, περιγράφονται επακριβώς τα προσόντα διορισμού του πάσης φύσεως προσωπικού: Διευθυντού, υποδιευθυντού, τακτικού και έκτακτου διδακτικού προσωπικού και διοικητικού προσωπικού. Πάγια πολιτική του Δημοσίου σε σχέση με όλους τους εκπαιδευτικούς του, ήταν και παραμένει η αφαίρεση του δικαιώματος πρόσθετης αντίστοιχης απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα. Με την προσθήκη της παρ. 1 του άρθρου 12, απαγορευόταν στο διδακτικό προσωπικό του ΩΘ η διδασκαλία και σε άλλα μουσικά ιδρύματα.¹⁵³

Το όργανο διοίκησης που διαδέχθηκε την «Εφορία», ήταν το «Συμβούλιον του Ωδείου Θεσσαλονίκης» (ΣΩΘ), το οποίο απαρτιζέτο από τον Διευθυντή, τον Υποδιευθυντή και από έναν έως τρεις καθηγητές του, κατά σειρά αρχαιότητας, ασκούσε

¹⁴⁸ Νομοθετικό Διάταγμα υποχρεωτικώς αντί Νόμου εψηφισμένου από την Βουλή, διότι η Ελλάδα το 1942 τελούσε υπό Γερμανική κατοχή.

¹⁴⁹ Βλ. ΦΕΚ Α' 157/20-6-1942.

¹⁵⁰ Αυτή ήταν η ονομασία του Υπουργείου Παιδείας το 1942.

¹⁵¹ ό.π. άρθρον 3, παρ. 1.

¹⁵² ό.π. άρθρον 5, παρ. 2.

¹⁵³ Βεβαίως την εποχή εκείνη δεν υπήρχαν δημοτικά ωδεία, οπότε όλα τα μουσικά ιδρύματα (πλην το ΩΘ) ήταν ιδιωτικά.

δε την καλλιτεχνική διοίκηση και εποπτεία του ΩΘ.¹⁵⁴ Σε αυτό το σημείο βλέπουμε ότι εισάγεται θεσμικά ένα νέο όργανο, το οποίο αποτελείται από μέλη του διδακτικού προσωπικού, αντί των διορισμένων εξωτερικών μελών που συμμετείχαν στο προγενέστερο όργανο διοίκησης. Με αυτή τη νομοθετική παρέμβαση ενισχύεται το αυτοδιοίκητο του ΩΘ.

Ο χαρακτήρας του ΣΩΘ –όπως προκύπτει από την πλειονότητα των περιεχομένων διατάξεων του νόμου- δείχνει μεν να είναι καθαρά γνωμοδοτικός, αφού όλες οι αποφάσεις φαίνεται ότι λαμβάνονται από την εποπτεύουσα αρχή (Υπουργείο) αλλά στην πράξη δεν είναι ακριβώς έτσι. Σε όλες σχεδόν τις αποφάσεις διακρίνεται σύνθετη διοικητική ενέργεια. Πριν την έκδοση κάθε πράξης από το όργανο το οποίο ασκεί την αποφασιστική αρμοδιότητα, είτε έχουν ληφθεί υπόψη οι εισηγήσεις του ΣΩΘ, είτε έχουν προηγηθεί αποφάσεις του ΣΩΘ. Το σημαντικότερο μάλιστα έργο το οποίο ανατέθηκε στο ΣΩΘ με αυτό το ΝΔ, προσδίδοντάς του εξέχοντα θεσμικό ρόλο, ήταν η κατάρτιση εσωτερικού κανονισμού του ΩΘ, ο οποίος εάν και προβλεπόταν να εκδοθεί υπό τη μορφή Διατάγματος του Υπουργού Παιδείας, στην πραγματικότητα είχε συνταχθεί εξ ολοκλήρου και αποκλειστικά από το ΣΩΘ.¹⁵⁵ Ο Κανονισμός τελικά εκδόθηκε μετά από αρκετά χρόνια (1957), σε ακολουθία των διατάξεων αυτών και υπό τη μορφή ΒΔ.¹⁵⁶

Το ΣΩΘ ήταν επίσης το όργανο το οποίο αποφάσιζε και για την ίδρυση των επί μέρους Σχολών του Ωδείου, οι οποίες συστήνονταν μεν με Πράξη του Υπουργού Παιδείας, αλλά κατόπιν προτάσεως του ΣΩΘ, «αναλόγως των παρουσιαζομένων αναγκών του Ωδείου».¹⁵⁷ Σύμφωνα με την μέχρι τότε υπάρχουσα δομή, οι Σχολές (το 1942) ήταν: «α) σύνθεσης, β) θεωρητικών και ιστορικών μαθημάτων, γ) ενοργάνου μουσικής, δ) ορχήστρας και χορωδίας, ε) μονωδίας και δραματικής τέχνης, στ) εκκλησιαστικής μουσικής».

Από τη στιγμή που το ΩΘ αποτελούσε δημόσιο ίδρυμα, ελήφθη μέριμνα ώστε η μισθοδοσία του τακτικού προσωπικού και το μίσθωμα του κτιρίου να καταβάλλεται από

¹⁵⁴ ό.π. άρθρον 3, παρ. 1.

¹⁵⁵ ό.π. άρθρον 4, παρ. 5.

¹⁵⁶ Βλ. σελ. 76.

¹⁵⁷ ό.π. άρθρον 4, παρ. 2.

το Δημόσιο Ταμείο.¹⁵⁸ Για την οικονομική διαχείριση των λειτουργικών εξόδων του ΩΘ, συστήθηκε το «Ταμείον Εσωτερικής Λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης» (ΤΕΛΩΘ), το οποίο αποτελείτο από τον Δήμαρχο Θεσσαλονίκης (ως Προέδρου), του Διευθυντού του ΩΘ (ως Αντιπροέδρου, του Διευθυντού του υποκαταστήματος της Τραπεζίς της Ελλάδος (ως Ταμίου), του Υποδιευθυντού του ΩΘ (ως εισηγητού), ενός καθηγητού του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ενός νομικού, μέλους του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης και ενός επιθεωρητού των δημοσίων υπολόγων. Οι τρεις τελευταίοι μάλιστα, διορισμένοι απευθείας από τον Υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας.¹⁵⁹ Με αυτόν τον τρόπο το κράτος μπορούσε να ελέγχει πλήρως και συγχρόνως να παρεμβαίνει στα οικονομικά του ΩΘ, του οποίου βασική πηγή εσόδων παρέμενε η χρηματοδότηση μέσω του κρατικού προϋπολογισμού. Εκείνη την εποχή μάλιστα είχε ανέλθει από τις 50.000 στις 200.000 δρχ.¹⁶⁰

Το ίδιο έτος έγινε συμπλήρωση του ΝΔ 1945/1942, με τις διατάξεις του ΝΔ 2010/1942.¹⁶¹ Το ΝΔ 2010/1942, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα για το ΩΑ, αφορούσε κυρίως στη συμφωνική ορχήστρα του ΜΔΣ του ΩΑ αλλά και στη δημιουργία ενός νέου οργάνου, του «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (ΔΑΣΜ). Εν προκειμένω, η αξία του ΝΔ 2010/1942, βρίσκεται στο άρθρο 26 του ΝΔ 2010/1942, εντός του οποίου έχουν συμπεριληφθεί μία σειρά διατάξεων που αφορούν αποκλειστικά στο ΩΘ. Ειδικότερα, δημιουργείται ένας νέος ενδιάμεσος συνδετικός κρίκος και παρεμβάλλεται στην αλυσίδα των αποφάσεων μεταξύ ΩΘ και Υπουργείου. Πρόκειται για το ΔΑΣΜ. Η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση, είναι αυτή της παρ. 2 του άρθρου 26, με την οποία το ΣΩΘ έπρεπε να υποβάλει προς έγκριση στο ΔΑΣΜ, το σχέδιο του Κανονισμού λειτουργίας το οποίο όφειλε να καταρτίσει, πριν εκδοθεί υπό τη μορφή Διατάγματος του Υπουργού. Αυτές ήταν οι πρώτες τροποποιήσεις του ΝΔ 1945/1942.

¹⁵⁸ ό.π. άρθρον 10.

¹⁵⁹ ό.π. άρθρον 11, παρ. 1 και 2.

¹⁶⁰ ό.π. άρθρον 11, παρ. 4.

¹⁶¹ Βλ. ΝΔ 2010/1942: *Περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της «Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών», «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Δ.Α.Σ.Μ.) και «Γνωμοδοτικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Γ.Α.Σ.Μ.)*, (ΦΕΚ Α' 318/12-12-1942).

Δώδεκα χρόνια αργότερα, το ΝΔ 1945/1942 δέχτηκε και άλλες τροποποιήσεις, με τη δημοσίευση του Ν. 2870/1954: *Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Ν.Δ. 1945/1942, περί οργανώσεως και λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης και του άρθρου 26 του ΝΔ 2010/1942, περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών, κλπ.*¹⁶² Όλες οι τροποποιήσεις οι οποίες συμπεριλαμβάνονταν στα 8 άρθρα του, αφορούσαν κυρίως ζητήματα λειτουργικά του Ωδείου και ρυθμίσεις θεμάτων διδακτικού προσωπικού, χωρίς να παρουσιάζουν ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον, με εξαίρεση το άρθρο 1. Βάσει των διατάξεων του άρθρου 1, το ΣΩΘ διατηρούσε τις ίδιες αρμοδιότητες, την άμεση καλλιτεχνική διοίκηση και την εποπτεία του ΩΘ, διαφοροποιείτο μερικώς η σύνθεσή του -αφού πλέον του Διευθυντού του Ωδείου, ως Προέδρου του, και του Υποδιευθυντού, συμμετέχουν τώρα σε αυτό και όλοι οι τακτικοί καθηγητές- ενώ βρισκόταν σε απαρτία με τα μισά πλέον ενός μέλη.

Με βάση τη σημερινή αντίληψη, το ΣΩΘ ως θεσμοθετημένο όργανο, ενέχει ρόλο Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ). Μάλιστα, στην ΥΑ αριθμ. 79256/8-6-1967: *Περί καθορισμού συνθέσεως Διοικητικού Συμβουλίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου*,¹⁶³ εμπεριέχεται το σύνολο των ΝΠΔΔ αρμοδιότητας της Διευθύνσεως Καλών Τεχνών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την οποία καθορίζεται η σύνθεση των ΔΣ τους. Ανάμεσα σε αυτά τα ΝΠΔΔ, στην παρ. Α3 της ΥΑ, συγκαταλέγεται ρητά και το, υπό του άρθρου 1 του Ν. 2870/1954, ΔΣ του ΩΘ (δηλαδή το ΣΩΘ). Αυτό το εδάφιο είναι κομβικής σημασίας, διότι περιέχεται η παραδοχή του νομοθέτη ότι το ΩΘ αποτελεί ΝΠΔΔ. Έχει μάλιστα μεγάλη αξία, διότι η έννοια του δημοσίου ή του κρατικού ιδρύματος δεν ταυτίζεται απαραίτητα με αυτήν του ΝΠΔΔ.

Ο αρχικός χαρακτηρισμός από τον νομοθέτη στο ιδρυτικό του ΩΘ ως «αδίου ιδρύματος» και σε μεταγενέστερη διάταξη ως «δημοσίου ιδρύματος», δεν επαρκούσαν από μόνες τους, προκειμένου να χαρακτηριστεί ως ΝΠΔΔ. Αυτός φαίνεται ότι ήταν ο λόγος που το ΩΘ το 1968 υπέβαλε το υπ' αριθμ. 130118/16-9-1967 ερώτημα προς το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΝΣΚ), εάν δηλαδή το ΩΘ αποτελούσε ΝΠΔΔ ή Κρατική

¹⁶² Βλ. ΦΕΚ Α' 124/19-6-1954.

¹⁶³ Βλ. ΦΕΚ Β' 409/21-6-1967.

Υπηρεσία. Στη συνέχεια, το ΝΣΚ εξέδωσε την υπ' αριθμ. 94/1968 γνωμοδότηση, η οποία κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το ΩΘ τελικά ήταν ΝΠΔΔ.¹⁶⁴

Χωρίς να υπάρχει διάθεση να μειωθεί η αξία της ΝΣΚ 94/1968, επισημαίνεται ότι κάθε γνωμοδότηση, ανεξαρτήτως της ορθότητας και του νομικού σκεπτικού το οποίο αναπτύσσεται, ακόμη και στην περίπτωση που φέρει το κύρος του ΝΣΚ, δεν είναι δεσμευτική. Αντιθέτως, όλες οι ΥΑ εμπεριέχονται στην ευρύτερη έννοια των νόμων¹⁶⁵ και αποτελούν ασφαλέστερο κριτήριο για τη νομική παραδοχή ότι το ΩΘ αποτελεί ΝΠΔΔ.

Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του ΩΘ, αποτελούμενος από 287 άρθρα, καταρτίστηκε από το ΣΩΘ το 1957, κυρώθηκε με το ΒΔ της 11^{ης} Νοεμβρίου: *Περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης* και δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ από τον τότε Υπουργό Παιδείας Α. Γεροκωστόπουλο.¹⁶⁶ Η σύνταξη του είχε ανατεθεί σε μία εξέχουσα μουσική προσωπικότητα, τον Μανώλη Καλομοίρη.¹⁶⁷ Δεν πρόκειται για έναν ακόμη εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας ωδείου. Είναι ο κανονισμός ο οποίος έχει γίνει αποδεκτός από το Υπουργείο Πολιτισμού ως «πρότυπος» και από το 1976 δια νόμου εφαρμόζεται υποχρεωτικά μέχρι σήμερα από κάθε ωδείο.¹⁶⁸ Ισχύει κανονικά, με ορισμένες τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις, τις οποίες δέχθηκε στη συνέχεια από το Υπουργείο Πολιτισμού, και οι οποίες θα εκτεθούν αμέσως μετά την παρουσίαση του κανονισμού. Για όλους αυτούς τους λόγους ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του ΚΩΘ ανακηρύσσεται στο σημαντικότερο νομοθέτημα, το οποίο έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα στην Ελλάδα σχετικά με τη λειτουργία των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών.

Στο πρώτο κεφάλαιο (άρθρα 1 έως 6), ορίζονται οι 6 Σχολές και περιγράφονται τα Τμήματα που περιέχονται σε αυτές. Οι Σχολές είναι:

¹⁶⁴ Βλ. ΝΣΚ, Τμήμα Β' αριθ. γνωμοδ. 94/24-1-1968.

¹⁶⁵ Βλ. Εισαγωγικό Κεφάλαιο, σελ. 21.

¹⁶⁶ Βλ. ΦΕΚ Α'229/11-11-1957.

¹⁶⁷ Μαλιάρας Ν. και Χαρκιολάκης Α., *Μανώλης Καλομοίρης, 50 χρόνια μετά: Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από το θάνατο του συνθέτη* (Αθήνα: Fagotto books, 2013).

¹⁶⁸ Βλ. παρακάτω, σελ. 82.

α) Συνθέσεως, β) Θεωρητικών και Ιστορικών μαθημάτων, γ) Ενοργάνου μουσικής, στην οποία λειτουργούν Τμήματα για όλες τις «οικογένειες» των οργάνων, δ) Ορχήστρας και Χορωδίας, ε) Μονωδίας και Δραματικής τέχνης και στ') Εκκλησιαστικής μουσικής.

Όλες οι Σχολές διαιρούνται σε τάξεις. Ειδικότερα οι Σχολές της «Ενοργάνου μουσικής» και της «Μονωδίας» διαιρούνται σε προκαταρκτική, κατωτέρα, μέση και ανωτέρα τάξη. Τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών διαιρούνται σε δύο βασικές κατηγορίες. Τα «ειδικά» και τα «γενικά». Τα γενικά μαθήματα υποδιαιρούνται σε «υποχρεωτικά» και σε «βοηθητικά». Αξιοσημείωτο είναι ότι στο αναλυτικό πρόγραμμα της κάθε Σχολής, πέραν του ενδεδειγμένου (κατωτάτου) χρονικού ορίου φοίτησης, ορίζεται και το «ανώτατο» όριο φοίτησης (που ισοδυναμεί με το διπλάσιο του βασικού).

Στο δεύτερο κεφάλαιο (άρθρα 7 έως 59), περιέχονται διατάξεις που ρυθμίζουν αναλυτικά όλα τα διαδικαστικά θέματα της λειτουργίας του ΩΘ, όπως είναι η διάρθρωση του διδακτικού έτους, οι εγγραφές των μαθητών, οι πειθαρχικές ποινές που επιβάλλονται, τα όρια των απουσιών, τα βασικά δίδακτρα και τα σχολικά τέλη που καταβάλλονται από τους μαθητές. Στους άπορους μαθητές και σε όσους κρίνονται μουσικά ιδιοφυείς, προβλεπόταν η πλήρης απαλλαγή των διδασκτρών. Των ιδίων ευεργετικών διατάξεων ετύγχαναν και οι μαθητές των πνευστών και των εγχόρδων οργάνων (πλην του βιολιού). Δίνοντας αυτό το ισχυρό οικονομικό κίνητρο στους μαθητές, γίνεται προφανής η βούληση του ΣΩΘ, προκειμένου να στρέψει τους μαθητές του Ωδείου προς τα όργανα ορχήστρας, αποσκοπώντας στη μελλοντική στελέχωση των ορχηστρών και δη της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί, ότι επειδή κάθε χρόνο αυξανόταν ο αριθμός των μαθητών οι οποίοι εδιδάσκοντο δωρεάν, επτά χρόνια μετά τη δημοσίευση του κανονισμού και κατόπιν εισηγήσεως του ΣΩΘ, το 1964 το Υπουργείο Βορείου Ελλάδος εξέδωσε την υπ' αριθμ. 64883/78^γ απόφαση περί απαλλαγής των διδασκτρών των σπουδαστών του ΩΘ,¹⁶⁹ όπως άλλωστε αρμόζει σε κάθε δημόσιο ίδρυμα. Με αυτόν τον τρόπο, από το 1965 καταργήθηκαν οριστικά τα δίδακτρα.¹⁷⁰ Στο τελευταίο

¹⁶⁹ Η απόφαση αυτή έχει λάβει αριθμό εισερχομένου εγγράφου στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας του ΩΘ, με αριθμό 1098/16-11-1964.

¹⁷⁰ Στο αρχείο του ΚΩΘ φυλάσσονται οι αποδείξεις είσπραξης των διδασκτρών μέχρι το 1964, οι οποίες από το 1965 έπαψαν να εκδίδονται, αφού τα δίδακτρα είχαν πλέον καταργηθεί.

μέρος του κεφαλαίου, ρυθμίζονται τα ζητήματα που αφορούν όλα τα είδη των εξετάσεων (δοκιμαστικών, προαγωγικών και απολυτηρίων).

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο (άρθρα 60 έως 287), παρουσιάζεται το πρόγραμμα για όλες τις Σχολές και αναλυτικότερα η διδακτέα ύλη. Το μεγαλύτερο μέρος καταλαμβάνει η Σχολή «Ενοργάνου μουσικής» (άρθρα 89 έως 227). Περιγράφεται η ενδεικτική διάρκεια φοίτησης στην κάθε τάξη (προκαταρκτική, κατωτέρα, μέση και ανωτέρα), η διδακτέα ύλη σε κάθε μία από αυτές, τα προαπαιτούμενα μαθήματα γενικής φύσεως, η ύλη των προαγωγικών εξετάσεων, το πρόγραμμα των εξετάσεων για την απόκτηση «πτυχίου» και το αντίστοιχο πρόγραμμα για την απόκτηση «διπλώματος». Τα όργανα τα οποία συμπεριλαμβάνονται είναι: πιάνο, όργανο, άρπα, βιολί, τσέλο, κοντραμπάσο, φλάουτο, όμποε, κλαρινέτο, φαγκότο, κόρνο, τρομπέτα, τρομπόνι και τούμπα.

Τα άρθρα 228 έως 233 αφορούν στη Σχολή «Ορχήστρας και Χορωδίας», στην οποία λειτουργούν τμήματα «Διευθύνσεως Χορωδίας», «Διευθύνσεως Μελοδράματος» και «Διευθύνσεως Συμφωνικής Ορχήστρας».

Τα άρθρα 234 έως 257 αφορούν ομοίως στη Σχολή Μονωδίας και Δραματικής και τα άρθρα 258 έως 267, αφορούν τη φοίτηση στη Σχολή Εκκλησιαστικής Μουσικής.

Στη τάξη της «Χορωδίας» ήταν υποχρεωτική η διετής φοίτηση όλων των μαθητών του Ωδείου (άρθρο 286) και στην τάξη της «Ορχήστρας» ήταν υποχρεωτική η συμμετοχή των μαθητών των εγχόρδων και πνευστών οργάνων, από το επίπεδο της Μέσης και μέχρι την αποφοίτηση (άρθρο 287).

Ως προς τα κρουστά όργανα υπήρχε απλώς μία αναφορά σε ένα βραχύ πρόγραμμα διετούς φοίτησης, το οποίο περιελάμβανε κυρίως ρυθμικές ασκήσεις (άρθρα 226 και 227), ενώ δεν παρεχόταν η δυνατότητα για απόκτηση πτυχίου και διπλώματος. Το νομοθετικό κενό καλύφθηκε 30 έτη αργότερα, το 1987, από το Υπουργείο Πολιτισμού, με την ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33990/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κρουστών*, όπου μέσα από τα 12 άρθρα της, ρυθμίστηκαν λεπτομερώς όλα τα αντίστοιχα με τα άλλα όργανα ζητήματα (τάξεις, διάρκεια, ύλη, εξετάσεις, πτυχίο, δίπλωμα).¹⁷¹

¹⁷¹ Βλ. ΦΕΚ Β' 500/16-9-1987.

Στο ίδιο τεύχος του ΦΕΚ του 1987, αμέσως παρακάτω και ακριβώς στην ίδια νομική βάση, της συμπλήρωσης δηλαδή του κανονισμού σπουδών με περισσότερα όργανα, δημοσιεύτηκαν οι αντίστοιχες ΥΑ για το τσέμπαλο και την κιθάρα, ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33991/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλαβικόμπαλου (τσέμπαλο)*, αποτελούμενη από 15 άρθρα και η ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33992/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλασικής κιθάρας*, αποτελούμενη από 14 άρθρα. Ειδικά για την κλασική κιθάρα, προλογιζόταν η έκδοση της εν λόγω ΥΑ στο άρθρο 41 του Ν. 1957/1986: *Προστασία και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης, ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας και άλλες διατάξεις*,¹⁷² όπου η κιθάρα είχε ενταχθεί πλέον κανονικά ως μουσικό όργανο στη Σχολή «Ενόργανης Μουσικής».

Ως προς τα σαξόφωνα (σοπράνο, άλτο, τενόρο και βαρύτονο), στο άρθρο 187 του κανονισμού υπήρχε αναφορά μόνο για «εκγύμναση» και όχι για πλήρη διδασκαλία. Όλα τα αντίστοιχα με τα άλλα μουσικά όργανα ζητήματα, (τάξεις, διάρκεια, ύλη, εξετάσεις, πτυχίο, δίπλωμα), ρυθμίστηκαν ομοίως και λεπτομερώς και για τα σαξόφωνα το 2007, από το Υπουργείο Πολιτισμού, με τις διατάξεις των 19 άρθρων της ΥΑ Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85303/31-7-2007: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Σαξοφώνου*.¹⁷³

Στο ίδιο τεύχος ΦΕΚ του 2007, αμέσως παρακάτω δημοσιεύτηκε και η ΥΑ Αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85301: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Διεύθυνσης Χορωδίας*, η οποία τροποποίησε τον Κανονισμό του ΩΘ ως προς τη Διεύθυνση Χορωδίας. Μέσα από τα 11 άρθρα της ρυθμίστηκαν λεπτομερέστερα, ζητήματα που αφορούσαν κυρίως στις προϋποθέσεις φοίτησης, τα μαθήματα και την ύλη, ενώ η Διεύθυνση Χορωδίας έπαψε να είναι ένα τμήμα της Σχολής Ορχήστρας και Χορωδίας, αποτελώντας πλέον αυτοτελή Σχολή.

Η τελευταία συμπλήρωση έλαβε χώρα το 2022, με την έκδοση από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, της ΥΑ Αριθμ. 7275: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολών Παραδοσιακής Μουσικής*.¹⁷⁴ Η αναφορά τόσο στο προοίμιο, όσο και στο άρθρο 1, στην παρ. 13 του άρθρου 10 του Ν. 3207/2003: *Ρύθμιση θεμάτων Ολυμπιακής Προετοιμασίας*

¹⁷² Βλ. ΦΕΚ Α' 68/21-5-1986.

¹⁷³ Βλ. ΦΕΚ Β' 1913/14-9-2007.

¹⁷⁴ Βλ. ΦΕΚ Β' 77/17-1-2022.

και άλλες διατάξεις, την οποίαν φαίνεται ότι η ΥΑ τροποποιεί, είναι ατυχής και λίαν παραπλανητική, αφού στην πραγματικότητα συμπληρώνει την παρ. 1 του άρθρου 15 του ΒΔ 16/1966: *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων*.¹⁷⁵ Σημειωτέον ότι το ΒΔ από το 1966 μέχρι σήμερα έχει δεχθεί διάφορες τροποποιήσεις, όπως είναι και η επικαλούμενη στην ΥΑ του Ν. 3207/2003. Ως προς την ουσία, με αυτήν την ΥΑ του 2022, αναγνωρίζονται οι Σχολές Παραδοσιακής Μουσικής που ήδη λειτουργούσαν στα Ωδεία, καθώς και οι τίτλοι σπουδών που απονέμουν. Η γενική περιγραφή των μουσικών οργάνων τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1, είναι λίαν ασαφής. Παρομοίως, εγείρονται διάφορα επιστημονικά ζητήματα σε σχέση με την περιγραφή των ειδών της παραδοσιακής μουσικής που συγκαταλέγονται στο άρθρο 1. Επίσης δεν υπάρχει αναφορά στη διαβάθμιση των τίτλων που αναγνωρίζονται, οπότε παραμένει παρωχημένη και η χρησιμότητα της περιεχόμενης ευεργετικής διάταξης. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μία ακόμη άνευ σημασίας αναγνώριση από το κράτος, αδιαβάθμητων τίτλων σπουδών. Κατά τα υπόλοιπα, στις διατάξεις των 17 συνολικά άρθρων της ΥΑ, υπάρχει αναλυτική περιγραφή των γενικών, των υποχρεωτικών και των θεωρητικών μαθημάτων, της διδακτέας ύλης, τη ύλης των εξετάσεων, του εύρους των μουσικών οργάνων που διδάσκονται και του ρεπερτορίου τους. Το πεδίο εφαρμογής της ΥΑ καλύπτει όλα τα αναγνωρισμένα Ωδεία. Παρά τις όποιες ασάφειες ή παραλείψεις χαρακτηρίζουν την εν λόγω ΥΑ, θα ήταν χρήσιμο να συνεχιστεί η έκδοση και άλλων αντίστοιχων ΥΑ, προκειμένου να καλυφθεί –έστω και τοιουτοτρόπως– η απουσία νομοθετικού πλαισίου και στα υπόλοιπα ήδη μουσικής, όπως είναι η τζαζ ή η ροκ, καθώς και σε παγκοσμίως διαδεδομένα μουσικά όργανα της σύγχρονης μουσικής, όπως είναι το ηλεκτρικό μπάσο, η ντραμς και η ηλεκτρική κιθάρα.

Συμπερασματικά, με την έκδοση όλων των ανωτέρω ΥΑ, καλύπτεται ένα σημαντικό έλλειμμα του κανονισμού του ΚΩΘ, κυρίως σε σχέση με τη «Σχολή Ενοργάνου Μουσικής» και ειδικότερα με τη συμπλήρωση του από μουσικά όργανα τα οποία απουσίαζαν από τον αρχικό Κανονισμό του 1957.

¹⁷⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 7/15-1-1966.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΩΔΕΙΟΥ

Σε νομοθετική παρέμβαση του 1997 και συγκεκριμένα με τις διατάξεις της παρ. 5^α του άρθρου 5 του Ν. 2557/1997: *Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης*,¹⁷⁶ το Ωδείο Θεσσαλονίκης μετονομάστηκε και επισήμως από «Ωδείο Θεσσαλονίκης» σε «Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης» (ΚΩΘ). Η νέα ονομασία είναι πληρέστερη, αφού με την προσθήκη της λέξης «κρατικό» προβάλλεται δεόντως και ο δημόσιος χαρακτήρας του μουσικού ιδρύματος. Ως εκ τούτου, σε κάθε διάταξη που εκδόθηκε από το 1997 μέχρι σήμερα, το ΩΘ αναφέρεται αμελλητί ως ΚΩΘ.¹⁷⁷

Το νομοθετικό πλαίσιο το οποίο έχει θεσπιστεί για το Κρατικό Ωδείο, από της ιδρύσεώς του (1914) έως σήμερα, σε μεγάλο βαθμό ταυτίζεται με το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο. Μελετώντας όλες τις ΥΑ της προηγούμενης ενότητας, οι οποίες εκδόθηκαν από το Υπουργείο Πολιτισμού, με σκοπό τη συμπλήρωση του κανονισμού λειτουργίας του 1957, αναπόφευκτα δημιουργείται σύνδεση μεταξύ ΚΩΘ και Υπουργείου, όπου εν προκειμένω λειτουργούν ως «συγκοινωνούντα δοχεία». Σε κάθε περίπτωση αυτό διαπιστώνεται εύκολα μέσα και από την ανάλυση συγκεκριμένων διατάξεων αμέσως παρακάτω.

Το ίδιο το Υπουργείο προβαίνει στη συμπλήρωση του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας για λογαριασμό του ΚΩΘ, προκειμένου να καλύψει το έλλειμα το οποίο προϋπήρχε σε ορισμένα άρθρα του, κυρίως σε σχέση με τη διδασκαλία μουσικών οργάνων. Αντιστρόφως, με απλή ανάγνωση του προοιμίου των ΥΑ που προηγείται του διατακτικού,¹⁷⁸ προκύπτει ότι ο νομοθέτης¹⁷⁹ προτού να προβεί σε μία νεώτερη νομοθετική ρύθμιση -την οποία θα πραγματοποιήσει προκειμένου να καλύψει το σύνολο των ωδείων και όχι μόνον το ΚΩΘ- θα «λάβει υπόψη» μία σειρά διατάξεων, οι οποίες κατ'

¹⁷⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 271/24-12-1997.

¹⁷⁷ Η προσθήκη της λέξης «Κρατικό» στο ΩΘ, στην πραγματικότητα έχει προηγηθεί ατύπως κατά πολλά έτη, τόσο στη συνείδηση των πολιτών, όσο και στον ίδιο τον νομοθέτη, ο οποίος σε προγενέστερες του 1997 διατάξεις, το αναγράφει ως ΚΩΘ αντί ΩΘ.

¹⁷⁸ Του κανονιστικού μέρους των Υπουργικών Αποφάσεων.

¹⁷⁹ Το Υπουργείο Πολιτισμού εν προκειμένω.

ουσίαν αποτελούν το νομοθετικό πλαίσιο του ΚΩΘ. Συγκεκριμένα, πέραν του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του ΚΩΘ, ο οποίος όπως είναι αναμενόμενο περιλαμβάνεται στο προοίμιο αυτών των ΥΑ, υπάρχει αναφορά και στον Ν. 299/1976: *Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις τον κανονισμό λειτουργίας των ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων*.¹⁸⁰ Η αναφορά μάλιστα στον ψηφισμένο από τη Βουλή αυτόν νόμο, έχει διττή αξία. Το πρώτο ζήτημα που αναδεικνύεται είναι ότι ενώ στον Ν. 299/1976 περιέχονται μία σειρά από τροποποιήσεις και καταργήσεις άρθρων του ΒΔ 16/1966: *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων*,¹⁸¹ στην παρ. 2 του άρθρου 3 αναφέρεται ρητά ότι αυτές ισχύουν για όλα τα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα πλην του ΚΩΘ. Υπάρχει εμφανής διάκριση μεταξύ των ιδιωτικών ωδείων και του μοναδικού κρατικού, και για μια ακόμη φορά εκδηλώνεται η βούληση του κράτος να αντιμετωπίζει θεσμικά με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο το ΚΩΘ από ό,τι τα υπόλοιπα ωδεία, καθώς και να το εξαιρεί από ευρύτερες πρακτικές που εφαρμόζονται σε ιδιωτικά νομικά πρόσωπα εν γένει. Το δεύτερο ζήτημα επίσης αναδεικνύεται με απλή ανάγνωση του άρθρου 1 του Ν. 299/1976: «Το αναλυτικόν πρόγραμμα της διδασκτέας ύλης, τα προγράμματα των εξετάσεων και η διάρκεια φοιτήσεως εις έκαστον ιδιωτικόν μουσικόν εκπαιδευτικόν ίδρυμα, διέπονται υπό των ισχυουσών δια το Κρατικόν Ωδείον Θεσσαλονίκης διατάξεων...».¹⁸² Αυτό σημαίνει ότι όσα ζητήματα αφορούν στα Ωδεία και δεν έχουν ρυθμιστεί από το Υπουργείο με το ΒΔ 16/1966, ρυθμίζονται απευθείας από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του ΚΩΘ. Η πολιτική απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού είναι πρόδηλη. Υιοθετεί τον κανονισμό του ΚΩΘ, τον συμπληρώνει όποτε κρίνει ότι αυτό απαιτείται και τον εφαρμόζει αδιακρίτως σε όλα τα ωδεία και τις μουσικές σχολές της επικράτειας.

Έχει καταστεί πλέον σαφές ότι ο Κανονισμός του ΚΩΘ, μαζί με όλους του προαναφερθέντες νόμους, είναι αυτοί στους οποίους στηρίζεται σήμερα το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τα ωδεία και τις μουσικές σχολές στην Ελλάδα. Η σύνδεση εθνικής νομοθεσίας και ΚΩΘ δεν είναι μόνο άμεση. Διακρίνεται και με έμμεσο τρόπο, σε νομοθετήματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, όπως αυτά που αναφέρονται σε ζητήματα

¹⁸⁰ Βλ. ΦΕΚ Α' 90/19-4-1976.

¹⁸¹ Βλ. ΦΕΚ Α' 7/15-1-1966.

¹⁸² Άλλη μία περίπτωση που το ΩΘ σε νομικό κείμενο του 1976 αναγράφεται ως ΚΩΘ, ονομασία την οποίαν απέκτησε θεσμικά, όπως προαναφέρθηκε, πολύ αργότερα, το 1997.

εκπαίδευσης ή επαγγελματικών δικαιωμάτων των μουσικών εκτελεστών. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί το ΒΔ 942/1966: *Περί καθορισμού τυπικών προσόντων διορισμού καλλιτεχνικού και διοικητικού προσωπικού εις την Κρατικήν Ορχήστραν Αθηνών*.¹⁸³ Στα τυπικά προσόντα για την πρόσληψη μουσικών στην Κρατική Ορχήστρα Αθηνών (ΚΟΑ), αποτελεί η κατοχή διπλώματος (και σε λιγότερες περιπτώσεις πτυχίου) από το ΚΩΘ ή αναγνωρισμένου Ωδείου της ημεδαπής ή αναγνωρισμένης Μουσικής Σχολής της αλλοδαπής. Η συνειδητή διάκριση του νομοθέτη, να προτάσσει σε κάθε είδους διάταξη το ΚΩΘ, προκειμένου να προσδιορίσει το εύρος της νομοθετικής ρύθμισης, και στη συνέχεια να προβάλει διαζευκτικά όλα τα υπόλοιπα μουσικά ιδρύματα, αποτελεί πάγια και διαχρονική επιλογή σε κάθε είδους νομοθέτημα.

Το ΚΩΘ, μαζί με το ΩΑ ήταν και παραμένουν τα δύο μεγάλα και ιστορικά μουσικά ιδρύματα. Ο κανονισμός του ΚΩΘ, ο οποίος συντάχθηκε από το ΣΩΘ, είναι ό,τι πιο σημαντικό υπάρχει στην ελληνική νομοθεσία, μέχρι σήμερα. Πρόκειται για έναν αναλυτικότατο κανονισμό, άρτιο, με ορθολογική δομή. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί ανταποκρίνονται πλήρως στη νομική πραγματικότητα του 1957. Παρά τις όποιες επιβεβλημένες συμπληρώσεις και τροποποιήσεις ακολούθησαν -και γίνονται μέχρι και σήμερα- από το Υπουργείο Πολιτισμού, ελέγχεται ως προς το βαθμό ανταπόκρισης στις εκπαιδευτικές ανάγκες του ΚΩΘ αλλά και των λοιπών ωδείων, μετά την πάροδο 65 ετών. Σε κάθε περίπτωση όμως, αποτελεί σπουδαίο νομοθέτημα, πρότυπο για τα Ωδεία και αναπόσπαστο τμήμα του νομοθετικού πλαισίου που εφαρμόζει το Υπουργείο Πολιτισμού. Μετά το 1871 -έτος ιδρύσεως του πρώτου μουσικού εκπαιδευτικού ιδρύματος, του ΩΑ- το 1914 -έτος ιδρύσεως του μοναδικού κρατικού ωδείου, του ΚΩΘ- αποτελεί ενδιάμεσο σταθμό και τέλος το 1957 -έτος εκδόσεως του Κανονισμού του ΚΩΘ- αναδεικνύεται ως το δεύτερο χρονικό ορόσημο για την εκπαίδευση των μουσικών εκτελεστών.

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΚΑΙ Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τμήμα του Ωδείου Θεσσαλονίκης αποτέλεσε τον πυρήνα της σημερινής Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης (ΚΟΘ). Κεντρικό πρόσωπο στην ίδρυσή της αποτέλεσε ο Διευθυντής του ΩΘ και μαέστρος Σόλων Μιχαλίδης, ο οποίος ήταν και ο πρώτος

¹⁸³ Βλ. ΦΕΚ Α' 259/24-11-1966.

Διευθυντής της Ορχήστρας.¹⁸⁴ Η ΚΟΘ ιδρύθηκε αρχικά ως Συμφωνική Ορχήστρα Βορείου Ελλάδος (ΣΟΒΕ), με το ΒΔ της 18-2-1959: *Περί οργανώσεως της Συμφωνικής Ορχήστρας του Ωδείου Θεσσαλονίκης και της διοργανώσεως των υπ' αυτής διδομένων συναυλιών*,¹⁸⁵ ως μουσικό σύνολο «παρά τω Ωδείο Θεσσαλονίκης». Σύμφωνα με το ΒΔ, για τη διαδικασία επιλογής του καλλιτεχνικού προσωπικού της ΣΟΒΕ, κατά νόμον αρμόδιο όργανο ήταν το ΣΩΘ και για τη διαδικασία των προσλήψεων, αρμόδιο όργανο ήταν το ΤΕΛΩΘ. Με το ΝΔ 4590/1966: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Συμφωνικής Ορχήστρας βορείου Ελλάδος*,¹⁸⁶ η ΣΟΒΕ μετονομάστηκε σε Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με το ΝΔ, έργο της ΚΟΘ ήταν να πραγματοποιεί συναυλίες συμφωνικής μουσικής, μουσικής δωματίου και ρεσιτάλ, με σκοπό «την διάδοσιν και ανάπτυξιν της μουσικής εν γένει και την προαγωγήν της Ελληνικής μουσικής δημιουργίας και τέχνης».

ΤΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

Το 1987, το ΚΩΘ μεταφέρθηκε στο ιστορικό διατηρητέο κτίριο της Οθωμανικής Τράπεζας, επί της οδού Φράγκων, το οποίο διαμορφώθηκε κατάλληλα για τις ανάγκες του και στο οποίο στεγάζεται μέχρι σήμερα.¹⁸⁷ Το ΚΩΘ είναι μέλος της Association Européenne des Conservatoires (AEC) και στο πλαίσιο της εξωστρέφειας την οποίαν επιδιώκει, καλλιεργεί επαφές με πολλά μουσικά ιδρύματα του εξωτερικού.¹⁸⁸ Το ΚΩΘ διαθέτει μία μουσειακή συλλογή μουσικών οργάνων και αξιόλογη δανειστική βιβλιοθήκη.¹⁸⁹ Από το 1988 και μέχρι σήμερα η βιβλιοθήκη του ΚΩΘ είναι μέλος της

¹⁸⁴ Υπουργείο Πολιτισμού, *Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης 1914-2007* (Θεσσαλονίκη: 2007) σελ. 38-41.

¹⁸⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 31/19-2-1959.

¹⁸⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 238/10-11-1966.

¹⁸⁷ Βλ. Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης - Επικοινωνία [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.odiokrat.gr/>> [Προσπελάστηκε 22 Ιανουαρίου 2022].

¹⁸⁸ Βλ. Association Européenne des Conservatoires – Our Members - Greece [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://aec-music.eu/members/our-members/search?type=all&country=GR>> [Προσπελάστηκε 5 Φεβρουαρίου 2022].

¹⁸⁹ Υπουργείο Πολιτισμού, *Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης 1914-2007* [...], ό.π., σελ. 56-86.

Διεθνούς Ένωσης Μουσικών Βιβλιοθηκών Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres (IAML)).¹⁹⁰

Στο ΚΩΘ διδάσκεται η πλειονότητα των μουσικών οργάνων. Από την κατηγορία των εγχόρδων προσφέρονται σπουδές στα:

Πιάνο
Άρπα
Κιθάρα
Βιολί
Βιόλα
Τσέλο
Κοντραμπάσο.

Από την κατηγορία των ξύλινων πνευστών προσφέρονται σπουδές στα:

Φλάουτο
Όμποε
Κλαρινέτο
Φαγκότο
Σαξόφωνο.

Από την κατηγορία των χάλκινων πνευστών προσφέρονται σπουδές στα:

Τρομπέτα
Κόρνο
Τρομπόνι
Τούμπα.

Η διδασκαλία μουσικών οργάνων συμπληρώνεται με την τάξη των κρουστών.

Τέλος λειτουργούν τμήματα:

Μονωδίας
Διεύθυνσης Ορχήστρας
Βυζαντινής μουσικής.¹⁹¹

¹⁹⁰ Βλ. αρχείο ΚΩΘ, έγγραφο IAML με αριθμό εισερχομένου εγγράφου 391/28-9-1987 και βεβαιώσεις πληρωμών συνδρομών από το 1988.

¹⁹¹ Βλ. Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης - Σπουδές [online]. Διαθέσιμο από:

Η σημερινή Διοίκηση καταβάλλει συστηματική και μεθοδική προσπάθεια για την ένταξή του ΚΩΘ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι το μόνο μουσικό εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Ελλάδα το οποίο επειδή αποτελεί ΝΠΔΔ, δύναται να υπερβεί τη συνταγματική αίρεση, η οποία δεν επιτρέπει σε μουσικά ιδρύματα με διαφορετική νομική μορφή να είναι Ανώτατα. Εφόσον καταφέρει να καλύψει επαρκώς τις ουσιαστικές προϋποθέσεις, οι οποίες απαιτούνται για τη δημιουργία ενός ακαδημαϊκού μουσικού τμήματος, μέσα από τις κατάλληλες μεταβατικές διατάξεις και τη σχετική νομοθετική ρύθμιση είναι δυνατόν να αποτελέσει ένα ακόμη τμήμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το ΚΩΘ είναι ένα κρατικό μουσικό ίδρυμα που προσφέρει δωρεάν φοίτηση στους σπουδαστές του και έχει επιτύχει υψηλό επίπεδο σπουδών. Έχει ως κληρονομιά μία μακρόχρονη ιστορία με ένα ισχυρό νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο, διαθέτει την απαιτούμενη δυναμική και μέσα από τους κατάλληλους χειρισμούς, μπορεί να καταφέρει την επίτευξη του σκοπού αυτού.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΩΔΕΙΟ

Το 1899, η βαυαρή πιανίστα Lina von Lottner, μαζί με άλλους καθηγητές του Ωδείου Αθηνών, ίδρυσε το «Νέον Ωδείον», το δεύτερο μουσικό ίδρυμα των Αθηνών. Βασισμένο στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα -όπως και το ΩΑ- κυρίως λόγω της καταγωγής και μουσικής παιδείας της διευθύντριας του και μαθήτριας του Hansson Bülow, το 1903 πήρε το όνομά της και μετονομάστηκε σε «Ωδείον Λόττνερ», όπου λειτούργησε μέχρι το 1909.¹⁹² Τον Ιούνιο 1919, μία ομάδα καθηγητών του Ωδείου Αθηνών, με επικεφαλής τον Μανώλη Καλομοίρη, αποχώρησε και ίδρυσε το «Ελληνικόν Ωδείον», καταβάλλοντας αποζημίωση στην επιχείρηση Λόττνερ, προκειμένου να στεγάσει το νεοσύστατο ωδείο στο ιστορικό κτίριο της οδού Φειδίου. Το καταστατικό του Ελληνικού Ωδείου εγκρίθηκε με την από 10^η Οκτωβρίου 1919 Πράξη του Υπουργού Οικονομικών¹⁹³ και έκτοτε το Ελληνικό Ωδείο απέκτησε νομική οντότητα.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 2β και 4β του άρθρου 2 του Ν. 1381/1918: *Περί διαβαθμίσεως, αποδοχών κλπ του προσωπικού των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως*,¹⁹⁴ οι πτυχιούχοι της ωδικής και της ενόργανης μουσικής του Ωδείου Αθηνών και του Ωδείου Θεσσαλονίκης, διορίζονταν ως πρωτοβάθμιοι διδάσκαλοι στη Μέση Εκπαίδευση, ενώ οι πτυχιούχοι της εκκλησιαστικής μουσικής των παραπάνω ωδείων, διορίζονταν ως δευτεροβάθμιοι διδάσκαλοι στη Δημοτική Εκπαίδευση.

Λίγους μήνες μετά την ίδρυση του Ελληνικού Ωδείου, με την παρ. 3 του άρθρου 1 του Ν. 2384/1920: *Περί μεταρρυθμίσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών των εκπαιδευτικών νόμων 1381, 1422, 997, 1405, 995, 2171 και 1242*,¹⁹⁵ τροποποιήθηκε ο Ν. 1381/1918, οπότε στους πρωτοβάθμιους διδασκάλους που διορίζονταν στη Μέση Εκπαίδευση, μαζί με τους πτυχιούχους ωδικής και ενόργανης μουσικής των Ωδείων Αθηνών και του Ωδείου Θεσσαλονίκης, συμπεριελήφθησαν και οι απόφοιτοι του

¹⁹² Γιώργος Σακαλλιέρος, «Τα Ωδεία ως φορείς ιδεολογικών και πολιτισμικών τάσεων» στο Νεοελληνική μουσική. Ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας - Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2021), σελ. 225-239.

¹⁹³ Ελληνικό Ωδείο, *Δελτίο πεπραγμένων 1996-1997*, Αθήνα 1997, σελ. 10-11.

¹⁹⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 94/30-4-1918.

¹⁹⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 145/1-7-1920.

Ελληνικού Ωδείου. Παρά το γεγονός ότι η συγκεκριμένη διάταξη δεν εμπίπτει στο ειδικό αλλά στο ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο της εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών –επειδή το περιεχόμενο στον νόμο ευεργέτημα αφορά διδασκαλία μουσικής και όχι αμιγώς μουσική εκτέλεση- εν τούτοις παρουσιάζει νομικό και ιστορικό ενδιαφέρον, διότι συνιστά τη νομοθετική πράξη, με την οποία αναγνωρίστηκε από το κράτος το Ελληνικό Ωδείο. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μία «έμμεση» αναγνώριση, με την οποίαν αναγνωρίστηκαν τα πτυχία των αποφοίτων του, ως ισότιμα με των αποφοίτων του Ωδείου Αθηνών και Ωδείου Θεσσαλονίκης. Η ίδια ακριβώς παρέμβαση ακολούθησε και σε μεταγενέστερες διατάξεις, όπως στον Ν. 3182/1924.¹⁹⁶

Το 1925, ο Καλομοίρης αποχώρησε από το Ελληνικό Ωδείο και μαζί με μία ομάδα προσωπικοτήτων από τον ευρύτερο μουσικό και καλλιτεχνικό χώρο, όπως ο Διονύσιος Λαυράγκας και η Μαρίκα Κοτοπούλη,¹⁹⁷ την 28^η Νοεμβρίου συστήνουν τον Συνεταιρισμό Περιορισμένης Ευθύνης με την επωνυμία «Εθνικόν Ωδείον», του οποίου το καταστατικό εγκρίθηκε με την Υπουργική Πράξη του Υπουργείου Εμπορίου, Γεωργίας και Βιομηχανίας υπ' αριθμόν 109897/4-8-1926¹⁹⁸ και το οποίο αναγνωρίστηκε από το κράτος με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που συνέβη με το Ελληνικό Ωδείο. Το 1926 δημοσιεύτηκε το ΝΔ: *Περί παρατάσεως προθεσμίας της υπό του άρθρου 10 εδ. 1 του νόμου 997 προβλεπομένης προθεσμίας κλπ.*¹⁹⁹ Η αξία αυτού του νομοθετήματος εν προκειμένω ευρίσκεται στο άρθρο 2, με τις διατάξεις του οποίου τροποποιήθηκαν για μια φορά ακόμη οι προαναφερθέντες εκπαιδευτικοί νόμοι και ανάμεσα στις ευεργετικές τους ρυθμίσεις για τους πτυχιούχους ωδικής και ενόργανης μουσικής, συγκαταλέχθηκε -πέραν του Ωδείου Αθηνών, του Ωδείου Θεσσαλονίκης και του Ελληνικού Ωδείου- το άρτι ιδρυθέν «Εθνικόν Ωδείον». Εκτός από τη διαπίστωση ότι η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση συνιστά - όπως και στην περίπτωση του Ελληνικού Ωδείου- «έμμεση» αναγνώριση του Εθνικού Ωδείου από το κράτος, επιβεβαιώνεται ότι ο Καλομοίρης τελικά δεν ήταν μόνο μια μουσική προσωπικότητα. Είναι προφανές ότι ασκούσε μεγάλη επιρροή στην εξουσία και

¹⁹⁶ Βλ. παρ. 11 του άρθρου 5 του Ν. 3182/1924: *Περί Διδασκαλείων της δημοτικής εκπαιδεύσεως* (ΦΕΚ Α' 187/7-8-1924).

¹⁹⁷ Εθνικό Ωδείο, *Δελτίο Εθνικού Ωδείου 2000-2001*, Αθήνα 2002, σελ. 8-9.

¹⁹⁸ Εθνικόν Ωδείον, Συνεταιρισμός Π.Ε., *Καταστατικόν 1926*, Εκδόσεις Μ. Παντατοσάκη, Αθήνα 1926.

¹⁹⁹ Βλ. ΦΕΚ Α' 297/9-9-1926.

ενέταξε το Εθνικό Ωδείο -όπως πρωτύτερα και το Ελληνικό- στον χώρο της μουσικής εκπαίδευσης, δυναμικά και με «συνοπτικές» διαδικασίες. Πράγματι, δεν είναι ευκαταφρόνητος ο τρόπος με τον οποίον μέσα σε ένα μήνα -4^η Αυγούστου 1926 η ίδρυση του Εθνικού Ωδείου, 9^η Σεπτεμβρίου 1926 η δημοσίευση του ΝΔ- ο Καλομοίρης κατάφερε να συμπεριληφθεί μέσα σε μία τροπολογία νόμου (του Ν. 997/1917), μεμονωμένο άρθρο, το οποίο διασφάλιζε τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων του νέου του ωδείου.

Οι σκοποί της ίδρυσης του Ελληνικού και του Εθνικού Ωδείου, αν και διαφορετικά διατυπωμένοι, στο βάθος τους συγκλίνουν. Για τον Καλομοίρη, ο σκοπός της ίδρυσης των μουσικών εκπαιδευτηρίων είναι αφενός η κατάρτιση συνθετών, εκτελεστών και παιδαγωγών της μουσικής και αφ' ετέρου η διάδοση της μουσικής παιδείας.²⁰⁰ Η συμβολή τόσο του Ελληνικού Ωδείου, όσο και του Εθνικού Ωδείου στη μουσική εκπαίδευση είναι αδιαμφισβήτητη. Λειτουργούν σχεδόν επί έναν αιώνα και έχουν αποκτήσει δεκάδες παραρτήματα ανά την επικράτεια και την Κύπρο. Συγκεκριμένα στο Ελληνικό Ωδείο, λειτουργούν παραρτήματα σε ολόκληρη την Ελλάδα, ενώ έχουν συναφθεί πολλές συνεργασίες με άλλα Ωδεία και Μουσικές Σχολές στην Περιφέρεια, στην Κύπρο και στην Αλβανία.²⁰¹ Στο Εθνικό Ωδείο λειτουργούν σήμερα 28 παραρτήματα μόνον στην Αττική, 6 στην υπόλοιπη Ελλάδα και 4 στην Κύπρο.²⁰² Πολλοί διακεκριμένοι μουσικοί έχουν φοιτήσει ή έχουν διδάξει σε αυτά. Με βάση το μέγεθός τους και την προσφορά τους στη μουσική εκπαίδευση, δημιουργείται η προσδοκία για παρουσίασή τους σε μεγαλύτερη έκταση, όπως συνέβη στην προηγούμενη ενότητα με το Ωδείο Αθηνών ή όπως θα ακολουθήσει στην αμέσως επόμενη ενότητα με το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης. Αντιθέτως, επιλέγεται η συνοπτική παρουσίασή τους, η οποία δεν αποσκοπεί ούτε στην απαξίωσή τους, ούτε στην υποβάθμιση της συμβολής τους στη μουσική εκπαίδευση. Η

²⁰⁰ Δέσποινα Αυθεντοπούλου, «Δελτία Εθνικού Ωδείου: όψεις του εθνικού κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα», στο Νεοελληνική μουσική. Ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας. (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας - Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2021), σελ. 254-268.

²⁰¹ Βλ. Ελληνικό Ωδείο – Συνεργασίες [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://hcma.gr/organismos/odeio/sunergasies>> [Προσπελάστηκε 1 Οκτωβρίου 2021].

²⁰² Βλ. Εθνικό Ωδείο – Παραρτήματα [online]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.ethnikoodeio.com/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b7%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/>> [Προσπελάστηκε 2 Οκτωβρίου 2021].

επιλογή αυτή δεν συνδέεται με το μέγεθος της συνεισφοράς τους στον εκπαιδευτικό και καλλιτεχνικό τομέα. Οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στο γεγονός ότι δεν έχουν συμβάλλει στη διαμόρφωση του νομοθετικού και του θεσμικού πλαισίου της χώρας. Έτσι, γίνεται αντιληπτό, ότι αν και εμφανώς συγκαταλέγονται στα «μεγάλα» μουσικά ιδρύματα, δεν παρουσιάζουν νομικό ενδιαφέρον.

Ερευνώντας το θεσμικό πλαίσιο της πλειονότητας των ωδείων, είτε αυτά κρίνονται ως τα πιο σημαντικά, είτε ως τα περισσότερο δημοφιλή, είτε με τους πολυπληθέστερους σπουδαστές και με τα πολυάριθμα ανά τη χώρα παραρτήματα, είτε ακόμη και ως τα πλέον ιδιόμορφα ωδεία, εφαρμόζοντας ακριβώς τις ίδιες παραμέτρους και ακολουθώντας πάντοτε τα ίδια κριτήρια, δεν κρίθηκε σκόπιμη η παρουσίαση περισσότερων ωδείων. Αυτή η επιλογή στηρίχθηκε στη διαπίστωση ότι στα ιδρυτικά τους ή στους κανονισμούς λειτουργίας τους, δεν υπάρχουν δημοσιευμένες πράξεις, οι οποίες να συνιστούν νομοθετήματα με συμβολή στη διαμόρφωση του εθνικού νομοθετικού πλαισίου. Αποτελεί λοιπόν καθαρά συνειδητή επιλογή του συγγραφέα η παράλειψη παρουσίασης των υπόλοιπων «μεγάλων» Ωδείων, όπως είναι το «Αττικόν», το «Ωδείο Φίλιππος Νάκας», το «Απολλώνιο», ή των «ιστορικών» μουσικών ιδρυμάτων ανά την Ελλάδα, όπως το «Μακεδονικόν Ωδείον», ο «Πειραιϊκός Σύνδεσμος», η «Φιλαρμονική Εταιρεία Ωδείου Πατρών», ή των πολυάριθμων Δημοτικών Ωδείων.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ-ΛΥΚΕΙΑ

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν τα μουσικά σχολεία. Παρά το γεγονός ότι το μάθημα της μουσικής συμπεριλαμβάνεται στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δεν υπήρχαν μέχρι το 1988 στην Ελλάδα μουσικά σχολεία. Η αρχική πρόβλεψη φαίνεται ότι ήταν για την ίδρυση μουσικών λυκείων μόνο και σε ορισμένες πόλεις της χώρας, όπως προκύπτει από τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 6 του Ν. 1566/1985: *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*.²⁰³ Η συγκεκριμένη διαδικασία ίδρυσης λυκείου κάθε τύπου, περιγραφόταν στην παρ. 1 του άρθρου 8 του ίδιου νόμου.

Στην ΥΑ Αριθ. 3345/2-9-1988 του Υπουργού Παιδείας: *Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων*,²⁰⁴ προσδιορίστηκε επακριβώς ο σκοπός, το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, η οργάνωση και ο τρόπος λειτουργίας των μουσικών σχολείων. Με την παρ. 9 της ανωτέρω ΥΑ μάλιστα, ιδρύθηκε κατά το ίδιο σχολικό έτος (1988-1989) το Μουσικό Γυμνάσιο Παλλήνης. Ήταν το πρώτο μουσικό σχολείο που ιδρύθηκε στην Ελλάδα, με σκοπό την εφαρμογή πειραματικών προγραμμάτων και μεθόδων διδασκαλίας, στον τομέα της αισθητικής παιδείας γενικότερα και της μουσικής ειδικότερα. Η ΥΑ αυτή κυρώθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 1824/1988: *Ρύθμιση θεμάτων εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις*.²⁰⁵ Σταδιακά ακολούθησε η ίδρυση και άλλων μουσικών σχολείων. Σήμερα απαριθμούν, σε ολόκληρη την επικράτεια, 45 μουσικά γυμνάσια και λύκεια.²⁰⁶ Όλα τα θέματα που αφορούν στη λειτουργία τους, έχουν ρυθμιστεί λεπτομερώς με την ΥΑ Αριθμ. 20923/Δ2/23-2-2021 της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων: *Λειτουργία Μουσικών Σχολείων*.²⁰⁷

Ο σκοπός των Μουσικών Σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είναι η προετοιμασία και η κατάρτιση των μαθητών που επιθυμούν να ακολουθήσουν το

²⁰³ Βλ. ΦΕΚ Α' 167/30-9-1985.

²⁰⁴ Βλ. ΦΕΚ Β' 649/7-9-1988.

²⁰⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 296/30-12-1988.

²⁰⁶ Βλ. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.minedu.gov.gr/aei-9/nomothesia-aei/1481-categories-2021/mousika-sxoleia/20322-pinakas-sxoleiwn-ms>> [Προσπελάστηκε 28 Μαρτίου 2022].

²⁰⁷ Βλ. ΦΕΚ Β' 878/5-3-2021.

επάγγελμα του μουσικού. Ανεξάρτητα όμως, το πρόγραμμα είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε οι μαθητές τους να μην υστερούν στα μαθήματα γενικής παιδείας και σε περίπτωση που κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους αλλάξουν γνώμη, να δύνανται να επιλέξουν εντελώς διαφορετικό τομέα επιστημονικής ή επαγγελματικής έκφρασης.²⁰⁸

Η μουσική που διδάσκεται στα μουσικά λύκεια, δεν αντιστοιχεί σε αυτό το επίπεδο που απαιτείται προκειμένου να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά ένας νέος ως μουσικός εκτελεστής, όμως αναλογεί σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο γνώσεων, το οποίο επιτρέπει στους μαθητές να δώσουν πανελλήνιες εξετάσεις για την εισαγωγή τους στα μουσικά ακαδημαϊκά τμήματα, χωρίς να χρειάζεται απαραίτητα η φοίτησή τους και σε κάποιο ωδείο.

Εν κατακλείδι, ο θεσμός των μουσικών σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι σημαντικός, διότι συμβάλλει θετικά στη διάπλαση της μουσικής προσωπικότητας και στην κατάρτιση των «δυνάμει» μουσικών εκτελεστών, χωρίς το κόστος της υστέρησής τους σε γνώσεις γενικής παιδείας. Ο ρόλος τους βεβαίως, παραμένει πάντοτε προπαρασκευαστικός και επιβάλλει τη συνέχιση των σπουδών μετά το λύκειο σε ανώτερο επίπεδο. Από τα παραπάνω, συνάγεται ότι τα μουσικά γυμνάσια και λύκεια δεν εμπίπτουν στο πεδίο έρευνας της παρούσας διατριβής.

²⁰⁸ Βλ. παρ. 1 της ΥΑ Αριθ. 3345/2-9-1988: *Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων* (ΦΕΚ Β' 649/7-9-1988).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ο θεμελιώδης νόμος του κράτους, το Σύνταγμα της Ελλάδος,²⁰⁹ έχει βαρύνουσα σημασία για ολόκληρο το ελληνικό νομικό σύστημα. Στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος, που αφορά στα ατομικά, στα κοινωνικά δικαιώματα και στις ατομικές ελευθερίες (άρθρα 4 έως 25), περιέχεται στο άρθρο 16 σημαντικότερη διακήρυξη για την «Παιδεία» και την «Τέχνη», οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «ελεύθερες», ενώ θεσπίζεται η υποχρέωση του Κράτους για την «ανάπτυξη και την προαγωγή τους».²¹⁰ Η μουσική εκπαίδευση συνδέεται άμεσα, τόσο με την Παιδεία, όσο και την Τέχνη.

Καθοριστική είναι επίσης η συνταγματική επιταγή που περιέχεται στο ίδιο άρθρο, να παρέχεται η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποκλειστικά από αυτοδιοικούμενα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), τα οποία εποπτεύονται από το κράτος.²¹¹ Ως εκ τούτου, σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η επαγγελματική μουσική εκπαίδευση παρέχεται στην Ελλάδα αποκλειστικά από τα ακαδημαϊκά μουσικά τμήματα. Με αυτή τη διάταξη του Συντάγματος δεν δύνανται να ενταχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ιδιωτικά νομικά πρόσωπα, επιχειρηματικοί όμιλοι, Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), διάφοροι εκπαιδευτικοί φορείς που λειτουργούν στην Ελλάδα με το ιδιόμορφο νομικό καθεστώς των Κολλεγίων, Φιλαρμονικά Σωματεία και ιδίως Ωδεία και Μουσικές Σχολές.

²⁰⁹ Βουλή των Ελλήνων, *Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων* (Αθήνα: Διεύθυνση εκδόσεων και εκτυπώσεων της Βουλής, 2010).

²¹⁰ Βλ. *Σύνταγμα της Ελλάδας*, άρθρο 16, παρ. 1.

²¹¹ Βλ. *Σύνταγμα της Ελλάδας*, άρθρο 16, παρ. 5.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η πανεπιστημιακή νομοθεσία είναι πολύ μεγάλη σε έκταση. Αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων δικαίου, από το οποίο πιο σημαντικοί εν ισχύει νόμοι, είναι οι εξής:

N. 1268/1982: *Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων*.²¹²

N. 2083/1992: *Εκσυγχρονισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης*.²¹³

N. 3685/2008: *Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές*.²¹⁴

N. 4009/2011: *Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων*.²¹⁵

N. 4485/2017: *Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις*.²¹⁶

Οι νόμοι αυτοί δεν χαρακτηρίζονται πάντοτε από συνέπεια. Δέχονται διαρκώς τροποποιήσεις, σε εδάφια, παραγράφους, άρθρα ή και σε ολόκληρα κεφάλαια, με νέες προσθήκες, με αντικαταστάσεις ή με καταργήσεις, οι οποίες δυστυχώς συμπεριλαμβάνονται διάσπαρτες σε μεταγενέστερους νόμους, όχι αποκλειστικά αναφερόμενους στην πανεπιστημιακή νομοθεσία ή έστω στην εκπαίδευση. Πρόκειται για ατυχή επιλογή του νομοθέτη, η οποία δημιουργεί νομικό χάος και καθιστά την κωδικοποίηση της πανεπιστημιακής νομοθεσίας δυσχερή.

Πέραν αυτών των καθαρά πανεπιστημιακών νόμων, ισχύουν και αρκετοί εκπαιδευτικοί νόμοι, οι οποίοι ενσωματώνουν σε κάποιο ξεχωριστό κεφάλαιό τους ή σε κάποια άρθρα τους, διατάξεις που αφορούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ως εκ τούτου δεν κρίνεται σκόπιμη ειδική αναφορά σε αυτούς. Ακόμη μία συνήθης και αναμφισβήτητη χειρότερη πρακτική του νομοθέτη, αποτελεί η προσθήκη μεμονωμένων άρθρων σε νόμους με παντελώς άσχετο με την εκπαίδευση περιεχόμενο, με αποτέλεσμα να συναντούμε ακόμη και σε πολεοδομικούς νόμους, διάσπαρτες διατάξεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όταν αντικειμενικά δεν συντρέχει λόγος

²¹² Βλ. ΦΕΚ Α' 87/16-7-1982.

²¹³ Βλ. ΦΕΚ Α' 159/21-9-1992.

²¹⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 148/16-7-2008.

²¹⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 195/6-9-2011.

²¹⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017.

«κατεπείγοντος», συχνά υποκρύπτεται πολιτική βούληση για «συγκεκριμενοποιημένη» δημοσίευση φωτογραφικών διατάξεων.

Ένα σημαντικό τμήμα του θεσμικού πλαισίου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούν νομοθετήματα, όπως είναι οι «Οργανισμοί» ή οι «Εσωτερικοί Κανονισμοί» των ΑΕΙ.²¹⁷ Η πανεπιστημιακή νομοθεσία προβλέπει τη θέσπισή τους απευθείας από τα πανεπιστημιακά όργανα. Η δυνατότητα αυτή που έχει εκχωρηθεί στα πανεπιστήμια, συνάδει πλήρως με τις κατευθυντήριες γραμμές του άρθρου 16 του Συντάγματος, αφού τα ΑΕΙ ως πλήρως αυτοδιοικούμενα ΝΠΔΔ, δύνανται να νομοθετούν δια των οργάνων διοίκησής τους (Σύγκλητος, Πρυτανικό Συμβούλιο, Συνελεύσεις Τμημάτων) και κατόπιν εγκρίσεως των αποφάσεών τους από την εποπτεύουσα κρατική αρχή (Υπουργείο Παιδείας), εκδίδονται Πράξεις που δημοσιεύονται στο ΦΕΚ, προκειμένου να αποκτήσουν νόμιμη υπόσταση.

Τέλος, η πανεπιστημιακή νομοθεσία συμπληρώνεται επαρκώς από την νομολογία του ΣτΕ, κυρίως σε ό,τι αφορά τα εκλεκτορικά των καθηγητών των ΑΕΙ.

²¹⁷ Το μέγεθος αυτής της μορφής νομοθετημάτων είναι πολύ μεγάλο. Αρκεί να αναλογιστούμε ότι θεσπίζεται το κάθε ένα χωριστά από τα πανεπιστημιακά όργανα των 26 ελληνικών ΑΕΙ.

ΕΝΑΡΜΟΜΙΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΧΩΡΩΝ.

Η Ελλάδα, επιδιώκοντας την εναρμόνιση του πανεπιστημιακού θεσμικού της πλαισίου μετά των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, συμμετείχε στη διαδικασία της Μπολόνια. Η διαδικασία ξεκίνησε το 1999, όταν 29 ευρωπαίοι υπουργοί υπεύθυνοι για την εκπαίδευση, υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Μπολόνια. Σύμφωνα με αυτήν, οι Ευρωπαίοι υπουργοί αναλάμβαναν να δημιουργήσουν ένα Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτερης Εκπαίδευσης, ο οποίος κατά τον αρχικό σχεδιασμό θα ολοκληρωνόταν μέχρι το 2010. Οι συναντήσεις αυτές, κατά την πρώτη περίοδο προσαρμογής, επαναλαμβάνονταν κάθε δύο έτη και από το 2010 μέχρι σήμερα, κάθε τρία χρόνια. Η διαδικασία της Μπολόνια σήμερα είναι μια διακυβερνητική συνεργασία 49 ευρωπαϊκών χωρών στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στηρίζει τη συλλογική προσπάθεια δημόσιων αρχών, πανεπιστημίων, διδασκόντων και σπουδαστών, καθώς και ενώσεων ενδιαφερομένων, εργοδοτών, φορέων διασφάλισης ποιότητας, διεθνών οργανισμών και ιδρυμάτων, περιλαμβανομένης και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με στόχο την ενίσχυση της διεθνοποίησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.²¹⁸

Μετά τη Διακήρυξη της Μπολόνια εφαρμόζεται από όλες τις χώρες που συμμετέχουν, ενιαίο σύστημα διδακτικών μονάδων των μαθημάτων που προσφέρονται, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων (European Credit Transfer System - ECTS). Τα Προγράμματα Σπουδών των ακαδημαϊκών τμημάτων πλέον απαρτίζονται από μαθήματα τα οποία αναλογούν αθροιστικά σε 30 ECTS ανά εξάμηνο σπουδών. Με αυτό τον τρόπο η τετραετής φοίτηση σε ένα ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο απαιτεί συγκέντρωση 240 ECTS, η πενταετής 300 ECTS, κ.ο.κ. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών, παράλληλα με τη λήψη του πτυχίου εκδίδεται για τους αποφοίτους των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων το Κοινό Ευρωπαϊκό Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement). Αυτή η κοινή πρακτική προάγει την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων, πάνω στην οποία θα βασιστούν για τη διασφάλιση της ποιότητας των προγραμμάτων σπουδών των εκπαιδευτικών τους

²¹⁸ European Higher Education Area and Bologna Process [online] Διαθέσιμο από:

<<http://www.ehea.info/>> [Προσπελάστηκε 20 Μαρτίου 2022].

ιδρυμάτων. Με αυτό τον τρόπο, παρά τη διαφορετικότητα των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων, επιτυγχάνεται η ισοτιμία των πτυχίων τους, άρα και η αυτόματη αναγνώριση τους, η οποία διευκολύνει στη συνέχιση του δευτέρου και τρίτου κύκλου σπουδών ή στην απευθείας επαγγελματική απασχόληση των Ευρωπαίων αποφοίτων σε διάφορη χώρα από τη χώρα αποφοίτησης.²¹⁹

Στο πνεύμα της Μπολόνια έχει δημιουργηθεί το European Qualifications Framework (EQF), το οποίο έχει αποδοθεί στα ελληνικά ως Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων (ΕΠΕΠ).²²⁰ Σύμφωνα με το EQF, το οποίο λειτουργεί ως μηχανισμός αντιστοίχισης των επαγγελματικών προσόντων που προβλέπονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν θεσπιστεί 8 διαφορετικά επίπεδα προσόντων, τα οποία αντιστοιχούν στις διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης των κρατών μελών. Από τα 8 επίπεδα, τα 3 υψηλότερα αφορούν αποκλειστικά την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα το 6^ο επίπεδο αναλογεί σε προσόντα που έχουν αποκτηθεί με τις προπτυχιακές σπουδές, το 7^ο επίπεδο με τις μεταπτυχιακές σπουδές, και το 8^ο, το ανώτερο επίπεδο επαγγελματικών προσόντων, αναλογεί σε προσόντα που έχουν αποκτηθεί με τις διδακτορικές σπουδές.

Οι μουσικές σχολές, οι μουσικές ακαδημίες και τα μουσικά τμήματα των πανεπιστημίων στην Ευρώπη, έχουν προβεί στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που δημιούργησε η διακήρυξη της Μπολόνια και να πραγματοποιήσουν με τον πιο ανώδυνο τρόπο τη σύγκλιση αυτή. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονισθεί ότι η διακήρυξη δεν επιβλήθηκε στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά ήταν καθαρά προϊόν κοινής σύσκεψης των Υπουργών Παιδείας, οι οποίοι αυτοβούλως την υπέγραψαν.

²¹⁹ European Commission, Education and Training - The Bologna Process and the European Higher Education Area. [online] Διαθέσιμο από: <https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en> [Προσπελάστηκε 1 Μαρτίου 2022].

²²⁰ European Union - The European Qualifications Framework (EQF). [online] Διαθέσιμο από: <<https://europa.eu/europs/en/european-qualifications-framework-eqf>> [Προσπελάστηκε 5 Φεβρουαρίου 2022].

Προς την κατεύθυνση αυτήν και προς επίτευξη του στόχου αυτού, έχουν δημιουργηθεί ομάδες εργασίας από ευρωπαϊκούς φορείς που ασχολούνται με τη μουσική εκπαίδευση, όπως την European Association of Conservatoires (AEC) ή το δίκτυο Polifonia στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus (Erasmus thematic network for music).²²¹ Η AEC μάλιστα απαριθμεί σήμερα 250 μέλη εντός κι εκτός Ευρώπης και ο βασικός της στόχος είναι να παρουσιάσει τα οφέλη του τομέα επαγγελματικής μουσικής εκπαίδευσης μέσα από την οργάνωση συναντήσεων, συνεδρίων, σεμιναρίων, δημοσιεύσεων, συνεργατικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Οι εναλλακτικοί τρόποι που χρησιμοποιήθηκαν από τους φορείς αυτούς, ήταν η ενδελεχής μελέτη των ιστοσελίδων διαφόρων μουσικών ιδρυμάτων, τα οποία είχαν επιλεγεί με βάση προκαθορισμένα κριτήρια ή με βάση τον τυχαίο παράγοντα, καθώς και η επιτόπια επίσκεψη μελών των φορέων στους φυσικούς τους χώρους, συμπεριλαμβανομένων των πραγματοποιηθεισών συναντήσεων με φοιτητές και εκπαιδευτικό προσωπικό.²²²

²²¹ European Parliament. [pdf] Διαθέσιμο από:

<http://www.europarl.europa.eu/hearings/20071004/cult/prchal_en.pdf >

[Προσπελάστηκε 16 Μαρτίου 2022].

²²² Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen – Pre-College Music education in Europe [pdf] Διαθέσιμο από: <<https://www.aec-music.eu/userfiles/File/aec-wg-report-pre-college-music-education-in-europe-en-1.pdf>> [Προσπελάστηκε 21 Μαρτίου 2022].

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΟΥ ΔΙΕΠΕΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει πεδίο εφαρμογής και στα ακαδημαϊκά μουσικά τμήματα. Έχουν θεσπιστεί όμως και πάρα πολλές ειδικότερες διατάξεις για τα τμήματα αυτά, με τις οποίες ρυθμίζονται θέματα της τριτοβάθμιας μουσικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, αφορούσες αμφοτέρους εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους.

Για την εκλογή στα Πανεπιστήμια του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) όλων των βαθμίδων, τόσο κατά το παρελθόν, όσο και στο παρόν, αποτελεί προϋπόθεση η κατοχή συναφούς διδακτορικού διπλώματος.²²³ Το διδακτορικό δίπλωμα θεωρείται ως το ελάχιστο τυπικό προσόν. Η προϋπόθεση αυτή δεν ισχύει για τις θέσεις μελών ΔΕΠ, που τα γνωστικά αντικείμενα χαρακτηρίζονται ως «εξαιρετικής και αδιαμφισβήτητης ιδιαιτερότητας, για τα οποία δεν είναι δυνατή ή συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής κατά τους κανόνες της οικείας τέχνης ή επιστήμης (de lege artis)». Σε αυτές τις περιπτώσεις μάλιστα, δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στο «αναγνωρισμένο έργο με βραβεύσεις σε εθνικούς και διεθνείς διαγωνισμούς, η συμμετοχή σε εθνικές και διεθνείς εκθέσεις και γενικώς η εθνική και διεθνής αναγνώριση του έργου».²²⁴ Με αυτόν τον τρόπο και σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19,²²⁵ του Ν. 4009/2011, όπως ισχύουν σήμερα,²²⁶ επανέρχεται σε ισχύ το ΠΔ 187/1996: *Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων*,²²⁷ του

²²³ Βλ. παρ. 1 του άρθρου 14 του Ν. 1268/1982 (ΦΕΚ Α' 87/16-7-1982), παρ. 26 του άρθρου 28 του Ν. 2083/1992 (ΦΕΚ Α' 159/21-9-1992) και παρ. 1α του άρθρου 19 του Ν. 4009/2011 (ΦΕΚ Α' 195/6-9-2011).

²²⁴ Βλ. παρ. 1 του άρθρου τετάρτου του Ν. 4405/2016: *Κύρωση της απόφασης του Συμβουλίου 2014/335/ΕΕ, Ευρατόμ για το σύστημα των ιδίων πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 129/13-7-2016).

²²⁵ Διαδικασία εκλογής, εξέλιξης και μονιμοποίησης καθηγητών και υπηρετούντων λεκτόρων.

²²⁶ Δηλαδή, όπως τροποποιήθηκαν με την παρ. 1 του άρθρου τετάρτου Ν. 4405/2016 (ό.π.).

²²⁷ Βλ. ΦΕΚ Α' 145/4-7-1996.

οποίου, ύστερα και από τη δεύτερη ανανέωση της χρονικής ισχύος του,²²⁸ είχε λήξει οριστικά στις 31 Αυγούστου 2010,²²⁹ δημιουργώντας κενό νόμου, στις υπό προκήρυξη θέσεις μουσικής εκτέλεσης αλλά και στις επικείμενες εξελίξεις των ήδη εκλεγμένων μελών ΔΕΠ.²³⁰ Ανάμεσα στα μουσικά γνωστικά αντικείμενα που συμπεριλαμβάνει το ΠΔ 187/96 είναι της οργανικής μουσικής εκτέλεσης, της διδασκαλίας μουσικών οργάνων, της διεύθυνσης φωνητικών και οργανικών συνόλων, της φωνητικής μουσικής εκτέλεσης και της διδασκαλίας μονωδίας. Βεβαίως αποτελεί ελάχιστη τυπική προϋπόθεση, η κατοχή βασικού τίτλου μουσικών σπουδών από ελληνικό ΑΕΙ ή ισότιμου τίτλου ομοταγούς ιδρύματος της αλλοδαπής. Ανάλογα μάλιστα με τη βαθμίδα για την οποία προορίζεται η θέση, ορίζονται διαφορετικά κριτήρια και προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εκλογή Λέκτορα, Επίκουρου Καθηγητή, Αναπληρωτή Καθηγητή ή Καθηγητή α' βαθμίδας. Κοινό κριτήριο για όλες τις βαθμίδες παραμένει η ύπαρξη σχετικής καλλιτεχνικής δραστηριότητας και εκπαιδευτικής εμπειρίας, ενώ στις δύο υψηλότερες βαθμίδες έρχεται να προστεθεί και το κριτήριο της αποδεικνυόμενης διεθνούς αναγνώρισης.

Στο πεδίο εφαρμογής του ΠΔ 187/1996 εμπίπτουν εξ αρχής τα τρία πρώτα συσταθέντα Τμήματα Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ). Του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), του Ιονίου Πανεπιστημίου (ΙΠ) και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ). Την 31^η Αυγούστου 2001 έληξε η ισχύς του ΠΔ και επί τη ευκαιρία της πρώτης ανανέωσης, τρεις μήνες αργότερα, με την

²²⁸ Η ισχύς του ΠΔ 187/1996, σύμφωνα με το άρθρο 3 ίσχυε μέχρι το μεταβατικό διάστημα 31 Αυγούστου 2001. Με το ΠΔ 391/2001: *Τροποποίηση Π. Δ/τος 187/1996 «Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων»* (ΦΕΚ Α' 263/16-11-2001), ανανεώθηκε η ισχύς του, μέχρι την 31 Αυγούστου 2004. Με το ΠΔ 120/2005, παρατάθηκε για μια ακόμη φορά η ισχύς του μέχρι την 31^η Αυγούστου 2010.

²²⁹ Βλ. άρθρο 1 του ΠΔ 120/2005: *Τροποποίηση Π. Δ/τος 187/1996 «Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων»* (ΦΕΚ Α' 177/13-7-2005).

²³⁰ Το κενό νόμου εντοπίζεται για την περίοδο από 1 Σεπτεμβρίου 2004 έως και 13 Ιουλίου 2005 (ημερομηνία δημοσίευσης του ΠΔ 120/2005).

έκδοση νεώτερου τροποποιητικού ΠΔ, συμπεριελήφθηκε και το τέταρτο κατά σειρά ιδρυθέν Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης (TMET) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ).²³¹

Για την εισαγωγή των φοιτητών σε όλα τα ακαδημαϊκά τμήματα μουσικών σπουδών (TMΣ/ΑΠΘ, TMΣ/ΠΙ, TMΣ/ΕΚΠΑ και TMET/ΠΑΜΑΚ), ισχύει μέχρι και το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019 το σύστημα των Πανελληνίων Εξετάσεων. Οι υποψήφιοι πρέπει να κατέχουν Απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου, το οποίο τους εξασφαλίζει δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις σχολές και τα τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.²³² Σε τμήματα που απαιτούνται επιδόσεις σε ειδικά μαθήματα και δεξιότητες, όπως είναι τα μουσικά, εκδίδεται Απόφαση του Υπουργού Παιδείας, στην οποία προσδιορίζονται τα ειδικά μαθήματα, ο τρόπος εξέτασης τους και ο τρόπος υπολογισμού της βαθμολογίας για την εισαγωγή στα ΑΕΙ.²³³ Οι εξετάσεις διενεργούνται με ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας και τα ειδικά μαθήματα στα οποία εξετάζονται εν προκειμένω οι υποψήφιοι, είναι δύο: «Αρμονία» και «Έλεγχος μουσικών ακουστικών ικανοτήτων».²³⁴ Μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, τα μαθήματα και ο τρόπος εξέτασης παρέμειναν τα ίδια και για τα τέσσερα προαναφερθέντα μουσικά τμήματα.²³⁵

²³¹ Βλ. άρθρο 1, του Π.Δ. 391/2001.

²³² Βλ. παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 2525/1997: *Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 188/23-9-1997).

²³³ Βλ. παρ. 4 του άρθρου 2 του Ν. 2525/1997.

²³⁴ Βλ. εδ. η' της παρ. 1 του άρθρου 1 της ΥΑ Αριθμ. Φ.253/128314/Β6/2002: *Ορισμός των τμημάτων και των σχολών των Πανεπιστημίων, των Τ.Ε.Ι. και των Ανωτέρων Σχολών Τουριστικών Επαγγελματιών, των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης της Ελλάδας καθώς και αυτών του Πανεπιστημίου Κύπρου για την εισαγωγή στα οποία απαιτείται εξέταση σε ειδικά μαθήματα ή πρακτικές δοκιμασίες, τα αντίστοιχα ειδικά μαθήματα ή πρακτικές δοκιμασίες για κάθε ένα από τα τμήματα και τις σχολές αυτές, τον τρόπο, τον τόπο και τον χρόνο εξέτασης και βαθμολόγησης της εξέτασης στα ειδικά αυτά μαθήματα και πρακτικές δοκιμασίες και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια* (ΦΕΚ Β' 1538/10-12-2002).

²³⁵ Βλ. εδ. η' της παρ. 1 του άρθρου 1 της ΥΑ Αριθμ. Φ.253.1/42169/Α5/2018: *Τροποποίηση της αριθμ. Φ.253/128314/Β6/2002 (ΦΕΚ 1538 Β') υπουργικής απόφασης, όπως ισχύει* (ΦΕΚ Β' 949/16-3-2018).

Από το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 διαφοροποιήθηκε η διαδικασία αυτή για το ΤΜΣ του Ιονίου Πανεπιστημίου, το ΤΜΕΤ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας,²³⁶ καθώς και για τα δύο νεοσύστατα μουσικά τμήματα, το ΤΜΣ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και το Τμήμα Εθνομουσικολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.²³⁷ Οι εισαγωγικές εξετάσεις στα ΤΜΣ του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, παραμένουν μέχρι σήμερα στο προγενέστερο νομικό καθεστώς.²³⁸ Ο θεσμός της ενιαίας εξέτασης πανελληνίως και το δικαίωμα πρόσβασης στις εξετάσεις παραμένει ως έχει, διαφοροποιήθηκαν όμως τα εξεταζόμενα ειδικά μαθήματα, και σε ακολουθία του νόμου αυτού εκδόθηκε στη συνέχεια η σχετική ΥΑ Αριθμ. Φ.253/23170/Α5/14-02-2019: *Εισαγωγή φοιτητών σε Τμήματα Μουσικών Σπουδών, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19 του ν. 4559/2018 (Α' 142), όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 45 του ν. 4589/2019 (Α' 13).*²³⁹ Σύμφωνα με αυτήν την ΥΑ, τα ειδικά μαθήματα έγιναν εφεξής: «Μουσική Εκτέλεση και Ερμηνεία», με το οποίο αξιολογείται το επίπεδο οργανοχρησίας των υποψηφίων (συμπεριλαμβανομένης και της φωνής) και «Μουσική Αντίληψη και Γνώση», με το οποίο αξιολογείται το επίπεδο θεωρητικών και ακουστικών μουσικών γνώσεων. Στο άρθρο 3 της ΥΑ περιέχεται εκτενής περιγραφή του τρόπου εξέτασης των μαθημάτων αυτών. Την εξέταση στα μαθήματα δέσμης αντικατέστησε πλέον η εξέταση μέσω των πανελλαδικών εξετάσεων ενός τρίτου μαθήματος, της «Νεοελληνικής Γλώσσας», του οποίου η βαθμολογία συνυπολογίζεται σε συνάρτηση με τους βαθμούς των ειδικών μαθημάτων και του Απολυτηρίου Λυκείου, μέσα από έναν αρκετά περίπλοκο τρόπο, ο οποίος προσδίδει διαφορετικούς συντελεστές βαρύτητας σε κάθε ένα από αυτά.

Για τους ήδη κατόχους τίτλων σπουδών Ανώτατης Εκπαίδευσης ή Ανωτέρων Σχολών υπερδιετούς κύκλου σπουδών, Πανεπιστημίου, ΤΕΙ ή ισότιμων προς αυτά,

²³⁶ Βλ. παρ. 1 του άρθρου 19 του Ν. 4559/2018: *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 142/3-8-2018).

²³⁷ Βλ. παρ. 1 του άρθρου 45 του Ν. 4589/2019: *Συνέργειες Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τα Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, Παλλημνιακό Ταμείο και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 13/29-1-2019).

²³⁸ Δηλαδή, όπως είχε οριστεί με τις διατάξεις της ΥΑ Αριθμ. Φ.253/128314/Β6/2002 (ό.π.).

²³⁹ Βλ. ΦΕΚ Β' 504/20-2-2019.

ΑΣΠΑΙΤΕ, της Ελλάδος ή του εξωτερικού (αναγνωρισμένων από τον ΔΟΑΤΑΠ), καθώς και των κατόχων πτυχίων Ανώτερων Σχολών υπερδιετούς και διετούς κύκλου σπουδών αρμοδιότητας Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και άλλων Υπουργείων, παρέχεται από το νόμο η δυνατότητα εισαγωγής σε οποιοδήποτε ελληνικό ακαδημαϊκό τμήμα, μέσω κατατακτηρίων εξετάσεων και σε ποσοστό 12% επί των εισακτέων ανά έτος φοιτητών, ανεξαρτήτως συνάφειας του τμήματος προέλευσης με το τμήμα υποδοχής. Οι εξετάσεις αυτές πραγματοποιούνται από τα ίδια τα Τμήματα Μουσικών Σπουδών, όπως ακριβώς συμβαίνει και σε κάθε άλλο τμήμα των ΑΕΙ, σε ετήσια βάση, εντός το πρώτου δεκαημέρου κάθε Δεκεμβρίου, με εξέταση σε τρία μαθήματα που έχουν επιλέξει τα ίδια τα τμήματα και σε ύλη που έχουν καθορίσει, σύμφωνα με τις αποφάσεις των Γενικών τους Συνελεύσεων.²⁴⁰ Αυτή η πρακτική, η οποία ενισχύει το αυτοδιοίκητο των πανεπιστημίων, είναι ιδιαίτερα σημαντική για ολόκληρη την τριτοβάθμια εκπαίδευση και εν προκειμένω για τα μουσικά τμήματα, στα οποία διασφαλίζεται η ακαδημαϊκή ελευθερία, έτσι ώστε να δύνανται να επιλέγουν τόσο τα εξεταζόμενα μαθήματα, όσο και το περιεχόμενο αυτών, σε συνάρτηση με την αποστολή τους, η οποία συνήθως περιγράφεται στις ιδρυτικές τους πράξεις, ή σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό του κάθε τμήματος, όπως αυτός προσδιορίζεται τελικά ύστερα από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του. Η ορθότητα του σκεπτικού του θεσμού των κατατακτηρίων εξετάσεων ενισχύεται και από έναν ακόμη απλό συλλογισμό: Όπως το Υπουργείο Παιδείας «επιλέγει» απόφοιτους Λυκείου για την εισαγωγή τους στα ΑΕΙ κατόπιν εξετάσεων, κατά τον ίδιον τρόπο δύνανται και τα ΑΕΙ να επιλέγουν κατόχους μεταλυκειακών τίτλων σπουδών. Ο βασικός νόμος που καθορίζει το γενικό πλαίσιο των κατατάξεων πτυχιούχων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση παραμένει ο Ν. 3404/2005: *Ρύθμιση θεμάτων του Πανεπιστημιακού και Τεχνολογικού Τομέα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις*,²⁴¹ όπως ισχύει σήμερα με τις τροποποιήσεις της παρ. 3 του άρθρου 74 του Ν. 4485/2017,²⁴² και με την επιφύλαξη ύπαρξης ειδικότερων διατάξεων σε έκαστο «Εσωτερικό Κανονισμό» των ΑΕΙ.

²⁴⁰ Βλ. ΥΑ Αριθμ. Φ1/192329/Β3: *Διαδικασία κατάταξης πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (ΦΕΚ Β' 3185/16-12-2013).

²⁴¹ Βλ. ΦΕΚ Α' 260/17-10-2005.

²⁴² Βλ. ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017.

Από το 2022 κατόπιν Απόφασης του Υπουργείου Παιδείας, στις κατηγορίες υποψηφίων μέσω κατατακτηρίων εξετάσεων στα ακαδημαϊκά τμήματα και σε ξεχωριστό ποσοστό 5% επί των εισακτέων ανά έτος φοιτητών, προστίθενται «οι απόφοιτοι των ΙΕΚ, καθώς και του Μεταλυκειακού έτους Τάξης Μαθητείας, που ύστερα από επιτυχή εξέταση πιστοποίησης αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης κατέχουν Δίπλωμα Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης επιπέδου πέντε (5) του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων ή ισότιμο τίτλο». Σε αντίθεση με την προηγούμενες κατηγορίες υποψηφίων (ΑΕΙ-ΤΕΙ), οι οποίοι έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις Σχολές, ανεξαρτήτως του Τμήματος προέλευσης, η συμμετοχή στις κατατακτήριες εξετάσεις της νέας κατηγορίας, επιτρέπεται μόνο στους κατόχους τίτλων συναφούς ειδικότητας. Εννοείται ότι η συνάφεια της ειδικότητας κρίνεται από τα ίδια τα Τμήματα υποδοχής.²⁴³

Οι κύκλοι σπουδών όπως διαρθρώνονται στην Ανώτατη Μουσική Εκπαίδευση, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή και ελληνική νομοθεσία είναι τρεις: Πρώτος κύκλος σπουδών (βασικό πτυχίο), δεύτερος κύκλος σπουδών (μεταπτυχιακό δίπλωμα) και τρίτος κύκλος σπουδών (διδακτορικό δίπλωμα). Ο πρώτος κύκλος περιλαμβάνει το Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών, ενώ ο δεύτερος και ο τρίτος τα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ).²⁴⁴

²⁴³ Βλ. ΥΑ Αριθμ. 46935/Ζ1/21-4-2022: *Διαδικασία κατάταξης αποφοίτων των Ι.Ε.Κ., καθώς και του Μεταλυκειακού έτους Τάξης Μαθητείας σε Τμήματα Α.Ε.Ι.* (ΦΕΚ Β΄ 2031/21-4-2022).

²⁴⁴ Βλ. κεφ. Α΄ και ΣΤ΄ του Ν. 4485/2017.

Η ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μία ιδιαίτερη παράμετρος, η οποία όμως αποτελεί την ειδοποιό διαφορά στις μουσικές σπουδές που πραγματοποιούνται εντός των μουσικών τμημάτων των ΑΕΙ, έναντι των «ωδειακών» σπουδών, είναι η συνεχής αξιολόγηση του διδακτικού εκπαιδευτικού προσωπικού τους και των προγραμμάτων σπουδών τους.

Η διασφάλιση της ποιότητας εισήχθη για πρώτη φορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τον Ν. 3374/2005: *Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων – Παράρτημα διπλώματος*.²⁴⁵ Μέσα από μία ενιαία διαδικασία διαρκούς αξιολόγησης, επιτυγχάνεται η αποτίμηση του διδακτικού, του ερευνητικού έργου, των προγραμμάτων σπουδών και των λειτουργιών των ΑΕΙ. Ως αρμόδιος εθνικός φορέας για την επίτευξη του σκοπού αυτού, συστήθηκε με το άρθρο 10 του νόμου αυτού, η «Αρχή Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση» (ΑΔΙΠ), ανεξάρτητη διοικητική αρχή, εποπτευόμενη από το Υπουργείο Παιδείας.

Με τα άρθρα 14, 15 και 61 έως 75 του Ν. 4009/2011,²⁴⁶ η Ελλάδα απέκτησε εθνικό σύστημα πιστοποίησης των ΑΕΙ. Η πιστοποίηση προαπαιτεί τη διαδικασία της εσωτερικής και της εξωτερικής αξιολόγησης, με βάση τα δημοσιοποιημένα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια και δείκτες. Η εσωτερική αξιολόγηση πραγματοποιείται από τα ίδια τα τμήματα και η εξωτερική αξιολόγηση από αξιολογητές άλλων ιδρυμάτων της ημεδαπής και της αλλοδαπής. Η όλη διαδικασία πιστοποίησης ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα και είναι εναρμονισμένη με τις Αρχές και Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διασφάλιση Ποιότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης.²⁴⁷

Η ΑΔΙΠ, με τον Ν. 4653/2020: *Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ειδικοί Λογαριασμοί Κονδυλίων Έρευνας Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ερευνητικών και*

²⁴⁵ Βλ. ΦΕΚ Α' 189/2-8-2005.

²⁴⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 195/6-9-2011.

²⁴⁷ Βλ. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG 2015 [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf> [Προσπελάστηκε 12 Μαρτίου 2022].

Τεχνολογικών Φορέων και άλλες διατάξεις,²⁴⁸ μετονομάστηκε σε «Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης» (ΕΘΑΑΕ). Παραμένει ανεξάρτητη διοικητική αρχή, εποπτευόμενη από το Υπουργείο Παιδείας.²⁴⁹ Με τις διατάξεις του άρθρου 63 του ίδιου νόμου (Ν. 4653/2020), καταργήθηκαν όλα τα σχετικά άρθρα 61 έως 75 του Ν. 4009/2011, τα οποία αντικαταστάθηκαν και ρυθμίστηκαν λεπτομερώς με το Α΄ κεφάλαιο (άρθρα 1-19) του νόμου αυτού.

Στο άρθρο 2 του Ν. 4653/2020 ορίστηκε το πλαίσιο της αποστολής της ΕΘΑΑΕ, το οποίο είναι να «α) συμβάλλει στη διαμόρφωση και υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής για την ανώτατη εκπαίδευση και στην κατανομή της επιχορήγησης των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) και β) αξιολογεί και πιστοποιεί την ποιότητα της λειτουργίας των ΑΕΙ». Η Αρχή εγγυάται τη διαφάνεια όλων των δράσεων και αναρτά στην ιστοσελίδα της τις δραστηριότητες που αναπτύσσει και τις αποφάσεις που λαμβάνει.²⁵⁰

Για την εκπλήρωση της αποστολής της, η ΕΘΑΑΕ διατηρεί ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα, για την άντληση και διαχείριση των δεδομένων της ανώτατης εκπαίδευσης και συνεργάζεται με διεθνή δίκτυα και φορείς, που αναπτύσσουν δραστηριότητες συναφείς με την αποστολή της. Είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου για τη Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση.²⁵¹

²⁴⁸ Βλ. ΦΕΚ Α΄ 12/24-1-2020.

²⁴⁹ Βλ. European Commission, EACEA National Policies Platform, Eurydice [online]. Διαθέσιμο από: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-27_el> [Προσπελάστηκε 2 Μαρτίου 2022].

²⁵⁰ Βλ. Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης, ΕΘΑΑΕ [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.ethaae.gr/el/ethaae/about-hahe>> [Προσπελάστηκε 3 Μαΐου 2021].

²⁵¹ Βλ. European Association for Quality Assurance in Higher Education-ENQA [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.enqa.eu/>> [Προσπελάστηκε 3 Μαρτίου 2022].

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ως έτος εναρκτήριο για την ένταξη της Μουσικής Εκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, πρέπει να θεωρηθεί το 1985. Ωστόσο, η θεσμοθέτηση έχει προηγηθεί κατά ένα έτος. Το 1984 συμπίπτουν χρονικά οι εκδόσεις δύο σημαντικών ιδρυτικών πράξεων. Η πρώτη εμπεριέχεται στην παρ. 2β του άρθρου 4 του ΠΔ 83/1984: *Ίδρυση Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ιονίου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*²⁵² και είναι η ίδρυση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Η δεύτερη εμπεριέχεται στην παρ. 1 του άρθρου 1 του ΠΔ 169/1984: *Ίδρυση Σχολής Καλών Τεχνών στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*²⁵³ και πρόκειται για την ίδρυση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, της Σχολής Καλών Τεχνών, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ).

Η Σχολή Καλών Τεχνών του ΑΠΘ ιδρύθηκε με δύο τμήματα αρχικά, το Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών και το Τμήμα Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ). Στο ανωτέρω ιδρυτικό περιλαμβάνεται και ως τρίτο το Τμήμα Θεάτρου, το οποίο όμως ξεκίνησε τη λειτουργία του πολύ αργότερα, το ακαδημαϊκό έτος 1992-1993, ενώ από το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005, προστέθηκε και τέταρτο τμήμα, το Τμήμα Κινηματογράφου.²⁵⁴ Η αποστολή της Σχολής Καλών Τεχνών του ΑΠΘ και των τμημάτων της αναπτύσσεται με πολλαπλούς άξονες. Σε σχέση με την εκπαίδευση των μουσικών εκτελεστών, έχει εφαρμογή η περ. β' του άρθρου 2 του ιδρυτικού ΠΔ 169/1984. Αποστολή των τμημάτων της Σχολής, είναι «να παρέχουν στους φοιτητές όλα τα απαραίτητα εφόδια που θα τους εξασφαλίσουν άρτια κατάρτιση για την μετέπειτα καλλιτεχνική σταδιοδρομία και εξέλιξή τους».

Η έναρξη λειτουργίας του ΤΜΣ του ΑΠΘ, καθώς και η εισαγωγή των πρώτων φοιτητών, όπως οριζόταν στο ιδρυτικό, ήταν από το ακαδ. έτος 1985-1986²⁵⁵. Η προθεσμία

²⁵² Βλ. ΦΕΚ Α' 31/20-3-1984.

²⁵³ Βλ. ΦΕΚ Α' 57/3-5-1984.

²⁵⁴ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Σχολή Καλών Τεχνών – Τμήματα [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.auth.gr/faculty/arts/>> [Προσπελάστηκε 6 Φεβρουαρίου 2022].

²⁵⁵ Βλ. παρ. 2α του άρθρου 1, του ΠΔ 169/84.

αυτή όχι μόνο τηρήθηκε αλλά και εφαρμόστηκε με τον καλύτερο τρόπο, οπότε αμέσως, κατά το ίδιο ακαδημαϊκό έτος, το ΤΜΣ του ΑΠΘ δέχθηκε τους πρώτους φοιτητές.²⁵⁶ Η φοίτηση στο τμήμα είναι πενταετής και έδρα του Τμήματος βρίσκεται στην Πανεπιστημιούπολη της Θέρμης στην Θεσσαλονίκη.

Αποτελεί συνεπώς γεγονός και ορόσημο, ότι το 1985 είναι το έτος της πρώτης λειτουργίας ακαδημαϊκού μουσικού τμήματος στην Ελλάδα. Ο προσανατολισμός αυτού του τμήματος ήταν από την αρχή ξεκάθαρος. Αποτέλεσε συνειδητή επιλογή η ένταξη του ΤΜΣ στη νεοσύστατη Σχολή Καλών Τεχνών αντί της Φιλοσοφικής Σχολής, η οποία προϋπήρχε και λειτουργούσε από της ιδρύσεως του ΑΠΘ.²⁵⁷ Αυτό συνέβη επειδή η επιδίωξη του τμήματος ήταν να συνδεθεί η παρεχόμενη προς τους φοιτητές εκπαίδευση με τη μουσική κατάρτιση, προαπαιτούμενο για κάθε επαγγελματία μουσικό.²⁵⁸

Ωστόσο, ενώ στον αρχικό σχεδιασμό του Τμήματος υπήρχε η προοπτική δημιουργίας, μεταξύ άλλων και ενός τομέα που θα κάλυπτε ένα σημαντικό μέρος της επαγγελματικής μουσικής κατάρτισης, βλέπουμε ότι στο ενδεικτικό πρόγραμμα σπουδών, τελικά προσφέρθηκε μόνο ένας μικρός αριθμός μαθημάτων, σχετικών με την Αρμονία και τη συνοδεία στο πιάνο ή την κιθάρα, το τραγούδι και τη χορωδία, την καλλιέργεια της ακοής και το σολφέζ. Όλα αυτά εντάσσονται σε μια διδακτική ενότητα του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, με τίτλο «μουσικά μαθήματα και μαθήματα μουσικής πρακτικής» και αποσκοπούν στη διερεύνηση των καλλιτεχνικών μουσικών γνώσεων και την ανάπτυξη αντίστοιχων ψυχοκινητικών δεξιοτήτων.²⁵⁹

Η πρόθεση του ΤΜΣ για επαναπροσδιορισμό της στοχοθεσίας εκδηλώθηκε νωρίς και αποφασίστηκε να μην δημιουργηθεί ο τομέας της μουσικής εκτέλεσης. Το τμήμα μάλιστα στην αρχή ζήτησε τη δημιουργία δύο επιμέρους κατευθύνσεων, της «Μουσικολογίας» και της «Μουσικοπαιδαγωγικής».²⁶⁰ Οι δύο αυτές κατευθύνσεις του ενιαίου πτυχίου, θεσμοθετήθηκαν επισήμως το 1990, με τη δημοσίευση του ΠΔ 225/1990:

²⁵⁶ Βλ. *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ/ΑΠΘ ακαδ. έτους 2003-2004*, σελ. 19 (Θεσσαλονίκη: Οκτώβριος 2003).

²⁵⁷ Βλ. Ν. 3341/1925: *Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη* (ΦΕΚ Α' 154/22-6-1925).

²⁵⁸ Η επιλογή αυτή δε πρέπει να θεωρείται αυτονόητη. Αντιστοίχως το ιδρυθέν στη συνέχεια ΤΜΣ των Αθηνών, εντάχθηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του ΕΚΠΑ.

²⁵⁹ Βλ. *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ/ΑΠΘ ακαδ. έτους 2001-2002*, σελ. 30-36 (Θεσσαλονίκη: Οκτώβριος 2001).

²⁶⁰ Βλ. πρωτογενή πηγή: *Πρακτικά 24^{ης} Συνεδρίασης Γενικής Συνέλευσης ΤΜΣ/ΑΠΘ της 31-10-1986*.

*Καθορισμός κατευθύνσεων του ενιαίου πτυχίου που χορηγεί το Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.*²⁶¹ Λίγο αργότερα, στις δύο αυτές κατευθύνσεις των Μουσικών Επιστημών, αποφασίστηκε η προσθήκη μίας τρίτης κατεύθυνσης, η οποία δεν ανήκε στις Μουσικές Επιστήμες. Πρόκειται για την κατεύθυνση της «Σύνθεσης».²⁶²

Λαμβάνοντας υπόψη το θεσμικό πλαίσιο και το ενδεικτικό πρόγραμμα σπουδών του τμήματος, γίνεται αντιληπτό ότι ο κεντρικός στόχος σήμερα έχει ελαφρώς επαναπροσδιοριστεί αλλά και έχει συγκεκριμενοποιηθεί. Όσον αφορά στην κατάρτιση εκπαιδευμένων μουσικών, έχει περιορισθεί στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας, της σύνθεσης, της τεχνολογίας και της μουσικής στην κοινωνία. Ως προς τη Μουσική Εκτέλεση, έχουν προστεθεί κάποια ακόμη επιλεγόμενα μαθήματα, που περιλαμβάνουν τη συμμετοχή στη Χορωδία και την Ορχήστρα του ΑΠΘ, ή τη συμμετοχή σε σύνολα Παλαιάς Μουσικής, Μουσικής Δωματίου, Πειραματικής Μουσικής και Βυζαντινής Μουσικής. Όλα αυτά τα μαθήματα συνδέονται με τα αντίστοιχα θεωρητικά μαθήματα, των οποίων απαρτίζουν μέρος πρακτικής άσκησης²⁶³ και γίνεται προφανές ότι αποτελούν μέρος μίας γενικότερης μουσικής παιδείας, την οποία επιδιώκει να προσφέρει το ΤΜΣ στους φοιτητές του, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και σε καμιά περίπτωση δεν υποκαθιστούν μια κατεύθυνση μουσικής εκτέλεσης, η οποία ούτως ή άλλως ουδέποτε θεσμοθετήθηκε.

Μία σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η επιλογή του ΤΜΣ κατά το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, να αξιοποιήσει τις ευεργετικές διατάξεις του νόμου, οι οποίες παρέχονταν στα ακαδημαϊκά τμήματα πενταετούς φοίτησης,²⁶⁴ προχωρώντας στη λήψη διαπιστωτικής απόφασης της Συνέλευσης Τμήματος και ακολούθως της Συγκλήτου του ΑΠΘ, σύμφωνα με την οποία, η επιτυχής ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου σπουδών, οδηγεί στην απονομή ενιαίου και αδιάσπαστου τίτλου σπουδών μεταπτυχιακού επιπέδου (integrated master),

²⁶¹ Βλ. ΦΕΚ Α' 83/29-6-1990.

²⁶² Βλ. ΠΔ 191/2002: Προσθήκη τρίτης κατεύθυνσης στο ενιαίο πτυχίο του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΦΕΚ Α' 176/2-8-2002).

²⁶³ Βλ. Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ/ΑΠΘ ακαδ. έτους 2021-2022, σελ. 4-6, [pdf] Διαθέσιμο από:

<<https://www.mus.auth.gr/spoydes/ptyxio-mousikon-spoudon/odigos-spoudon/>>

[Προσπελάστηκε 10 Φεβρουαρίου 2022].

²⁶⁴ Βλ. παρ. 1 του άρθρου 46 του Ν. 4485/2017 (ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017).

στην ειδικότητα του Τμήματος, επιπέδου 7 του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.²⁶⁵ Η πρακτική αυτή, την οποία έχουν ακολουθήσει στην Ελλάδα και τα υπόλοιπα μουσικά ακαδημαϊκά τμήματα πενταετούς φοίτησης, σίγουρα εγείρει πολλαπλά ακαδημαϊκά ζητήματα. Ανεξαρτήτως όμως, η «αναβάθμιση» αυτή των τίτλων σπουδών, οδηγεί ορισμένες φορές σε πρόσθετες μοριοδοτήσεις για την κατάληψη θέσεων, κυρίως στο δημόσιο, και παρέχει τη δυνατότητα για συνέχιση των σπουδών, απευθείας σε διδακτορικό επίπεδο.

Καταληκτικά, με εξαίρεση την κατεύθυνση της «Σύνθεσης», το εν λόγω τμήμα, στα πέντε έτη φοίτησης προφέρει μια γενικότερη ή ειδικότερη μουσική παιδεία, η οποία όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εξασφαλίσει στους αποφοίτους του την προσδοκώμενη κατά το ιδρυτικό του «άρτια κατάρτιση για μία μετέπειτα καλλιτεχνική σταδιοδρομία» ως μουσικός εκτελεστής. Παρά το γεγονός ότι το ΤΜΣ καλύπτει και τους τρεις κύκλους σπουδών (προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και διδακτορικό), δεν περιλαμβάνει τη «Μουσική Εκτέλεση» ως κατεύθυνση του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών (ΠΠΣ) ή ως ειδίκευση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ). Είναι συνεπώς αυτονόητο ότι, στην περίπτωση που κάποιος επιθυμεί να ακολουθήσει το επάγγελμα του μουσικού, θα πρέπει οι σπουδές του στο ΑΠΘ να συνδυαστούν ταυτόχρονα με τη συστηματική εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου, ή με τη φοίτηση του σε μία σχολή μονωδίας ή διεύθυνσης οργανικών και φωνητικών συνόλων, τα οποία θα πρέπει να τα αναζητήσει ο ίδιος περαιτέρω, σε κάποιο Ωδείο ή στον κατάλληλο μουσικό διδάσκαλο.

²⁶⁵ Βλ. ΥΑ Αριθμ. 68811/Ζ1/6-5-2019: *Διαπιστωτική απόφαση για την υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 (ΦΕΚ Β'1673/14-5-2019).*

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ιδρύθηκε το 1989 με το ΠΔ 527/1989: *Ίδρυση Τμημάτων Μουσικών Σπουδών, Θεατρικών Σπουδών και Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών*²⁶⁶ και η λειτουργία του ξεκίνησε το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992. Στο ιδρυτικό, ορίζεται ως αποστολή του «να προάγει την επιστήμη της μουσικής, να καλλιεργεί την τέχνη στον τόπο μας, να διατηρεί και να προβάλλει την πλούσια κληρονομιά μας και να μεταδίδει την γνώση με την συστηματική μελέτη και έρευνα στα πεδία της Μουσικής».

Η φοίτηση είναι πενταετής, το ΤΜΣ ανήκει στη Φιλοσοφική Σχολή και έχει έδρα την Αθήνα. Το γεγονός ότι εντάχθηκε εξ αρχής στη Φιλοσοφική Σχολή, καταδεικνύει ότι στις προϋπάρχουσες «τάσεις» δεν προϋπήρχαν ιδιαίτερες καλλιτεχνικές ανησυχίες και η «καλλιέργεια της τέχνης» που εξαγγέλθηκε στο ιδρυτικό, φαίνεται ότι ήρθε σε δεύτερη μοίρα. Πράγματι, μετά τα πρώτα έτη λειτουργίας, σταδιακά ο στόχος προσδιορίστηκε επακριβώς και παραμένει ο ίδιος μέχρι σήμερα: «Έχει πρωτίστως επιστημονική φυσιογνωμία και καλλιεργεί την έρευνα της μουσικής και την επιστήμη της μουσικολογίας σε όλες τις σύγχρονες εκφάνσεις της».²⁶⁷ Στην νέα στοχοθεσία είχε αφαιρεθεί συνειδητά η μουσική εκτέλεση και το τμήμα είχε επικεντρωθεί αποκλειστικά στη μουσική επιστήμη.

Εξετάζοντας διαχρονικά τα ενδεικτικά προγράμματα σπουδών, αρχίζοντας από το πρώτο έτος λειτουργίας και φθάνοντας στο ισχύον πρόγραμμα (για τους φοιτητές με έτος εισαγωγής από το 2010-2011 και μετά), επιβεβαιώνεται ο μουσικολογικός προσανατολισμός του τμήματος. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι όλοι οι Τομείς, τα Εργαστήρια και τα υπηρετούντα μέλη ΔΕΠ εντάσσονται σε κλάδους της Μουσικολογίας. Τα τρία μόνιμα καλλιτεχνικά σχήματα που λειτουργούν για τους φοιτητές, δεν περιλαμβάνονται στα μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών, δεν

²⁶⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 223/6-10-1989.

²⁶⁷ Βλ. *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ/ΕΚΠΑ ακαδ. έτους 2021-2022*, σελ. 10-11, [pdf] Διαθέσιμο από: https://www.music.uoa.gr/fileadmin/depts/music.uoa.gr/www/uploads/ODIGOS_SPOUDON/Odigo_s_Spoydo_n_2021-22_v.3.42.pdf [Προσπελάστηκε 14 Φεβρουαρίου 2022].

δηλώνονται ως μαθήματα και δεν βαθμολογούνται. «Βασικό κίνητρο συμμετοχής σε αυτά είναι η αγάπη των φοιτητών για τη μουσική».²⁶⁸

Εστιάζοντας σε αυτούς τους βασικούς άξονες, σύντομα γίνεται αντιληπτό ότι ούτε αυτό το τμήμα απευθύνεται σε φοιτητές που επιθυμούν να ακολουθήσουν το επάγγελμα του μουσικού, εκτός εάν η φοίτηση συνδυαστεί με συστηματικές σπουδές μουσικής εκτέλεσης σε ένα Ωδείο. Βεβαίως, το γεγονός ότι η έδρα του ΤΜΣ είναι στην Αθήνα, παρέχει πολλαπλές επιλογές στον φοιτητή και υποστηρίζει δεόντως τη δυνατότητα παράλληλων σπουδών στο Πανεπιστήμιο και στο Ωδείο, δεδομένου ότι η πλειονότητα των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών της Ελλάδος βρίσκεται στην Αττική.

Σε αντίθεση με τις προπτυχιακές σπουδές, στον δεύτερο κύκλο σπουδών που προσφέρονται, συμπεριλαμβάνεται και το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ερμηνεία ενόργανης και φωνητικής μουσικής», διετούς φοίτησης, με δίδακτρα, που οδηγεί σε απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (ΜΔΕ), στις εξής τρεις κατευθύνσεις:

Εκτέλεση/ Ερμηνεία της Δυτικής Έντεχνης Μουσικής

Εκτέλεση/ Ερμηνεία της Παραδοσιακής Μουσικής

Ψαλτική Τέχνη.²⁶⁹

Το ΠΜΣ αυτό ιδρύθηκε με την ισχύουσα κατά το 2016 νομοθεσία (Ν. 3685/2008: *Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές*).²⁷⁰ Στον νεώτερο όμως δημοσιευθέντα νόμο, τον Ν. 4485/2017,²⁷¹ περιέχονται μεταβατικές διατάξεις²⁷² που υποχρεώνουν τα ακαδημαϊκά τμήματα σε επανίδρυση των υφιστάμενων ΠΜΣ, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της παρ. 3α του άρθρου 32 του ιδίου νόμου. Στο άρθρο 32 αποτελεί -μεταξύ άλλων- προαπαιτούμενο για την ίδρυση ή την επανίδρυση ενός ΠΜΣ «η συνάφεια του

²⁶⁸ ό.π.

²⁶⁹ Βλ. Αριθμ. Πρυτανικής Πράξης 211/16-5-2016: *Ίδρυση Π.Μ.Σ. στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Ερμηνεία ενόργανης και φωνητικής μουσικής»* (ΦΕΚ Β' 1531/31-5-2016).

²⁷⁰ Βλ. ΦΕΚ Α' 148/16-7-2008.

²⁷¹ Βλ. Ν. 4485/2017: *Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017).

²⁷² Βλ. παρ. 2α του άρθρου 85 του Ν. 4485/2017.

ΠΜΣ με το αντικείμενο του πρώτου κύκλου σπουδών του Τμήματος, η επιστημονική επάρκεια των διδασκόντων ως προς το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, με ανάλογο ερευνητικό και δημοσιευμένο έργο». Σε αντιδιαστολή με τα υπόλοιπα ΠΜΣ που λειτουργούν και τα οποία εμπίπτουν πλήρως στον σκοπό του συγκεκριμένου Τμήματος, το εν λόγω ΠΜΣ δεν καλύπτει αυτό το βασικό κριτήριο του νόμου, ενώ κανένα από τα υπηρετούντα μέλη ΔΕΠ δεν θεραπεύει γνωστικά αντικείμενα που εντάσσονται στην οργανική μουσική εκτέλεση, τη διδασκαλία μουσικών οργάνων, τη διεύθυνση οργανικών ή φωνητικών συνόλων, τη φωνητική μουσική εκτέλεση ή τη διδασκαλία μονωδίας, επίσης προαπαιτούμενο. Σύμφωνα με τις παραπάνω επισημάνσεις, πολλαπλά ζητήματα εγείρονται σε ακαδημαϊκό, σε δεοντολογικό, σε θεσμικό αλλά και σε πρακτικό επίπεδο, σε σχέση με τη δυνατότητα λειτουργίας από ένα ακαδημαϊκό τμήμα μουσικολογίας, ενός ΠΜΣ μουσικής ερμηνείας, όπου το περιεχόμενο πρόγραμμα σπουδών καλύπτεται από μέλη ΔΕΠ άλλων Τμημάτων, από λοιπές κατηγορίες διδασκόντων και από εξωτερικούς συνεργάτες.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η λειτουργία του ΠΜΣ «Ερμηνεία ενόργανης και φωνητικής μουσικής» δεν κατάφερε να ολοκληρωθεί και έτσι τη θέση του ήρθε να καλύψει το νεοϊδρυθέν ΠΜΣ «Ιστορία, Θεωρία, Σύνθεση και Ερμηνεία της έντεχνης μουσικής».²⁷³ Υπό το νέο αυτό τίτλο εξασφαλίζεται η άδεια λειτουργίας ενός ΠΜΣ για την προπαρασκευή μουσικών εκτελεστών, αφού συνδυάζεται με ανάλογη επιστημονική κατάρτιση. Με αυτόν τον τρόπο «η απόκτηση καλλιτεχνικών δεξιοτήτων σχετίζεται με τη μουσικολογική διερεύνηση των συγκεκριμένων γνωστικών αντικειμένων, με τη συνεκδοχική ανάπτυξη και των επιστημονικών δεξιοτήτων των σπουδαστών, στα γνωστικά πεδία που εμφανίζονται μέσα από το περιεχόμενο του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του ΠΜΣ». Με απόφαση μάλιστα της Συνέλευσης Τμήματος, η οποία έχει αρμοδιότητα για κάθε ζήτημα που αφορά το ΠΜΣ, προστίθενται στα όργανα και οργανικά σύνολα (πιάνο, βιολί, κουαρτέτο εγχόρδων) που διδάσκονταν στο

²⁷³ Βλ. Απόφαση Συγκλήτου ΕΚΠΑ Αριθμ. 736/30-5-2018: *Ίδρυση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με τίτλο «Ιστορία, Θεωρία, Σύνθεση και Ερμηνεία της έντεχνης μουσικής»* “History, Theory, Composition and Interpretation of Art Music” (ΦΕΚ Β’ 2529/2-7-2018).

προηγούμενο ΠΜΣ, το φλάουτο, το τραγούδι και η κιθάρα.²⁷⁴ Με την περιεχόμενη τεκμηρίωση στην απόφαση επανίδρυσης του ΠΜΣ, αίρονται νομικά όλοι οι περιορισμοί που έχει επιβάλλει ο νομοθέτης αλλά φυσικά παραμένουν όλα τα ζητήματα ουσίας, τα οποία εμπεριέχονται στο σκεπτικό του νόμου.

Από το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, το ΤΜΣ αξιοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχονται με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 στα ακαδημαϊκά τμήματα πενταετούς φοίτησης, προχώρησε στη λήψη απόφασης από τη Συνέλευση Τμήματος και ακολούθως από τη Σύγκλητο του ΕΚΠΑ, καταλήγοντας στην έκδοση σχετικής Υπουργικής Απόφασης²⁷⁵ με την οποία αναγνωρίζεται ότι η επιτυχής ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου σπουδών, που οργανώνεται από το Τμήμα, οδηγεί στην απονομή ενιαίου και αδιάσπαστου τίτλου σπουδών μεταπτυχιακού επιπέδου (integrated master) στην ειδικότητα του Τμήματος, επιπέδου 7 του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.

²⁷⁴ Βλ. πρωτογενή πηγή: *Πρακτικά 4^{ης} Συνεδρίασης της Συνέλευσης ΤΜΣ/ΕΚΠΑ*, 31^{ης} Ιανουαρίου 2019.

²⁷⁵ Βλ. ΥΑ Αριθμ. 141926/Ζ1/3-9-2018: *Υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017* (ΦΕΚ Β' 3900/7-9-2018).

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Συγκεντρώνοντας και αναλύοντας το νομοθετικό πλαίσιο των δύο Μουσικών Τμημάτων - του ΑΠΘ και του ΕΚΠΑ αντιστοίχως- και εξετάζοντας το θεσμικό τους πλαίσιο, αποτυπώνεται πλήρως ο εκπαιδευτικός τους χαρακτήρας. Το κοινό συμπέρασμα που προκύπτει, είναι ότι τα δύο αυτά ακαδημαϊκά τμήματα δεν συνδέονται με την εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών. Εκτός ενδιαφέροντος μέχρι σήμερα -όπως θα διερευνηθεί παρακάτω- παραμένουν και τα Μουσικά Τμήματα των ΤΕΙ, ακόμα και μετά τη συγχώνευσή τους με Πανεπιστήμια. Αντίθετα το Τμήμα Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ) του Ιονίου Πανεπιστημίου (ΙΠ) και το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης (ΤΜΕΤ) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ), από την αρχή της λειτουργίας τους έχουν δώσει μεγάλη βαρύτητα στον τομέα της μουσικής εκτέλεσης.

Το Ιόνιο Πανεπιστήμιο ιδρύθηκε το 1984 με το ΠΔ 83/1984: *Ίδρυση Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ιονίου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*.²⁷⁶ Το ΤΜΣ είναι ένα από τα τέσσερα τμήματα που περιλαμβάνονται από την αρχή στο ιδρυτικό.²⁷⁷ Έχει έδρα μέσα στο Παλαιό Φρούριο στην Κέρκυρα, είναι πενταετούς φοίτησης, αλλά η λειτουργία του είχε ως αφετηρία το ακαδημαϊκό έτος 1992-1993.

Δέκα χρόνια από τη λειτουργία του Τμήματος, εκδόθηκε το ΠΔ 102/2002: *Τροποποίηση του ΠΔ 83/84*,²⁷⁸ το οποίο στην πραγματικότητα ήρθε να συμπληρώσει αυτό που απουσίαζε στο ιδρυτικό. Προσδιορίστηκε ο διττός χαρακτήρας του Τμήματος. Σύμφωνα με το ΠΔ, αποστολή του ΤΜΣ ήταν:

«να θεραπεύει τα επί μέρους πεδία της Μουσικής Τέχνης και Επιστήμης:

- 1) Ανώτερα θεωρητικά της Μουσικής (Αρμονία, αντίστιξη, Φούγκα) και Μουσική Σύνθεση.
- 2) Πρακτική της Μουσικής Ερμηνείας (εκτέλεση μουσικών οργάνων, τραγούδι, διεύθυνση μουσικών συνόλων).
- 3) Παιδαγωγική της Μουσικής.

²⁷⁶ Βλ. ΦΕΚ Α' 31/20-3-1984.

²⁷⁷ Βλ. άρθρο 4, παρ. 2β του ΠΔ 83/1984.

²⁷⁸ Βλ. ΦΕΚ Α' 87/23-4-2002.

4) Μουσική Τεχνολογία.

5) Μουσικολογία (Συστηματική Μουσικολογία, Ιστορική Μουσικολογία, Εθνομουσικολογία)».

Το ΠΔ 102/2002 έχει μοναδική αξία, επειδή για πρώτη φορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση θεσμοθετήθηκε ως αυτοτελές πεδίο, η οργανική μουσική εκτέλεση, η διδασκαλία μουσικών οργάνων, η διεύθυνση οργανικών και φωνητικών συνόλων, η φωνητική μουσική εκτέλεση και η διδασκαλία μονωδίας, τα οποία περιέχονταν ατύπως από την αρχή της λειτουργίας του τμήματος στο ενδεικτικό πρόγραμμα σπουδών, το οποίο επιχειρούσε να θεραπεύσει ταυτόχρονα τόσο τη μουσική τέχνη, όσο και την περί αυτήν επιστήμες.

Το έτος 2002 το ΤΜΣ απέκτησε αυτοδύναμη λειτουργία²⁷⁹ και τη θέση της Διοικούσας Επιτροπής²⁸⁰ του Ιονίου Πανεπιστημίου διαδέχθηκε η Γενική Συνέλευση Τμήματος (ΓΣ), οπότε σχεδιάστηκε από την αρχή και στη συνέχεια εγκρίθηκε από τη ΓΣ²⁸¹ η δημιουργία ενός καινοτόμου προγράμματος σπουδών τριών κατευθύνσεων, οι οποίες στην πραγματικότητα λειτουργούσαν σαν τρία ανεξάρτητα προγράμματα σπουδών και ο φοιτητής μετά την εισαγωγή του στο Τμήμα καλείτο να επιλέξει την κατεύθυνση, και συνακολούθως το πρόγραμμα σπουδών που επιθυμούσε να ακολουθήσει. Οι θεσμοθετημένες αυτές κατευθύνσεις αυτές ήταν της:

Μουσικής Σύνθεσης

Μουσικής Εκτέλεσης και

Μουσικής Επιστήμης.²⁸²

Η φοίτηση παρέμεινε πενταετής, το πτυχίο που εχορηγείτο ήταν ενιαίο, όμως σε αυτό νομίμως αναγραφόταν συμπληρωματικά και η κατεύθυνση που είχε ακολουθήσει ο

²⁷⁹ Σύμφωνα με την πανεπιστημιακή νομοθεσία, τα τμήματα αποκτούν αυτοδυναμία εφόσον υπηρετούν σε αυτά ένας συγκεκριμένος αριθμός μελών ΔΕΠ και έχουν εγγραφεί σε αυτά φοιτητές. Μέχρι την αυτοδυναμία τις αρμοδιότητες της Συνέλευσης ασκεί η Σύγκλητος (βλ. άρθρο 11 του Ν. 4485/2017).

²⁸⁰ Οι Διοικούσες Επιτροπές, οι οποίες ορίζονται από το Υπουργείο Παιδείας, ασκούν τις αρμοδιότητες της Συγκλήτου, μέχρι τα πανεπιστημιακά ιδρύματα να αποκτήσουν αυτοδύναμη λειτουργία.

²⁸¹ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων ΤΜΣ/ΠΙ, 20^{ης} Μαΐου 2002 και 10^{ης} Σεπτεμβρίου 2002.*

²⁸² Η επιλογή του πληθυντικού αντί του ενικού αριθμού θα ήταν ορθότερη.

φοιτητής κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Τέλος για όλα τα επί μέρους θέματα που αφορούσαν τη λειτουργία των τριών αυτών κατευθύνσεων, η αρμοδιότητα περιερχόταν στη Γενική Συνέλευση του Τμήματος.²⁸³ Το ΤΜΣ ήταν πλέον σε θέση να χαράσσει και να ακολουθεί τη δική του εκπαιδευτική πολιτική.

Το 2013, το ΤΜΣ μαζί με το Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας, εντάχθηκε στην ιδρυθείσα με το ΠΔ 79/2013: *Ίδρυση Σχολών, κατάργηση Τμήματος, μετονομασία Τμήματος, συγχώνευση ειδικοτήσεων στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο*,²⁸⁴ «Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών». Είναι μέλος Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC) και της International Association of Schools of Jazz (IASJ) Διαθέτει –πλέον της κεντρικής βιβλιοθήκης του Ιονίου Πανεπιστημίου- μία ενδιαφέρουσα τμηματική βιβλιοθήκη και μία ακόμη εντός του Εργαστηρίου Ελληνικής Μουσικής. Διαθέτει πλήρες πρόγραμμα και υποδομή Μουσικής Ακαδημίας σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.²⁸⁵ Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα της κατεύθυνσης της Μουσικής Εκτέλεσης περιλαμβάνει μια σειρά ομαδικών μουσικών θεωρητικών και πρακτικών μαθημάτων. Περιέχει επίσης ατομικά μαθήματα διδασκαλίας οργάνου, μονωδίας και διεύθυνσης ορχήστρας ή χορωδίας. Η φοίτηση στην κατεύθυνση της μουσικής εκτέλεσης προϋποθέτει και τη συμμετοχή στην Ορχήστρα, στην Χορωδία και σε εργαστηριακά μαθήματα. Τέλος υποχρεωτικό μάθημα για την κατεύθυνση αποτελεί η συμμετοχή σε κάποιο από τα πολυάριθμα μουσικά σύνολα (Μουσικής Δωματίου, Μεσαιωνικής και Αναγεννησιακής Μουσικής, Μπαρόκ, Ξύλινων Πνευστών, Κρουστών, Σύγχρονης Μουσικής, Τζαζ, Χάλκινων Πνευστών, Φωνητικό, Ψαλτικού Χορού, Ελεύθερου Αυτοσχεδιασμού και Ζωντανής Ηλεκτροακουστικής Μουσικής).²⁸⁶ Παράλληλα και σε όλη τη διάρκεια της φοίτησης, καλείται ο φοιτητής να συμμετάσχει σε

²⁸³ Βλ. ΠΔ 156/2003: *Καθορισμός κατευθύνσεων του ενιαίου πτυχίου του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου* (ΦΕΚ Α' 127/29-5-2003).

²⁸⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 119/28-5-2013.

²⁸⁵ Βλ. Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Περιγραφή [online] Διαθέσιμο από: <<https://music.ionio.gr/gr/departments/description/>> [Προσπελάστηκε 16 Φεβρουαρίου 2022].

²⁸⁶ Βλ. Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών [pdf] Διαθέσιμο από: <<https://music.ionio.gr/gr/studies/undergraduate/indicative-curriculum/>> [Προσπελάστηκε 10 Φεβρουαρίου 2022].

συναυλίες ή και σε ατομικά ρεσιτάλ, με κορυφαία την καταληκτική μουσική εμφάνιση στο πλαίσιο της πτυχιακής του εργασίας.

Προαιρετική αλλά σημαντική είναι και η δυνατότητα που παρέχεται από το ΤΜΣ προς τους φοιτητές, τους αποφοίτους αλλά και τους ήδη επαγγελματίες μουσικούς, για παρακολούθηση της Θερινής Μουσικής Ακαδημίας, η οποία έχει αποκτήσει πλέον θεσμικό ρόλο και πραγματοποιείται από το 2003 σε ετήσια βάση. Η Θερινή Ακαδημία βασίζεται σ' ένα πλαίσιο συνεργασίας με καλλιτέχνες και εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού και απευθύνεται σε φοιτητές και σπουδαστές μουσικής, σε δασκάλους, σε καλλιτέχνες αλλά και σε ερευνητές. Στην Ακαδημία διδάσκουν διακεκριμένοι Έλληνες και ξένοι ειδικοί. Η θερινή Ακαδημία περιλαμβάνει σημαντικές για την εκτέλεση ενότητες όπως σεμινάρια Παλαιάς Μουσικής, Μονωδίας, Σεμινάρια Τζαζ και ειδικά μαθήματα πιάνου, πνευστών, εγχόρδων και κρουστών οργάνων.²⁸⁷

Στις 28 Σεπτεμβρίου 2004 ανακηρύχθηκε ο πρώτος πτυχιούχος της κατεύθυνσης Μουσικής Εκτέλεσης. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί πτυχία της κατεύθυνσης αυτής σε:

Μονωδία

Πιάνο

Τσέμπαλο

Εκκλησιαστικό όργανο

Κιθάρα

Βιολί

Βιόλα

Βιολοντσέλο

Φλάουτο

Κλαρινέτο

Όμποε

Φαγκότο

Κόρνο

Τρομπέτα

²⁸⁷ Βλ. Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Θερινή Ακαδημία [online] Διαθέσιμο από: <<https://music.ionio.gr/gr/academy/summer-music-academy/>> [Προσπελάστηκε 14 Φεβρουαρίου 2022].

Τρομπόνι
Τούμπα
Κρουστά
Διεύθυνση Ορχήστρας
Διεύθυνση Χορωδίας
Τραγούδι Τζαζ
Πιάνο Τζαζ
Κιθάρα Τζαζ
Κοντραμπάσο Τζαζ
Φλάουτο Τζαζ
Σαξόφωνο Τζαζ
Τρομπέτα Τζαζ
Τζαζ Ντραμς.²⁸⁸

Το 2006, με την ΥΑ Αριθμ. 38923/Β7/9-5-2006: *Έγκριση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου με τίτλο «Μουσική Ερμηνεία»*,²⁸⁹ ιδρύθηκε επίσης για πρώτη φορά στην Ελλάδα Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) στη Μουσική Εκτέλεση. Ελάχιστη προϋπόθεση -όπως και σε όλα τα ΠΜΣ- ήταν η κατοχή βασικού τίτλου σπουδών ΑΕΙ, διαρκούσε τρία εξάμηνα, είχε δίδακτρα, ενέπιπτε εμφανώς στον σκοπό του ΤΜΣ, αφού αποτελούσε συνέχεια της κατεύθυνσης Μουσικής Εκτέλεσης του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών (ΠΠΣ), ενώ στελεχωνόταν κατά κύριο λόγο από μόνιμο διδακτικό προσωπικό. Το ΠΜΣ απένειμε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (ΜΔΕ) στις κατευθύνσεις:

- 1) Διεύθυνσης Ορχήστρας
- 2) Διεύθυνσης Χορωδίας
- 3) Μονωδίας
- 4) Εκτέλεσης Μουσικού Οργάνου
- 5) Τζαζ
- 6) Διδακτικής Μουσικού Οργάνου

²⁸⁸ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Βιβλίο Πτυχιούχων ΤΜΣ/ΙΠ*, Κέρκυρα 11 Ιανουαρίου 2022.

²⁸⁹ Βλ. ΦΕΚ Β΄ 640/23-5-2006.

7) Μουσικής Δωματίου.

Μετά το πέρας της φοίτησης, ελάχιστη απαίτηση του ΠΜΣ για την απόκτηση του ΜΔΕ ήταν η επιτυχής εξέταση σε συναυλία και μεταπτυχιακή διπλωματική-ερευνητική εργασία. Το εν λόγω ΠΜΣ λειτούργησε μέχρι και το ακαδημαϊκό έτος 2017-2018, αφού το ΤΜΣ ουδέποτε προέβη σε «επανίδρυση», σύμφωνα με τα προβλεπόμενα της παρ. 2α του άρθρου 85 του Ν. 4485/2017,²⁹⁰ παρά το γεγονός ότι πληρούνταν τόσο οι τυπικές, όσο και οι ουσιαστικές προϋποθέσεις του νόμου, οπότε και έπαψε η λειτουργία του.

Στο ΠΜΣ Μουσικής Ερμηνείας έχουν απονεμηθεί ΜΔΕ στα εξής μουσικά όργανα:

Πιάνο

Κιθάρα

Βιολί

Βιόλα

Βιολοντσέλο

Βιόλα ντα γκάμπα

Κλαρινέτο

Τρομπόνι

Κρουστά

Πιάνο Τζαζ

Βιολί Τζαζ

Κοντραμπάσο Τζαζ

Ντραμς Τζαζ.

Επίσης έχουν απονεμηθεί διπλώματα σε:

Διεύθυνση Ορχήστρας

Μονωδία

Διεύθυνση Παιδικής και Σχολικής Χορωδίας

Τζαζ τραγούδι.²⁹¹

²⁹⁰ ό.π.

²⁹¹ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Βιβλίο ΜΔΕ του ΠΜΣ Μουσική Ερμηνεία του ΤΜΣ/ΙΠ*, Κέρκυρα 21 Φεβρουαρίου 2022.

Όσα ΠΜΣ έχουν λειτουργήσει στο Τμήμα από το 2017-2018 και μετά, δεν αφορούν τη Μουσική Εκτέλεση.²⁹²

Στους κατόχους ΜΔΕ παρέχεται η δυνατότητα συνέχισης τρίτου κύκλου σπουδών για την απόκτηση Διδακτορικού Διπλώματος. Το γενικότερο πλαίσιο που διέπει τις διδακτορικές διατριβές περιέχεται στα άρθρα 38 έως 42 του Ν. 4485/2017. Όσον αφορά τη Μουσική Ερμηνεία, στην παρ. 4β του άρθρου 3 του Κανονισμού Διδακτορικών Διατριβών του Τμήματος, περιγράφονται όλες οι προϋποθέσεις και το περιεχόμενο της ερευνητικής πρότασης των υποψηφίων.²⁹³ Η διάρκεια των διδακτορικών σπουδών –όπως και στην εθνική νομοθεσία- δεν δύναται να είναι μικρότερη των τριών ετών και η τελική εξέταση ενώπιον της επταμελούς εξεταστικής επιτροπής, περιλαμβάνει σειρά συναυλιών σε πρωτότυπη θεματική ενότητα με υποστηρικτικό κείμενο, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα της παρ. 4β του άρθρου 7 του κανονισμού. Η εκπόνηση διδακτορικών διατριβών στη μουσική εκτέλεση δεν είναι συνήθης. Είναι σπάνια, ιδιόμορφη, ενίοτε δυσχερής, με υψηλό βαθμό δυσκολίας. Η χρησιμότητα επίσης ενός διδακτορικού τίτλου στη μουσική εκτέλεση είναι ένα διαφορετικό ζήτημα, επειδή βρίσκονται σε ισχύ οι διατάξεις του ΠΔ 187/1996.²⁹⁴ Ωστόσο, ανάμεσα στις διδακτορικές διατριβές που έχουν εκπονηθεί μέχρι σήμερα στο ΤΜΣ, είναι διακριτοί οι διδακτορικοί τίτλοι που έχουν απονεμηθεί σε Διεύθυνση Χορωδίας, σε Βιόλα και σε Φλάουτο.²⁹⁵

Το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, το ΤΜΣ αξιοποιώντας τις ευεργετικές διατάξεις που παρέχονται στην παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 σε όλα τα ακαδημαϊκά τμήματα πενταετούς φοίτησης, προχώρησε, όπως ακριβώς και τα αντίστοιχα ΤΜΣ του ΑΠΘ και ΕΚΠΑ, στη λήψη απόφασης από τη Συνέλευσή Τμήματος και ακολούθως από τη Σύγκλητο,²⁹⁶ η οποία οδήγησε σε σχετική ΥΑ, με την οποία αναγνωρίστηκε ότι η

²⁹² Βλ. Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Μεταπτυχιακά Προγράμματα [online] Διαθέσιμο από: <<https://music.ionio.gr/gr/studies/postgraduate/postgraduate-programs/>> [Προσπελάστηκε 14 Φεβρουαρίου 2022].

²⁹³ Βλ. Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. ΠΡΥΤ/2440: *Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου* (ΦΕΚ Β' 3129/31-7-2018).

²⁹⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 145/4-7-1996.

²⁹⁵ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Βιβλίο Διδακτόρων του ΤΜΣ/ΙΠ*, Κέρκυρα 21 Φεβρουαρίου 2022.

²⁹⁶ Βλ. πρωτογενή πηγή: *Πρακτικά 10^{ης} Συνεδρίασης της Συνέλευσης ΤΜΣ/ΙΠ*, 9^{ης} Μαΐου 2019.

επιτυχής ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου σπουδών, που οργανώνεται από το Τμήμα, οδηγεί στην απονομή ενιαίου και αδιάσπαστου τίτλου σπουδών μεταπτυχιακού επιπέδου (integrated master) στην ειδικότητα του Τμήματος, επιπέδου 7 του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων.²⁹⁷

Το ΤΜΣ του Ιονίου Πανεπιστημίου είναι ένα τμήμα με υψηλό επίπεδο σπουδών, καλές κτιριακές υποδομές, αρκετό μουσικό εξοπλισμό και μόνιμο διδακτικό προσωπικό που κατέχει γνωστικά αντικείμενα μουσικών οργάνων, διδακτικής των οργάνων, μονωδίας και διεύθυνσης οργανικών και φωνητικών συνόλων, καλύπτοντας έτσι ένα μεγάλο φάσμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης των μουσικών εκτελεστών. Διαθέτει δυναμική, όραμα και στρατηγικό σχεδιασμό, καλείται όμως συγχρόνως να αντιμετωπίσει μία σειρά από προκλήσεις της σημερινής εποχής και να ξεπεράσει μία σειρά από δυσμενείς παράγοντες, όπως είναι η περιστολή των δαπανών στα πανεπιστήμια, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των μουσικών ιδρυμάτων της Ελλάδας και του εξωτερικού, η οικονομική κρίση σε όλα τα καλλιτεχνικά επαγγέλματα, ακόμη περισσότερο μετά την εμφάνιση του covid19, και τέλος το υψηλό κόστος διαβίωσης και πρόσβασης των φοιτητών στην Κέρκυρα.

²⁹⁷ Βλ. ΥΑ Αριθμ. 62386/Ζ1/26-5-2020: *Υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Ιονίου Πανεπιστημίου στις διατάξεις του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 (Α' 114), (ΦΕΚ Β' 2109/2-6-2020).*

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Το 1996, με το ΠΔ 363/1996: *Ίδρυση Τμημάτων στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών*,²⁹⁸ ιδρύθηκαν νέα τμήματα στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (ΠΑΜΑΚ), ανάμεσα στα οποία ήταν το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης (ΤΜΕΤ), με έδρα τη Θεσσαλονίκη, επί της Εγνατίας 156. Το ΤΜΕΤ έχει σαν αποστολή «να καλλιεργεί και να προάγει την επιστήμη και τέχνη της ευρωπαϊκής (κλασσικής) μουσικής, της βυζαντινής, της ελληνικής παραδοσιακής (δημοτικής μουσικής) και της σύγχρονης μουσικής». Οι τέσσερις αυτές κατηγορίες, αντιστοιχούν στις τέσσερις κατευθύνσεις του ενιαίου πτυχίου. Το ΤΜΕΤ τέθηκε σε λειτουργία από το ακαδημαϊκό έτος 1998-1999 και αποτελεί το δεύτερο χρονικά ιδρυθέν ακαδημαϊκό τμήμα στην Ελλάδα, που έχει ως σκοπό «την κατάρτιση ολοκληρωμένων μουσικών και καλλιτεχνών».²⁹⁹

Το ΤΜΕΤ -όπως και το ΤΜΣ του Ιονίου Πανεπιστημίου- λειτουργεί υπό τη μορφή Μουσικής Ακαδημίας και είναι μέλος της Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen (AEC). Οι σπουδές είναι τετραετούς φοίτησης και το ενιαίο πτυχίο απονέμει τίτλους σπουδών σε τέσσερις κατευθύνσεις, οι οποίες αντιστοιχούν στις επί μέρους κατηγορίες μουσικής που συγκαταλέγονται στην αποστολή του. Οι κατευθύνσεις αυτές είναι:

Ευρωπαϊκή (κλασική) Μουσική

Σύγχρονη Μουσική

Βυζαντινή Μουσική

Ελληνική Παραδοσιακή (Δημοτική) Μουσική.

Στις κατευθύνσεις αυτές εμπεριέχονται επί μέρους ειδικεύσεις.³⁰⁰ Ανά κατεύθυνση, οι ειδικεύσεις οι οποίες υπάγονται αμιγώς στη μουσική εκτέλεση έχουν ως εξής:

²⁹⁸ Βλ. ΦΕΚ Α'235/20-9-1996.

²⁹⁹ Βλ. άρθρα 1 και 2 του ΠΔ 363/1996.

³⁰⁰ Θα ήταν προτιμότερη η αποφυγή του όρου «ειδίκευση», ο οποίος παγίως αναφέρεται στον δεύτερο κύκλο σπουδών.

1. Στην κατεύθυνση της «Ευρωπαϊκής (κλασικής) Μουσικής», η ειδίκευση «Φωνητικής Μουσικής Εκτέλεσης – Μονωδίας», η ειδίκευση «Οργανικής Μουσικής Εκτέλεσης Πληκτροφόρων και Νυκτών», με προσφερόμενα όργανα το Πιάνο και την Κιθάρα, η ειδίκευση «Οργανικής Μουσικής Εκτέλεσης Εγχόρδων, Πνευστών και Κρουστών», με προσφερόμενα όργανα το Βιολί, τη Βιόλα, το Τσέλο, το Κοντραμπάσο, το Φλάουτο, το Όμποε, το Κλαρινέτο, το Φαγκότο, το Σαξόφωνο, το Κόρνο, τη Τρομπέτα, το Τρομπόνι, την Τούμπα³⁰¹ και τα Κρουστά.
2. Στην κατεύθυνση της «Σύγχρονης Μουσικής», η ειδίκευση «Οργανικής Μουσικής Εκτέλεσης», με προσφερόμενο όργανο το Ακορντεόν, η ειδίκευση «Διεύθυνσης Ορχήστρας» και η ειδίκευση «Διεύθυνσης Χορωδίας».³⁰²
3. Στην κατεύθυνση της Βυζαντινής Μουσικής, η ειδίκευση «Ερμηνείας και Εκτέλεσης Ψαλτικής».
4. Στην κατεύθυνση της Ελληνικής Παραδοσιακής (Δημοτικής) Μουσικής, η ειδίκευση «Ερμηνείας και Εκτέλεσης Παραδοσιακών Οργάνων», η οποία περιλαμβάνει φωνητική εκτέλεση στο «δημοτικό τραγούδι» και οργανική εκτέλεση σε μεγάλη γκάμα μουσικών οργάνων. Ειδικότερα:
 Στα «έγχορδα με δοξάρι», στην Ποντιακή Λύρα, στην Κρητική Λύρα, στην Πολίτικη Λύρα και στο Παραδοσιακό Βιολί.
 Στους «αυλούς», στο Κλαρίνο, στο Καβάλι, στο Νέϊ, στη Φλογέρα, στον Ζουρνά και στον Άσκαυλο.
 Στα «νυκτά», στο Κανονάκι, στο Ούτι, στο Λαούτο, στον Ταμπουρά και στο Τρίχορδο Μπουζούκι.
 Στα «χάλκινα πνευστά», στο Τρομπόνι, στην Κορνέτα, στην Τρομπέτα, στα Κρουστά και στο Σαντούρι.

Το πρόγραμμα σπουδών στις ανωτέρω κατευθύνσεις-ειδικεύσεις, διεξάγεται κυρίως με ατομικά εργαστηριακά μαθήματα στα γνωστικά καλλιτεχνικά αντικείμενα

³⁰¹ Τα χάλκινα όργανα προσφέρονται υπό την αίρεση της ύπαρξης συμβασιούχων διδασκόντων, αφού δεν υπηρετεί μόνιμο διδακτικό προσωπικό με αυτό το γνωστικό αντικείμενο.

³⁰² Βλ. *Οδηγός Σπουδών ΤΜΕΤ/ΠΑΜΑΚ ακαδ. έτους 2018-2019*, σελ. 22-23. [pdf] Διαθέσιμο από:

<https://www.uom.gr/assets/site/public/nodes/4790/2304-OdigosSpoudon1_231selida.pdf>

[Προσπελάστηκε 15 Φεβρουαρίου 2022].

(οργανική/φωνητική μουσική εκτέλεση/διεύθυνση), και με εργαστηριακά ομαδικά μαθήματα συνόλων Ορχήστρας, Χορωδίας, Μουσικής Δωματίου, Σύγχρονης Μουσικής, Μπαρόκ Μουσικής και Τζαζ. Βεβαίως, πλέον των εργαστηριακών μαθημάτων, το εκπαιδευτικό έργο υποστηρίζεται επαρκώς με τα απαραίτητα θεωρητικά μαθήματα. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται επίσης στην πρακτική. Οι φοιτητές αποκτούν εμπειρία στην εκτέλεση και την ερμηνεία μουσικών έργων μέσω των δημόσιων παρουσιάσεων των ατομικών τους ρεσιτάλ αλλά και της συμμετοχής τους σε οργανικά/φωνητικά σύνολα. Στο τμήμα των πρακτικών ασκήσεων, στο πλαίσιο των μαθημάτων περιλαμβάνεται και η χρήση του εργαστηρίου μουσικής τεχνολογίας (στούντιο ηχογραφήσεων), για την ανάλογη απόκτηση εμπειρίας.³⁰³

Ως προς τις κατευθύνσεις, της «Ευρωπαϊκής (κλασικής) Μουσικής» και της «Σύγχρονης Μουσικής», το TMET μέχρι σήμερα έχει χορηγήσει πτυχία σε:

Μονωδία

Πιάνο

Κιθάρα

Ακορντεόν

Βιολί

Βιόλα

Βιολοντσέλο

Κοντραμπάσο

Κρουστά

Σαξόφωνο

Φλάουτο

Κλαρινέτο

Όμποε

Φαγκότο

Κόρνο

Τρομπετα

³⁰³ Βλ. *Οδηγός Σπουδών TMET/ΠΑΜΑΚ ακαδ. έτους 2018-2019*, σελ. 25-26, [pdf] Διαθέσιμο από:

<https://www.uom.gr/assets/site/public/nodes/4790/2304-OdigosSpoudon1_231selida.pdf>

[Προσπελάστηκε 15 Φεβρουαρίου 2022].

Τρομπόνι

Τούμπα

Διεύθυνση Ορχήστρας

Διεύθυνση Χορωδίας.

Ως προς την κατεύθυνση της «Βυζαντινής Μουσικής», έχουν χορηγηθεί πτυχία στην Ερμηνεία και Εκτέλεση Ψαλτικής.

Ως προς την κατεύθυνση της «Ελληνικής Παραδοσιακής (Δημοτικής) Μουσικής», έχουν χορηγηθεί πτυχία σε:

Δημοτικό Τραγούδι

Βιολί

Λύρα Πολίτικη

Λύρα Ποντιακή

Λύρα Κρητική

Καβάλι

Κανονάκι

Κλαρίνο

Κρουστά

Λαούτο

Νέι

Σαντούρι

Ούτι

Τρίχορδο Μπουζούκι

Ταμπουρά.³⁰⁴

Σε επίπεδο δευτέρου κύκλου σπουδών, λειτούργησε από το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 το ΠΜΣ «Μουσικές Τέχνες».³⁰⁵ Απευθυνόταν μόνο σε κατόχους βασικού τίτλου σπουδών ΑΕΙ, είχε διετή διάρκεια, συμπεριελάμβανε δίδακτρα, ενέπιπτε πλήρως στον

³⁰⁴ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Γραμματεία ΤΜΕΤ/ΠΙΑΜΑΚ, Βιβλίο Πτυχιούχων*, Θεσσαλονίκη, 16 Φεβρουαρίου 2022.

³⁰⁵ Βλ. ΥΑ Αριθμ. 107281/Β7/10-7-2014: *Έγκριση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της σχολής Κοινωνικών Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με τίτλο «Μουσικές Τέχνες»* (ΦΕΚ Β' 1964/21-7-2014).

σκοπό του TMET και στελεχωνόταν κατά κύριο λόγο από μόνιμο διδακτικό προσωπικό. Αντικείμενα του ΠΜΣ ήταν η μουσική ερμηνεία και εκτέλεση (φωνητική/οργανική), η σύνθεση, η διεύθυνση μουσικών συνόλων, η έρευνα και η μεθοδολογία της διδασκαλίας της ευρωπαϊκής, ελληνικής έντεχνης, παραδοσιακής, παλαιάς και σύγχρονης μουσικής, καθώς και η μελέτη των τροπικών μουσικών παραδόσεων της Μεσογείου. Το ΠΜΣ περιελάμβανε τρεις ενότητες που οδηγούσαν στη λήψη ΜΔΕ στη:

Διδακτική Μουσικών Οργάνων.

Παλαιά Μουσική και Τροπικές Μουσικές Παραδόσεις της Μεσογείου.

Μουσική Ερμηνεία και Εκτέλεση /Μουσική Δημιουργία.

Εξ αυτών, άμεσα συνδεδεμένη με την εκπαίδευση των επαγγελματικών εκτελεστών ήταν η «Μουσική Ερμηνεία και Εκτέλεση», η οποία οδηγούσε στη λήψη διπλώματος με ειδίκευση την «Ευρωπαϊκή Μουσική», είτε στην «Ερμηνεία και Εκτέλεση»,³⁰⁶ είτε στη «Μουσική Δωματίου», είτε στη «Διεύθυνση Ορχήστρας», είτε στη «Διεύθυνση Χορωδίας», είτε στη «Διεύθυνση, Οργάνωση και Διδασκαλία Ορχήστρας Πνευστών Οργάνων».³⁰⁷

Στην «Ευρωπαϊκή Μουσική: Ερμηνεία και Εκτέλεση», έχουν απονεμηθεί μέχρι σήμερα ΜΔΕ στα εξής μουσικά όργανα:

Βιολί

Τσέλο

Φλάουτο

Κλαρινέτο

Φαγκότο

Σαξόφωνο

Στην «Ευρωπαϊκή Μουσική: Μουσική Δωματίου» έχουν απονεμηθεί μέχρι σήμερα ΜΔΕ στα εξής μουσικά όργανα:

Κιθάρα

³⁰⁶ Μετά τον τίτλο αναφέρεται και το κύριο αντικείμενο σπουδών.

³⁰⁷ Βλ. *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης* [online] Διαθέσιμο από:

<<https://www.uom.gr/musart>> [Προσπελάστηκε 14 Αυγούστου 2021].

Κλαρινέτο.³⁰⁸

Τον Ιούνιο 2019, η Συνέλευση του TMET³⁰⁹ υποχρεώθηκε στην επανίδρυση του υφιστάμενου ΠΜΣ -όπως και όλα τα ΠΜΣ στην Ελλάδα- προκειμένου να καλυφθούν επακριβώς οι προϋποθέσεις της παρ. 3α του άρθρου 32 του Ν. 4485/2017, χωρίς όμως στην πραγματικότητα να συντρέχουν λόγοι «ουσίας», όπως είχε συμβεί με το αντίστοιχο ΠΜΣ του ΕΚΠΑ.³¹⁰ Σε ακολουθία της απόφασης αυτής εκδόθηκε στη συνέχεια η Αριθμ. 2935/11-12-2019 απόφαση της Συγκλήτου: *Επανίδρυση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες (Master in Musical Arts)»*.³¹¹ Το ΠΜΣ στην πράξη παρέμεινε το ίδιο και όλες οι λεπτομέρειες που αφορούσαν τον τρόπο εισαγωγής, τα διδασκόμενα μαθήματα, τη λειτουργία του προγράμματος, τα δίδακτρα, κλπ, περιγράφονταν αναλυτικότερα σε 12 άρθρα.³¹²

Παρακολουθώντας τις εξελίξεις στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση, τη χρονική στιγμή που τα υπόλοιπα ΤΜΣ 5ετούς φοίτησης (ΑΠΘ, ΕΚΠΑ, ΠΙ), αξιοποιώντας τις ευεργετικές διατάξεις Ν. 4485/2017, είχαν ήδη προχωρήσει σε αναβάθμιση του προπτυχιακού τους τίτλου σπουδών σε integrated master, επιπέδου 7 του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων,³¹³ το TMET έκρινε αναγκαία τη δημιουργία ενός ταχύρρυθμου ΠΜΣ, χωρίς δίδακτρα, διάρκειας ενός μόνο έτους αλλά με εντατική διδασκαλία από Δευτέρα έως Παρασκευή, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο -πέραν της ειδικεύσεως- ένα αντίστοιχο πλεονέκτημα του integrated master, σε όσους πτυχιούχους

³⁰⁸ Βλ. Πρωτογενή πηγή: Γραμματεία TMET/ΠΑΜΑΚ, Βιβλίο ΜΔΕ του ΠΜΣ «Μουσικές Τέχνες», Θεσσαλονίκη 16-2-2022.

³⁰⁹ Βλ. Πρωτογενή πηγή: Απόσπασμα πρακτικών της Αριθμ. 27/20-6-2019 απόφασης της έκτακτης συνεδρίασης της Συνέλευσης TMET.

³¹⁰ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 114.

³¹¹ Βλ. ΦΕΚ Β' 542/20-2-2020.

³¹² Βλ. Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 2936/30-12-2019: Έγκριση Κανονισμού του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες (Master in Musical Arts)», ΦΕΚ Β' 486/17-2-2020.

³¹³ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 111, 115 και 122 αντιστοίχως.

του αναζητούσαν αυξημένα τυπικά προσόντα.³¹⁴ Το ΠΜΣ που ιδρύθηκε ονομάστηκε «Επιστήμες και Τέχνες της Μουσικής (Master in Music Science and Arts)», αποσκοπούσε στην ισόρροπη ανάπτυξη της επιστημονικής και καλλιτεχνικής διάστασης των φοιτητών, και τους παρείχε τη δυνατότητα υποστήριξης της τελικής διπλωματικής εργασίας, όχι μόνο με κείμενο αλλά και με συναυλία.³¹⁵

Σε επίπεδο τρίτου κύκλου σπουδών, σύμφωνα με τον κανονισμό διδακτορικών σπουδών του Τμήματος,³¹⁶ παρέχεται από το TMET η δυνατότητα απόκτησης διδακτορικού διπλώματος, σε αντικείμενα τα οποία εμπεριέχονται στις προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος και ανακοινώνονται άπαξ ετησίως.³¹⁷ «Για τα πεδία της Οργανικής Μουσικής Εκτέλεσης, της Φωνητικής Μουσικής Εκτέλεσης και της Μουσικής Διεύθυνσης θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να έχει επαρκή αριθμό συναυλιών ή και παραστάσεων και άλλα τεκμήρια της καλλιτεχνικής του δραστηριότητας (προγράμματα, ηχογραφήσεις)».³¹⁸ Το γενικό πλαίσιο που διέπει τις διδακτορικές διατριβές είναι το περιεχόμενο στα άρθρα 38 έως 42 του Ν. 4485/2017.³¹⁹ Βεβαίως η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής στη μουσική εκτέλεση είναι ιδιόμορφη, δύσκολη και ασυνήθιστη. Πιθανότατα για τους λόγους αυτούς δεν έχει μέχρι σήμερα απονεμηθεί διδακτορικός τίτλος σπουδών.³²⁰

Το TMET -όπως και το ΤΜΣ του Ιονίου Πανεπιστημίου- καλείται να αντιμετωπίσει τις ίδιες σύγχρονες προκλήσεις, να ξεπεράσει όμοια ζητήματα σχετικά με

³¹⁴ Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Πρακτικά της αριθμ. 22/7-4-2021 έκτακτης συνεδρίασης της Συνέλευσης του TMET.*

³¹⁵ Βλ. Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 4651/27-8-2021: *Ίδρυση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες της Μουσικής (Master in Music Science and Arts)», (ΦΕΚ Β' 4139/9-9-2021).*

³¹⁶ Βλ. Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 3950/26-2-2019: *Έγκριση Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΦΕΚ Β' 832/8-3-2019).*

³¹⁷ Βλ. άρθρο 3 του *Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών TMET/ΠΑΜΑΚ.*

³¹⁸ Βλ. παρ. 9^α, του άρθρου 3 του *Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών TMET/ΠΑΜΑΚ.*

³¹⁹ Βλ. ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017.

³²⁰ Βλ. *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης* [online] Διαθέσιμο από: <<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/146>> [Προσπελάστηκε 16 Φεβρουαρίου 2022].

την υποχρηματοδότηση των ελληνικών πανεπιστημίων, επιβάλλοντας κατά κανόνα δίδακτρα στις μεταπτυχιακές σπουδές. Διαθέτει όμως πολυάριθμο μόνιμο διδακτικό προσωπικό με γνωστικά αντικείμενα στη μουσική εκτέλεση, υψηλή ποιότητα σπουδών, προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης και ένα ακόμη συγκριτικό πλεονέκτημα, εκείνο της γεωγραφικής του θέσης στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, η οποία εξασφαλίζει ευκολότερη πρόσβαση από τα άλλα μέρη της Ελλάδας, χαμηλότερο κόστος διαβίωσης των φοιτητών και σπουδές σε τέσσερα αντί πέντε έτη, μειώνοντας έτσι ακόμη περισσότερο το κόστος του οικογενειακού οικονομικού προϋπολογισμού. Τέλος ως ευτυχής συγκυρία, η οποία συνδέεται εμμέσως με την εκπαίδευση των φοιτητών του, θα πρέπει να λογισθεί και η μικρή απόσταση του ΤΜΕΤ από το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης και από το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, διότι είναι πολύ σημαντική η δυνατότητα που δίνεται στους φοιτητές κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, να παρακολουθούν συναυλίες, να έχουν άμεση πρόσβαση σε μουσικές βιβλιοθήκες και εφόσον απαιτηθεί, να λάβουν συμπληρωματική διδασκαλία στο μουσικό όργανο που μαθαίνουν.

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΩΝ ΉΧΟΥ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Το Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας (ΤΤΗΕ) της Σχολής Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ιδρύθηκε το 2004.³²¹ Έχει ως έδρα την Κέρκυρα, είναι πενταετούς φοίτησης και έχει ως αποστολή «να καλλιεργεί και να προάγει την οπτικοακουστική έκφραση μέσω της διδασκαλίας και της έρευνας γύρω από τις εφαρμογές της σύγχρονης οπτικοακουστικής τεχνολογίας στον ευρύτερο χώρο της τέχνης και της μαζικής επικοινωνίας».³²²

Στο Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών του ΤΤΗΕ, περιέχονται -μεταξύ άλλων- και κάποια μουσικά μαθήματα, αλλά αυτά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πεδίο μουσικών γνώσεων που δεν αφορούν τη Μουσική Εκτέλεση ως κατεύθυνση. Το ΤΤΗΕ, αν και ανήκει στην ίδια Σχολή με το Τμήμα Μουσικών Σπουδών και το Τμήμα Εθνομουσικολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, με βάση το περιεχόμενο των μαθημάτων του, καλύπτει κυρίως γνωστικά πεδία των οπτικοακουστικών τεχνών και συνεπώς δεν απευθύνεται σε φοιτητές οι οποίοι επιθυμούν να ακολουθήσουν το επάγγελμα του μουσικού εκτελεστή.³²³

³²¹ Βλ. παρ. 1δ του άρθρου 1 του Ν. 3255/2004: *Ρυθμίσεις όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων* (ΦΕΚ Α' 138/22-7-2004).

³²² Βλ. Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας – Τμήμα – Σκοπός [online] Διαθέσιμο από: <<https://avarts.ionio.gr/gr/department/aim/>> [Προσπελάστηκε 22 Φεβρουαρίου 2022].

³²³ Βλ. Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας – Σπουδές – Προπτυχιακές Σπουδές – Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών [online] Διαθέσιμο από: <<https://avarts.ionio.gr/gr/studies/undergraduate/indicative-curriculum/>> [Προσπελάστηκε 22 Φεβρουαρίου 2022].

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Το Τμήμα Εθνομουσικολογίας (ΤΜΕΘ) ιδρύθηκε την 1^η Οκτωβρίου 2018, με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 11 του Ν. 4559/2018: *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις*.³²⁴ Έχει έδρα το Ληξούρι της Κεφαλονιάς και εντάσσεται στη Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Προέρχεται από τη συγχώνευση του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων με το Ιόνιο Πανεπιστήμιο³²⁵ και διαδέχεται το Τμήμα Τεχνολογίας Ήχου και Μουσικών Οργάνων, το οποίο ο ίδιος νόμος καταργεί. Με τις μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 13, μεταθέτει την ευθύνη της ολοκλήρωσης του προγράμματος σπουδών για τους εναπομείναντες σπουδαστές³²⁶ του, στην προσωρινή Συνέλευση του νεοσύστατου ΤΜΕΘ.

Σύμφωνα με τη διακήρυξη του ΤΜΕΘ, ο «ακαδημαϊκός προσανατολισμός του νέου τμήματος είναι η ισορροπημένη μελέτη των μουσικών πολιτισμών τόσο από την πλευρά της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας όσο και από την πλευρά της εκτελεστικής πρακτικής της μουσικής». Επίσης σε σχέση με τον στρατηγικό σχεδιασμό και την προκήρυξη θέσεων διδακτικού προσωπικού στην οποία μέλλει να προβεί, η θέση του Τμήματος είναι ότι «στο σύνολο των διδακτικών αντικειμένων και ερευνητικών πεδίων του διδακτικού προσωπικού θα πρέπει να καλύπτονται και να ισορροπούν στο μέτρο του δυνατού η επιστημονική μεθοδολογία και έρευνα με την εκτελεστική εμπειρία».³²⁷

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι το νεοσύστατο τμήμα, πέραν της Εθνομουσικολογίας θα περιλαμβάνει μουσική εκτέλεση σε παραδοσιακά μουσικά όργανα των λαών της γης (χορδόφωνα, αερόφωνα, μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα). Ανεξαρτήτως όμως

³²⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 142/3-8-2018.

³²⁵ Βλ. άρθρο 9 του Ν. 4559/2018.

³²⁶ Η επιλογή από τον νομοθέτη του όρου «σπουδαστής» είναι ορθή, αφού αυτός ο όρος έχει καθιερωθεί στη νομοθεσία για τη φοίτηση στα ΤΕΙ (και στα Ωδεία), αντί του όρου «φοιτητής», η οποία χρησιμοποιείται μόνο για τη φοίτηση σε ΑΕΙ.

³²⁷ Βλ. Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Εθνομουσικολογίας [online] Διαθέσιμο από:

<<https://ethnomus.ionio.gr/>> [Προσπελάστηκε 19 Φεβρουαρίου 2022].

από τις θέσεις αυτές, τις προσδοκίες του ΤΜΕΘ και τον αρχικό προσανατολισμό του, εγείρονται πολλαπλά ζητήματα. Πρώτον, ποιαν ανάγκη εξυπηρετεί η δημιουργία ενός τμήματος σε μια Σχολή, στην οποίαν υπάρχει Τμήμα Μουσικών Σπουδών με κατευθύνσεις Μουσικών Επιστημών και Μουσικής Εκτέλεσης (και Μουσικής Σύνθεσης). Η μεν «Εθνομουσικολογία» αποτελεί ειδίκευση της Μουσικολογίας, η οποία εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο των Μουσικών Επιστημών και άπτεται της Μουσικής Ανθρωπολογίας, η δε «εκτελεστική πρακτική της μουσικής», λειτουργεί ήδη ως ανεξάρτητη κατεύθυνση του ΤΜΣ. Δεύτερον, το ΤΜΕΘ καλείται να προσδιορίσει, πριν την έναρξη της λειτουργίας του, με ποιον ακριβώς τρόπο θα καλύπτεται η «εκτελεστική εμπειρία». Θα αποτελεί μία σειρά εργαστηριακών μαθημάτων, με στόχευση την υποστήριξη του θεωρητικού μέρους των σπουδών ή θα αποτελεί ξεχωριστή ειδίκευση, όπως έχει θεσμοθετηθεί αντιστοίχως στο ΤΜΕΤ του ΠΑΜΑΚ,³²⁸ η ειδίκευση της «Ερμηνείας και Εκτέλεσης Παραδοσιακών Οργάνων»; Τρίτον, έχουν τεθεί από τον νόμο,³²⁹ χρονικοί περιορισμοί σε σχέση με την έναρξη της ακαδημαϊκής του λειτουργίας. Με δεδομένο ότι οι προθεσμίες αυτές έχουν ήδη παρέλθει, υπάρχει τρόπος να ανανεωθούν ή θα υπερισχύσει η τάση του Υπουργείου Παιδείας για καταργήσεις και συγχωνεύσεις ακαδημαϊκών τμημάτων;

³²⁸ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 124.

³²⁹ Βλ. παρ. 2 του άρθρου 10 του Ν. 4559/2018.

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η ίδρυση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ) της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, περιέχεται στην παρ. 1ε του άρθρου 3 του Ν. 4559/2018: «Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις».³³⁰ Το ΤΜΣ έχει έδρα την Άρτα και αποτελεί τη μονοτμηματική Σχολή Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου. Σύμφωνα με τις μεταβατικές διατάξεις των άρθρων 4 και 5 του ιδίου νόμου, στο ΤΜΣ εντάχθηκαν από την 1-10-2018 το προσωπικό και οι φοιτητές του τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του πρώην ΤΕΙ Ηπείρου, το οποίο καταργήθηκε ως αυτοτελές νομικό πρόσωπο με την ένταξή του στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Επίσης, με την παρ. 5 του άρθρου 5, δόθηκε η δυνατότητα σε όλους τους φοιτητές του πρώην ΤΕΙ Ηπείρου μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, αντί να λάβουν το πτυχίο τους από το ΤΕΙ, να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο αντίστοιχο τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Η δομή του προγράμματος σπουδών είναι 5ετής. Η λειτουργία του Τμήματος ξεκίνησε το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020. Οι στόχοι και σκοποί του Τμήματος Μουσικών Σπουδών «επικεντρώνονται στη μουσικολογική εκπαίδευση των φοιτητών με βάση μια οργανοκεντρική προσέγγιση, που περιλαμβάνει μουσική πράξη». Η μουσική αντιμετωπίζεται «ως συνολικό κοινωνικό φαινόμενο, πλαισιωμένη όχι μόνο από το θεωρητικό της υπόβαθρο, αλλά και από την πλευρά της ιστορίας, της ανθρωπολογίας, της επικοινωνίας και των πολιτισμικών σπουδών». Το εκπαιδευτικό έργο του Τμήματος υποστηρίζεται από εργαστήρια, «όπου υλοποιείται η εκπαιδευτική διαδικασία περί την καλλιτεχνική πράξη, είτε αυτή αφορά ατομικές μουσικές δεξιότητες, είτε σύνολα».³³¹ Κάνοντας χρήση των ευεργετικών διατάξεων της παρ. 5 του άρθρου 5 ενεγράφησαν στο

³³⁰ Βλ. ΦΕΚ Α' 142/3-8-2018.

³³¹ Βλ. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Τμήμα Μουσικών Σπουδών [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.uoi.gr/ekpaideysi/sxoles-kai-tmimata/tmima-mousikon-spoudon/>>

[Προσπελάστηκε 20 Φεβρουαρίου 2022].

ΤΜΣ αρκετοί τελειόφοιτοι του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής και έτσι το Τμήμα έχει απονείμει ήδη πτυχία στο Ακκορντεόν και στο Κλαρίνο.³³²

Σε αντίθεση με τα άλλα δύο μουσικά τμήματα, του Ιονίου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, στα οποία παρέχεται η δυνατότητα φοίτησης στην κατεύθυνση Μουσικής Εκτέλεσης, στο αντίστοιχο τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, η μουσικολογική και παιδαγωγική εκπαίδευση των φοιτητών συνυπάρχει υποχρεωτικά με τη μουσική εκτελεστική πρακτική, όπως προκύπτει από τους σκοπούς του Τμήματος και αποδεικνύεται από τη διάρθρωση του Ενδεικτικού Προγράμματος Σπουδών.³³³ Η υποχρεωτική συνύπαρξη Μουσικολογίας και Εκτέλεσης μάλιστα εκφράζεται και στις προκηρύξεις των θέσεων μελών ΔΕΠ του Τμήματος, όπου «η εστίαση αφορά σε ζητήματα, ύφους, τεχνικής, ερμηνείας και ρεπερτορίου του εκάστοτε οργάνου σε όλο το ιστορικό φάσμα της Δυτικής μουσικής, τόσο εκτελεστικά όσο και μουσικολογικά», ενώ τα γνωστικά αντικείμενα αυτά δεν προκηρύσσονται σύμφωνα με τις διατάξεις του ΠΔ 187/1996,³³⁴ αλλά σύμφωνα με εκείνες του άρθρου 19 του Ν. 4009/2011, αφού κρίνεται από τη Συνέλευση απαραίτητη η κατοχή διδακτορικού διπλώματος.³³⁵

Ομοίως και σε επίπεδο τρίτου κύκλου σπουδών, το Πρόγραμμα Διδακτορικών Σπουδών (ΠΔΣ) του Τμήματος προσφέρει διδακτορικές σπουδές «στην επιστήμη της Μουσικολογίας, τόσο στη βασική έρευνα όσο και σε εφαρμοσμένες κατευθύνσεις»,³³⁶ ενώ

³³² Βλ. Πρωτογενή πηγή: *Γραμματεία ΤΜΣ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Βιβλίο Πτυχιούχων*, Άρτα, 24 Φεβρουαρίου 2022.

³³³ Βλ. *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ακαδ. έτους 2020-2021* (Άρτα: 2020) σελ. 32-139.

³³⁴ Ειδικές διατάξεις δηλαδή που έχουν θεσπιστεί για τα ΤΜΣ των ΑΕΙ, κατά τις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνθήκη της εκπόνησης διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων (βλ. ΦΕΚ Α' 145/4-7-1996).

³³⁵ Βλ. Προκήρυξη αριθ. 23390 για την: *Πλήρωση μίας (1) θέσης μέλους ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στη βαθμίδα του Αναπληρωτή ή Επίκουρου Καθηγητή, με γνωστικό αντικείμενο «Βιολί - Λόγια δυτική μουσική»* και Προκήρυξη αριθ. 23387 για την: *Πλήρωση μίας (1) θέσης μέλους ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στη βαθμίδα του Αναπληρωτή ή Επίκουρου Καθηγητή, με γνωστικό αντικείμενο «Πιάνο - Λόγια δυτική μουσική»* (ΦΕΚ: Γ' 1902/24-11-2020).

³³⁶ Βλ. άρθρο 3 από Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 15690/28-3-2019: *Έγκριση του Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων* (ΦΕΚ Β' 1431/24-4-2019).

αναμένεται η έκδοση του αντίστοιχου κανονισμού για διδακτορικές σπουδές στη Μουσική Ερμηνεία.

Το ΤΜΣ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων είναι ένα νεοσύστατο τμήμα, με ιδιόμορφο χαρακτήρα, καλύπτει τη διδασκαλία ικανού αριθμού μουσικών οργάνων και έχοντας ενταχθεί στους «κόλπους» ενός μεγάλου και ιστορικού Πανεπιστημίου, απαρτίζοντας μάλιστα τη Μονοτμηματική Σχολή Μουσικών Σπουδών, θεμελιώνει προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης.

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Με τη δημοσίευση του Ν. 4610/2019: «*Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις*»,³³⁷ ιδρύθηκε το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, ενώ καταργήθηκε το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης (ΤΕΙ Κρήτης), το οποίο εντάχθηκε σε αυτό.³³⁸ Με αυτόν τον τρόπο, το Τμήμα Μηχανικών Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής του πρώην ΤΕΙ Κρήτης, το οποίο λειτουργούσε στο Ρέθυμνο από το 1999, εντάχθηκε στη Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνολογιών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου υπό τη νέα ονομασία Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής.³³⁹

Παρά το γεγονός ότι το Τμήμα αυτό εντάσσεται σε μία Σχολή Μουσικής, γνωστικά πεδία του Τμήματος είναι οι τεχνολογίες του ήχου και της μουσικής, καθώς και η επιστήμη της ακουστικής.³⁴⁰ Εξετάζοντας περαιτέρω το περιεχόμενο του Ενδεικτικού Προγράμματος Σπουδών, διαπιστώνεται ότι δεν περιέχονται μαθήματα που συνδέονται με την εκπαίδευση των μουσικών εκτελεστών.³⁴¹

³³⁷ Βλ. ΦΕΚ Α' 70/7-5-2019.

³³⁸ Βλ. άρθρο 23 του Ν. 4610/2019.

³³⁹ Βλ. παρ. 1ε του άρθρου 24 και παρ. 1ιδ του άρθρου 25 του Ν. 4610/2019.

³⁴⁰ Βλ. Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής – Σύντομη περιγραφή/παρουσίαση [online] Διαθέσιμο από: <<https://mta.hmu.gr/to-tmima/syntomh-perigraphh-paroyysiash/>> [Προσπελάστηκε 21 Φεβρουαρίου 2022].

³⁴¹ Βλ. Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής – Σπουδές [online] Διαθέσιμο από: <https://mta.hmu.gr/wp-content/uploads/2020/05/mta_elmepa_odigospoudon.pdf> [Προσπελάστηκε 21 Φεβρουαρίου 2022].

ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών (ΤΜΣ) της Σχολής Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνολογιών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου ιδρύθηκε με την παρ. 1ε του άρθρου 25 του Ν. 4610/2019.³⁴² Ο σκοπός του Τμήματος δεν περιλαμβάνεται στο ιδρυτικό του. Επίσης το ΤΜΣ δεν έχει τεθεί σε λειτουργία μέχρι σήμερα και η δημιουργία του παραμένει ως προσδοκία της Σχολής στην οποία έχει ενταχθεί.³⁴³ Η μοναδική πληροφορία για το υπό ίδρυση τμήμα, είναι αυτή που περιέχεται στην παρ. 5 του ιδρυτικού άρθρου, και αφορά στη χρονική διάρκεια των σπουδών, η οποία είναι πενταετής. Αυτό το τεκμήριο αποτελεί και το μοναδικό στοιχείο για την ταυτότητα του τμήματος.

Με βάση τα ανωτέρω δεν δύναται να εξετασθεί το περιεχόμενο των σπουδών, να εξαχθούν συμπεράσματα ως προς τη φυσιογνωμία του Τμήματος, ενώ πιθανότατα το τμήμα πρόκειται να καταργηθεί. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες της Υπουργού Παιδείας συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των 37 υπό κατάργηση τμημάτων, τα οποία έχουν ιδρυθεί χωρίς συγκεκριμένα ακαδημαϊκά κριτήρια και χωρίς να έχουν προηγηθεί οι απαιτούμενες μελέτες σκοπιμότητας και βιωσιμότητας.³⁴⁴

³⁴² ό.π.

³⁴³ Βλ. Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνολογιών [online] Διαθέσιμο από: <<https://www.hmu.gr/smot/8564>> [Προσπελάστηκε 15 Οκτωβρίου 2019].

³⁴⁴ Βλ. esos.gr, Καθημερινή Ηλεκτρονική Εφημερίδα για την Παιδεία [online] Διαθέσιμο από: <<https://www.esos.gr/arthra/73141/oristika-diagrafontai-ta-37-nea-tmimata-gavrogloy>> [Προσπελάστηκε 21 Φεβρουαρίου 2022].

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Αναζητώντας, συλλέγοντας και μελετώντας επισταμένως το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο των πάσης φύσεως νομικών προσώπων, τα οποία παρέχουν τη συστηματική μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα από της συστάσεως του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα και συσχετίζοντάς το με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, καταλήγουμε στο εξής συμπέρασμα:

Η εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών στην Ελλάδα, διέπεται από ένα νομοθετικό πλαίσιο το οποίο χαρακτηρίζεται ως «απαρχαιωμένο» και παρά τις όποιες τροποποιήσεις, συμπληρώσεις, παρεμβάσεις που έχει δεχτεί διαχρονικά, κρίνεται ως «ανεπαρκές».

Απαρχαιωμένο χαρακτηρίζεται διότι στηρίζεται σε νόμους του περασμένου και του προπερασμένου αιώνα, οι οποίοι *per definitio* δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες ενός ολοκληρωμένου και σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος. Επίσης, το πλαίσιο αυτό –με εξαίρεση την τριτοβάθμια εκπαίδευση– δεν είναι συμβατό με το αντίστοιχο των λοιπών ευρωπαϊκών κρατών. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο –για να δανειστούμε και ένα μουσικό όρο– αποτελεί τρανταχτή «παραφωνία» μέσα στη σημερινή μουσική ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Ανεπαρκές κρίνεται επειδή δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας, κρατά δέσμιους τους αποφοίτους των Ωδείων, οι οποίοι ενώ πραγματοποιούν κανονικές σπουδές, αναγνωρισμένες από το κράτος, μετά την επιτυχή ολοκλήρωσή τους λαμβάνουν πτυχία ή διπλώματα άνευ αντικρίσματος. Αυτοί οι τίτλοι σπουδών είναι αδιαβάθητοι και αποκλείουν τους κατόχους τους από μεγάλο αριθμό θέσεων εργασίας, ενώ τους στερούν τη δυνατότητα συνέχισης των σπουδών σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Παρά ταύτα, απόφοιτοι των ελληνικών ωδείων διακρίνονται ακόμη και παγκοσμίως, καταλαμβάνοντας θέσεις σε διακεκριμένες ορχήστρες και μουσικά σύνολα. Αυτή η καταξίωση επιτυγχάνεται χάριν των μουσικών τους δεξιοτήτων, των μουσικών τους γνώσεων, των επιτυχών ακροάσεων (*auditions*) που πραγματοποιούν, σε συνδυασμό με τη συνολική τους προσωπικότητα και την εν γένει μουσική τους παρουσία. Σε κάθε περίπτωση, ουδόλως συνδέεται με την κατοχή των αδιαβάθητων τίτλων σπουδών που έχουν αποκτήσει από τα ωδεία, αφού τέτοιου είδους πτυχία και

διπλώματα δεν συνιστούν «τυπικά» προσόντα. Ως εκ τούτου, κάθε επαγγελματική προοπτική και εξέλιξη των σπουδαστών των ωδείων συρρικνώνεται και οριοθετείται εντός πολύ στενών πλαισίων. Η συμβολή των ωδείων περιορίζεται στην παροχή μουσικής κατάρτισης, ενώ οι τίτλοι σπουδών που απονέμονται, καθίστανται άνευ αντικειμένου.

Η νομοθεσία όπως έχει διαμορφωθεί διαχρονικά, δεν μπορεί να αξιολογηθεί αυτοτελώς. Είναι αλληλένδετη με το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και συναρτάται από τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό της χώρας. Θεσπίζεται άλλοτε από τη νομοθετική εξουσία (βουλή), άλλοτε απευθείας από την εκτελεστική εξουσία (κυβέρνηση), στην πράξη όμως αποτελεί προϊόν των υπαλλήλων του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Πολιτισμού, οι οποίοι νομοθετούν με βάση τις περιορισμένες δυνατότητές τους, την μη επωφελή εμπειρική τους γνώση, τις ανάγκες του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως όμως εκείνοι τις αφουγκράζονται, ταυτιζόμενοι με την πολιτική βούληση της εκάστοτε ηγεσίας των υπουργείων τους. Είναι πρόδηλο ότι απουσιάζουν από αυτόν τον μηχανισμό, οι εμπνευσμένοι άνθρωποι με όραμα και επιστημονική γνώση. Ένα σύγχρονο και αξιόπιστο νομοθετικό πλαίσιο, δεν διαμορφώνεται εν μία νυκτί. Δομείται λίθο-λίθο, κάνοντας χρήση επιστημονικών εργαλείων. Η νομοτέλεια προαπαιτεί την ύπαρξη ενός εθνικού εκπαιδευτικού σχεδίου, με δεκαπενταετή τουλάχιστον προοπτική, καταρτισμένου με τη συμμετοχή ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών. Αυτός ο εθνικός σχεδιασμός πρέπει να υλοποιείται σταθερά και ακατάπαυστα σε βάθος χρόνου, με συνέπεια και απαρέγκλιτα, ανεξαρτήτως κυβερνήσεων και πολιτικών σκοπιμοτήτων. Οι συνεχείς μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα μίας χώρας είναι επιζήμιες για την εθνική της παιδεία, αποκτούν τη μορφή πυροτεχνήματος και αποσκοπούν στον -δίχως επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού- βραχύχρονο εντυπωσιασμό των ψηφοφόρων.

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εκπαίδευση των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών, δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση μέσα στο ευρύτερο ελληνικό νομικό σύστημα. Το σύνολο των σχετικών με αυτό διατάξεων, αποτελούν τμήμα της εθνικής νομοθεσίας, η οποία ως γνωστόν χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις νόμων, αναιρέσεις και αντιφάσεις. Νόμοι οι οποίοι αναιρούν προηγούμενες διατάξεις ή συνυπάρχουν με αυτές, παρά το γεγονός ότι ενίοτε συγκρούονται μεταξύ τους και σωρεύονται ο ένας επάνω στον άλλο, κατά το συνηθισμένο ελληνικό νομικό σύστημα. Φαινόμενο, το οποίο έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις κατά τα τελευταία έτη, είναι η

τροποποίηση νόμων μέσω μεμονωμένων άρθρων, τα οποία εντάσσονται σε άλλους μεταγενέστερους νόμους, ενίοτε με άσχετο προς αυτούς περιεχόμενο. Κατ' αυτόν τον τρόπο συναντάμε μέσα σε άρθρο πολεοδομικού νόμου, διατάξεις που αφορούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσα σε άρθρο νόμου που αφορά την πολιτιστική ανάπτυξη, διατάξεις για τη μουσική εκπαίδευση, κοκ.

Επιπροσθέτως, αυτή η φαύλη αλλά δυστυχώς εδραιωμένη πρακτική του νομοθέτη, αυξάνει τις δυσκολίες στην κωδικοποίηση της νομοθεσίας, η οποία ούτως ή άλλως είναι ανύπαρκτη στην περίπτωση της εκπαίδευσης των επαγγελματιών μουσικών. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η νομοθεσία που διέπει τα μουσικά τμήματα των Πανεπιστημίων, η οποία εντάσσεται στο συνολικότερο νομοθετικό πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και για το οποίο υπάρχει στοιχειώδης κωδικοποίηση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αναλόγως του είδους του νομικού προσώπου στο οποίο ανήκει ο εκάστοτε εκπαιδευτικός φορέας, η εκπαίδευση που παρέχεται στους μουσικούς εκτελεστές, με τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε επαγγελματίες, διέπεται από διαφορετικό ανά περίπτωση νομικό καθεστώς, με αποτέλεσμα το νομοθετικό πλαίσιο που συνθέτουν αυτοί οι φορείς αθροιστικά, να μην διακρίνεται για την ομοιομορφία του. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος διαχωρισμός στα προηγούμενα κεφάλαια με τις επί μέρους περιεχόμενες ενότητες. Ο διαχωρισμός αυτός θα τηρηθεί με την ίδια συνέπεια, τόσο στην εξαγωγή των συμπερασμάτων, όσο και στην υποβολή των προτάσεων.

Ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση της διαβάθμισης των σπουδών, το οποίο αντικατοπτρίζει αρκετά ρεαλιστικά τους πάσης φύσεως τίτλων σπουδών που απονέμονται, είναι ο πίνακας του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων.³⁴⁵ Η σχεδίαση ανήκει στον Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ), και έχει πραγματοποιηθεί κατ' αναλογία του αντιστοίχου European Qualifications Framework (EQF).³⁴⁶

Παρακάτω παρατίθενται τα οκτώ επίπεδα του πίνακα προσόντων, όπως αυτά αντιστοιχούν στα διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης:

Στο 1^ο και 2^ο επίπεδο εντάσσονται οι απόφοιτοι της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Δημοτικό και Γυμνάσιο).

Στο 3^ο επίπεδο εντάσσονται οι απόφοιτοι Επαγγελματικής Κατάρτισης που προέρχονται είτε από τις μεταγυμνασιακές Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης είτε από τις

³⁴⁵ ΕΟΠΠΕΠ – Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων και Πιστοποίηση Προσόντων [online] Διαθέσιμο από: <<https://www.eoppep.gr/index.php/el/qualification-certificate/national-qualification-framework>> [Προσπελάστηκε 28 Φεβρουαρίου 2022].

³⁴⁶ European Union - The European Qualifications Framework (EQF). [online] Διαθέσιμο από: <<https://europa.eu/europs/en/european-qualifications-framework-ef>> [Προσπελάστηκε 5 Φεβρουαρίου 2022].

Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

Στο 4^ο επίπεδο εντάσσονται οι απόφοιτοι των Γενικών (ΓΕΛ) και των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑΛ).

Στο 5^ο επίπεδο εντάσσονται οι απόφοιτοι όλων των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) -τα οποία μπορούν να είναι δημόσια ή ιδιωτικά- οι κάτοχοι πτυχίου Επαγγελματικής Εκπαίδευσης της τάξης μαθητείας των ΕΠΑΛ και οι κάτοχοι τίτλων σπουδών (πτυχίου ή διπλώματος) Ανωτέρας Σχολής.

Στο 6^ο επίπεδο οι απόφοιτοι ΑΕΙ και ΤΕΙ.

Στο 7^ο επίπεδο οι κάτοχοι Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (ΜΔΕ).

Στο 8^ο οι κάτοχοι Διδακτορικού Διπλώματος.

ΤΑ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Ως προς Φιλαρμονικά Σωματεία εν γένει στην Ελλάδα, διαπιστώνεται η ανυπαρξία νομοθετικού πλαισίου. Ενώ η εκπαιδευτική διαδικασία στα Φιλαρμονικά Σωματεία είναι μεθοδική και συστηματική, περιλαμβάνοντας διδασκαλία ατομικών μαθημάτων οργάνου, ομαδικών μαθημάτων, την εξάσκηση των μαθητών μέσα από τη συμμετοχή τους στη μπάντα ή σε μικρότερα μουσικά σύνολα, ωστόσο σε όλα τα στάδια αυτής της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν υπάρχει κρατική παρουσία, ούτε ασκείται κρατική εποπτεία, με αποτέλεσμα οι σπουδές οι οποίες πραγματοποιούνται σε αυτά να είναι «άτυπες». Αυτονόητο είναι ότι, οι πάσης φύσεως βεβαιώσεις ολοκλήρωσης σπουδών που χορηγούνται από τα σωματεία αυτά, είναι χωρίς αντίκρισμα ως προς την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων ή τη συνέχιση των σπουδών τους και ενέχουν καθαρά θέση βεβαίωσης ή συστατικής επιστολής. Το ζήτημα αυτό έχει επιλύσει σε κάποιο βαθμό η Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, η οποία από το 2015 λειτουργεί ως εξεταστικό κέντρο του Trinity College of London, διεθνούς φορέα πιστοποίησης μουσικών δεξιοτήτων. Η πιστοποίηση είναι διαβαθμισμένη σε 8 βαθμίδες και 1 εισαγωγική. Όσοι κατέχουν την 6^η, 7^η ή την 8^η βαθμίδα πιστοποίησης, αποκτούν τη δυνατότητα εισαγωγής σε ανώτατα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού, άνευ εξετάσεων.³⁴⁷

Για αυτούς τους λόγους οι μαθητές των Φιλαρμονικών Σωματείων κατατάσσονται σε ακόμη δυσχερέστερη θέση και από αυτή των αποφοίτων ωδείων, αφού ούτε ως δάσκαλοι μουσικής σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δύνανται να απασχοληθούν. Ωστόσο, είναι αδιαμφισβήτητο ότι μέσα από τη μαθητεία στα Φιλαρμονικά Σωματεία, με τη συνεχή και τη μακρόχρονη εξάσκηση στις μπάντες ή και τις ορχήστρες τους, έχουν αναδειχθεί σπάνια ταλέντα και διεθνούς φήμης σπουδαίοι μουσικοί. Τα Φιλαρμονικά Σωματεία επίσης, διαχρονικά αποτελούν τον βασικό

³⁴⁷ Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Νέα-Εκδηλώσεις-Ανακοινώσεις [online] Διαθέσιμο από: <<https://www.fek.gr/the-news/anakoinos/65-nea/665-trinity?lang=el>> [Προσπελάστηκε 26 Μαρτίου 2022].

«αιμοδότη» των μπαντών των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας. Η συνεισφορά αυτή πλέον περιορίζεται, στον χρόνο πραγματοποίησης της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας των υπηρετούντων μουσικών. Στους στρατεύσιμους καταρτισμένους μουσικούς των Φιλαρμονικών, παρέχεται βεβαίως η δυνατότητα σύναψης σχέσης εργασίας ορισμένου χρόνου (5ετία), αλλά δεν δύναται να εξελιχθεί πλέον σε μόνιμη επαγγελματική απασχόληση, αφού για την πρόσληψη μουσικών στις Ένοπλες Δυνάμεις από το 2020 απαιτούνται αυξημένα τυπικά προσόντα.³⁴⁸ Παρά ταύτα, η συνολική καλλιτεχνική οντότητα των Φιλαρμονικών Σωματείων παραμένει αξιοθαύμαστη, όπως και η παγκοσμίου εμβλείας αναγνωρισμένη πολιτισμική παρουσία, ορισμένων Φιλαρμονικών, οι οποίες απαρτίζουν μοναδικό και σπάνιο κομμάτι της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Οι αρνητικές συνέπειες της ανυπαρξίας νομοθετικού πλαισίου, δεν περιορίζονται μόνο σε ζητήματα τίτλων σπουδών και επαγγελματικών δικαιωμάτων των σπουδαστών. Επεκτείνονται και σε στοιχειώδη ζητήματα λειτουργίας των σωματείων, ενώ δεν διαφαίνεται σε βάθος χρόνου κάποια προοπτική αναβάθμισης του εκπαιδευτικού τους ρόλου ή της ένταξής τους στον εκπαιδευτικό χάρτη της χώρας. Αναμενόμενα ήταν και τα ζητήματα που ανέκυψαν υπό τις πρωτοφανείς συνθήκες της πανδημίας covid19, όπως ποιες λειτουργίες των Φιλαρμονικών Σωματείων είχαν ανασταλεί, ποιες συνεχίζονταν, ποια υγειονομικά πρωτόκολλα και ποια μέτρα θα έπρεπε να εφαρμόζονται, κατά πόσο επιτρεπόταν η δια ζώσης διεξαγωγή μαθημάτων ή προβών και υπό ποίους όρους και προϋποθέσεις. Στις ανά εβδομάδα εκδιδόμενες από την κυβέρνηση ΚΥΑ, το πεδίο εφαρμογής τους ως προς τα Φιλαρμονικά Σωματεία ήταν ανύπαρκτο ή με διασταλτική ερμηνεία, απολύτως ασαφές.

Μία μικρή διαφοροποίηση από τον κανόνα αποτελούν όσα Φιλαρμονικά Σωματεία προχώρησαν στη δημιουργία «Ωδείου» εντός των κόλπων της Φιλαρμονικής, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες διατάξεις που διέπουν την ίδρυση-λειτουργία των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών,³⁴⁹ δίνοντας έτσι στους μαθητές τους τη δυνατότητα να καλύψουν μερικώς το έλλειμμα της άτυπης εκπαίδευσης, αφού η εκπαίδευση στα ωδεία

³⁴⁸ Βλ. Κεφ. Α΄, σελ. 43.

³⁴⁹ Βλ. Κεφ. Β΄, σελ. 46.

κατατάσσεται στις τυπικές και αναγνωρισμένες από το κράτος σπουδές. Βεβαίως και οι σπουδές στα ωδεία παραμένουν μέχρι σήμερα αδιαβάθμητες, με όλα τα συνακόλουθα προβλήματα τα οποία θα αναλυθούν διεξοδικά στην παρακάτω ενότητα για τα Ωδεία και τις Μουσικές Σχολές.

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των Μουσικών Γυμνασίων και των Λυκείων κρίνεται ικανοποιητικό, υπό την έννοια ότι καλύπτει πλήρως τον επιδιωκόμενο σκοπό της δημιουργίας και της ύπαρξής τους. Στα πρότυπα αυτά σχολεία, πέραν των γενικής παιδείας μαθημάτων, διδάσκονται μουσική και μουσικά όργανα. Το επίπεδο των μουσικών γνώσεων που παρέχονται, όπως εξ αρχής είχε σχεδιαστεί, δεν προορίζεται για να καλύψει τις επαγγελματικές ανάγκες ενός μουσικού στη σύγχρονη αγορά εργασίας. Ο ρόλος αυτών των σχολείων είναι καθαρά προπαρασκευαστικός. Οι μαθητές σε αυτά έρχονται σε επαφή με μουσικά όργανα, συμμετέχουν σε μικρά μουσικά σύνολα, αγαπούν τη μουσική και αποκτούν στοιχειώδη μουσική παιδεία. Επί πλέον οι μαθητές τους προετοιμάζονται για τη συμμετοχή στις εξετάσεις των ειδικών μαθημάτων των Πανελληνίων, με απώτερο στόχο την εισαγωγή τους σε μουσικά ακαδημαϊκά τμήματα, όπου εκεί πλέον θα έχουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν σπουδές σε ανώτατο προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Για τους μη επιτυχόντες στις πανελλαδικές εξετάσεις, υπάρχει βεβαίως και η δυνατότητα συνέχισης των σπουδών σε κάποιο ωδείο αλλά με όλα τα συνακόλουθα ζητήματα, τα οποία διατυπώνονται στην επόμενη ενότητα.

Η συνέχιση του θεσμού των Μουσικών Γυμνασίων και Λυκείων, σε κάθε περίπτωση κρίνεται ωφέλιμη και δεν διαφαίνεται ανάγκη τροποποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας ως προς αυτά. Η επιβίωσή τους στο μέλλον συνδέεται αποκλειστικά με πολιτικούς και δημοσιονομικούς παράγοντες.

ΤΑ ΩΔΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Τα Ωδεία, οι Μουσικές Σχολές και οι Βυζαντινές Σχολές, καταλαμβάνουν στη μουσική εκπαίδευση τη «μερίδα του λέοντος», όχι μόνο για τη συνεχή επί 150 έτη σχεδόν «μονοπωλιακή» παρουσία τους στην ελληνική μουσική εκπαίδευση αλλά και για τον εξαιρετικά υψηλό αριθμό σχολών και σπουδαστών. Αυτή η επισήμανση από μόνη της, δημιουργεί την προσδοκία για την ύπαρξη ενός πλήρους και πανίσχυρου νομοθετικού πλαισίου. Φυσικά συμβαίνει το εντελώς αντίθετο. Το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο είναι αναχρονιστικό, ελλιπές και οδηγεί νομικά σε αδιέξοδο.

Ως προς τη λειτουργία των εκατοντάδων ωδείων στη χώρα, η πρώτη εμφανής διαπίστωση είναι ότι η καλλιτεχνική εκπαίδευση υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού αντί του Υπουργείου Παιδείας, όπως συμβαίνει με τη γενική εκπαίδευση. Ατυχής επιλογή της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής η συνεχιζόμενη αυτή για τα ωδεία πρακτική, τα θέτει με πολλαπλούς τρόπους εκτός εκπαιδευτικού συστήματος. Η μουσική αποτελεί μεν μέρος του πολιτισμού, και με αυτή την έννοια είναι κατανοητό γιατί η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών ή η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης υπάγονται στο Υπουργείο Πολιτισμού, όπως αντιστοίχως τα Νοσοκομεία υπάγονται στο Υπουργείο Υγείας, τα Δικαστήρια στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και κ.ο.κ. Όσον αφορά όμως το κομμάτι της εκπαίδευσης των ιατρικών ή των νομικών επαγγελματιών, παρατηρούμε ότι οι ιατρικές, οι παραϊατρικές, οι φαρμακευτικές σχολές, οι νομικές σχολές, υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας. Όπου υπάρχει εκπαίδευση -και εν προκειμένω των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών- είναι αυτονόητο ότι η εποπτεία θα έπρεπε να ασκείται μέσω του Υπουργείου Παιδείας και μόνον. Η διάκριση αυτή του νομοθέτη, να υπάγονται τα ωδεία στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν είναι απλά ατυχής. Είναι καταστροφική και μεροληπτική, συμβάλλει στη δημιουργία ανισοτήτων και υποβαθμίζει τον εκπαιδευτικό ρόλο των ωδείων.

Το δεύτερο σημείο το οποίο εντοπίζεται, είναι η πάγια πολιτική απόφαση να προβάλλονται οι σπουδές στα ωδεία ως αναγνωρισμένες από το κράτος, αλλά οι τίτλοι σπουδών που χορηγούνται να είναι αδιαβάθμητοι. Οι σπουδαστές και οι απόφοιτοι των ωδείων βρίσκονται σε μόνιμο καθεστώς ομηρείας, με την ελληνική Πολιτεία να διαιωνίζει συνειδητά αυτή την παθογένεια, που έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη απαξίωση των

σπουδών και των τίτλων που αποκτώνται. Η χορήγηση αδειών λειτουργίας από το Υπουργείο Πολιτισμού, αδιακρίτως, σε ιδιώτες που απλώς πληρούν τα τυπικά κριτήρια ανοίγματος μιας εμπορικής επιχείρησης, έχει οδηγήσει σήμερα σε έναν δυσανάλογα υψηλό αριθμό ωδείων (επτακόσια είκοσι έξι)³⁵⁰ για το μέγεθος της Ελλάδας και σε μία βαθμιαία πτώση του προσφερόμενου εκπαιδευτικού έργου τους, συνοδευόμενη από την αντίστοιχη μείωση του κύρους και της ποιότητας της παρεχόμενης γνώσης.

Ένα τρίτο σημαντικό συμπέρασμα, είναι ότι το κράτος εγκρίνει την ίδρυση ιδιωτικών νομικών προσώπων υπό τις προϋποθέσεις που θέτει το ίδιο, στη συνέχεια παρεμβαίνει στον διορισμό των διευθυντών και του εκπαιδευτικού τους προσωπικού, εγκρίνει χωρίς να αξιολογεί, τα προγράμματα σπουδών τους, εποπτεύει πλημμελώς τη λειτουργία τους και δηλώνει «τύποις» παρουσία στις εξετάσεις των σπουδαστών για τη λήψη πτυχίου ή διπλώματος, δημιουργώντας τοιουτοτρόπως μία ψευδαίσθηση αναγνωρισμένης από το κράτος εκπαίδευσης. Η μοναδική πραγματική δυνατότητα που παρέχεται στους αποφοίτους των ωδείων, είναι να διδάξουν σε ωδεία ή μουσικές σχολές, ή κατόπιν εξετάσεων να εργασθούν σε κάποια κρατική ορχήστρα, ή στην καλύτερη περίπτωση να διορισθούν στην Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και στην Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. Υπό προϋποθέσεις και υπάρχοντων κενών θέσεων, δίνεται και η δυνατότητα για την απασχόλησή τους ως αναπληρωτών ή ωρομισθίων εκπαιδευτικών ή τον διορισμό τους σε μουσικά σχολεία, τη στιγμή μάλιστα που σε κάθε άλλη ειδικότητα πλην της μουσικής (μαθηματικά, φυσική, φιλολογία, ξένες γλώσσες, γυμναστική, πληροφορική, κ.ο.κ.), απαιτείται η κατοχή τίτλου σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης και μάλιστα με πιστοποιημένη πλέον παιδαγωγική επάρκεια.³⁵¹

Ο παραλογισμός και οι αντιφάσεις έχουν αρχή αλλά δεν έχουν τέλος. Ακροβατώντας πάνω σε ένα θεσμικό χάος, η ελληνική νομική πραγματικότητα της εκπαίδευσης των μουσικών εκτελεστών, χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων και από παγκόσμια

³⁵⁰ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 48.

³⁵¹ Βλ. περ. ιστ' της παρ. 8 του άρθρου 14 του και παρ. 9 του κεφ. Β' του άρθρου 15 του Ν. 1566/1985: *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 167/30-9-1985), όπως τροποποιήθηκαν με τις διατάξεις των παρ. 5, 6 και 7 του άρθρου 20 του Ν. 3475/2006: *Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 146/13-7-2006).

πρωτοτυπία. Στους ίδιους ανθρώπους που επιτρέπεται στην Ελλάδα να εργασθούν ως εκπαιδευτικοί στην υποχρεωτική ή στη μέση εκπαίδευση, χωρίς την κατοχή βασικού τίτλου σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης, στερείται η δυνατότητα συνέχισης των σπουδών για την απόκτηση ενός ανώτατου τίτλου, αφού για να εισαχθούν στα ΑΕΙ, θα πρέπει να εξετασθούν μέσω πανελλαδικών εξετάσεων μαζί με τους αποφοίτους λυκείου -και εν προκειμένω μαθητές τους- σε μαθήματα γενικής παιδείας και σε δύο επιπλέον ειδικά μαθήματα. Από το 2020 μάλιστα, η διαδικασία αυτή παύει να είναι ενιαία για τα πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα, με αποτέλεσμα να ισχύουν ταυτοχρόνως δύο διαφορετικά συστήματα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αναλόγως του τμήματος το οποίο επιλέγεται από τον υποψήφιο.³⁵²

Το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να εξετασθεί και από μία επί πλέον οπτική. Χρειάζεται να συσχετισθεί με τη συνήθη πρακτική που ακολουθούν διεθνώς οι Μουσικές Ακαδημίες και τα Πανεπιστήμια του εξωτερικού, να δέχονται δηλαδή τους απόφοιτους των ελληνικών ωδείων κατόπιν εξετάσεων στο όργανο (ή στο τραγούδι ή στη διεύθυνση μουσικών συνόλων) που επιθυμεί κάποιος να σπουδάσει και όχι σε μαθήματα γενικής παιδείας. Δεν είναι λίγες επίσης και οι περιπτώσεις διπλωματούχων των ελληνικών ωδείων, οι οποίοι έγιναν δεκτοί σε ανώτατα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού, για τη φοίτηση απευθείας σε μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών –γεγονός το οποίο συνιστά έμμεση αναγνώριση από τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα των τίτλων σπουδών των ωδείων, ως προπτυχιακών- με αποτέλεσμα να αποκτούν στη συνέχεια μεταπτυχιακό ή και διδακτορικό δίπλωμα, χωρίς την κατοχή βασικού πτυχίου, προαπαιτούμενου όμως στην Ελλάδα για την κατάληψη οιασδήποτε θέσης εργασίας στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Όλα τα παραπάνω σημεία τα οποία έχουν εντοπισθεί, σε σχέση με την εκπαίδευση που παρέχουν τα ωδεία στην Ελλάδα, νομικά είναι αβάσιμα. Ωστόσο αποτελούν μέρος της ισχύουσας νομοθεσίας, παράγουν έννομα αποτελέσματα και προξενούν υλική και ηθική βλάβη στους σπουδαστές, αφού εκ του αποτελέσματος, ακυρώνονται οι πραγματοποιηθείσες σπουδές. Παρά ταύτα, συνεχίζεται αναιτιολόγητα να τροφοδοτείται η αναγκαιότητα της ύπαρξης και λειτουργίας των Ωδείων και των Μουσικών Σχολών με αυτόν ακριβώς τον τρόπο, προσδίδοντάς τους έτσι μία περιθωριακή θέση στην εκπαίδευση

³⁵² Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 103.

-ή καλύτερα στον χώρο της παραπαιδείας- αντίστοιχη των φροντιστηρίων γενικών μαθημάτων. Πράγματι, η επιτυχία των μαθητών λυκείου στα ειδικά μουσικά μαθήματα των πανελλαδικών εξετάσεων, για την εισαγωγή τους στα πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα, φαντάζει αδύνατη χωρίς την προετοιμασία σε κάποιο ωδείο. Οι μουσικές γνώσεις που προσφέρονται σε όσα Γενικά Λύκεια διδάσκεται η μουσική ως καλλιτεχνικό μάθημα, ούτως ή άλλως δεν επαρκούν για την επιτυχή εξέταση στα ειδικά μαθήματα. Έτσι η φοίτηση σε κάποιο ωδείο είναι αναπόφευκτη για όποιον επιθυμεί να προπαρασκευασθεί καταλλήλως. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν όσοι μαθητές σπουδάζουν σε Μουσικά Γυμνάσια-Λύκεια ή έχουν επιλέξει εναλλακτικά τη μουσική τους κατάρτιση με διδασκάλους μουσικής σε ατομικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι ως προς τη φοίτηση στα ωδεία υπάρχει σοβαρό νομικό ατόπημα, το οποίο πέραν της οικονομικής βλάβης, προξενεί στους σπουδαστές και εκτενή ηθική βλάβη. Πραγματοποιούνται συστηματικές και πολυετείς σπουδές σε ένα μουσικό όργανο, με απώτερο σκοπό την απόκτηση ενός αδιαβάθμητου τίτλου σπουδών. Οι υποψήφιοι των ωδείων εμφανώς παραπλανημένοι και πλήρως αποπροσανατολισμένοι, αποφασίζουν να ξεκινήσουν τις μουσικές τους σπουδές σε νεαρή ηλικία, γεμάτοι οράματα και αγάπη για τη μουσική, χωρίς επίγνωση της δυσμενούς θέσης στην οποία θα περιέλθουν μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, αφού το εμπορικό τμήμα και το τμήμα των δημοσίων σχέσεων των ωδείων, επιμελώς υποβαθμίζει ένα υπαρκτό διαχρονικό και άλυτο πρόβλημα, αυτό της μη χρηστικότητας των αναγνωρισμένων από το κράτος απονεμόμενων τίτλων σπουδών. Το γεγονός αυτό αποτελεί κατάφωρη αδικία σε βάρος των νέων ανθρώπων που έχουν αφιερώσει πολλά έτη από τη ζωή τους σε μουσικές σπουδές, έχουν δαπανήσει μεγάλα χρηματικά ποσά και ασφαλώς εγείρει πολλαπλά σοβαρά ηθικά ζητήματα. Παρατηρώντας τον τρόπο λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος και τις μεθοδεύσεις μέσω των οποίων ωθούνται οι νέοι στην πραγματοποίηση τέτοιου είδους σπουδών, η νομική σκέψη δεν μπορεί να σταματήσει στη διαπίστωση ύπαρξης ηθικού ελλείματος. Οφείλει να επεκταθεί υποχρεωτικά και σε αναζήτηση δόλου.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΩΔΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΙΡΕΣΕΙΣ

Εάν αποδεχθούμε τη μη ύπαρξη δόλου σε σχέση με το όλον ζήτημα των σπουδών στα ελληνικά ωδεία, τότε θα πρέπει να αποδεχθούμε ότι, η αντιμετώπιση του θέματος από την ελληνική Πολιτεία, χαρακτηρίζεται από ελαφρότητα και αδράνεια μαζί. Για να αναλογιστούμε μάλιστα το μέγεθος της κρατικής ευθύνης που αναλογεί, παρατίθεται επικουρικώς ένα πιο απτό παράδειγμα: Εάν σε μία ανάλογη περίπτωση είχαμε να κάνουμε με «Διοίκηση» και όχι με τον ίδιον τον νομοθέτη, και είχε αποδειχθεί ότι δεν ενυπάρχει «δόλος» εκ μέρους της Διοίκησης, δεν θα μπορούσε να στοιχειοθετηθεί το αδίκημα της «παράβασης καθήκοντος».³⁵³ Ένα τέτοιο συμπέρασμα όμως, δεν οδηγεί αυτομάτως σε απαλλαγή της Διοίκησης από κάθε ευθύνη. Αντιθέτως θα της είχαν καταλογισθεί βαρύτερες ευθύνες για «παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας», ως προς τη μη έκδοση σχετικής Πράξης/Απόφασης. Σε μία τέτοια μάλιστα περίπτωση, πιθανότατα θα ακολουθούσαν και αστικές αξιώσεις εκ μέρους των αποφοίτων των Ωδείων, ανάλογες του μεγέθους της βλάβης που είχαν υποστεί. Αυτό βεβαίως πρόκειται για ένα απλό παράδειγμα. Το πραγματικό ζήτημα στη συνολική του διάσταση, είναι αφενός πιο σύνθετο και αφετέρου συνδέεται με ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό και όχι με μία μεμονωμένη «Υπηρεσία». Έτσι, το συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι θέμα αυτό δεν εξαντλείται στη νομική του διάσταση και αναγάζεται σε μείζον πολιτικό ζήτημα.

Στον αντίποδα του Υπουργείου Πολιτισμού και σε διαφορετικό μήκος κύματος, κινείται ο Πανελλήνιος Σύλλογος Αποφοίτων Ωδείων και Μουσικών Σχολών (ΠΣΑΩΜΣ). Ο νεοσυσταθείς αυτός σύλλογος, έχει υποβάλλει αναλυτικότατο υπόμνημα προς το Υπουργείο Πολιτισμού, σχετικό με το ζήτημα αυτό.³⁵⁴ Σε αυτό το κείμενο ο ΠΣΑΩΜΣ διεκδικεί το αυτονόητο, δηλαδή τη διαβάθμιση των τίτλων σπουδών των αποφοίτων των ωδείων. Η ανάγκη για διαβάθμιση είναι επιτακτική και ως προς αυτό το αίτημα κρίνεται απολύτως δίκαιο. Στο υπόμνημα όμως αυτό προβάλλεται ως μοναδική λύση -και στη

³⁵³ Βλ. άρθρο 259 του Ν. 4619/2019: *Κύρωση του Ποινικού Κώδικα* (ΦΕΚ Α' 95/11-6-2019).

³⁵⁴ Βλ. Πανελλήνιος Σύλλογος Αποφοίτων Ωδείων και Μουσικών Σχολών [online]. Διαθέσιμο από: <https://panadamtests.files.wordpress.com/2020/12/ypomnima-yppoa_titloi-apofiton-odion.pdf> [Προσπελάστηκε 24 Αυγούστου 2021].

συνέχεια του εγγράφου αξιώνεται- η αντιστοίχιση των «ωδειακών» πτυχίων με πανεπιστημιακούς τίτλους σπουδών, 6^{ου} επιπέδου του Ευρωπαϊκού και Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, των δε «ωδειακών» διπλωμάτων με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, 7^{ου} επιπέδου. Η πρόταση των αποφοίτων των ωδείων να ενταχθούν ως εκπαιδευτικά μουσικά ιδρύματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, θα πρέπει εξ αρχής να απορριφθεί ως «ανυπόστατη» και σε κάθε περίπτωση ως μη ρεαλιστική. Τα περισσότερα επιχειρήματα που προβάλλονται στερούνται πλήρως νομικής βάσεως και ως εκ τούτου δεν χρήζουν αντικρούσεως. Στο υπόμνημα όμως περιέχονται δύο σημαντικά σημεία, τα οποία πρέπει να εξετασθούν, επειδή προδήλως προσκρούουν στην ελληνική νομοθεσία. Το ένα είναι καθαρά θέμα «τύπου» και το άλλο αφορά σε μία σειρά ζητημάτων «ουσίας».

Το καθαρά τυπικό ζήτημα αφορά στη συνταγματική αίρεση, η οποία εκτός από σαφής, είναι και ανελαστική: Η τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ΝΠΔΔ, πλήρως αυτοδιοικούμενα, τα οποία εποπτεύονται από το κράτος.³⁵⁵ Τα Ωδεία και οι Μουσικές Σχολές στην πλειονότητά τους είναι ιδιωτικά νομικά πρόσωπα, ή φυσικά πρόσωπα. Αυτή η συνταγματική επιταγή καθιστά την πρόταση των αποφοίτων των ωδείων εξ αρχής ανυπόστατη, οπότε παρέλκει η περαιτέρω εξέτασή της. Μία συζήτηση επί της προτάσεως αυτής άλλωστε, προϋποθέτει την αναθεώρηση του Συντάγματος. Ενδεχόμενη αναθεώρηση του άρθρου 16, είτε υπό το πρίσμα της εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, είτε της λήψης πολιτικών αποφάσεων που επιδιώκουν την προάσπιση κύκλου ιδιωτικών συμφερόντων, θα έθετε αυτόματα σε κίνδυνο την Εθνική Παιδεία στο σύνολό της. Βεβαίως είναι γεγονός, ότι η ασκούμενη πολιτική των κυβερνήσεων μετά την ένταξη της Ελλάδας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), συμπορεύεται με τη βαθμιαία μείωση των χρηματοδοτήσεων των ελληνικών πανεπιστημίων, η οποία πέραν τους προφανούς σκοπού, της μείωσης δηλαδή των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, στοχεύει και σε μία συστηματική υποβάθμιση των ΑΕΙ, με απότοκο την πλήρη απαξίωση του Δημόσιου Πανεπιστημίου. Μία τέτοιου είδους κατάληξη, πιθανώς να αναδείκνυε ως μοναδική επιτακτική λύση, την είσοδο των ιδιωτικών πανεπιστημίων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η συνεχιζόμενη υποχρηματοδότηση των ΑΕΙ άλλωστε, αναπόφευκτα οδηγεί σε καταργήσεις και συγχωνεύσεις πανεπιστημιακών τμημάτων και η μεταβολή του

³⁵⁵ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 94.

νομοθετικού πλαισίου προς αυτή την κατεύθυνση μετατρέπεται σε ανάγκη και αξίωση του κοινωνικού συνόλου. Εάν αυτός ο στόχος σταδιακά επιτευχθεί, θα έχει ωριμάσει και η ιδέα για μια συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 16. Πρακτικές γνωστές, συνήθειες και αποδοτικές σε όλες τις κυβερνήσεις από τη μεταπολίτευση και μετά. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, εφόσον δηλαδή στο μέλλον η τριτοβάθμια εκπαίδευση θεσμοθετημένα θα παρέχεται και από επιχειρηματικούς ομίλους ή Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ), μέλλεται να ενταχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα μέχρι σήμερα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα Ωδεία, οι Μουσικές Σχολές, τα οποία μάλιστα μετά από τη σύναψη μιας συνεργασίας με πανεπιστημιακά ιδρύματα του εξωτερικού, θα αυτοπροσδιορίζονται ως «ιδιωτικά πανεπιστήμια», ή ως «κολλέγια». Ήδη έχει θεσμοθετηθεί το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο για την ίδρυση και λειτουργία των Κολλεγίων,³⁵⁶ το οποίο όμως πέραν των συνταγματικών αιρέσεων, προσκρούει και στη σθεναρά αντίσταση όλων των επαγγελματικών κλάδων και όχι μόνον των μουσικών.

Ενδεχόμενη Συνταγματική αναθεώρηση δεν θα περιοριστεί σε θέματα της εκπαίδευσης. Με την αναθεώρηση του άρθρου 16, ανοίγει «ο ασκός του Αιόλου», επέρχεται σιωπηρά η κατάργηση της παραγράφου 2 του άρθρου 4 του Συντάγματος, αφού εφεξής Έλληνες και Ελληνίδες δεν θα έχουν ίσα δικαιώματα στη μόρφωση. Η φοίτηση σε ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο θα αποκλείει αυτομάτως έναν σημαντικό αριθμό οικονομικά ευάλωτων ομάδων, οι οποίες θα αδυνατούν να ανταποκριθούν στην καταβολή των απαιτούμενων διδάκτρων, ακόμα δε περισσότερο υπό τις συνθήκες της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης, τις οποίες έχουν επιφέρει η ένταξη της Ελλάδος στο ΔΝΤ, η υπογραφή των μνημονίων, η υψηλή ανεργία, τα παρατεταμένα περιοριστικά μέτρα υπό συνθήκες πανδημίας, ή ένας πόλεμος εντός των συνόρων της Ευρώπης. Όμως η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας, κατά το Σύνταγμα αποτελεί «υποχρέωση» του κράτους. Περαιτέρω, η άνιση αυτή μεταχείριση μεταξύ των Ελλήνων πολιτών, ασφαλώς δεν πρόκειται να περιορισθεί μόνο σε ζητήματα εκπαίδευσης, θίγοντας περισσότερα θεμελιώδη ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, παρά το γεγονός ότι διακηρύσσεται η ισότητα των Ελλήνων πολιτών ενώπιον του νόμου. Όταν ο κοινός νομοθέτης, εν έτει 2021 προσεγγίζει με διαφορετική αντίληψη από το Σύνταγμα την «ισότητα» μεταξύ εμβολιασμένων και ανεμβολίαστων πολιτών για covid19, πώς

³⁵⁶ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 67.

μπορούμε να προσδοκούμε σε μία εκπαιδευτική νομοτέλεια; Το ζήτημα σε κάθε περίπτωση είναι σύνθετο και δεν εξαντλείται σε αυτό το σημείο. Περαιτέρω ανάλυση ως προς τον βαθμό τήρησης του Συντάγματος ή των ευρύτερων επιπτώσεων μίας ενδεχόμενης συνταγματικής αναθεώρησης, τουλάχιστον στο παρόν πόνημα κρίνεται άνευ αντικειμένου.

Πέραν των συνταγματικών περιορισμών για την «ανωτατοποίηση» των ωδειακών σπουδών και πέραν των ισχυρισμών οι οποίοι προβάλλονται αλυσιτελώς από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, επισημαίνονται στην εν λόγω πρόταση του ΠΣΑΩΜΣ και εμφανή ζητήματα ουσίας. Εάν υπήρχε τεχνικά ο τρόπος να αρθούν οι συνταγματικοί περιορισμοί, τα ιδιωτικά αυτά νομικά πρόσωπα θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος; Υπάρχει η μέθοδος και το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο, προκειμένου να αξιολογούνται ως προς την ποιότητα των παρεχόμενων σπουδών, την επιλογή του διδακτικού τους προσωπικού, των ελάχιστων απαιτούμενων υλικοτεχνικών υποδομών; Αρκεί ως τεκμηρίωση για την ένταξη των ωδείων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η υποβολή των ισολογισμών των τελευταίων ετών και ενός προγράμματος σπουδών τετραετούς φοίτησης, προσομοιάζον με τα αντίστοιχα πανεπιστημιακά, δηλαδή ενός ενδεικτικού προγράμματος πλήρους μαθημάτων, τα οποία υποτίθεται ότι αντιστοιχούν σε 240 διδακτικές μονάδες (ECTS); Υπάρχει κάποιο σημείο σύγκλισης της διαδικασίας μέσω της οποίας ιδρύεται ένα νέο ακαδημαϊκό τμήμα ενός Πανεπιστημίου, με αυτήν που ακολουθείται από μία επιχείρηση για την έκδοση άδειας λειτουργίας ιδιωτικού μουσικού ιδρύματος ή κολλεγίου; Υπάρχει κάποιος συσχετισμός ως προς τον τρόπο της επιλογής του διδακτικού προσωπικού; Το υπάρχον διδακτικό προσωπικό των ωδείων, κατέχει πανεπιστημιακούς τίτλους σπουδών; Και εάν τελικώς καλύπτεται η ελάχιστη αυτή προϋπόθεση, σε ποιο ποσοστό και μέχρι ποια εκπαιδευτική βαθμίδα (βασικό πτυχίο, μεταπτυχιακό δίπλωμα, διδακτορικό δίπλωμα) επεκτείνεται; Υπάρχει κάποια διαδικασία εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης των Ωδείων, αντίστοιχης των Πανεπιστημίων; Υπάρχει συνάφεια των θεωρητικών και γενικότερης παιδείας γνωστικών αντικειμένων που θεραπεύονται σε ένα πανεπιστήμιο, με τα αντίστοιχα των ωδείων; Είναι τόσο απλό το ζήτημα, ώστε με μοναδικό επιχείρημα την παρουσίαση ενός προγράμματος τετραετούς (240 ECTS) ή πενταετούς φοίτησης (300 ECTS), σύμφωνα με το πρότυπο της διακήρυξης της Μπολώνια³⁵⁷ και κατ' αναλογία με το ενδεικτικό πρόγραμμα σπουδών ενός

³⁵⁷ Βλ. Κεφ. Γ' σελ. 97.

ευρωπαϊκού πανεπιστημίου, να διεκδικεί ένα ωδείο την ένταξή του στην ανώτατη βαθμίδα εκπαίδευσης; Το σύνολο των ερωτημάτων είναι σαφώς ρητορικής φύσεως και δεν χρήζουν απαντήσεων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, δεν δύναται να τεθεί προς διαβούλευση η εξίσωση των πτυχίων των ωδείων με αυτών των Πανεπιστημίων. Από την άλλη πλευρά όμως, η τήρηση των άρθρων του Συντάγματος και δη της αρχής της ισότητας, αφορά και τους αποφοίτους των ωδείων, οι οποίοι έχουν αντιστοίχως ατομικά δικαιώματα. Τί ορίζει το Σύνταγμα για την περίπτωση ειδικά που η ελληνική Πολιτεία ενθαρρύνει τα ωδεία να χορηγούν στους αποφοίτους, αδιαβάθμητους τίτλους σπουδών. Παραμένει μείζον ηθικό και νομικό ζήτημα με συνυπεύθυνες τις ελληνικές κυβερνήσεις, οι οποίες κωφεύουν, αποφεύγοντας επιμελώς να αγγίξουν το θέμα αυτό. Για ποιους λόγους συμβαίνει τούτο; Το ερώτημα είναι και πάλι ρητορικό. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων, εξ ορισμού θίγει πολλαπλούς κύκλους συμφερόντων και καμία κυβέρνηση δεν είναι διατεθειμένη να επωμισθεί το πολιτικό και κοινωνικό κόστος μίας τέτοιας πρωτοβουλίας, ακόμα και όταν πρόθεσή της ταυτίζεται με την ανάγκη για εξυγίανση του εκπαιδευτικού συστήματος.

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΩΔΕΙΑ

Στα 726 ενεργά ωδεία,³⁵⁸ τα οποία στην πλειονότητά τους αποτελούν ιδιωτικά μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, υπάρχουν δύο εξαιρέσεις. Η πρώτη περίπτωση αφορά στα περίπου 90 Δημοτικά Ωδεία και Δημοτικές Σχολές, τα οποία βρίσκονται διάσπαρτα στην επικράτεια ή σε μικρές συνοικίες των Νομών Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Η περίπτωση αυτών των νομικών προσώπων, παρά τον δημόσιο χαρακτήρα τους, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον, επειδή λειτουργούν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που λειτουργούν και τα ιδιωτικά ωδεία, με μοναδική εξαίρεση την πολιτική των διδάκτρων. Επιπροσθέτως, πρόκειται για μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα περιορισμένου βεληνεκούς, με μικρό τοπικό ή και συνοικιακό χαρακτήρα.

Θα ήταν ιδανικό εάν τα δημοτικά ωδεία μπορούσαν να υιοθετήσουν μελλοντικά ένα πρότυπο αντίστοιχο προς το γαλλικό σύστημα «conservatoires regional», με δημόσιο, τμηματικό ή περιφερειακό χαρακτήρα (CRR, CRD, CRC/CRI), το οποίο ακολουθούν σήμερα οι 380 Σχολές στη Γαλλία με καλλιτεχνικό προσανατολισμό και με σκοπό την ενίσχυση του εθνικού δικτύου που αφορά στη μουσική εκπαίδευση (τον χορό και το θέατρο).³⁵⁹ Ατυχώς δεν υφίσταται ούτε το σχετικό θεσμικό πλαίσιο, ούτε η απαραίτητη δυναμική εκ μέρους του κράτους, ούτε και η πολιτική βούληση. Το κράτος μετά την υπογραφή των μνημονίων άλλωστε λειτουργεί εντελώς «συγκεντρωτικά» και αποδομεί κάθε εγχείρημα που παραπέμπει σε αποκεντρωτικά συστήματα διοίκησης, επειδή η υλοποίηση τέτοιων κοινωφελών σκοπών θα αντλούσε παραπάνω πόρους από τον κρατικό προϋπολογισμό. Η μετάβαση από το πρόγραμμα «Καποδίστριας» στο πρόγραμμα «Καλλικράτης» αποτελεί για την Ελλάδα γεγονός, όπως και η υποβάθμιση του ρόλου των

³⁵⁸ Βλ. Υπουργείο Πολιτισμού - Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης – Ενεργά Μουσικά Εκπαιδευτικά

Ιδρύματα [online xcell]. Διαθέσιμο από:

<<https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1635>>

[Προσπελάστηκε 26 Μαρτίου 2022].

³⁵⁹ Βλ. Ministère de la Culture Français [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.culture.gouv.fr/en/Sites-thematiques/Musique/Enseignement-formation-et-metiers/Structures-d-enseignement-et-de-formation/Les-conservatoires-CRR-CRD-CRC-CRI>> [Προσπελάστηκε 5 Αυγούστου 2021].

ελληνικών Δήμων. Συνεπώς, ενδεχόμενη προσπάθεια επεξεργασίας και διατύπωσης μίας ολοκληρωμένης πρότασης για τη δημιουργία ενός πλαισίου αντιστοίχου του γαλλικού συστήματος, είναι άτοπη και εκτός της σημερινής ελληνικής πραγματικότητας.

ΤΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετά τα Δημοτικά Ωδεία, η δεύτερη εξαίρεση που αφορά στην λειτουργία των Ωδείων, παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Πρόκειται για την περίπτωση του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης (ΚΩΘ). Είναι ιδιαίτερη, είναι η μοναδική στην Ελλάδα και χρήζει μεγαλύτερης διερεύνησης. Το ΚΩΘ δεν είναι απλά ένα δημόσιο μουσικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Αποτελεί τη ραχοκοκαλιά του εθνικού μουσικού εκπαιδευτικού συστήματος. Διέπεται από ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο, διαθέτει τον πληρέστερο κανονισμό λειτουργίας, ο οποίος εφαρμόζεται από το σύνολο των ωδείων στην Ελλάδα. Το 1957 που δημοσιεύθηκε ο Κανονισμός του ΩΘ, υπήρξε πρωτοποριακός. Με βάση όμως τα σημερινά δεδομένα, παρά τις επί μέρους τροποποιήσεις που έχει δεχθεί με τις όποιες συμπληρωματικές υπουργικές αποφάσεις, κρίνεται ως ελλιπής και χρήζει εκσυγχρονισμού. Το ΚΩΘ επιπροσθέτως διαθέτει μακράν ιστορική παράδοση, ισχυρή δυναμική σε πολλαπλά επίπεδα, ικανοποιητικές κτιριακές εγκαταστάσεις, σύγχρονη βιβλιοθήκη και μέσα από μία συστηματική και επίπονη προσπάθεια που καταβάλλει, διαφαίνεται η προοπτική ένταξης -υπό αυστηρές προϋποθέσεις και όρους- στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί, επειδή το ΚΩΘ είναι το μοναδικό κρατικό ωδείο και αποτελεί ΝΠΔΔ, ξεπερνώντας με αυτόν τον τρόπο τη συνταγματική αίρεση, η οποία ισχύει για τα υπόλοιπα ωδεία. Αυτή είναι και η επιδίωξη της σημερινής διοίκησής του, η οποία εργάζεται συντεταγμένα προς την επίτευξη του σκοπού αυτού.³⁶⁰ Παράλληλα με την προσπάθεια αναβάθμισης, εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ολικής ποιότητας, ένα ακόμη πρακτικό αλλά θεσμικό ζήτημα, το οποίο θα πρέπει να ρυθμιστεί νομοθετικά, είναι εκείνο της κρατικής εποπτείας μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού. Στην περίπτωση που το ΚΩΘ αποδείξει στο εγγύς μέλλον ότι πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις των πανεπιστημιακών νόμων και κυρίως ότι έχει καλύψει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την ένταξή του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, θα πρέπει η κρατική εποπτεία να ασκείται εφεξής από το Υπουργείο Παιδείας, όπως συμβαίνει με όλα τα ΑΕΙ. Με δεδομένο ότι μία τέτοια ρύθμιση προσκρούει σε ένα πολυετές

³⁶⁰ Η σχετική αλληλογραφία της Διοίκησης του ΚΩΘ με το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Παιδείας, με σκοπό την υλοποίηση αυτής της στόχευσης, δεν είναι προσβάσιμη επί του παρόντος. Για αυτόν τον λόγο δεν παρέχεται και η δυνατότητα δημοσιοποίησης περαιτέρω στοιχείων.

κατεστημένο, το οποίο συνδέεται με τον τρόπο λειτουργίας των εκατοντάδων ωδείων και μουσικών σχολών στην Ελλάδα, ως εναλλακτική λύση προβάλλεται η δυνατότητα ενός ειδικού καθεστώτος συνεποπτείας του ΚΩΘ από το Υπουργείο Παιδείας με το Υπουργείο Πολιτισμού. Σε κάθε περίπτωση η άσκηση εποπτείας από το Υπουργείο Παιδείας (ή και το Υπουργείο Πολιτισμού) αποτελεί ανελαστικό παράγοντα.

Ενδεχομένως να ήταν απλούστερη η υλοποίηση της ιδέας, να ενταχθεί το ΚΩΘ ως ακαδημαϊκό τμήμα στην υπάρχουσα Σχολή Καλών Τεχνών του ΑΠΘ. Με δεδομένο ότι το ΚΩΘ καλύπτει πλήρως το πεδίο της μουσικής εκτέλεσης (και της σύνθεσης), θα μπορούσε να συνυπάρξει θαυμάσια ως αυτοδύναμο τμήμα στη Σχολή, μαζί με το Τμήμα Μουσικών Σπουδών, επειδή το δεύτερο έχει καθαρά μουσικολογικό και μουσικοπαιδαγωγικό προσανατολισμό. Μοναδικό κοινό γνωστικό πεδίο των δύο τμημάτων θα αποτελούσε η μουσική σύνθεση. Επειδή στην ίδια πόλη λειτουργεί ήδη ένα ακαδημαϊκό τμήμα μουσικής εκτέλεσης, το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, εναλλακτικά θα μπορούσε να εξετασθεί η δυνατότητα συγχώνευσης του ΚΩΘ σε αυτό.

Βεβαίως η ιδιάζουσα σύνδεση μεταξύ νομοθετικού πλαισίου ΚΩΘ, Υπουργείου Πολιτισμού και εθνικής νομοθεσίας, αποτελεί μάλλον ανασταλτικό παράγοντα για την υλοποίηση του ανωτέρω σκοπού. Η ένταξη του ΚΩΘ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εφόσον επιτευχθεί με οιονδήποτε τρόπο, είναι δυνατόν να σηματοδοτήσει την αρχή μιας σειράς εξελίξεων και αναπροσαρμογής του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, αλλά τουλάχιστον για την αρχική μεταβατική περίοδο, θα δημιουργήσει μάλλον σύγχυση και νομικό κενό ως προς το καθεστώς των άλλων ωδείων.

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ως προς την προσπάθεια την οποία καταβάλλει το Ωδείο Αθηνών (ΩΑ), προκειμένου να θέσει σε λειτουργία από το 2022 το «Athens Conservatoire College of Music» (ACCM), το οποίο θα λειτουργεί σύμφωνα με τη νομοθεσία των Κολλεγίων,³⁶¹ γίνονται απολύτως κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους ένα νομικό πρόσωπο σαν το ΩΑ, προσπαθεί να «διαφύγει» από το αδιέξοδο που δημιουργεί το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο. Σε ανάλογο μήκος κύματος άλλωστε κινείται και το ΚΩΘ, όπως φάνηκε στην προηγούμενη ενότητα, αναζητώντας τους τρόπους με τους οποίους θα ενταχθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτό το σημείο όμως, χρειάζεται να γίνει μία αξιολόγηση ως προς το επιπρόσθετο όφελος των σπουδών στο ACCM, έναντι του ΩΘ και σύγκριση μεταξύ των τίτλων σπουδών που απονέμονται σε καθένα από αυτά. Όπως έχει αναφερθεί, το πτυχίο και το δίπλωμα του ΩΑ είναι αδιαβάθμητα, όπως ακριβώς ισχύει και για όλα τα ωδεία και τις μουσικές σχολές. Όμως ουδείς εκ των δύο τίτλων (του ACCM και του ΩΘ) θα δίνει τη δυνατότητα συνέχισης των σπουδών σε πρώτο, δεύτερο ή τρίτο κύκλο σπουδών ελληνικού πανεπιστημίου, αφού δεν υφίσταται νομικά ακαδημαϊκή ισοτιμία των Κολλεγίων. Όσο για τη δυνατότητα συνέχισης των σπουδών σε ανώτατα μουσικά ιδρύματα του εξωτερικού, αυτή παρέχεται τόσο με τον τίτλο του ACCM, όσο και με τον τίτλο του ΩΑ, αφού οι απόφοιτοι γίνονται δεκτοί κατόπιν εξετάσεων σε Μουσικές Ακαδημίες και Πανεπιστήμια του εξωτερικού.³⁶² Ως εκ τούτου, δεν διαφαίνεται κάποιο πλεονέκτημα στους τίτλους που θα χορηγήσει το ACCM. Όσον αφορά την «επαγγελματική ισοτιμία», την οποίαν προσδίδουν οι τίτλοι σπουδών των Κολλεγίων, ενώ είναι κατανοητή η αξία της σε άλλους επαγγελματικούς κλάδους, δεν γίνεται αντιληπτή αντιστοίχως η αξία της σε σχέση με τα δικαιώματα των επαγγελματιών μουσικών εκτελεστών. Επί παραδείγματι, οι απόφοιτοι Κολλεγίων με σπουδές Μηχανικών, αποκτούν τη δυνατότητα εγγραφής σε Τεχνικά Επιμελητήρια, με Νομικές σπουδές σε Δικηγορικούς Συλλόγους, κ.ο.κ., παρά τις αντιρρήσεις των αντίστοιχων επαγγελματικών κλάδων, προσδίδοντας το δικαίωμα της υπογραφής, σε πολλές επαγγελματικές κατηγορίες, όπως είναι οι Πολιτικοί Μηχανικοί, οι Τοπογράφοι, οι

³⁶¹ Βλ. Κεφ. Β', σελ. 67.

³⁶² Βλ. Κεφ. Β', σελ. 51 και Κεφ. Γ', σελ. 152.

Λογιστές, καθώς και σε πολλά άλλα επαγγέλματα. Όσον αφορά όμως τους μουσικούς εκτελεστές, ποια είναι η χρησιμότητα; Ούτως ή άλλως δεν απαιτείται η κατοχή τίτλου σπουδών (τυπικής ή άτυπης εκπαίδευσης) για την έναρξη επιτηδεύματος στο επάγγελμα του «Μουσικού» από την Εφορία, ή για την εγγραφή στον «Πανελλήνιο Μουσικό Σύλλογο», ο οποίος λειτουργεί από το 1913 με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων των μουσικών στην Ελλάδα.³⁶³

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με δεδομένο ότι το βασικό όπλο ενός επαγγελματία μουσικού εκτελεστή, παραμένει σε κάθε θέση εργασίας η επιτυχής ακρόαση (audition), δεν γίνεται αντιληπτή η χρησιμότητα ενός τίτλου σπουδών από το ACCM, σε σχέση πάντοτε με τον αντίστοιχο τίτλο του ΩΑ. Σε κάθε περίπτωση το ζήτημα αυτό θα επαναξιολογηθεί όταν το ACCM αποκτήσει τους πρώτους απόφοιτους του, δηλαδή όχι νωρίτερα από το 2026-2027.

³⁶³ Βλ. Πανελλήνιος Μουσικός Σύλλογος [online]. Διαθέσιμο από: <https://pmu.gr/?page_id=82> [Προσπελάστηκε 25 Μαρτίου 2022].

ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΩΝ ΩΔΕΙΩΝ

Ως προς τα υπόλοιπα ωδεία, ανάμεσα στις δύο αυτές ακραίες επιλογές, νομικά πρόσωπα με αδιαβάθμητες σπουδές ή ΑΕΙ, παρέχεται πάντοτε η δυνατότητα της ένταξής τους σε μια ανώτερη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κλίμακα, μεταλυκειακής, η οποία θα καταλαμβάνει τη νοητή θέση μεταξύ της Ανώτατης και της Μέσης Εκπαίδευσης. Η πρόταση αυτή είναι εφαρμόσιμη. Μετά τη δημοσίευση του Ν. 2916/2001: *Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων τεχνολογικού τομέα αυτής*,³⁶⁴ ο οποίος μόνο ως αμφιλεγόμενος δύναται να χαρακτηριστεί, τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) «αναβαθμίζονται» και εντάσσονται στον Τεχνολογικό Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η Ανώτερη Εκπαίδευση μετά την απώλεια του βασικού της στελέχους, τα ΤΕΙ, συρρικνώνεται ως βαθμίδα εκπαίδευσης. Στο επίπεδο αυτό συγκαταλέγονται πλέον κυρίως διάφορες Σχολές διετούς ή υπερδιετούς κύκλου σπουδών και τα ΙΕΚ, με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί ο κατάλληλος κενός χώρος, προκειμένου να ενταχθεί εκεί και το σύνολο των ωδείων και μουσικών σχολών. Το επίπεδο αυτό αντιστοιχεί στο 5^ο επίπεδο εκπαίδευσης, έτσι όπως έχει προσδιοριστεί το σύστημα των οκτώ επιπέδων του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων (ΕΠΠ).³⁶⁵

Η παραπάνω πρόταση έχει ήδη απορριφθεί από τον «Πανελλήνιο Σύλλογο Αποφοίτων Ωδείων και Μουσικών Σχολών», χαρακτηριζόμενη μάλιστα και ως «προσβλητική», επειδή οι ωδειακές σπουδές δεν εξισώνονται με τις πανεπιστημιακές, κάτι το οποίο ούτως ή άλλως δεν θα ήταν εφικτό, για τους λόγους που έχουν εκτεθεί αναλυτικά προηγουμένως. Από την άλλη πλευρά, επειδή η διατήρηση του ισχύοντος νομικού καθεστώτος είναι επιζήμια για τους σπουδαστές των Ωδείων, είναι επιτακτική η λήψη απόφασης για τη διαβάθμιση των σπουδών τους, τάχιστα. Ακόμη και εάν η λύση αυτή δεν ικανοποιεί πλήρως τους αποφοίτους των ωδείων, είναι γεγονός ότι οι σπουδές στα ωδεία θα αποκτήσουν υπόσταση και θα διαβαθμιστούν.

³⁶⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 114/11-6-2001.

³⁶⁵ Βλ. Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΕΠ) [online]. Διαθέσιμο από: <<https://www.eoppep.gr/index.php/el/qualification-certificate/national-qualification-framework>> [Προσπελάστηκε 27 Φεβρουαρίου 2022].

Σε κάθε περίπτωση, η εξεύρεση λύσης είναι επιβεβλημένη. Η πρόταση για ένταξη των σπουδών των Ωδείων στο 5^ο επίπεδο εκπαίδευσης, έτσι όπως έχει προσδιοριστεί το σύστημα των οκτώ επιπέδων του ΕΠΠ, αναδεικνύεται επί του παρόντος ως η βέλτιστη. Έχει ως γνώμονα την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, τη δημιουργία συμβατού θεσμικού πλαισίου με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό και το σημαντικότερο, αποτρέπει το ενδεχόμενο μίας συνταγματικής αναθεώρησης, η οποία ελλοχεύει πολλαπλούς κινδύνους για την Παιδεία και υπονομεύει τη Δημοκρατία.

Μετά τη δημοσίευση της ΥΑ Αριθμ. 46935/Ζ1/21-4-2022: *Διαδικασία κατάταξης αποφοίτων των Ι.Ε.Κ., καθώς και του Μεταλυκειακού έτους Τάξης Μαθητείας σε Τμήματα Α.Ε.Ι.*,³⁶⁶ η πρόταση για ένταξη των σπουδών των ωδείων στο 5^ο επίπεδο του ΕΠΠ προσδίδει μία ακόμη ενδιαφέρουσα προοπτική για τους σπουδαστές τους. Εάν υπαναχωρήσει ο Σύλλογος των Αποφοίτων και αποδεχθεί τελικώς τη λύση αυτή, το Υπουργείο Παιδείας θα προχωρήσει απρόσκοπτα σε νομοθετική ρύθμιση, οι απόφοιτοί των ωδείων θα εξασφαλίσουν επιτέλους διαβάθμιση των πτυχίων τους και με τις ευεργετικές διατάξεις της ανωτέρω ΥΑ, θα αποκτήσουν τη δυνατότητα για συνέχιση των σπουδών τους σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

³⁶⁶ Βλ. ΦΕΚ Β΄ 2031/21-4-2022.

ΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

Στην υψηλότερη βαθμίδα εκπαίδευσης βρίσκονται τα Πανεπιστήμια. Οι σπουδές στην τριτοβάθμια μουσική εκπαίδευση, αντιστοιχούν στο 6^ο επίπεδο του Ευρωπαϊκού και Εθνικού Πλαισίου Προσόντων. Τα μουσικά τμήματα παρέχουν τη δυνατότητα και για μεταπτυχιακές σπουδές, οι οποίες αντιστοιχούν στο 7^ο επίπεδο, ενώ σπανιότερα οδηγούν σε διδακτορικές σπουδές. Οι διδακτορικές σπουδές στη μουσική εκτέλεση δεν είναι συνήθεις και αντιστοιχούν στο ύψιστο επίπεδο, το 8^ο.

Οι φοιτητές εισέρχονται στα μουσικά τμήματα κατόπιν επιτυχίας στις πανελλαδικές εξετάσεις του Υπουργείου Παιδείας. Από το 2020, το σύστημα εισαγωγής διαφοροποιείται για το ΤΜΣ του Ιονίου Πανεπιστημίου και το ΤΜΕΤ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, όπου οι φοιτητές εισέρχονται κατόπιν εξετάσεων που πραγματοποιούνται από τα ίδια τα τμήματα.³⁶⁷

Το πάσης φύσεως διδακτικό προσωπικό, μόνιμο ή με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, επιλέγεται από ειδικά εκλεκτορικά σώματα, τα οποία συγκροτούνται με απολύτως συγκεκριμένες διαδικασίες. Οι προϋποθέσεις και τα προσόντα εκλογής είναι επίσης σαφώς οριοθετημένα. Το θεσμικό πλαίσιο εκλογής των καθηγητών των ΑΕΙ, σε γενικές γραμμές είναι αρκετά αυστηρό και αξιόπιστο, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ένα υψηλό επίπεδο διδασκαλίας στα Πανεπιστήμια. Το ίδιο νομικό καθεστώς διέπει και τις εξελίξεις των καθηγητών από χαμηλότερη σε υψηλότερη βαθμίδα. Όλες οι διαδικασίες εκλογών και εξελίξεων μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ, αναρτώνται σε ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα (ΑΠΕΛΛΑ), ηλεκτρονικά προσβάσιμο σε κριτές και υποψηφίους, έτσι ώστε να υπάρχει πλήρης διαφάνεια των διαδικασιών εκλογής και να γίνεται απλούστερη η δυνατότητα άσκησης ελέγχου.

Τα Πανεπιστήμια και οι ακαδημαϊκές τους μονάδες (τμήματα), αξιολογούνται σε ετήσια βάση ως προς την ποιότητα της λειτουργίας τους. Τα ενδεικτικά προγράμματα σπουδών τα οποία καταρτίζουν και ακολουθούν τα ακαδημαϊκά τμήματα, πιστοποιούνται διαρκώς, με συγκεκριμένες διαδικασίες. Το εκπαιδευτικό τους έργο κρίνεται αδιακόπως και τα αποτελέσματα συνοδεύονται από ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες. Για τη διασφάλιση της ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, αρμόδια είναι η Εθνική Αρχή

³⁶⁷ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 103.

Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ), ανεξάρτητη διοικητική αρχή, εποπτευόμενη από τον Υπουργό Παιδείας.³⁶⁸

Από το 1999, με τη συμμετοχή της Ελλάδος στη Διακήρυξη της Μπολόνια, έχει επιτευχθεί σταδιακά η σύγκλιση της ελληνικής με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή νομοθεσία. Εφαρμόζεται ενιαίο σύστημα διδακτικών μονάδων των προσφερόμενων μαθημάτων (ECTS). Τα Προγράμματα Σπουδών των ακαδημαϊκών τμημάτων απαρτίζονται από μαθήματα τα οποία αναλογούν σε 30 ECTS ανά εξάμηνο σπουδών. Με τη λήψη του πτυχίου οι απόφοιτοι λαμβάνουν το ευρωπαϊκό παράρτημα διπλώματος (Diploma Supplement), με το οποίο έχουν τη δυνατότητα συνέχισης του δευτέρου και τρίτου κύκλου σπουδών σε οποιοδήποτε άλλο ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο. Οι πιστοποιήσεις των ακαδημαϊκών μουσικών τμημάτων που εκδίδει η ΕΘΑΑΕ, μέλος της European Association for Quality Assurance in Higher Education, χορηγούνται σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Με αυτόν τον τρόπο, πέραν της δυνατότητας συνέχισης των σπουδών, διασφαλίζονται και τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων σε όλες τις χώρες που έχουν υπογράψει τη συνθήκη της Μπολόνια.³⁶⁹

Η νομοθεσία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συμπληρώνεται και ενημερώνεται συνεχώς, προκειμένου να συμμορφώνεται με τις ευρωπαϊκές οδηγίες. Στα ζητήματα εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, υπάρχουν πάντοτε και οι παρεκκλίσεις. Οι ευρωπαϊκές οδηγίες, πρέπει να εφαρμόζονται αλλά ταυτοχρόνως και να προσαρμόζονται στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών. Δεν εφαρμόζονται οριζοντίως και αδιακρίτως. Το Σύνταγμα της Ελλάδος, σε ορισμένες περιπτώσεις ορθώνεται σαν προστατευτική ασπίδα στις επιπτώσεις μίας τέτοιας ευρωπαϊκής σύγκλισης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πολιτικές ασφυκτικές πιέσεις που ασκούνται από το εξωτερικό και το εσωτερικό, για την εξίσωση της ιδιωτικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης με τις πανεπιστημιακές σπουδές. Η προσπάθεια για εξίσωση των τίτλων σπουδών των Κολλεγίων και των ποικίλων Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης, με τους τίτλους σπουδών των ΑΕΙ, είναι μεθοδική, συστηματική και συνεχής. Ενδεχόμενη υποχώρηση μιας κυβέρνησης σε τέτοιου είδους αξιώσεις ιδιωτικών συμφερόντων, δεν θα αποτελούσε

³⁶⁸ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 106.

³⁶⁹ Βλ. Κεφ. Γ', σελ. 97.

μόνο αμιγώς πολιτική συνδιαλλαγή αλλά πρωτίστως συνταγματική εκτροπή, αφού σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 16, η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν ΝΠΔΔ.

Η συνταγματική κατοχύρωση των Πανεπιστημίων επεκτείνεται και στην ακαδημαϊκή ελευθερία της έκφρασης, της τέχνης, της έρευνας, της επιστήμης, της διδασκαλίας.³⁷⁰ Σε εφαρμογή των ανωτέρω, παρέχεται «αυτοτέλεια» στα μουσικά ακαδημαϊκά τμήματα, που εγγυάται η πανεπιστημιακή νομοθεσία και εκφράζεται μέσα από τη λειτουργία των πανεπιστημιακών οργάνων διοίκησης. Τα Τμήματα λαμβάνουν αποφάσεις σχετικές με τα προγράμματα σπουδών που θα προσφέρουν, το προσωπικό που θα διδάξει, τη δημιουργία κατευθύνσεων, τομέων, την ίδρυση εργαστηρίων, τις μεταπτυχιακές σπουδές, τις εισαγωγικές εξετάσεις, τον πενταετή προγραμματισμό, την ανάπτυξη και τον μελλοντικό τους σχεδιασμό. Η βούληση αυτή εκφράζεται νομικά, άλλοτε απευθείας από τις Συνελεύσεις των Τμημάτων και άλλοτε εμμέσως με τη μεσολάβηση τρίτων, όπως είναι η πανεπιστημιακή Σύγκλητος ή το Υπουργείο Παιδείας. Ακόμη και στην περίπτωση που απαιτείται σύνθετη διοικητική ενέργεια, το αυτοδιοίκητο των μουσικών ακαδημαϊκών τμημάτων παραμένει. Η ενέργεια αυτή μπορεί να τελειώνεται με τη δημοσίευση μίας Υπουργικής ή μίας Πρυτανικής Πράξης, όμως όλα τα στάδια που έπονται της απόφασης του ανώτατου οργάνου του Τμήματος, της Συνέλευσης, είναι στην πραγματικότητα καθαρά διαδικαστικού χαρακτήρα. Αντίστοιχη λειτουργία των Ωδείων απαντάται μόνο στην περίπτωση του ΚΩΘ, όπου των Υπουργικών Αποφάσεων προηγούνται εισηγήσεις ή αποφάσεις του ΣΩΘ.

Όλα αυτά φαντάζουν «δανικά. Παρά τούτα, υπάρχουν σημεία που προβληματίζουν ως προς την έκταση της αποτελεσματικότητας αυτών των μηχανισμών, οι οποίοι εφαρμόζονται στην περίπτωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ένα από τα αδύνατα σημεία είναι η χαμηλή επαγγελματική απορροφητικότητα, φαινόμενο όμως το οποίο δεν αφορά μόνο τους μουσικούς, από τη στιγμή που εμφανίζεται σε όλους τους επαγγελματικούς κλάδους. Ως συνακόλουθο αυτής της κατάστασης, αποτελεί και η πρακτική που ακολουθείται από μερίδα των αποφοίτων των Πανεπιστημίων, οι οποίοι αν και κατέχουν τίτλους από σπουδές με πιστοποιημένα προγράμματα, εντούτοις αναζητούν διαρκώς περαιτέρω πιστοποιήσεις για γνώσεις υπολογιστών, γλωσσική επάρκεια,

³⁷⁰ Βλ. *Σύνταγμα της Ελλάδος*, άρθρο 16, παρ. 1.

παιδαγωγική επάρκεια ακόμη και επάρκεια διδακτικής του οργάνου. Η τάση αυτή προφανώς συνδέεται περισσότερο με το αίσθημα της ελπίδας για αύξηση των πιθανοτήτων της επαγγελματικής αποκατάστασής τους και δεν δείχνει να αντιπροσωπεύει την περίπτωση όσων αποφοίτων έχουν επιλέξει αυστηρά το επάγγελμα του μουσικού εκτελεστή. Η διαδικασία άλλωστε της επιλογής και της στελέχωσης των ορχηστρών από μουσικούς, δεν εξαιρεί ούτε τους κατόχους μεταπτυχιακών, ούτε διδακτορικών τίτλων σπουδών, από τη δοκιμασία της ακρόασης. Η πρακτική αυτή που ακολουθούν παγκοσμίως οι ορχήστρες δεν αναιρεί την αξία της πανεπιστημιακής μουσικής κατάρτισης. Επιβεβαιώνεται όμως ότι η χρησιμότητα των πανεπιστημιακών τίτλων αφορά περισσότερο σε θέσεις εργασίας διδακτικού προσωπικού ή μουσικών επιστημόνων και λιγότερο στη στελέχωση ορχηστρών και μουσικών συνόλων, όπου εκεί επικρατεί μάλλον το κριτήριο των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων.

Σε γενικές γραμμές το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο κρίνεται ως «ικανοποιητικό». Εντάσσεται σε ένα γενικότερο εθνικό πλαίσιο νόμου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία πάσχει από την έλλειψη σταθερού εκπαιδευτικού σχεδιασμού, εφόσον στην Ελλάδα δεν ακολουθείται σε κανένα κύκλο εκπαίδευσης μακροπρόθεσμος εθνικός εκπαιδευτικός σχεδιασμός. Διαφοροποιείται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, όπου υπάρχουν λόγοι συνταγματικότητας και έχουν προβλεφθεί μηχανισμοί προσαρμογής των ιδιαιτεροτήτων των σπουδών που πραγματοποιούνται στα μουσικά τμήματα. Είναι διαμορφωμένο στο ίδιο πρότυπο και στην ίδια λογική με το αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, περιλαμβάνει κοινές συμφωνίες, αμοιβαίες αναγνωρίσεις, προσδίδοντας με αυτόν τον τρόπο επί πλέον κύρος και ευεργετήματα στους αποφοίτους, έτσι ώστε να διατηρούνται τα δικαιώματά τους και σε άλλες χώρες. Τα αυτοδιοίκητο το οποίο έχει εκχωρηθεί στα ΑΕΙ απευθείας από το Σύνταγμα, τους δίνει τη δυνατότητα να συμβάλουν με έμμεσο ή άμεσο τρόπο στη λήψη αποφάσεων, μέσω θεσμικών οργάνων όπως είναι η Σύνοδος των Πρυτάνεων ή οργάνων διοίκησης, όπως είναι οι Πανεπιστημιακές Σύγκλητοι ή μέσω των ακαδημαϊκών δασκάλων, οι οποίοι ενίοτε συμμετέχουν στον εθνικό εκπαιδευτικό σχεδιασμό.

Ο κίνδυνος αναθεώρησης του άρθρου 16, είτε υπό το πρίσμα της εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, είτε απλά με τη λήψη πολιτικών αποφάσεων που επιδιώκουν την προάσπιση κύκλου ιδιωτικών συμφερόντων, είναι πάντοτε ορατός. Εάν στο μέλλον η

τριτοβάθμια εκπαίδευση θεσμοθετημένα παρέχεται και από επιχειρηματικούς ομίλους ή Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ), τα οποία θα εποπτεύονται και αυτά από το κράτος, ο εκπαιδευτικός χάρτης της χώρας θα αλλάξει ριζικά, και μάλιστα όχι προς θετική κατεύθυνση.

Η απουσία εθνικής στρατηγικής για την Παιδεία, με τουλάχιστον δεκαπενταετή σχεδιασμό, είναι επιζήμια και για το νομοθετικό πλαίσιο της ανώτατης εκπαίδευσης. Τα αλληπάλληλα σχέδια νόμου που έρχονται από τον κάθε Υπουργό Παιδείας προς ψήφιση στη Βουλή, συνήθως έχουν καταστροφικό αποτέλεσμα. Το έργο των ελληνικών κυβερνήσεων εκκινεί στην αρχή της τετραετίας τους, με την εξαγγελία ενός νέου εκπαιδευτικού συστήματος και τερματίζεται με την απλή επαναδιατύπωση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου, δίδοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο «πολυβασανισμένο» σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων στα ΑΕΙ. Κατά τα τελευταία έτη μάλιστα, καταβάλλεται συστηματική προσπάθεια για την προσαρμογή των Ελληνικών Πανεπιστημίων σε ξένα πρότυπα λειτουργίας, πλήρως αποκομμένα από την ελληνική πραγματικότητα. Αυτό συντελείται συστηματικότερα από το 2011, κυρίως με την υιοθέτηση Αγγλοσαξονικών εκπαιδευτικών μοντέλων. Δοκιμασμένη συνταγή των κυβερνήσεων πριν την ψήφιση των καινούργιων νόμων, είναι να προετοιμάζουν μεθοδικά το κλίμα με την κατάλληλη συμβολή των ΜΜΕ, να διαχέουν ένα αίσθημα συναίνεσης της ακαδημαϊκής κοινότητας στις επερχόμενες ρυθμίσεις και να προσδίδουν με αυτόν τον τρόπο μία χροιά έμμεσης δημοκρατίας, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη εφαρμογή τους. Εννοείται ότι αυτά τα νομοθετήματα επαναπροσδιορίζονται αμέσως και με τον ίδιο τρόπο από την επόμενη κυβέρνηση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η έλλειψη πολιτικής βούλησης στην Ελλάδα, όπως αυτή εκφράζεται διαχρονικά με την απουσία ενιαίας εκπαιδευτικής πολιτικής, συνδυασμένη με την παθογένεια του ελληνικού νομικού συστήματος, αποτελούν μόνιμα προσχώματα τα οποία λειτουργούν αποτρεπτικά, παρεμποδίζοντας άλλοτε από κοινού και άλλοτε το καθένα χωριστά, στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου και σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου, ικανού να καλύψει επαρκώς τις εκπαιδευτικές ανάγκες και να προστατεύσει στοιχειωδώς τα επαγγελματικά δικαιώματα των μουσικών εκτελεστών.

Παρά τις ενστάσεις που κατά περιόδους έχουν διατυπωθεί, η ελληνική Πολιτεία επιμένει να συντηρεί ένα απαρχαιωμένο, ανεπαρκές, μη λειτουργικό και ενίοτε φαύλο νομοθετικό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση, οι εκπαιδευόμενοι όλων των κατηγοριών, είναι υποχρεωμένοι για την απaráγκλιτη εφαρμογή του. *Dura lex, sed lex*.

Το παρόν πόνημα, τόσο μέσω του κυρίως κειμένου, όσο και του συνοδευτικού παραρτήματος νόμων, έχει ως στόχευση τη δημιουργία μίας πρωτότυπης νομικής εργαλειοθήκης, χρήσιμης για την κωδικοποίηση, την κατανόηση, την αξιολόγηση και τη βελτίωση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου.

«Ούτως αν χάση ο άνθρωπος το φως, και τον σκεπάση μακάριον σκότος, βλέπομεν επ' αυτόν ανατέλλον άστρον ελπίδος».³⁷¹

³⁷¹ Ανδρέας Κάλβος, *Ωδαί, Λυρικά, Ωδή Πρώτη (XI), Η Βρετανική Μούσα* (Αθήνα: Ίκαρος, 2011) στροφή ζ'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Α) Αρχειακό υλικό

- ΑΠΘ, *Πρακτικά 24^{ης} Συνεδρίασης Γενικής Συνέλευσης ΤΜΣ*, 31-10-1986.
- ΑΠΘ, *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ ακαδ. έτους 2001-2002*, σελ. 30-36, Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2001.
- ΑΠΘ, *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ ακαδ. έτους 2003-2004*, σελ. 19, Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2003.
- ΓΑΚ, Κεντρική Υπηρεσία Αθηνών, Αρχείο Υπουργείου Στρατιωτικών, ΒΔ της 15^{ης} Νοεμβρίου 1843: *Δημιουργία Σχολείου Μουσικής*.
- ΓΑΚ, Κεντρική Υπηρεσία Αθηνών, Αρχείο Υπουργείου Στρατιωτικών, Ανακτορικά Όθωνος/Μέρος Β' 4642: *Σχέδιον συστάσεως σχολής στρατιωτικής και της πρωτευούσης Μουσικής*.
- Εθνικό Τυπογραφείο, *Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως* (βλ. Παράρτημα Νόμων).
- Εθνικόν Ωδείον, Συνεταιρισμός Π.Ε., *Καταστατικόν 1926*, Εκδόσεις Μ. Παντατοσάκη, Αθήνα 1926.
- Εθνικό Ωδείο, *Δελτίο Εθνικού Ωδείου 2000-2001*, Αθήνα 2002.
- ΕΚΠΑ, *Πρακτικά 4^{ης} Συνεδρίασης της Συνέλευσης ΤΜΣ*, 31^{ης} Ιανουαρίου 2019.
- Ελληνικό Ωδείο, *Δελτίο πεπραγμένων 1996-1997*, Αθήνα 1997.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης ΤΜΣ*, 20^{ης} Μαΐου 2002.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης ΤΜΣ*, 10^{ης} Σεπτεμβρίου 2002.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, *Πρακτικά 10^{ης} Συνεδρίασης της Συνέλευσης ΤΜΣ*, 9^{ης} Μαΐου 2019.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Γραμματεία ΤΜΣ, *Βιβλίο Πτυχιούχων*.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Γραμματεία ΤΜΣ, *Βιβλίο ΜΔΕ του ΠΜΣ Μουσική Ερμηνεία*.
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Γραμματεία ΤΜΣ, *Βιβλίο Διδακτόρων*.
- Αρχείο ΚΩΘ, *Επιστολή ΙΑΜΛ*, με αριθμό εισερχομένου εγγράφου 391/28-9-1987.

- Αρχείο ΚΩΘ, βεβαίωση πληρωμής συνδρομής στο IAML έτους 1988.
- ΝΣΚ, Τμήμα Β', αριθ. γνωμοδ. 94/24-1-1968.
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ ακαδ. έτους 2020-2021 (Άρτα: 2020).
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Γραμματεία ΤΜΣ, Βιβλίο Πτυχιούχων.
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Απόσπασμα πρακτικών της Αριθμ. 27/20-6-2019 απόφασης της έκτακτης συνεδρίασης της Συνέλευσης ΤΜΕΤ.
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Πρακτικά της αριθμ. 22/7-4-2021 έκτακτης συνεδρίασης της Συνέλευσης του ΤΜΕΤ.
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Γραμματεία ΤΜΕΤ, Βιβλίο Πτυχιούχων.
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Γραμματεία ΤΜΕΤ, Βιβλίο ΜΔΕ του ΠΜΣ «Μουσικές Τέχνες».
- Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης – Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης – Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Οργάνωσης και Διαδικασιών – Διεύθυνση Οργανωτικής Ανάπτυξης, ΔΟΑ/Φ.0.1./2922/2-2-2007: Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων.
- Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, Καταστατικόν της εν Κερκύρα Φιλαρμονικής Εταιρίας (Κέρκυρα: Ιονία, 1880).
- Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, Βιβλίο Αλληλογραφίας 4 (30/1/1848-22/10/1858, «Αναφορά» (28/12/1853) Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας προς τον Έπαρχο Κερκύρας, Απόσπασμα.
- ΔΑΩΑ: Φάκελος 1872, 2 Φεβρουαρίου 1872, αρ. 11.
- ΔΑΩΑ: Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος, Έκθεσις των από της ιδρύσεως αυτού Πεπραγμένων, Αθήνα 1875.
- ΔΑΩΑ: Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος, Έκθεσις των από της ιδρύσεως αυτού Πεπραγμένων, Αθήνα 1880.

Β) Δικτυογραφία

- ΑΠΘ – Σχολή Καλών Τεχνών – Τμήματα [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.auth.gr/faculty/arts/>

- ΑΠΘ, *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ ακαδ. έτους 2021-2022*, [pdf] Διαθέσιμο από: <https://www.mus.auth.gr/spoydes/ptyxio-mousikon-spoudon/odigos-spoudon/>
- ΕΘΑΑΕ [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.ethaae.gr/el/ethaae/about-hahe>
- Εθνικό Τυπογραφείο [online]. Διαθέσιμο από: <http://www.et.gr/>
- ΕΚΠΑ, *Οδηγός Σπουδών ΤΜΣ ακαδ. έτους 2021-2022*, [pdf] Διαθέσιμο από: https://www.music.uoa.gr/fileadmin/depts/music.uoa.gr/www/uploads/ODIGOS_SPOUDON/Odigo_s_Spoydo_n_2021-22_v.3.42.pdf
- Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνολογιών [online] Διαθέσιμο από: <https://www.hmu.gr/smot/8564>
- Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής – Σύνομη περιγραφή/παρουσίαση [online] Διαθέσιμο από: <https://mta.hmu.gr/to-tmima/syntomh-perigraphh-paroysiash/>
- Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής – Σπουδές [online] Διαθέσιμο από: https://mta.hmu.gr/wp-content/uploads/2020/05/mta_elmepa_odigosspoudon.pdf
- Ελληνικό Ωδείο – Συνεργασίες [online]. Διαθέσιμο από: <https://hcma.gr/organismos/odeio/sunergasies>
- ΕΟΠΠΕΠ – Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων και Πιστοποίηση Προσόντων [online] Διαθέσιμο από: <https://www.eoppep.gr/index.php/el/qualification-certificate/national-qualification-framework>
- Εθνικό Ωδείο – Παραρτήματα [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.ethnikoodeio.com/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b7%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/>
- esos.gr, Καθημερινή Ηλεκτρονική Εφημερίδα για την Παιδεία [online] Διαθέσιμο από: <https://www.esos.gr/arhra/73141/oristika-diagrafontai-ta-37-nea-tmimata-gavrogloy>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Εθνομουσικολογίας [online] Διαθέσιμο από: <https://ethnomus.ionio.gr/>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας – Τμήμα – Σκοπός [online] Διαθέσιμο από: <https://avarts.ionio.gr/gr/departement/aim/>

- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας – Σπουδές – Προπτυχιακές Σπουδές – Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών [online] Διαθέσιμο από: <https://avarts.ionio.gr/gr/studies/undergraduate/indicative-curriculum/>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Περιγραφή [online] Διαθέσιμο από: <https://music.ionio.gr/gr/department/description/>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Ενδεικτικό Πρόγραμμα Σπουδών [pdf] Διαθέσιμο από: <https://music.ionio.gr/gr/studies/undergraduate/indicative-curriculum/>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Θερινή Ακαδημία [online] Διαθέσιμο από: <https://music.ionio.gr/gr/academy/summer-music-academy/>
- Ιόνιο Πανεπιστήμιο - Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Μεταπτυχιακά Προγράμματα [online] Διαθέσιμο από: <https://music.ionio.gr/gr/studies/postgraduate/postgraduate-programs/>
- ΚΩΘ - Σπουδές [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.odiokrat.gr/studies>
- ΚΩΘ - Επικοινωνία [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.odiokrat.gr/>
- Πανελλήνιος Μουσικός Σύλλογος [online]. Διαθέσιμο από: https://pmu.gr/?page_id=82
- Πανελλήνιος Σύλλογος Αποφοίτων Ωδείων και Μουσικών Σχολών [online]. Διαθέσιμο από: https://panadamtests.files.wordpress.com/2020/12/ypomnima-yppoa_titloi-apofiton-odion.pdf
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - ΤΜΣ [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.uoi.gr/ekpaideysi/sxoles-kai-tmimata/tmima-mousikon-spoudon/>
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας - TMET [online] Διαθέσιμο από: <https://www.uom.gr/musart>
- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, *Οδηγός Σπουδών TMET ακαδ. έτους 2018-2019*, [pdf] Διαθέσιμο από: https://www.uom.gr/assets/site/public/nodes/4790/2304-OdigosSpoudon1_231selida.pdf
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.minedu.gov.gr/aei-9/nomothesia-aei/1481-categories-2021/mousika-sxoleia/20322-pinakas-sxoleiwn-ms>

- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1635>
- Υπουργείο Πολιτισμού - Τμήμα Μουσικής Εκπαίδευσης – Ενεργά Μουσικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα [online xcell]. Διαθέσιμο από:
<https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?iID=1635>
- Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Νέα-Εκδηλώσεις-Ανακοινώσεις [online]
Διαθέσιμο από: <https://www.fek.gr/the-news/anakoinos/65-nea/665-trinity?lang=el>
- Ωδείο Αθηνών – Ιστορικό [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/%cf%89%ce%b4%ce%b5%ce%b9%ce%bf%ce%bd%ce%b1%ce%b8%ce%b7%ce%bd%cf%89%ce%bd/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%ba%ce%bf/>
- Ωδείο Αθηνών – Κέντρο Παλαιάς Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b72/%cf%80%ce%b1%ce%bb%ce%b1%ce%b9%ce%b1%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/>
- Ωδείο Αθηνών – Νέα και εκδηλώσεις - Μουσική [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/institutional-partnership-for-music-education/>
- Ωδείο Αθηνών – Σχολές [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/>
- Ωδείο Αθηνών – Σχολή Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής» [online].
Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b72/%ce%b2%cf%85%ce%b6%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%bd%ce%b7/>
- Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Ελληνικής Μουσικής Λαϊκής Παράδοσης [online].
Διαθέσιμο από:

- <https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b72/%ce%bb%ce%b1%ce%b9%ce%ba%ce%b7%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7/>
- Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Κλασικής Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:
<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/%ce%ba%ce%bb%ce%b1%cf%83%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7/>
 - Ωδείο Αθηνών – Τμήμα Τζαζ Μουσικής [online]. Διαθέσιμο από:
<<https://www.athensconservatoire.gr/%ce%bc%ce%bf%cf%85%cf%83%ce%b9%ce%ba%ce%b7-2/jazz/>
 - Athens Voice: Συνέντευξη 16-4-2019 Προέδρου του Πανελλήνιου Σωματείου Ιδιωτικών Αναγνωρισμένων Μουσικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. κ. Μιχάλη Πατσέα [online]. Διαθέσιμο από:
https://www.athensvoice.gr/culture/music/537604_giati-ta-odeia-diafonoy-n-metis-rythmiseis-gavrogloy
 - Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen – Pre-College Music education in Europe [pdf] Διαθέσιμο από: <https://www.aec-music.eu/userfiles/File/aec-wg-report-pre-college-music-education-in-europe-en-1.pdf>
 - Association Européenne des Conservatoires – Our Members - Greece [online]. Διαθέσιμο από:
<https://aec-music.eu/members/our-members/search?type=all&country=GR>
 - European Association for Quality Assurance in Higher Education-ENQA [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.enqa.eu/>
 - [European Commission](#), [EACEA National Policies Platform](#), [Eurydice](#) [online]. Διαθέσιμο από: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-27_el
 - European Commission, Education and Training - The Bologna Process and the European Higher Education Area. [online] Διαθέσιμο από:
https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en

- European Higher Education Area and Bologna Process [online] Διαθέσιμο από: <http://www.ehea.info/>
- European Union - The European Qualifications Framework (EQF). [online] Διαθέσιμο από: <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-eqf>
- Ministère de la Culture Français [online]. Διαθέσιμο από: <https://www.culture.gouv.fr/en/Sites-thematiques/Musique/Enseignement-formation-et-metiers/Structures-d-enseignement-et-de-formation/Les-conservatoires-CRR-CRD-CRC-CRI>
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG 2015 [online]. Διαθέσιμο από: https://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκάρακη, *Η Ιόνιος Ακαδημία: Το χρονικό της ίδρυσης του πρώτου Ελληνικού Πανεπιστημίου (1811-1824)* (Αθήνα: Μικρός Ρωμηός, 1997).
- Δέσποινα Αυθεντοπούλου, «Δελτία Εθνικού Ωδείου: όψεις του εθνικού κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα», στο Νεοελληνική μουσική. Ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας. (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας - Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2021), σελ. 254-268.
- Ευφροσύνη Βαρβιτσιώτη, *Σχολές Εκκλησιαστικής Μουσικής κατά την καποδιστριακή και Οθωμανική περίοδο (1828-1862)*, διδακτορική διατριβή (Πάτρα: Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Πατρών, 2019).
- Κωνσταντίνος Βλάχος «Κελεύσματα διαχρονικά στο Πολεμικό Ναυτικό από σάλπιγγα, τύμπανο ή ναυτική σφυρίχτρα» στο *Η μπάντα πνευστών στην Ελλάδα: Ιστορία και προοπτικές*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2020).

- Βουλή των Ελλήνων, *Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων* (Αθήνα: Διεύθυνση εκδόσεων και εκτυπώσεων της Βουλής, 2010).
- Πρόδρομος Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο α'* (Αθήνα: Σάκκουλας, 1977).
- Αγγελο-Διονύσης Δεμπόνος, *Η Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλονιάς 1838-1940* (Αργοστόλι: Έκδοση Νομαρχιακής Επιτροπής λαϊκής επιμόρφωσης Κεφαλονιάς, 1988).
- Γ. Δροσίνης, *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών* (Αθήνα: Εστία, 1938).
- Αντώνιος Ζερβός, *Ιστορία της Μπάντας του Πολεμικού Ναυτικού* (Αθήνα: Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, 2012).
- Jacques Baeyens, *Οι Γάλλοι στην Κέρκυρα 1797-1799 & 1807-1814* (Αθήνα: Λειμών, 2021).
- Αλέξανδρος Καζαντζής, «Πενήντα χρόνια ζωής του Ωδείου Θεσσαλονίκης» στο *Ωδείο Θεσσαλονίκης 1915-1965*. (Θεσσαλονίκη: Υπουργείον Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1966), σελ. 13-26.
- Ανδρέας Κάλβος, *Ωδαί, Λυρικά, Ωδή Πρώτη (XI), Η Βρεττανική Μούσα* (Αθήνα: Ίκαρος, 2011).
- Τάκης Καλογερόπουλος, *Κρατική Ορχήστρα Αθηνών. Προϊστορία και Ιστορία* (Αθήνα: Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και Τάκης Καλογερόπουλος, 2004).
- Κώστας Καρδάμης, «Νέες ειδήσεις για τον Ιωάννη Αριστεΐδη και τη διδασκαλία της μουσικής στην Ιόνιο Ακαδημία». *Μουσικός Ελληνομνημών* 4 (2009), σελ. 4-19.
- Κώστας Καρδάμης, *Έξι μελέτες για τη Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας* (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας, 2010).
- Κώστας Καρδάμης, «Οι Μουσικές ταυτότητες της Επτανήσου: Θεωρήσεις και αναθεωρήσεις μέσα από τη νεότερη έρευνα» στο *Αλίκη Νικηφόρου (επιμ.) Θ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο 2010* (Παζοί: Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014), τομ. β', σελ. 231-261.
- Κώστας Καρδάμης, *Οργανισμός Κερκυραϊκών εκδηλώσεων, Οι μπάντες της Κερκύρας: Μουσικές στον δρόμο* (Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, 2019).

- Κούκου Ελένη, *Ο Καποδίστριας και η παιδεία (1827-1832)*, τ. Β΄ *Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Αιγίνης* (Αθήνα: Δανιάς, 1989).
- Νίκος Κ. Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1815–1864)* (Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, 2002).
- Νίκος Κ. Κουρκουμέλης, *Μυστικιστικός Εταιρισμός και Φιλική Εταιρεία* (Αθήνα: Φιλογένεια 2016).
- Λυκίσσας Μ, *Η ιστορία της Ιονίου Ακαδημίας* (Αθήνα: Εταιρεία Φίλων της Μεγάλης Ιδέας, 1993).
- Μαλιάρας Ν. και Χαρκιολάκης Α., *Μανώλης Καλομοίρης, 50 χρόνια μετά: Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από το θάνατο του συνθέτη* (Αθήνα: Fagotto books, 2013).
- Αριστόβουλος Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο α΄* (Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 1980).
- Σπύρος Γ. Μοτσενίγος, *Νεοελληνική Μουσική* (Αθήνα: χ.ε., 1958).
- Χάρης Ξανθουδάκης, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η μεταρρύθμιση της εκκλησιαστικής μουσικής», *Νέος Μουσικός Ελληνομνήμων*, τ. 8 (2021).
- Βασιλική Παπαχατζοπούλου, «Στα ίχνη των γυναικών του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου Αθηνών, στο πλαίσιο των Αθηναϊκών και Ελληνικών εξελίξεων: 1871-1881/82», διπλωματική εργασία του ΠΜΣ Μουσικολογία: Νεοελληνική Μουσική (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016).
- Μαρία Παχιστή, *Ωδείο Αθηνών (1871-1873): τα περί της ιδρύσεώς του, μέσα από τις αρχειακές πηγές του*, διπλωματική εργασία στο ΠΜΣ Μουσικολογία: Νεοελληνική Μουσική (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016).
- Αθανάσιος Ράικος, *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου (κατά το Σύνταγμα του 1975)*, τόμος α΄, έκδοσις ογδόη, (Αθήνα: χ.ό., 1980).
- Γιώργος Σακαλλιέρος, «Τα Ωδεία ως φορείς ιδεολογικών και πολιτισμικών τάσεων», στο *Νεοελληνική μουσική. Ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας*. (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας - Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2021), σελ. 225-239.

- Παύλος Κ. Σούρλας, *Justi atque injusti scientia- Μία εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου* (Αθήνα: Σάκκουλας, 1995).
- Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιον Διοικητικού Δικαίου*, δευτέρα έκδοσις (Αθήνα: Σάκκουλας, 1981).
- Φίλιππος Σπυρόπουλος, *Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο* (Αθήνα: Σάκκουλας, 2006).
- Τζάθα Χριστίνα, *Γραμματεὺς εκτὸς ορχήστρας - Μικρό χρονικό της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών* (Αθήνα: Γκοβόστης, 1990).
- Δημήτρης Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο Ια, γ' έκδοση* (Αθήνα: Σάκκουλας, 1982).
- Υπουργείο Πολιτισμού, *Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης 1914-2007* (Θεσσαλονίκη: 2007).
- Φατούρου Αικατερίνη-Μυρτώ, «Οι σχετιζόμενες με το Ωδείο Αθηνών ορχήστρες πνευστών (μπάντες), μέσα από το αρχειακό υλικό του Ωδείου και τον τύπο της εποχής», διπλωματική εργασία του ΠΜΣ Μουσικολογία: Ιστορία Νεοελληνικής Μουσικής (Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο – ΤΜΣ, 2016).
- Αντ. Φίλιππας, *Η Φιλαρμονική Λευκάδος: Ιστορική πορεία 150 χρόνων* (Αθήνα: Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 1985).
- Αλέξανδρος Χαρκιολάκης, «Το Ωδείο Αθηνών ως πολιτιστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης», στο Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών *Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία* (Θεσσαλονίκη: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 2014).
- Άννα Χατζηαθανασίου, «Βαυβαρικές επιρροές στη μουσική ζωή της Αθήνας τον 19^ο αιώνα: Η περίπτωση της μπάντας του στρατού» στο Ιωάννης Φούλιας, Πέτρος Βούβαρης, Κώστας Καρδάμης, Γιώργος Σακαλλιέρος (επιμ.) *Νεωτερισμός και Παράδοση (με αφορμή τα 20 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Σκαλκώτα)*. Πρακτικά 11^{ου} Διατμηματικού Μουσικολογικού Συνεδρίου (Αθήνα: Ελληνική Μουσικολογική Εταιρεία, 2019) σελ. 96-104.
- Άννα Χατζηαθανασίου, «Η μπάντα του Ελληνικού Στρατού Ξηράς: “Δημόσιαι Συναυλίας” 1874-1876», στο *Η μπάντα πνευστών στην Ελλάδα: Ιστορία και*

- προοπτικές*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (Κέρκυρα: Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας – Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου, 2020) σελ. 135-148.
- Χατζόπουλος Κωνσταντίνος, *Ελληνικά σχολεία στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, 1453-1821* (Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1991).
 - Χώρας Γεώργιος, *Μουσική Παιδεία και ζωή στο Ναύπλιο, 18^{ος}-20^{ος} αιώνας* (Ναύπλιο: Δήμος Ναυπλίου, 1994).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΟΜΩΝ

ΙΟΝΙΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

- 1) Ν. ΡΗ'/1865: *Περί διοργανώσεως της εκπαιδεύσεως κατά την Επτάνησον* (ΦΕΚ Α' 61/29-12-1865).
- 2) ΠΔ 83/1984: *Ίδρυση Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ιονίου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Θεσσαλίας* (ΦΕΚ Α' 31/20-3-1984).
- 3) ΠΔ 169/1984: *Ίδρυση Σχολής Καλών Τεχνών στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης* (ΦΕΚ Α' 57/3-5-1984).
- 4) ΠΔ 102/2002: *Τροποποίηση του ΠΔ 83/1984* (ΦΕΚ Α' 87/23-4-2002).

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΜΠΑΝΤΕΣ

- 1) ΒΔ της 28^{ης} Νοεμβρίου 1856: *Περί Διαλύσεως του σχολείου της μουσικής* (ΦΕΚ 1/13-1-1856).
- 2) ΒΔ της 26^{ης} Νοεμβρίου 1905: *Περί συγκροτήσεως της ναυτικής μουσικής* (ΦΕΚ Α' 241/28-11-1905).
- 3) ΒΔ της 20^{ης} Ιουνίου 1911: *Περί λειτουργίας του Στρατ. Σχολείου Μουσικής και εκπαιδεύσεως των στρατ. Μουσικών εις το Ωδείο Αθηνών και περί κατατάξεως και προαγωγής στρατ. Μουσικών και αρχιμουσικών* (ΦΕΚ Α' 152/23-6-1911).
- 4) ΒΔ της 14^{ης} Ιουλίου 1918: *Περί στρατιωτικών μουσικών* (ΦΕΚ Α' 157/19-7-1918).
- 5) ΒΔ της 12^{ης} Μαρτίου 1919: *Περί Στρατιωτικού Σχολείου Μουσικής και διδασκαλίας των στρατιωτικών μουσικών εν τω Ωδείο Αθηνών* (ΦΕΚ Α' 63/19-3-1919).
- 6) ΥΑ Αριθμ. 415.14/46/29944/19-3-1979: *Περί διαδικασίας κατατάξεως Εθελοντών Οπλιτών του Στρατού Ήφρας* (ΦΕΚ Β' 297/24-3-1979).
- 7) ΥΑ Αριθμ. Φ.415.14/3/17061/3-2-1992: *Διαδικασία κατατάξεως Εθελοντών Οπλιτών του Στρατού Ήφρας* (ΦΕΚ Β' 126/27-2-1992).
- 8) ΠΔ 89/2020: *Καθορισμός απαιτούμενων προσόντων και διαδικασίας πρόσληψης Εθελοντών Οπλιτών Μουσικού Σώματος στις Ένοπλες Δυνάμεις* (ΦΕΚ Α' 203/22-10-2020).

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

- 1) ΒΔ της 26^{ης} Ιανουαρίου 1837: *Περί συστάσεως σχολείου της ψαλτικής* (ΦΕΚ 7/20-2-1837).
- 2) ΑΝ 182/1936: *Περί αναγνωρίσεως της εν τω Ωδείο Αθηνών Σχολής Βυζαντινής Μουσικής* (ΦΕΚ Α' 433/1-10-1936).
- 3) ΒΔ της 10-11-1936: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών* (ΦΕΚ Α' 509/18-11-1936).

ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

- 1) ΒΔ 15^{ης} Οκτωβρίου 1891: *Περί εγκρίσεως της εν Κερκύρα φιλαρμονικής εταιρίας «Μάντζαρος»* (ΦΕΚ 309/6-11-1891).
- 2) ΥΑ αριθ. 4052/3-3-1978: *Περί χορηγήσεως αδείας ιδρύσεως και λειτουργίας Ωδείου στην Κέρκυρα* (ΦΕΚ Β' 185/3-3-1978).

ΩΔΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

- 1) Ν. 1381/1918: *Περί διαβαθμίσεως, αποδοχών κλπ του προσωπικού των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως* (ΦΕΚ Α' 94/30-4-1918).
- 2) Ν. 2384/1920: *Περί μεταρρυθμίσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών των εκπαιδευτικών νόμων 1381, 1422, 997, 1405, 995, 2171 και 1242* (ΦΕΚ Α' 145/1-7-1920).
- 3) ΝΔ 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1926: *Περί παρατάσεως προθεσμίας της υπό τον άρθρον 10 εδ. 1 του νόμου 997 προβλεπομένης προθεσμίας κλπ* (ΦΕΚ Α' 297/9-9-1926).
- 4) ΝΔ 2010/1942: *Περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της «Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών», «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Δ.Α.Σ.Μ.) και «Γνωμοδοτικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Γ.Α.Σ.Μ.),* (ΦΕΚ Α' 318/12-12-1942).
- 5) Ν. 2870/1954: *Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Ν.Δ. 1945/1942, περί οργανώσεως και λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης και του άρθρου 26 του ΝΔ*

- 2010/1942, περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών, κλπ (ΦΕΚ Α' 124/19-6-1954).
- 6) ΒΔ της 11^{ης} Νοεμβρίου 1957: *Περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης*. (ΦΕΚ Α' 229/11-11-1957).
- 7) ΒΔ 16/1966: *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α' 7/15-1-1966).
- 8) ΒΔ 942/1966: *Περί καθορισμού τυπικών προσόντων διορισμού καλλιτεχνικού και διοικητικού προσωπικού εις την Κρατικήν Ορχήστραν Αθηνών* (ΦΕΚ Α' 259/24-11-1966).
- 9) Ν. 299/1976: *Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις τον κανονισμό λειτουργίας των ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α' 90/19-4-1976).
- 10) Ν. 741/1977: *Περί συστάσεως Διαπανεπιστημιακού Κέντρου Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών Αλλοδαπής και ρυθμίσεως θεμάτων τινών αφορώντων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα* (ΦΕΚ Α' 314/14-10-1977).
- 11) Ν. 1404/1983: *Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α' 173/24-11-1983).
- 12) Ν. 1566/1985: *«Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις»* (ΦΕΚ Α' 167/30-9-1985).
- 13) Ν. 1957/1986: *Προστασία και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης, ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 68/21-5-1986).
- 14) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33990/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κρουστών* (ΦΕΚ Β' 500/16-9-1987).
- 15) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33991/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλαβικόμβαλου (τσέμπαλο)*, (ΦΕΚ Β' 500/16-9-1987).
- 16) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33992/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλασικής κιθάρας*, (ΦΕΚ Β' 500/16-9-1987).
- 17) Ν. 2557/1997: *Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης* (ΦΕΚ Α' 271/24-12-1997).
- 18) Ν. 3207/2003: *Ρύθμιση θεμάτων Ολυμπιακής προετοιμασίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 302/24-12-2003).

- 19) ΥΑ αριθμ. 78036/2473/14.10.2004: Καθορισμός προδιαγραφών κτιρίων για στέγαση Μουσικού Εκπαιδευτηρίου (ΦΕΚ Β' 1595/25-10-2004).
- 20) Ν. 3328/2005: Διεπιστημονικός Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 80/1-4-2005).
- 21) Ν. 3475/2006: «Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 146/13-7-2006).
- 22) ΥΑ Αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85303/31-7-2007: Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Σαξοφώνου (ΦΕΚ Β' 1913/14-9-2007).
- 23) ΥΑ Αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85301/31-7-2007: Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Διεύθυνσης Χορωδίας (ΦΕΚ Β' 1913/14-9-2007).
- 24) Ν. 3879/2010: Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 163/21-9-2010).
- 25) ΚΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟΤ/οικ.38573/1216/31.3.2011: Διεκπεραίωση και απλούστευση της διοικητικής διαδικασίας χορήγησης άδειας ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών μουσικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Ωδείων, Μουσικών Σχολών ή Παραρτημάτων αυτών) μέσω των Ενιαίων Κέντρων Εξυπηρέτησης (ΦΕΚ Β' 693/29-4-2011).
- 26) Ν. 4763/2020: Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματιών (EEL 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 254/21-12-2020).
- 27) ΥΑ Αριθμ. 7275: Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολών Παραδοσιακής Μουσικής (ΦΕΚ Β' 77/17-1-2022).

ΩΔΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

- 1) ΒΔ της 2^ας Οκτωβρίου 1871: *Περί συστάσεως εν Αθήναις Συλλόγου Μουσικού και Δραματικού και παροχής αδείας προς είσπραξιν εισφορών υπέρ αυτού* (Βλ. ΦΕΚ 4/5-2-1872).
- 2) ΒΔ της 26^{ης} Νοεμβρίου 1905: *Περί συγκροτήσεως της ναυτικής μουσικής* (ΦΕΚ Α' 241/28-11-1905).
- 3) ΒΔ της 12^{ης} Μαρτίου 1919: *Περί λειτουργίας του Στρατιωτικού Σχολείου Μουσικής και διδασκαλίας των στρατιωτικών μουσικών εν τω Ωδείο Αθηνών* (ΦΕΚ Α' 63/19-3-1919).
- 4) ΑΝ 182/1936: *Περί αναγνωρίσεως της εν τω Ωδείο Αθηνών Σχολής Βυζαντινής Μουσικής* (ΦΕΚ Α' 433/1-10-1936).
- 5) ΒΔ της 10^{ης} Νοεμβρίου 1936, *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών* (ΦΕΚ Α' 509/18-11-1936).
- 6) ΝΔ 2010/1942: *Περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της «Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών», «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Δ.Α.Σ.Μ.) και «Γνωμοδοτικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Γ.Α.Σ.Μ.),* (ΦΕΚ Α' 318/12-12-1942).
- 7) Ν. 4093/2012: *Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 –Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016* (ΦΕΚ Α' 222/12-11-2012).
- 8) Ν. 4111/2013: *Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του ν. 4093/2012, κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Έγκριση των Σχεδίων των Συμβάσεων Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.) και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), με τίτλο «Κύρια Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης», της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΙΤ» και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης*

μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο «Διευκόλυνση αποπληρωμής Τόκων Ομολόγων», παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή των Συμβάσεων» και άλλες επείγουσες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 18/25-1-2013).

- 9) Ν. 4763/2020: Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματιών (ΕΕL 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 254/21-12-2020).

ΚΡΑΤΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

- 1) Ν. 349/1914: *Περί ιδρύσεως Ωδείου εν Θεσσαλονίκη* (ΦΕΚ Α' 325/10-11-1914).
- 2) ΝΔ 1945/1942: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης* (ΦΕΚ Α' 157/20-6-1942).
- 3) ΝΔ 2010/1942: *Περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της «Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών», «Διοικητικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Δ.Α.Σ.Μ.) και «Γνωμοδοτικού Ανωτάτου Συμβουλίου Μουσικής» (Γ.Α.Σ.Μ.),* (ΦΕΚ Α' 318/12-12-1942).
- 4) Ν. 2870/1954: *Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Ν.Δ. 1945/1942, περί οργανώσεως και λειτουργίας του Ωδείου Θεσσαλονίκης και του άρθρου 26 του ΝΔ 2010/1942, περί ιδρύσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της Συμφωνικής Ορχήστρας Αθηνών, κλπ* (ΦΕΚ Α' 124/19-6-1954).
- 5) ΒΔ της 11^{ης} Νοεμβρίου 1957: *Περί κυρώσεως του εσωτερικού κανονισμού του Ωδείου Θεσσαλονίκης* (ΦΕΚ Α' 229/11-11-1957).
- 6) ΒΔ της 18^{ης} Φεβρουαρίου 1959: *Περί οργανώσεως της Συμφωνικής Ορχήστρας του Ωδείου Θεσσαλονίκης και της διοργανώσεως των υπ' αυτής διδομένων συναυλιών* (ΦΕΚ Α' 31/19-2-1959).

- 7) ΝΔ 4590/1966: *Περί οργανώσεως και λειτουργίας της Συμφωνικής Ορχήστρας βορείου Ελλάδος* (ΦΕΚ Α΄ 238/10-11-1966).
- 8) ΒΔ 16/1966: *Περί ιδρύσεως ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α΄ 7/15-1-1966).
- 9) ΒΔ 942/1966: *Περί καθορισμού τυπικών προσόντων διορισμού καλλιτεχνικού και διοικητικού προσωπικού εις την Κρατικήν Ορχήστραν Αθηνών* (ΦΕΚ Α΄ 259/24-11-1966).
- 10) ΥΑ αριθμ. 79256/8-6-1967: *Περί καθορισμού συνθέσεως Διοικητικού Συμβουλίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου* (ΦΕΚ Β΄ 409/21-6-1967).
- 11) Ν. 299/1976: *Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις τον κανονισμό λειτουργίας των ιδιωτικών μουσικών ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α΄ 90/19-4-1976).
- 12) Ν. 1957/1986: *Προστασία και ανάπτυξη της κινηματογραφικής τέχνης, ενίσχυση της ελληνικής κινηματογραφίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α΄ 68/21-5-1986).
- 13) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33990/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κρουστών* (ΦΕΚ Β΄ 500/16-9-1987).
- 14) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33991/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλαβικόμβαλου (τσέμπαλο)* (ΦΕΚ Β΄ 500/16-9-1987).
- 15) ΥΑ αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/33992/31-7-1987: *Προϋποθέσεις λειτουργίας τμήματος κλασικής κιθάρας* (ΦΕΚ Β΄ 500/16-9-1987).
- 16) Ν.2557/1997: *Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης* (ΦΕΚ Α΄ 271/24-12-1997).
- 17) Ν. 3207/2003: *Ρύθμιση θεμάτων Ολυμπιακής προετοιμασίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α΄ 302/24-12-2003).
- 18) ΥΑ Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85303/31-7-2007: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Σαξοφώνου* (ΦΕΚ Β΄ 1913/14-9-2007).
- 19) ΥΑ Αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/85301/31-7-2007: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολής Διεύθυνσης Χορωδίας* (ΦΕΚ Β΄ 1913/14-9-2007).
- 20) ΥΑ Αριθμ. 7275: *Προϋποθέσεις λειτουργίας Σχολών Παραδοσιακής Μουσικής* (ΦΕΚ Β΄ 77/17-1-2022).

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΩΔΕΙΟ

- 1) Ν. 1381/1918: *Περί διαβαθμίσεως, αποδοχών κλπ του προσωπικού των σχολείων της Μέσης Εκπαιδεύσεως* (ΦΕΚ Α' 94/30-4-1918).
- 2) Ν. 2384/1920: *Περί μεταρρυθμίσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τινών των εκπαιδευτικών νόμων 1381, 1422, 997, 1405, 995, 2171 και 1242* (ΦΕΚ Α' 145/1-7-1920).
- 3) Ν. 3182/1924: *Περί Διδασκαλείων της δημοτικής εκπαιδεύσεως* (ΦΕΚ Α' 187/7-8-1924).
- 4) ΝΔ 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1926: *Περί παρατάσεως προθεσμίας της υπό τον άρθρον 10 εδ. 1 του νόμου 997 προβλεπομένης προθεσμίας κλπ* (ΦΕΚ Α' 297/9-9-1926).

ΜΟΥΣΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ-ΛΥΚΕΙΑ

- 1) Ν. 1566/1985: *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 167/30-9-1985).
- 2) ΥΑ Αριθ. 3345/2-9-1988: *Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων* (ΦΕΚ Β' 649/7-9-1988).
- 3) Ν. 1824/1988: *Ρύθμιση θεμάτων εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 296/30-12-1988).
- 4) ΥΑ Αριθμ. 20923/Δ2/23-2-2021: *Λειτουργία Μουσικών Σχολείων* (ΦΕΚ Β' 878/5-3-2021).

ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- 1) Σύνταγμα της Ελλάδος (ΦΕΚ Α' 111/9-6-1975).
- 2) Ν. 1268/1982: *Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων* (ΦΕΚ Α' 87/16-7-1982).
- 3) Ν. 2083/1992: *Εκσυγχρονισμός της Ανώτατης Εκπαίδευσης* (ΦΕΚ Α' 159/21-9-1992).
- 4) ΠΔ 187/1996: *Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων*

- των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων (ΦΕΚ Α' 145/4-7-1996).
- 5) Ν. 2525/1997: *Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 188/23-9-1997).
- 6) ΠΔ 391/2001: *Τροποποίηση Π. Δ/τος 187/1996 «Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων»* (ΦΕΚ Α' 263/16-11-2001).
- 7) Ν. 2916/2001: *Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων τεχνολογικού τομέα αυτής* (ΦΕΚ Α' 114/11-6-2001).
- 8) ΥΑ Αριθμ. Φ.253/128314/Β6/29-11-2002: *Ορισμός των τμημάτων και των σχολών των Πανεπιστημίων, των Τ.Ε.Ι. και των Ανωτέρων Σχολών Τουριστικών Επαγγελματιών, των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης της Ελλάδας καθώς και αυτών του Πανεπιστημίου Κύπρου για την εισαγωγή στα οποία απαιτείται εξέταση σε ειδικά μαθήματα ή πρακτικές δοκιμασίες, τα αντίστοιχα ειδικά μαθήματα ή πρακτικές δοκιμασίες για κάθε ένα από τα τμήματα και τις σχολές αυτές, τον τρόπο, τον τόπο και τον χρόνο εξέτασης και βαθμολόγησης της εξέτασης στα ειδικά αυτά μαθήματα και πρακτικές δοκιμασίες και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια* (ΦΕΚ Β' 1538/10-12-2002).
- 9) Ν. 3255/2004: *Ρυθμίσεις όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων* (ΦΕΚ Α' 138/22-7-2004).
- 10) ΠΔ 120/2005: *Τροποποίηση Π. Δ/τος 187/1996 «Καθορισμός προσόντων και προϋποθέσεων για την εκλογή ή προαγωγή σε θέση Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Μουσικών Τμημάτων των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής ή και δημοσιεύσεων»* (ΦΕΚ Α' 177/13-7-2005).

- 11) Ν. 3374/2005: Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων – Παράρτημα διπλώματος (ΦΕΚ Α' 189/2-8-2005).
- 12) Ν. 3404/2005: Ρύθμιση θεμάτων του Πανεπιστημιακού και Τεχνολογικού Τομέα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 260/17-10-2005).
- 13) Ν. 3685/2008: Θεσμικό πλαίσιο για τις μεταπτυχιακές σπουδές (ΦΕΚ Α' 148/16-7-2008).
- 14) Ν. 3879/2010: Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 163/21-9-2010).
- 15) Ν. 4009/2011: Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΦΕΚ Α' 195/6-9-2011).
- 16) ΥΑ Αριθμ. Φ1/192329/Β3: Διαδικασία κατάταξης πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΦΕΚ Β' 3185/16-12-2013).
- 17) Ν. 4405/2016: Κύρωση της απόφασης του Συμβουλίου 2014/335/ΕΕ, Ευρατόμ για το σύστημα των ιδίων πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 129/13-7-2016).
- 18) Ν. 4485/2017: Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 114/4-8-2017).
- 19) ΥΑ Αριθμ. Φ.253.1/42169/Α5/13-3-2018: Τροποποίηση της αριθμ. Φ.253/128314/Β6/2002 (ΦΕΚ 1538 Β') υπουργικής απόφασης, όπως ισχύει (ΦΕΚ Β' 949/16-3-2018).
- 20) Ν. 4559/2018: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 142/3-8-2018).
- 21) Ν. 4589/2019: Συνέργειες Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τα Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, Παλλημνιακό Ταμείο και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 13/29-1-2019).
- 22) ΥΑ Αριθμ. Φ.253/23170/Α5/14-02-2019: Εισαγωγή φοιτητών σε Τμήματα Μουσικών Σπουδών, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19 του ν. 4559/2018 (Α' 142), όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 45 του ν. 4589/2019 (Α' 13), (ΦΕΚ Β' 504/20-2-2019).

- 23) Ν. 4610/2019: «Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 70/7-5-2019).
- 24) Ν. 4653/2020: Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ειδικοί Λογαριασμοί Κονδυλίων Έρευνας Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 12/24-1-2020).
- 25) Ν. 4763/2020: Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματιών (EEL 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 254/21-12-2020).
- 26) ΥΑ Αριθμ. 46935/Ζ1/21-4-2022: Διαδικασία κατάταξης αποφοίτων των Ι.Ε.Κ., καθώς και του Μεταλυκειακού έτους Τάξης Μαθητείας σε Τμήματα Α.Ε.Ι. (ΦΕΚ Β' 2031/21-4-2022).

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

- 1) Ν. 3341/1925: Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Θεσσαλονίκη (ΦΕΚ Α' 154/22-6-1925).
- 2) ΠΔ 169/1984: Ίδρυση Σχολής Καλών Τεχνών στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΦΕΚ Α' 57/3-5-1984).
- 3) ΠΔ 225/1990: Καθορισμός κατευθύνσεων του ενιαίου πτυχίου που χορηγεί το Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΦΕΚ Α' 83/29-6-1990).
- 4) ΠΔ 191/2002: Προσθήκη τρίτης κατεύθυνσης στο ενιαίο πτυχίο του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΦΕΚ Α' 176/2-8-2002).

- 5) ΥΑ Αριθμ. 68811/Ζ1/6-5-2019: Διαπιστωτική απόφαση για την υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 (ΦΕΚ Β'1673/14-5-2019).

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

- 1) ΠΔ 527/1989: Ίδρυση Τμημάτων Μουσικών Σπουδών, Θεατρικών Σπουδών και Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΦΕΚ Α' 223/6-10-1989).
- 2) Αριθμ. Πρυτανικής Πράξης 211/16-5-2016: Ίδρυση Π.Μ.Σ. στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Ερμηνεία ενόργανης και φωνητικής μουσικής» (ΦΕΚ Β'1531/31-5-2016).
- 3) Απόφαση Συγκλήτου ΕΚΠΑ Αριθμ. 736/30-5-2018: Ίδρυση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με τίτλο «Ιστορία, Θεωρία, Σύνθεση και Ερμηνεία της έντεχνης μουσικής» “History, Theory, Composition and Interpretation of Art Music” (ΦΕΚ Β' 2529/2-7-2018).
- 4) ΥΑ Αριθμ. 141926/Ζ1/3-9-2018: Υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 (ΦΕΚ Β' 3900/7-9-2018).

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

- 1) ΠΔ 83/1984: Ίδρυση Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ιονίου Πανεπιστημίου και Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (ΦΕΚ Α' 31/20-3-1984).
- 2) ΠΔ 102/2002: Τροποποίηση του ΠΔ 83/84 (ΦΕΚ Α' 87/23-4-2002).
- 3) ΠΔ 156/2003: Καθορισμός κατευθύνσεων του ενιαίου πτυχίου του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (ΦΕΚ Α' 127/29-5-2003).

- 4) ΥΑ Αριθμ. 38923/Β7/9-5-2006: Έγκριση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου με τίτλο «Μουσική Ερμηνεία» (ΦΕΚ Β΄ 640/23-5-2006).
- 5) ΠΔ 79/2013: Ίδρυση Σχολών, κατάργηση Τμήματος, μετονομασία Τμήματος, συγχώνευση ειδικοτήσεων στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο (ΦΕΚ Α΄ 119/28-5-2013).
- 6) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. ΠΡΥΤ/2440/4-7-2018: Κανονισμός Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (ΦΕΚ Β΄ 3129/31-7-2018).
- 7) ΥΑ Αριθμ. 62386/Ζ1/26-5-2020: Υπαγωγή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Ιονίου Πανεπιστημίου στις διατάξεις του άρθρου 46 του ν. 4485/2017 (Α΄ 114), (ΦΕΚ Β΄ 2109/2-6-2020).

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

- 1) ΠΔ 363/1996: Ίδρυση Τμημάτων στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών (ΦΕΚ Α΄ 235/20-9-1996).
- 2) ΥΑ Αριθμ. 107281/Β7/10-7-2014: Έγκριση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της σχολής Κοινωνικών Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με τίτλο «Μουσικές Τέχνες» (ΦΕΚ Β΄ 1964/21-7-2014).
- 3) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 3950/26-2-2019: Έγκριση Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (ΦΕΚ Β΄ 832/8-3-2019).
- 4) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 2935/11-12-2019: Επανίδρυση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες (Master in Musical Arts)» (ΦΕΚ Β΄ 542/20-2-2020).

- 5) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 2936/30-12-2019: Έγκριση Κανονισμού του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες (Master in Musical Arts)» (ΦΕΚ Β΄ 486/17-2-2020).
- 6) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 4651/27-8-2021: Ίδρυση Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με τίτλο «Επιστήμες και Τέχνες της Μουσικής (Master in Music Science and Arts)» (ΦΕΚ Β΄ 4139/9-9-2021).

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

- 1) Ν. 4559/2018: «Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιόνιο Πανεπιστήμιο και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α΄ 142/3-8-2018).
- 2) Απόφαση Συγκλήτου Αριθμ. 15690/28-3-2019: Έγκριση του Κανονισμού Διδακτορικών Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (ΦΕΚ Β΄ 1431/24-4-2019).
- 3) Προκήρυξη αριθ. 23390: Πλήρωση μίας (1) θέσης μέλους ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στη βαθμίδα του Αναπληρωτή ή Επίκουρου Καθηγητή, με γνωστικό αντικείμενο «Βιολί - Λόγια δυτική μουσική» και Προκήρυξη αριθ. 23387: Πλήρωση μίας (1) θέσης μέλους ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Σχολής Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στη βαθμίδα του Αναπληρωτή ή Επίκουρου Καθηγητή, με γνωστικό αντικείμενο «Πιάνο - Λόγια δυτική μουσική» (ΦΕΚ: Γ΄ 1902/24-11-2020).

ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

- 1) ΒΔ αρ. 2 της 13^{ης} Φεβρουαρίου 1833 (ΦΕΚ 1/16-2-1833).
- 2) Κοινοποιήσις της 2^{ης} Σεπτεμβρίου 1833: Περί συστάσεως 24 θέσεων εις το κατά το Μόναχον Ελλην. διδακτικόν κατάστημα (ΦΕΚ Α΄ 33/13-10-1833).

- 3) Σύνταγμα της Ελλάδος (ΦΕΚ Α' 111/9-6-1975).
- 4) Ν. 1558/1985: *Κυβέρνηση και κυβερνητικά όργανα* (ΦΕΚ Α' 137/26-7-1985).
- 5) Ν. 1566/1985: *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 167/30-9-1985).
- 6) Ν. 3475/2006: *Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 146/13-7-2006).
- 7) Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ΔΟΑ/Φ.0.1./2922/2-2-2007: *Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων*.
- 8) Βουλή των Ελλήνων, *Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων* (Αθήνα: Διεύθυνση εκδόσεων και εκτυπώσεων της Βουλής, 2010).
- 9) Ν. 3681/2010: *Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο «Πρόγραμμα Διαύγεια» και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 112/13-7-2010).
- 10) Ν. 3879/2010: *Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 163/21-9-2010).
- 11) Ν. 4619/2019: *Κύρωση του Ποινικού Κώδικα* (ΦΕΚ Α' 95/11-6-2019).
- 12) Ν. 4763/2020: *Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 σχετικά με τον έλεγχο αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέας νομοθετικής κατοχύρωσης των επαγγελματών (EEL 173), κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για το Ελληνογερμανικό Ίδρυμα Νεολαίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 254/21-12-2020).